

CAROLLY ERICKSON.

Joséphine trad.: Irina Negrea București:

Lider, 2004 ISBN 973 - 629 - 043 - 3

JOSEPHINE A LIFE OF THE EMPRESS

Copyright © 1998 by Carolly Erickson

Editura LIDER

În casa visurilor

O liniște mormântală domnea în văzduhul umed și apăsător; fumul focurilor la care se gătea mâncarea se ridica molcom spre cerul înnorat, împrăștiindu-se apoi brusc către nord. Alizeul încetase să mai bată. Nestrăbătute de nicio adiere, frunzele groase ale arborilor de pâine păreau încremenite, în ultimele ore ale dimineții, pe câmpurile cu trestie de zahăr, unde o sută de sclavi, aproape dezbrăcați, munceau încovoiați la strânsul recoltei, retezând tulpinile de trestie cu niște cuțite lungi și groase, căldura devenise toridă.

Era 13 august 1766, lună din *hivernage*, anotimpul furtunilor și al ploilor. Norii se îngrămădeau amenințători pe cerul întunecat al Martinicăi, o insulă stâncoasă și muntoasă din Antilele Mici, aflată la peste șase sute kilometri de coasta Guineei. Prin colibele sclavilor se șoptea că venea o furtună cumplită, căci căpeteniile caraibe anunțaseră că cerul prevestea numai rele, iar toată lumea știa că în seara precedentă, la asfințit, o lumină roșie ca sângele fusese zărită la orizont, în locul obișnuitului verde ca smaraldul – semn că moartea era pe-aproape.

„Vine *iouallou*”, își spuneau sclavii unii altora, iar stăpânii lor creoli repetau și ei avertismentul în limba lor.

„Vine *ouracan*”.

În portul Fort-Royal, apa, îndeobște limpede, de culoare turcoaz, devenise opacă, iar pe la amiază fața oceanului se încrețise în lungi ondulații albe și înspumate, în timp ce valuri furioase se spărgeau zgomotos pe plajă. Corăbiile ancorate la gura portului începuseră să dănțuiască frenetic în hulă.

Ceva mai aproape de țărm, pescarii s-au grăbit să-și aducă bărcile la mal, târându-le apoi pe uscat, departe de plajă, unde le-au

legat cu funii groase de trunchiurile zdravene ale palmierilor.

În primele ore ale după-amiezii, asupra Martinicăi se lăsase deja un amurg plumburiu și un vânt aprig dinspre ocean începuse să șuiere prin câmpurile cu trestie de zahăr. Vacile mugeau și, agitate, frământau pământul cu copitele; orătăniile își părăseau cotețele, fugind să se adăpostească printre stânci.

Păsările mării se adunau în cârduri și zburau spre centrul insulei, departe de coastă, iar râurile sărate erau pline de pești ce migraseră dinspre ocean, ca să scape de prăpădul apelor învolburate.

Deși supraveghetorul nu dăduse încă ordinul de încetare a lucrului, salahorii de pe câmp se opriseră din treabă și adulmecau aerul. Mirosea a sulf. Și-au înălțat privirea și au văzut fâșii subțiri de fulgere argintii întrețesute prin norii groși și negri. Pe urmă, au început să cadă primii stropi mari de ploaie, plescăind zgomotos în țărâna roșie.

Pe plantația **Trois-Îlets**, din câmpia de la Morne Gantheaume, Joseph Tascher se pregătea să-și pună familia la adăpost. Sănătatea nu i-ar fi permis soției lui, Rose-**Claire**, să treacă printr-o încercare atât de grea. De trei săptămâni zăcea la pat, în așteptarea clipei când avea să aducă pe lume cel de-al treilea copil, pe care Joseph și-l dorea cu ardoare să fie băiat. Moașele negrese stăteau prin preajmă, pregătite să ajute la naștere, în cazul în care doctorul de la Fort-Royal n-ar fi reușit să ajungă la timp pe plantație. Cele două bunici ale copilașului, aristocratica Françoise Tascher și irlandeza cu voință de fier, Catherine Brown, care prin căsătorie devenise Catherine des Sannois, veniseră special la **Trois-Îlets** ca să fie de față la nașterea moștenitorului lui Joseph¹.

Joseph a poruncit să se aducă o căruță de la grajd, în care le-a urcat pe nevasta-sa, tare îngrijorată, împreună cu fiicele lor Yeyette și Catherine, în vârstă de trei și, respectiv, doi ani, care se agățau, speriate, de niște sclave – doicile lor, pe maică-sa și pe soacră-sa, ca și pe Alexandre, băiețelul de șase ani care locuia la ei, de când venise pe lume. Au luat cu ei câteva lucruri, bijuteriile femeilor și câteva vechi obiecte de familie, pe care se gândiseră să le salveze înainte de plecare.

Aruncând o ultimă privire înjur, Joseph i-a poruncit vizitiului să mâne cât mai iute spre casa vuiturilor.

Fiecare plantație din Martinica avea o casă a vânturilor, o construcție inexpugnabilă, cu ziduri groase de doi metri și fără ferestre, împlântată în coasta dealului, unde nicio furtună, fie ea cât de crâncenă, nu putea pătrunde. Ușile masive din lemn de esență dură se deschideau spre o încăpere întunecoasă ca o peșteră, în care puteau încăpea câteva zeci de persoane, provizii de alimente și apă. În acest refugiu, adăpostiți în spatele ușilor solide din lemn, aveau să aștepte trecerea furtunii.

În turnul înalt din lemn, de la marginea câmpurilor cu trestie de zahăr, a început să bată clopotul, dând alarma. Lucrul a încetat; salahorii de pe câmp s-au repezit numaidecât spre colibele lor, și-au luat copiii și niște provizii, apoi s-au îndreptat spre fabrica de zahăr. Spre deosebire de celelalte clădiri dărăpănate și păraginite de pe plantație, fabrica de zahăr, cu zidurile ei de piatră construite cu câteva generații în urmă, în vremuri mai înfloritoare, era încă solidă. Avea să reziste la **iouallou**.

Spre casa vânturilor au mai pornit și alte căruțe încărcate cu luminări, felinare, coșuri cu pește sărat, tapiocă, pâini din făină de manioc, urcioare mari din lut roșu umplute cu apă proaspătă și bere din melasă neagră. Moașele și-au adus cuțitele, sforile și amuletele făcute din frunze uscate de palmier și binecuvântate de vraci, pentru a-i alunga pe zombi.

Deși abia se înserase, plantația era cufundată complet în beznă; ploua cu găleata, puhoaietele umflând râurile și inundând câmpurile. Cu fiecare ceas ce trecea, vântul se întetea și devenea tot mai violent, răscolind apele învolburate ale golfului, în adăpostul unde familia Tascher și sclavii lor din casă așteptau să se potolească furtuna, ușile masive din lemn au început să se curbeze spre exterior în ciuda funiilor groase cu care erau legate. Joseph și ceilalți bărbați trăgeau din rășputeri de funii, pentru a contracara cumplitul efect de aspirație al vântului de afară.

Vuietul acestuia era atât de puternic, încât abia puteau desluși

zgomotele prăpădului de afară – trosnetul copacilor uriași care se prăvăleau la pământ, dezmembrarea casei cu două etaje de pe plantație, alunecările de teren soldate cu dislocarea câmpurilor de trestie de zahăr și a grădinilor de pe plantație. Vântul se preschimbase parcă într-o imensă secure, măturând uscatul și retezând totul în cale, în timp ce ploaia biciuia pământul pustiit, sporind debitul nurilor.

Ajuns aproape la capătul puterilor, Joseph asculta bubuitul vântului și se simțea cuprins de disperare. Toate bunurile lui fuseseră distruse, iar el era neputincios în fața prăpădului. Nu mai avea niciun ban, iar, din anul anterior, de când fusese la un pas de moarte, din cauza unor friguri pernicioase, sănătatea i se șubrezise. La cei treizeci și șase de ani ai săi se simțea un om bătrân; îl măcinaseră povara eșecului și permanenta dezamăgire pricinuită de o viață casnică nefericită.

De când se însurase, cu cinci ani în urmă, se zbătuse din răsuputeri să facă din plantație o afacere reușită. **Trois-Îlets**, cu clădirile ei și cu cei o sută cincizeci de sclavi africani fusese un cadou de nuntă primit de la părinții lui Rose-Claire; Joseph avea obligația de a-l face profitabil. Dar, în ciuda bunelor sale intenții, Joseph era inefficient; se dovedise incapabil să conducă o moșie de asemenea proporții. Lipsit de energia și de autoritatea cu care fusese înzestrat fratele lui mai mic, Robert, Joseph nu reușea să se mobilizeze și nu avea nici abilitatea de a spori producția de zahăr a plantației.

Era destul de inteligent, însă și mare amator de distracții.

Prefera să piardă vremea prin Fort-Royal în loc să se întâlnească mai des cu Blacque, supraveghetorul, sau să asculte plângerile nefericitei sale soții, care, în lipsa lui, trebuia să conducă plantația.

Existența era mult mai ușoară la Fort-Royal, cel mai mare oraș al insulei și, totodată, centrul vieții ei sociale. Acolo putea să doarmă până la amiază, să se întâlnească seara cu prietenii săi, cu care cina și obișnuia să joace cărți, găsind răgazul necesar pentru a-și vizita superbele amante mulatre, dornic să treacă drept un bărbat integru și educat, când de fapt el era aproape falit și odraslă a unui tată cu o reputație proastă, în ultimii ani, își scurtase șederea la **Trois-Îlets**, fără

să se sinchisească de responsabilitățile ce îi reveneau.

Vremurile erau grele, mai cu seamă din cauza blocadei britanice, care făcea aproape imposibilă vânzarea zahărului, chiar și în cantitățile obținute pe plantație; în aceste condiții orice strădanie părea inutilă. Și, cu cât Joseph era mai mult timp plecat, cu atât mai tare decădea **Trois-Îlets**: clădirile se dărăpăneau, câmpurile rămăneau pe alocuri necultivate, iar sănătatea sclavilor se deteriora, în absența stăpânului incapabil să le asigure cele necesare traiului.

Acum, firește, nimic din toate astea nu mai conta.

Uraganul mătura totul în cale. Totul, adică, în afară de familia lui. Lui Joseph îi mai rămăneau încă fiicele și fiul, pe care el și soția lui îl așteptau să vină pe lume. În felul acesta, numele familiei va fi dus mai departe, chiar dacă „averea” se rezuma la o plantație pustiită și la o grămadă de datorii de plătit.

Desigur, exista deja un băiat legat de această familie.

Micuțul Alexandre, care se născuse în casa lor, în urmă cu șase ani, era ca un fiu pentru Joseph. Un copil înăltuț, brunet și frumușel, politicos la vorbă și bun la învățătură. Alexandre fusese încredințat spre creștere familiei Tascher – un aranjament temporar, se înțelege, dar care părea să mai dureze încă multă vreme. Alexandre era fiul lui François de Beauharnais, fost guvernator al insulelor Windward, care trăia acum la Paris împreună cu amanta lui măritată, Edmée, sora lui Joseph. Mama lui Alexandre, o femeie foarte bolnăvicioasă, locuia și ea în Franța, dar separată de soțul ei, iar după toate aparențele nu s-ar fi zis că o deranja nici despărțirea de fiul ei. Așadar, micuțul Alexandre era crescut în continuare ca un creol, împreună cu copiii din familia Tascher, Yeyette și Catherine, ba la bunica Tascher și la bunica de Sannois, ba la **Trois-Îlets**, fără să-și fi cunoscut vreodată părinții. Din toate punctele de vedere, în afara legăturii de sânge, Alexandre era un membru al familiei.

Furtuna a continuat pe tot parcursul nopții, cu excepția unui ceas de o acalmie nefirească – ochiul uraganului –, când vântul a încetat subit și totul a rămas încremenit, în acest scurt interval, victimele furtunii, îngrămadite laolaltă în casa vânturilor, au încercat

zadarnic să se odihnească. Răgazul n-a durat, însă, mult. Câteva minute mai târziu, rafalele devastatoare s-au pornit iarăși, cu o asemenea forță încât, la un moment dat, aveai senzația că până și munții vor fi smulși și azvârliți în ocean. Din nou ușile de la casa vânturilor s-au bombat în exterior, iar cei dinăuntru, epuizați de lunga lor veghe, au început să se roage, agățându-se speriați unii de alții.

Vuietul neconținut al vântului șuierător a început să se mai domolească spre zori, dar abia pe la mijlocul dimineții Joseph Tascher s-a încumetat să deschidă, prudent, ușile groase din lemn și să arunce o privire afară la peisajul devastat de prăpăd.

Un soare palid strălucea peste o mare de noroi, care fusese până mai ieri plantația **Trois-Îlets**. Nu mai rămăsese niciun copac în picioare. Conacul cu două etaje, cu veranda lui spațioasă și cu toate acareturile, dispăruse complet, împreună cu grădina de trandafiri și curtea mare, cu alea sa minunată străjuită de tufele de cătină roșie. Tumul cu clopot nu mai era, șirul de colibe ale sclavilor fusese dărâmat, iar pe câmpurile care se întindeau dincolo de locul unde se înălțase conacul, nu mai rămăsese nicio tulpină de trestie care să nu fie culcată la pământ.

Liniștea era înfricoșătoare. Nu mai existau păsări care să ciripească sau broaște care să orăcăie; nu se mai auzeau sunetele acelea zilnice, făcute de animale sau de om, care constituiau fundalul bine cunoscut al vieții pe plantație.

Amuțise până și bâzâitul insectelor, căci roiurile de țânțari, care nu izbutiseră să scape de urgia vântului, pieriseră cu milioanele.

Mai rămăsese, totuși, o construcție. Rafinăria părea neatinsă de furtună, iar când Joseph și familia lui au părăsit casa vânturilor, îndreptându-se într-acolo, i-au găsit înăuntru, printre mașini, șiruri de butoaie și tulpini de trestie proaspăt tăiate, pe majoritatea salahorilor împreună cu familiile lor.

În următoarele săptămâni a început munca de refacere, care se desfășura lent și anevoios. Dărâmăturile erau sortate și aruncate, din copacii doborâți se făceau scânduri, pentru construirea noilor șoproane, colibe și căruțe, și pentru înălțarea unui nou turn cu clopot.

Vitele moarte erau îngropate împreună cu sclavii, fiindcă, așa cum se întâmplă întotdeauna după o furtună aprigă, izbucnise o epidemie care a secerat multe vieți.

Treptat, la **Trois-Îlets** au început să vină vești de la alte plantații și de la Robert, fratele lui Joseph, din Fort-Royal.

Prăpădul se abătuse asupra întregii insule, însuși Fort-Royal fusese grav afectat, iar multe așezări mai mici dispăruseră pur și simplu, în largul golfului, sute de ambarcațiuni se scufundaseră, pricinuind imense pierderi de vieți omenești.

Toată lumea era de acord că niciodată nu se pomenise o furtună de asemenea proporții.

În rafinărie, Rose-Claire Tascher *zăcea* pe un pat improvizat, vegheată de mama ei, de soacră și de moașele negrese. Sarcina trecuse de termen.

Nu avea unde să se refugieze. Toată populația plantației dormea în aceeași încăpere ticsită de oameni – stăpânul, copiii și celelalte rude, sclavii, dintre care mulți zăceau răpuși de friguri, supraveghetorul și câțiva musafiri, ce veneau cu provizii și mesaje din afară.

În 2 septembrie, pe o noapte toridă, la trei săptămâni după ce furtuna lovise insula, pe Rose-Claire au apucat-o chinurile facerii. Se rosteau rugăciuni, era masată, i se puneau amulete menite s-o ocrotească, iar când durerile deveneau insuportabile i se dădea să bea rom. În cele din urmă, a doua zi, s-a născut copilașul. Toți membrii comunității, implicați firesc în acest eveniment, așteptau țipetele nou-născutului, așa că zâmbete fericite-l-au luminat fețele când au auzit primele scâncete firave, își tot repetau unii altora că nașterea prevestea vremurile mai bune ce aveau să vină. Uraganul adusese moarte, dar, în ciuda ravagiilor lui, se plămădise o nouă viață.

Joseph, însă, istovit și măcinat de griji, a întors capul de la copil, încercând să-și ascundă lacrimile de ciudă. I se născuse tot o fiică...?

Mirosul de zahăr

La cinci ani după ce uraganul distrusese plantația TroisÎlets, familia Tascher continua să locuiască în rafinărie. O parte din pământ fusese curățat și replantat, iar sclavii își construiseră noi colibe,

folosind bucăți de lemne și resturi de dărâmături. Dar, în lipsă de bani, Joseph Tascher nu mai reclădise vechiul și elegantul conac de pe plantație, mai ales că, din cauza cumplitelor pagube provocate de furtună, la care se adăugau datoriile tot mai mari și sănătatea lui la fel de subredă, situația lui financiară se înrăutățea an de an.

Rose-Claire, care nu suporta să-și aibă căminul într-un loc unde auzea permanent zdrăngănitul mașinilor și zgomotul tulpinilor zdrobite, detesta eșecul financiar al soțului ei, la fel de mult ca și constantele lui escapade la Fort-Royal.

Sperase ca un fiu să îl rețină pe Joseph la **Trois-Îlets**, însă nu fuseseră binecuvântați cu un băiat, iar ea pierdea orice speranță de a mai putea face copii.

Din fericire, cele trei fete, Yeyette de opt ani, Catherine de șase ani și Manette de cinci ani, supraviețuiseră pericolelor primei copilării. Dintre ele, se remarcă îndeosebi Yeyette o fetiță voinică și zâmbitoare, cu ochi mari și negri și cu un glas melodios, care era foarte atrăgătoare prin firea blândă și bunătatea sa înnăscută. Deși drăguță, nu promitea să devină o frumusețe, or măcar una dintre cele trei fete trebuia să fie frumoasă, ca să facă un mariaj bun și să redreseze situația materială a familiei.

Căsătoriile reușite, contractate din interes, fuseseră de fapt mijlocul prin care, pe parcursul ultimelor două generații, familia Tascher izbutise să scape de ruină și nevoi. Gaspard Tascher, tatăl lui Joseph, un nobil sărăcit care emigrase din Franța în Martinica, în urmă cu patru decenii, se însurase acolo cu o tânără care i-a adus ca zestre un domeniu în Santo Domingo, o insulă din apropiere, precum și pământuri în Martinica. Și Joseph încheiase o căsătorie profitabilă, câpătând avere sub formă de proprietăți. Acum, trebuia să-și îndrume fiicele ca să-și găsească bărbați bogați.

Sora lui Joseph, Edmée, o blondă atrăgătoare, care atinsese performanța de a se combina cu un marchiz, era experta familiei în descoperirea avantajelor matrimoniale, deși situația ei personală era complicată și nu tocmai respectabilă¹.

La nouăsprezece ani, Edmée devenise amanta lui François de

Beauharnais, în vârstă de patruzeci și doi de ani, un bărbat cu o avere modestă, dar cu un sonor titlu de noblețe.

Asemenea legături, destul de frecvente, erau însă acceptate de societate numai dacă cei doi amanți își întemeiaseră în prealabil o familie; ca atare, Beauharnais i-a făcut rost lui Edmée de un soț, Alexis Renau din, un tânăr ofițer cu un trecut cam dubios și o predispoziție spre violență². Renau din a înțeles că, însurându-se cu Edmée, făcea o favoare unui ofițer mai în vârstă și că ea avea să-i fie nevastă doar cu numele; se putea conta pe el că nu va ridica nicio obiecție în privința relației ei cu Beauharnais.

Edmée dobândise majoritatea avantajelor ce ar fi decurs din căsătoria cu marchizul, iar, după moartea soției lui, ea a devenit, în fapt, dacă nu și în acte, mama vitregă a lui Alexandre, fiul lui Beauharnais, băiatul care se născuse și crescuse în Martinica, apoi fusese trimis în Franța, la vârsta de nouă ani³.

Edmée i-a scris lui Joseph, insistând ca acesta să încuviințeze plecarea fiicelor sale la Paris, pentru a fi instruite în conformitate cu înaltele exigențe ale capitalei franceze și pregătite pentru măritiș. Joseph i-a trimis o scrisoare în care îi spunea că nu avea bani să plătească lungul voiaj pe mare, cuferele, îmbrăcămintea, lecțiile și profesorii – pe scurt, toată panoplia unei educații de cea mai bună calitate. Edmée i-a scris din nou – și a continuat să-l bombardeze cu scrisori, an de an, pe măsură ce fetițele creșteau. Răspunsul lui Joseph era invariabil același. Nu avea de unde să facă rost de bani.

Fetele trebuia să se mulțumească, așadar, cu educația pe care o puteau primi în Martinica.

Hotărârea a fost în defavoarea acestora, în loc să fie formate în Franța, ca niște franțuzoaice în miniatură, ceea ce ar fi însemnat să învețe să vorbească corect, să știe să țină spatele drept, pentru a-și pune în valoare toaletele elegante, să aibă maniere alese și mintea mobilată cu cunoștințele de bază ale lumii civilizate, ele au crescut într-un mediu natural, care era parțial francez și parțial african. Limba lor era franceza creolă, dar mai deprinseseră și dialectul dulce și muzical pe care îl vorbeau sclavii; fără să-și dea seama, imitau și ele

mişcărilor languroase ale sclavelor, iar educația formală pe care au primit-o Yeyette și Catherine, la mănăstirea Dames de la Providence, din Fort-Royal (Joseph nu-și putea permite să își trimită fiicele la cea mai bună școală din Martinica, școala de la mănăstirea ursulinelor din Saint-Pierre), a fost mai mult decât rudimentară.

Adevărata educație au dobândit-o, însă, pe plantație și în jurul ei, de unde urmăreau, cu umbreluțele de soare deasupra capului, cum se tăiau trestiile pe câmp; apoi, când venea arșița copleșitoare a amiezii, se refugiau în odăile cu obloanele trase și lumină difuză, iar în serile mai răcoroase se plimbau pe sub copacii tineri, sădiți în anii ce au urmat după marele uragan. Deprindeau încet, încet ritmurile vieții la tropice: să se scoale târziu și să nu mănânce nimic înainte de prânz, să doarmă după-amiaza, să nu se grăbească niciodată sau să nu facă plimbări prea lungi, fiindcă altminteri trupul suprasolicitat sucomba din cauza frigurilor.

La școala mănăstirească au învățat să citească și să scrie, să danseze, să deseneze și să brodeze, dar la **Trois-Îlets** au descifrat câteva dintre tainele naturii, aflând, bunăoară, că furnicile negre și mari erau inofensive, spre deosebire de cele mici, roșii și veninoase a căror pișcătură se dovedea foarte dureroasă; știau, de asemenea, ce mănâncă crabii de uscat, ținuți în butoaie mari și îngrășați ca să fie puși la fiert; se deprinseseră să se ferească de miriapozii uriași, lungi de peste treizeci de centimetri și de înspăimântătorii șerpi veninoși numiți *fer-de-lance*, care ieșeau noaptea cu zecile.

Au învățat numele plantelor din care se preparau infuzii tămăduitoare, precum și al ierburilor adormitoare sau al celor care atenuau chinurile femeii, la naștere. S-au deprins să detecteze pe cer semnele ploilor torențiale zilnice și să anticipeze furtunile din anotimpul *hivernage*, precum și epidemiile care urmau după aceea.

Au învățat că viața este fragilă și trecătoare. Dintre sutele de emigranți din Franța, care veneau anual în Martinica, sperând să devină, cu vremea, proprietari de plantații, mulți se îmbolnăveau de friguri și mureau în scurt timp. Piereau și mulți dintre sclavii importăți din Africa în fiecare an, laolaltă cu numeroșii copii, negri sau albi, care

se născuseră pe plantații. La biserica din **Trois-Îlets** se oficiau mai multe slujbe de înmormântare decât botezuri, așa că toate surorile Tascher aveau pregătite rochii, pălării și ciorapi negri pentru tristețe, dar inevitabilele perioade de doliu.

Viața în Martinica era aspră, dar se desfășura într-un mediu de o rară frumusețe. Vizitatorii insulei rămâneau uimiți de oceanul de culoare turcoaz, sclipitor și transparent, cu ape atât de limpezi, încât corăbiile din port păreau să plutească într-un aer străveziu și verzui; admirau vegetația luxuriantă și multicoloră, bananierii cu frunze late, lianele despletite ca niște draperii, palmierii, florile cu petale strălucitoare purpurii, roșii și galbene, precum și câmpurile cu trestii galbene-verzi. Munți amețitor de înalți dominau peisajul insulei, străpungând văzduhul deasupra plajei albe și a câmpurilor verzi. Munții Pelee și Vauclin erau niște vârfuri vulcanice, din flancurile cărora porneau ca niște raze lanțuri muntoase mai mici și dealuri cu coaste abrupte acoperite de o pădure deasă.

Abundență, acesta era cuvântul potrivit pentru Martinica, fiindcă tot ceea ce creștea acolo dădea roade din belșug, mai ales trestia de zahăr, datorită căreia insula devenise atât de importantă. Cu excepția anilor ce urmau furtunilor devastatoare, în fiecare primăvară erau expediate din Fort Royal către porturile europene zece mii de tone de zahăr, care aduceau venituri de milioane de livre și făceau din Martinica, alături de alte insule din Antilele Mici, cea mai importantă posesiune colonială a Franței.

Mirosul de zahăr era omniprezent. Se lipea de clădiri și de haine, plutea deasupra satelor și a orașelor, ba chiar se împrăștia până în larg, peste ocean, astfel încât corăbiile „adulmecau” drumul spre Martinica, înainte de a o zări.

Zahărul îndulcea laptele, se amesteca în aluatul de pâine, se folosea pentru a da gust legumelor, orezului și cărnii. Berea și vinul conțineau mari cantități de zahăr, iar mâncărurile locale erau excesiv de dulci.

Toți copiii din Martinica aveau probleme cu dinții, din cauza consumului excesiv de zahăr, iar Yeyette, Catherine și Manette au

crescut cu groaza de dentist, care le înspăimânta cu cleștii și pensele lui firoase. Firește, puteai cumpăra amulete care să te păzească de durerile de dinți; existau și anumiți sfinți la care aveai posibilitatea să te rogi, iar toată lumea știa că apa din Vinerea Mare – stropii de ploaie adunați într-o sticlă în Vinerea Mare – te scăpa de durere, când ți se umflau gingiile.

Credința în magie făcea parte din viața de zi cu zi a insulei. Sclavii invocau tot timpul duhuri, demoni și zei tribali, cu scopul de a-i ocroti de rele. Își atârnavă la gât amulete și agățau de pereții colibelor fetișuri confecționate din frunze de palmieri sau din alte materiale naturale. Influența supranaturalului se resimțea pretutindeni, iar copiii creoli, îngrijiți de doici sclave, creșteau cu un simț al celeilalte lumi foarte puternic dezvoltat.

De mai multe ori pe zi, copiii Tascher primeau mesaje despre legăturile dintre lumea reală și cea nevăzută. Când auzeau mieunatul și urletele unor pisici care se băteau, se înfiorau de spaimă, fiindcă doicile le spusese că sunetele acelea constituiau un semn sigur că moartea era pe-aproape.

] sfu li se dădea voie să se așeze pe pragul rafinăriei, fiindcă exista credința că, dacă stăteau într-un cadru de ușă, toate durerile și necazurile celor care treceau pe-acolo se abăteau asupra ta. Când vreo molie zbura pe lângă o lumânare, le treceau fiori de groază, pentru că aflaseră de la cei mari că insectele zburătoare poartă cu ele spiritele morților afurisiți.

Majoritatea copiilor erau învățați să se teamă de magia neagră a celor numiți *quimboiseurs*, care aveau puteri enorme și teribile (mult mai teribile, se pare, decât oricare dintre puterile preoților creștini de a contracara răul săvârșit astfel) 4.

Vrăjitorii puteau să stârnească ploaia, să oprească vântul sau să aducă tunetele și fulgerele. Erau înzestrați cu darul de a vedea în viitor, de a prezice când vor sosi corăbiile sau când se vor abate asupra oamenilor bolile și necazurile. Se spunea că unii dintre ei aveau capacitatea de a provoca stafidirea unei inimi de bărbat sau de femeie, pricinuind o agonie lungă și o moarte dureroasă. Toți cunoșteau

secretul de a zămisli zombi, făpturi înfricoșătoare pe jumătate moarte, pe jumătate vii, care bântuiau noaptea și tulburau somnul tuturor oamenilor de pe plantație.

O teroare mută cobora peste Martinica, odată cu noaptea.

Nimeni nu știa când sau unde aveau să apară musafirii demonici, ci doar că era cu neputință să scapi de vizitele lor, fiindcă puteau să se strecoare prin ușile zăvorâte, prin ferestrele ferecate cu obloane, ba chiar și prin zidurile solide din piatră. De cele mai multe ori, victima tresărea speriată și se trezea ținând din somn, dând cu ochii, la picioarele patului, de o siluetă sinistră, o creatură nu într-un tot umană, care se înălța tot mai mult, până când aproape că atingea tavanul.

Spaime nocturne, vrăjitorii, șerpi veninoși și frica de cele nevăzute – iată din ce era plămădită copilăria creolilor, iar fetele Tascher nu făceau excepție de la regulă. Mergeau la slujba de la biserică, învățau să-și spună rugăciunile și să se roage la sfinți, însă niște influențe mai puternice le sileau să creadă în predestinare, soartă și puterea magiei... * – ce.

Și în viața lor mai acționa o forță, subtilă, dar pătrunzătoare, mai puternică decât învățăturile călugărițelor de la școala mănăstirească, mai puternică decât toate povețele moralizatoare primite de la Rose-Claire și de la cele două bunici ale fetelor. Era forța senzualității primare, instinctul în germene, descătușat în mare parte datorită obiceiurilor locului și întărit de amoralitatea proprie sclavilor și chiar și mediului ambiant – aerul cu mireasmă de iasomie, frunzișul plin de flori, vânturile răcoroase și nisipul fierbinte, în fine, acea pânguială imperativă a tuturor lucrurilor, care stârnea instincte primare.

Surorile Tascher și-au petrecut copilăria în mijlocul unor astfel de influențe, într-un mediu de o frumusețe neasemuită, dar plin de primejdii, ducând un trai privilegiat, în pofida constrângerilor financiare stânjenitoare, având capul plin de eresuri magice și nările îmbibate de veșnicul miros de zahăr.

În vreme ce fetele se apropiau treptat de vârsta adolescenței, datoriile tot mai mari ale lui Joseph Tascher reprezentau o

permanentă sursă de îngrijorare pentru cei de la **Trois-Îlets**. Trei ani succesivi de recolte slabe de trestie de zahăr au constituit, în sine, un recul major, apoi, în **1776** și **1777**, marina britanică a blocat porturile Martinicăi, punând capăt exportului de zahăr spre Europa. Nu era prima oară când Martinica suferea de pe urma nesfârșitei bătălii dintre englezi și francezi; în jurul anului **1760**, trupele britanice atacaseră Fort-Royal, și o vreme s-a crezut că toate insulele din Antile aveau să fie cucerite. Din fericire pentru francezi, atacul nu a putut fi susținut până la capăt, soldații britanici, împruținați de molime și de insolații, fiind nevoiți să se retragă.

Acum, însă, englezii deveniseră din nou un pericol, și nimeni nu știa cât timp avea să dureze blocada. Pentru familia Tascher, era suficient să dăinuie până la completa sa ruinare financiară.

Veștile despre greutățile familiei au ajuns și la sora lui Joseph, Edmée, în Franța, și din nou s-a pus problema aranjării unor mariaje pentru cele trei fete. Yeyette, pe numele său de botez Marie-Rose, devenise o domnișoară de paisprezece ani, zâmbitoare, cu glasul dulce, plină de viață, mărinimoasă și bună la suflet, cu ochii negri și părul negru, pe scurt o fată drăguță, dar nicidecum o frumusețe. Ofițerii francezi, care o întâlneau la balurile din Fort-Royal, erau frapați de cochetăria ei și se simțeau captivați de farmecul pe care îl degaja. Unul dintre ei, amintindu-și-o mulți ani după aceea, avea s-o descrie drept „grațioasă, mai mult fascinantă decât frumoasă, deja remarcabilă prin suplețea și eleganța ținutei, capabilă să danseze ca o nimfă și iubăreată ca o turturea” **5**. Capricioasă, extravagantă, surprinzător de provocatoare pentru o ființă atât de tânără, Yeyette era adorabilă – și totuși, fără zestre nu constituia o partidă atrăgătoare!

Deși avea doar unsprezece ani, Manette, sora cea mai mică a lui Yeyette, promitea să devină o tânără frumoasă, însă în privința logodnei trebuia să mai aștepte câțiva ani. Iar Catherine, de doisprezece ani, nu era doar prea micuță ca vârstă, ci și prea bolnavă, pentru a putea fi considerată aptă, **1** eventual, de măritiș.

De fapt, Catherine își trăia ultimele zile. Era adusă de la mănăstire, împreună cu Yeyette, și pusă în pat în rafinărie, unde zăcea

în căldura verii târzii. Se rosteau rugăciuni pentru însănătoșirea ei și i se puneau amulete sub pernă, dar febra continua s-o vlăguiască de ultimele puteri. La mijlocul lunii: octombrie a anului 1777 a murit; slujba de înmormântare s-a; ținut la biserica din sat, iar micul coșciug a fost îngropat în cripta familiei.»

Cam la două luni de la moartea lui Catherine, a sosit o scrisoare de la Paris. François de Beauharnais (convins de către Edmée) o cerea oficial de nevastă pe Catherine pentru fiul său mai mic, Alexandre, băiatul care copilărise la familia Tascher, în Martinica. Nu era nevoie ca Joseph să-i dea nicio zestre fiicei lui, zicea marchizul, întrucât venitul pe care Alexandre urma să-l primească la însurătoare – patruzeci de mii de livre pe an, cel puțin – avea să fie mai mult decât suficient pentru o gospodărie îndestulată. < * «H*» → «**» e.

Firește, atunci când trimisese scrisoarea, marchizul nu știuse că biata Catherine trecuse în lumea celor drepti, fiindcă veștile ajungeau din Franța în Martinica după cel puțin câteva luni. Oricum, scrisoarea marchizului nu excludea posibilitatea unei înlocuiri. „Respectul și atașamentul pe care (Alexandre) le simte față de Madame de Renau din”, scria marchizul, „îi sporesc nerăbdarea de a-și uni destinul cu una dintre nepoatele ei”. Vasăzică, una dintre nepoatele ei, a citit Joseph, cu un oftat de ușurare. Poate că, în fond, nu conta prea mult care anume.

„Păcat că fiica ta cea mare nu are cu câțiva ani mai puțin”, adăuga marchizul, „căci în mod cert ea ar fi fost preferata...”

Însă te asigur că fiul meu, care nu are decât șaptesprezece ani și jumătate, consideră că o fată de cincisprezece ani e prea apropiată de el ca vârstă” 6.

În realitate, Yeyette avea doar paisprezece ani, dar ce, mai conta?! Exista și Manette, mai drăguță decât Yeyette și, la cei unsprezece ani ai ei, nu era nicidecum prea bătrână.

Dar era dispus, oare, Alexandre s-o aștepte? Poate că nu. Odată cu scrisoarea marchizului, a sosit una și de la Edmée, în care aceasta sublinia cât de presantă devenise problema. Nerăbdarea lui Alexandre de a se însura nu avea de-a face; cu „respectul și admirația” pe care acesta le simțea pentru cea care era *defacto* mama lui vitregă, cât mai

ales cu restricția legală ce-i fusese impusă; Alexandre revendica moștenirea și, pentru a o obține, trebuia ori să ajungă la majorat, care era, însă, prea departe, ori să se însoare. Voia să aibă bani, așa că nu-i rămânea decât să se însoare.

Și mai era un motiv pentru a se grăbi, lucru înțeles de către toată familia, dar despre care se vorbea doar în șoaptă.

Marchizul îmbătrânea și avea sănătatea șubredă, în ciuda situației financiare solide, venitul său nu prea mare era în scădere, iar la moarte întreaga lui avere urma să le revină fiilor săi. Așa că n-ar fi fost exclus ca Edmée să ajungă la ananghie. Părea preferabil, așadar, ca înaintea acestei posibile calamități să se asigure, printr-o legătură matrimonială între cele două familii, că moștenirea lui Alexandre va fi profitabilă pentru toți cei din familia Tascher, inclusiv Edmée.

Propunerea ilustra talentul lui Edmée de a găsi partide avantajoase. Dacă Alexandre se însura cu Manette, aceasta urma să aibă un soț bogat, iar el putea căpăta cele patruzeci de mii de livre pe an. Edmée nu trebuia să-și mai facă griji în privința situației sale după moartea marchizului, iar Joseph avea posibilitatea să apeleze la Alexandre pentru a se redresa financiar. Mai mult chiar, în felul acesta nu era necesară nicio dispensă pentru încheierea unei căsătorii între rude prin alianță, Alexandre și Manette fiind practic ca niște veri înrudiți prin legăturile lor comune cu Edmée; aceasta nu o văzuse niciodată pe Manette, fiindcă fetița se născuse după plecarea ei din Martinica, dar tot mătușă și nepoată se chema că erau. Pe de altă parte, Alexandre o considera pe Edmée aproape ca pe o mamă, din moment ce n-o cunoscuse pe cea care-i dăduse viață.

Mai rămânea de obținut doar acordul marchizului pentru a o înlocui pe Catherine cu Manette.

Și, totuși, Joseph pregeta. Dacă Alexandre va avea obiecții în privința lui Manette, fie din cauza vârstei ei fragede, fie din cine știe ce alt motiv? Desigur, fata era frumușică, îmbinând „sănătatea și firea veselă, cu o siluetă care promitea să devină atrăgătoare” ⁷. Totuși, în eventualitatea în care se întâmpla ceva rău niciun Tascher n-avea să se bucure de avantajele averii lui Alexandre. Joseph a reconsiderat,

așadar, problema, după care i-a scris marchizului, oferindu-se să-i trimită în Franța ambele fete, astfel încât Alexandre să opteze pentru aceea care îi convenea mai mult.

Pornind de la ipoteza că Manette avea să fie aleasa, a început s-o pregătească pentru lunga călătorie pe mare până în Franța, împreună cu Yeyette, care era încântată de perspectivă. Dar, înainte de plecarea fetelor, Joseph a trebuit să petreacă o bucată de vreme la cealaltă moșie a sa, pe insula St. Lucia, și, în absența lui, lucrurile au scăpat de sub control.

După ce-și pierduse cea de-a doua fată, pe Catherine, doar cu câteva luni în urmă, Rose-Claire nu se putea împăca deloc cu ideea de a o lăsa pe Manette să plece atât de departe, în această privință, bunica de Sannois îi împărtășea întru totul punctul de vedere. Iar Manette care, spre deosebire de sora ei mai mare, nu manifestase niciun moment curiozitatea de a vizita Franța, și-a implorat mama să n-o trimită departe de familie. Incapabilă să mai suporte tensiunea în care trăia, s-a molipsit de friguri și a zăcut în pat trei luni de zile.

Când s-a întors din St. Lucia, Joseph a găsit casa în mare fierbere⁸. Manette era slăbită și se însănătoșea anevoie, Yeyette se simțea deranjată de tevatura creată în jurul ei, în vreme ce ultimele scrisori sosite din Franța subliniau urgența situației. („Vino la Paris”, scria marchizul. „Adu o fată sau pe amândouă. Oricare va fi decizia dumitale, o vom accepta necondiționat. Avem nevoie de una dintre fiicele dumitale!” ⁹ Joseph trebuia să ia imediat o hotărâre. Dacă nu acționa rapid, irosea ocazia de a salva viitorul întregii familii. Prea bine, atunci o va trimite pe Yeyette în Franța.

Joseph i-a scris din nou marchizului, explicându-i că îmbolnăvirea lui Manette îl determina să se oprească asupra lui Yeyette, care în curând urma să împlinească cincisprezece ani. (Firește, sugera el, o diferență de trei ani între miri era suficient de mare.) În ce-o privește pe Yeyette, avea o fire minunată și o siluetă agreabilă. „E foarte matură pentru vârsta ei”, adăuga el – poate neinspirat, căci Alexandre nu miza pe precocitatea viitoarei sale neveste, ci pe tinerețe și supunere.

„Este bine făcută și, în ultimele șase luni, s-a dezvoltat suficient încât să treacă drept o domnișoară de optsprezece ani”, spunea Joseph, în continuare, în plus, cânta un pic la chitară – luase lecții când fusese la mănăstire –, dar nu-i lipsea nici vocea, pe scurt, era talentată la muzică¹⁰. Cât privește aspectul fizic, „avea piele frumoasă, ochi expresivi și brațe voluptuoase”. Altfel spus, Joseph nutrea convingerea că marchizul, Edmée și Alexandre vor ști să citească printre rânduri, înțelegând că, de fapt, el le spunea că fiica lui nu era frumoasă, dar că alesele ei calități sufletești (nădăduia el)

puteau compensa neajunsurile legate de aspectul ei exterior.

„E păcat”, adăuga Joseph, „că n-a avut privilegiul de a primi o educație în Franța”. Și aici transmitea un mesaj nescris: Alexandre nu trebuia să se aștepte ca Yeyette să fie o persoană blazată, sau să manifeste genul de cizelare propriu unei absolvente de școală pariziană. Yeyette era naivă, proaspătă, necoruptă, lipsită de experiență. Joseph, care petrecuse, ca paj, trei ani la curtea Franței, știa cât de stângace și de provincială putea părea o tânără de la țară sau din colonii în ochii unui tânăr domn parizian, de familie bună, cum era Alexandre.

Era imposibil, însă, ca tânărul să nu știe cum avea să fie viitoarea lui nevastă, din moment ce și el crescuse în Martinica. Nu se putea aștepta la politețuri și rafinamente din partea celei care urma să-i fie mireasă, ci la sinceritate, inocență, candoare, dublate de o fire încrezătoare. Totul avea să fie bine.

Au fost făcute toate aranjamentele necesare. Nu mai rămânea decât ca Joseph să cumpere biletul de călătorie pe unul din vasele comerciale care mergeau în Franța.

Dacă vrem să știm la ce se gândea Yeyette, ce își imagina, ce spera sau ce vise își făurea, n-avem decât să citim și noi printre rânduri. Scrisorile lui Joseph nu conțin aproape nicio referire la ea – nici că plângea la gândul că urma să plece de acasă, nici că Rose-Claire ar fi vrut să o țină în Martinica (o omisiune semnificativă). Reiese doar că-și dorea din tot sufletul să meargă în Franța și să o vadă pe mătușa ei, Edmée.

Pentru ea, viitorul soț nu era un străin, îl ținea minte pe Alexandre din copilărie – un băiat mai înalt decât ea, blond, cu ochi albaștri și foarte admirat pentru felul cum arăta.

Mătușa Edmée le scrisese că Alexandre se transformase într-un tânăr chipeș, spiritual și inteligent, bun la suflet și cu o fire minunată. „E îndrăgit de către toți cei care îl înconjoară”, asigura ea familia, într-una dintre scrisori.

Știind că era locotenent în regimentul Sarre, Yeyette se gândea, poate, că Alexandre semăna cu tinerii ofițeri fermecători și exuberanți, cu care dansa în Fort-Royal, închipuindu-și, probabil, că viața la Paris însemna un șir nesfârșit de baluri și petreceri, mai extravagante și mai palpitate decât toate sindrofiile la care fusese ea vreodată.

Și, în imaginația ei, poate că se văzuse înveșmântată într-o toaletă cu mult mai strălucitoare decât tot ce purtase până atunci, cu bijuterii la gât și în păr, dansând cu un soț chipeș, care o adora.

La cincisprezece ani, era prea tânără ca să-și închipuie altceva. Știa, firește, ce implica o căsătorie – să faci dragoste, să ai copii, o gospodărie, servitori, responsabilități. Dar fata aceasta neastâmpărată și frivolă, care se distra atât de bine la baluri, care dansa ca o nimfă și era iubită ca o turturea, nu s-ar fi gândit nicio clipă la aspectele mai apăsătoare ale mariajului, în schimb, nu încapă nicio îndoială că nu-și imagina lumea orbitoare în care urma să intre, sau faptul că avea să se maturizeze rapid și să se gătească, aidoma superbelor doamne pe care le zărise în Fort-Royal, îmbrăcate în rochii de satin și împodobite cu diamante. Poate că visa la nuntă, la trusoul pe care i-l promisese mătușa Edmée, la ceremonia în sine, la tandrețea din privirile lui Alexandre în clipa în care își vor rosti jurămintele.

În gând, pesemne că își luase deja rămas-bun de la somnoroasa Martinică și pornise în călătoria care o aștepta, prima călătorie lungă din viața ei, spre o țară îndepărtată și o soartă necunoscută.

IBS.

Tff nu. 3”.

O călătorie cu peripeții

Brusc, în toamna anului 1778, visele lui Yeyette au fost curmate

de izbucnirea războiului.

Blocada britanică se preschimbasese într-o amenințare mult mai gravă, întrucât Franța venise în ajutorul coloniilor americane răzvrătite, astfel că propriile posesiuni se transformaseră în vânatul preferat de către englezi ca pradă de război.

Martinica era în primejdie, Fort-Royal mișuna de vase de război, iar perspectiva unei călătorii în Franța părea de domeniul fantasticului.

Prin urmare, voiajul de nuntă al lui Yeyette a fost amânat, iar Joseph Tascher, în ciuda sănătății sale șubrede, a trebuit să-și asume responsabilitățile ce îi reveneau în calitate de căpitan într-un regiment de dragoni al miliției și să se alătore oamenilor săi, pentru a înfrunta pericolul britanic, în decembrie, trupele englezești au izbutit să cucerească St. Lucia și să confiște toate proprietățile franceze de pe insulă. Pentru a preîntâmpina capturarea Martinicai, milițiile s-au strâns acolo în pripă, pregătite să facă față asediului.

O bucată de vreme, s-a crezut că viitorul soț al lui Yeyette i se va alătura lui Joseph Tascher, acolo. Sute de oameni din regimentul lui Alexandre de Beauharnais fuseseră expediați în Caraibe, or el nu excludea posibilitatea de a fi trimis, la rândul său, în zona de luptă. Perspectiva aceasta nu-i făcea nicio plăcere, fiindcă, deși nu era laș din fire – năzuia, într-adevăr, ca într-o bună zi să se acopere de glorie în război, în calitate de comandant de trupe –, nu avea chef să plece din Brest, unde staționa cu armata. Ajunsesese să se atașeze nespus de mult de coasta Breitaniei, mohorâtă și bătută de vuituri, dar mai ales de un domeniu din apropierea orașului.

Căci prima dragoste adevărată din viața lui locuia acolo și, recent, îi spusese că rămăsese însărcinată cu el.

În decembrie 1778, nu împlinise nouăsprezece ani, dar Alexandre era deja bărbat – și, cum se spune, om de lume.

Chipeș, știind să vorbească frumos, era pe deplin conștient de farmecul său personal și deosebit de încrezător în șansele de a avansa, vădind o admirabilă capacitate de a se descurca în viață. După ce a învățat împreună cu fratele său mai mare, François, la prestigiosul

Collège du Plessis din Paris, și-a continuat studiile la Heidelberg, unde a beneficiat de adevărata învățătură (opusă simplei pedanterii și persiflajului, care au fost întotdeauna apanajal semidoctilor) și unde au început să i se modeleze gusturile intelectuale.

Spre lauda lui, Alexandre avea o minte ageră, ce-i drept cam superficială, și niște instincte, dacă nu într-un tot nobil, cel puțin capabile să îl îndrume în direcția umanitarismului și a progresului – atâta vreme cât nu trebuia să renunțe la avantaje și la confortul personal. Dar, fiindcă era nespus de narcisist și îngâmfat, înclina să pună semnul egalității între idei și uniforme sau decorațiile militare, considerându-le un fel de podoabă; îi lipsea adevăratul discernământ.

Meditatorul angajat pentru Alexandre și fratele său, un dascăl de școală conștiincios, dar prozaic, pe nume Patricol, n-a făcut mai nimic pentru a înfrâna tendințele înnăscute ale lui Alexandre (cum avea să spună mai târziu Yeyette, „Alexandre avea gustul libertății și o voință inflexibilă”), însă, când întâmplător i s-a oferit institutorului o slujbă în casa ducelui de la Rochefoucauld, i s-au deschis orizonturi mai largi.

Nici că s-ar fi putut imagina o școală cosmopolită de bune maniere mai reușită decât castelul La Roche-Guyon, aparținând ducelui – o construcție vastă și somptuos amenajată, unde, în mijlocul unor parcuri naturale luxuriante, cu niște copaci falnici, pajiști întinse și vegetație sălbatică tunsă cu mare grija, aristocrați cu minți sclipitoare și oaspeți distinși discutau concepte înalte și își imaginau o lume mai bună.

Studiind cu Patricol, pe vremea când institutorul său frecventa acea remarcabilă societate, tânărul Alexandre a asimilat influențele iluminismului, îndrăgostindu-se de idealurile americane de libertate și democrație – idei incredibil de radicale în societatea stratificată a Franței, unde Biserica, monarhia și aristocrația dețineau toată bogăția și, virtual, întreaga putere politică. A aflat că americanii începuseră să vorbească despre drepturile omului, să militeze pentru o viață mai bună într-o lume în care se aboleau privilegiile și se renunța la opresiunile instituționale. A îmbrățișat aceste idei, pe de o parte

fiindcă erau atrăgătoare – ducele și tovarășii săi întruchipând un umanitarism profund și tolerant –, iar pe de altă parte, poate, pentru că fratele lui mai mare, François, nu le agreea, iar Alexandre nu voia cu niciun preț să-i semene.

Castelul La Roche-Guyon nu reprezenta numai o școală de idei și concepte progresiste, ci și un prototip de maniere mondene, în care legăturile amoroase erau socotite drept una dintre plăcerile vieții, alături de vinul de soi sau conversația elevată; în rândul acestor oameni cu adevărat cosmopoliți, a observat Alexandre, se remarcă o oarecare fluiditate morală, iar aventurile galante nu erau doar tolerate, ci și încurajate subtil.

Firește, acestea prindeau din ce în ce mai mult teren în armată, printre ofițerii camarazi ai lui Alexandre. De la vârsta de cincisprezece ani, el a fost încadrat în regimentul Sarre, al cărui colonel era ducele de la Rochefoucauld, și a reușit să avanseze rapid datorită protecției acestuia, în fiecare an, petrecând șase luni la regiment, deși aici nu avea îndatoriri grele, rămânându-i astfel timp din belșug pentru a curta tot felul de femei, de la cameriste la doamne cu titluri nobiliare.

În momentul în care marchizul de Beauharnais i-a scris lui Joseph Tascher cerându-i pe una dintre fiice ca mireasă Pentru Alexandre, tânărul ofițer căpătase deja gustul r l aventurilor galante. Faptul că se bucura de succes la femei, majoritatea fiind cu mult mai bătrâne decât el, îi măgulea orgoliul, cum spunea marchizul de Bouille, în fața căruia Alexandre se lăuda cu colecția sa de trofee amoroase. Acorda o atenție specială flirturilor și relațiilor sexuale; astfel, ținea liste cu femeile cu care se culcase, notând numele și, dacă existau, titlurile fiecăreia, împreună cu însușirile lor distinctive.

Nu se putea spune că Alexandre nu era o persoană analitică, toată lumea din jurul lui Alexandre îl considera un om calculat și viclean. Patricol consemna cu amărăciune și altă caracteristică dominantă a elevului său: o detașare și o disimulare cultivate cu grijă. „Ceea ce mă uimește cel mai mult”, scria dascălul când Alexandre avea șaisprezece ani, „și îmi displace enorm la acest tânăr este grija extremă și dezinvoltura cu care își ascunde și își disimulează trăirile sufletești”

1. Personalitatea lui era însă mult mai complexă; atitudinea flegmatică și apetitul sexual excesiv mascau amestecul de dinamism și voluntarism, o dorință profundă de a ieși în evidență și o remarcabilă agerime a minții. Lăsând la o parte spiritul de aventură în relațiile cu sexul opus (care era tipic, ca stil, dacă nu și ca intensitate, pentru vârsta și clasa socială din care făcea parte), Alexandre *promitea*, meritele sale fiind evidente.

Acum, totuși, când aștepta nașterea copilului său, Alexandre, la cei optsprezece ani ai lui, era conștient de profunzimea trăirilor sale emoționale. O întâlnise pe Laure de Girardin, nevasta în vârsta de douăzeci și nouă de ani a unui ofițer de marină, la conacul ei de la țară, unde aceasta obișnuia să primească în vizită bărbați din garnizoana de la Brest. Ca și Alexandre, se născuse în Martinica, fiind în realitate chiar înrudită cu familia Tascher, însă pasiunea pe care i-o inspira lui Alexandre nu avea nimic comun cu legăturile de familie.

Alexandre a intuit de la bun început profunzimea sentimentelor pe care i le inspira Laure. Într-o scrisoare către Edmée, căreia îi destăinuia, adesea, amănunte privind legăturile sale amoroase, a scris despre „pasiunea violentă”.

care i-o trezise nevasta ofițerului de marină, despre f țiunea Duioasă pe care o avea pentru el și despre mirarea încântarea lui de a fi descoperit adevărata dragoste. Soțul lui Laure a fost plecat câteva săptămâni, iar în acest interval binecuvântat amanții s-au lăsat în voia pasiunii care îi mistuia, în toamna anului 1778, Laure era însărcinată, iar Alexandre nu avea nicio îndoială în privința paternității sale. Mai știa, de asemenea, că era posibil ca în curând să părăsească Franța, pentru a lupta împotriva Angliei, or acest gând îl scotea din minți. „Mă cuprinde disperarea când văd apropiindu-se clipa când va trebui să mă despart de ea pentru multă vreme”, îi scria el lui Edmée. Dar cel puțin îi lăsa lui Laure o fărâmbă din ființa lui. Copilul pe care aceasta îl purta în pânțe va fi mărturia veșnică a dragostei lui adevărate.

„Să nu te mire cuvântul Juliette”, îi spunea Alexandre lui Edmée. „Este numele ales de noi pentru ființa pe care o vom îndrăgi amândoi”.

Alexandre nu vedea nimic ciudat sau deplasat în faptul că, deși descoperise adevărata dragoste în persoana unei femei, urma să se însoare cu alta. Căsătoria lui avea să fie doar de conveniență; lucrul acesta era de la sine înțeles. Se însura din trei motive: pe de-o parte, insista tatăl lui, pe de altă parte, abia aștepta să-și primească moștenirea și, în sfârșit, având în vedere vârsta și rangul lui, se cuvenea să-și ia o nevastă. Asta făceau tinerii care năzuiau la faimă și onoruri – se însurau, de obicei pentru bani. Nimeni nu se aștepta la iubire între soț și soție, ci doar la politețe și curtoazie, femeia urmând să adopte o atitudine complezentă și supusă, plină de noblețe.

„Juliette” s-a născut în vara anului 1779 și s-a dovedit a fi băiat, drept care a fost botezat Alexandre. Nu se știe cât de des își vizita tatăl pruncul, ce gândea despre el, sau dacă nașterea lui i-a apropiat și mai mult pe Alexandre și Laure.

Cert este că, atunci când micuțul Alexandre avea doar câteva luni, Yeyette și tatăl ei se aflau la bordul unei mici corăbii de mărfuri, *Ue de France*, Iraversând încet Atlanticul, în direcția Brest.

— În acel sezon al furtunilor din anul 1779, călătoria pe mare s-a dovedit deosebit de anevoioasă și vlăguitoare, atât pentru trup, cât și pentru spirit. Yeyette, împreună cu tatăl ei, mătușa Rosette (sora nemăritată a lui Joseph și a lui Edmée) și Euphemie, slujnica mulatră a lui Yeyette, au fost nevoiți să stea închiși timp de trei luni într-o cabină minusculă, în care de-abia dacă încăpeau trei cufere și niște paturi înguste și incomode. Tavanul era atât de scund, încât aproape că nici nu puteau sta în picioare, iar din cauza spațiului strâmt din cabină nici nu se punea problema să porți jupe largi, după moda vremii. Din cauza legănatului violent al micii ambarcațiuni, toți au avut rău de mare, dar cel mai tare suferea Joseph; era alarmant să constăți că, de la o săptămână la alta, devenea din ce în ce mai sfârșit și vlăguit.

De fapt, nimeni nu se simțea prea bine, mai ales după câteva săptămâni pe mare, când se terminaseră toate fructele și legumele proaspete, singurele alimente fiind carnea sărată și pesmeții marinărești. Apa depozitată în niște butoaie mari, pe punte, nu putea fi băută din cauza algelor ce-i alteraseră gustul favorizând apariția unei

sumedenii de gănganii și viermi.

O mângă verde acoperea și pereții cabinei, întinzându-se tot mai mult din pricina umezelii care muia hainele pasagerilor, furișându-se chiar și în cufere și dulapuri. Noaptea, pasagerii se culcau în așternuturi reci și jilave, inhalând aerul stătut din cabina strâmtă, unde dormeau prost din cauza balansării neîncetate a vasului.

La mizeriile zilnice ale călătoriei se mai adăuga și o permanentă senzație de teamă – spaima ca nu cumva să se stârnească furtuna, iar apele mării să înghită corabia, frica de a nu se molipsi de friguri, dar mai presus de toate teama de a nu fi capturați de către pirați sau de vreo navă de război britanică.³ *Îl e-de-France* făcea parte dintr-un convoi păzit de o fregată franceză, *Pomana*. Însă convoaiele erau adesea atacate, or *Île-de-France*, cu magazia sa de provizii și cu echipamentele militare de la bord, constituia o pradă de preț.

Zilele se scurgeau cu o încetineală exasperantă, *Ile de france* fiind deviată uneori de la traiectoria aleasă și înaintând anevoios, din cauza vremii nefavorabile, în mod normal, călătorii ar fi trebuit să pună piciorul pe uscat în septembrie, Har abia pe 12 octombrie, prăpădiți și istoviți, au pășit pe țărnm la Brest, grăbindu-se să-și găsească adăpost în cel mai apropiat han.

Nu i-a întâmpinat nimeni, înainte de a părăsi Martinica, Joseph nu avusese timp să-i scrie marchizului de Beauharnais sau surorii sale, ca să le comunice că urma să plece în călătorie. Acum, slăbit și bolnav, a trimis o scrisoare la Paris, dar au trecut două săptămâni până când Edmée și Alexandre au venit să-și salute musafirii. Pesemne că cele două săptămâni i s-au părut interminabile lui Yeyette, care era îngrijorată din cauza tatălui ei și nerăbdătoare să-și vadă viitorul soț. În cele din urmă, o cabrioletă a tras în fața hanului și din ea au coborât blonda și încă atrăgătoare Edmée, însoțită de Alexandre, înalt și chipeș în uniforma lui albă și elegantă, cu tricornul negru sub braț și sabia la cingătoare.

Nu se știe cum a reacționat Yeyette la vederea lui Alexandre, însă se poate presupune că s-a comportat aidoma majorității femeilor confruntate cu personalitatea lui impresionantă – i s-au accelerat

bătăile inimii și a arborat un surâs menit să exprime încântarea ce-o resimțea. El s-a aplecat spre ea, manierat, și, cu vorbe curtenitoare, i-a luat mâna și și-a trecut peste ea buzele cărnoase. E foarte posibil ca ochii aceia albaștri să nu fi trădat aproape nicio emoție, exprimând doar o maturitate mult mai profundă decât a ei.

La început, când a văzut-o, Alexandre a fost foarte nemulțumit de înfățișarea lui Yeyette. Și-o amintea bine, desigur, și a recunoscut-o numaidecât. Însă fata pe care o știa el nu se transformase într-o femeie frumoasă. E limpede că rudele exageraseră cu laudele la adresa ei.

Firește, Alexandre nu putea fi un observator imparțial, căci era atât de obsedat de adorabila Laure de Girardin, încât oricare altă femeie i s-ar fi părut neatrăgătoare. Iar Yeyette, cu ochii ei ușor exoftalmici, cu nasul oarecum asimetric și prea mare pentru un chip cu pretenții de frumusețe, cu buze subțiri și arcuite, strânse punga într-un surâs menit să ascundă dinții inestetici de dedesubt, părea urâțică, ba chiar banală și lipsită de orice eleganță.

După haine și felul de a se purta, se vedea imediat cât era de provincială, ceea ce pentru snobul Alexandre părea greu de acceptat. Yeyette mai avea, însă, o trăsătură – o lăcomie și o poftă aproape feroce, care erau atât de șocante, încât Alexandre n-ar fi putut s-o situeze în aceeași categorie cu Laure sau cu celelalte femei de neam mare, pe care le cunoștea. Lăsa impresia că se agăța de un lucru, în care ardea de nerăbdare să se cufunde.

Avea o anume drăgălășenie, ceea ce Alexandre a remarcat numaidecât, și vorbea cu un glas dulce și alinător.

Însă era prea agitată și prea frenetică, pentru a putea plăcea ca femeie; dacă mai pune la socoteală evidenta mediocritate a inteligenței și educația rudimentară, Alexandre conchidea că agerimea ei înăscută, asociată cu o fire intempestivă era aproape dezgustătoare. Și-a dat seama, probabil, chiar din primele momente petrecute împreună, că intimitatea cu Rose, sau orice relație mai apropiată cu ea, i-ar pretinde un efort enorm, dacă nu chiar imposibil.

Desigur, Alexandre emitea pretenții excesive la adresa lui Yeyette, mai cu seamă că era și foarte prost dispus fiindcă în ultimele

luni avusese probleme de sănătate și lipsise mult timp de la garnizoană, petrecându-și convalescența la țară, într-un castel.

Înăbușindu-și temerile care-l asaltau, Alexandre și-a concentrat atenția asupra grijilor imediate. Nunta urma să fie celebrată abia peste câteva săptămâni, or el era sigur că tatăl lui nu-l va sili să se însoare cu o persoană cu care nu avea nimic în comun. „Sunt convins că n-ai de gând să-mi impui căsătoria cu această tânără, în cazul în care între noi ar exista o aversiune reciprocă”, îi scrisese Alexandre tatălui său.⁴ Chiar dacă era vorba despre o căsătorie de conveniență, aranjamentul nu putea fi făcut în absența unui oarecare grad de simpatie manifestată de ambele părți. Dacă nu va exista o asemenea afinitate, Alexandre era decis să-l roage pe tatăl lui să îl elibereze de obligația unei căsnicii care se întrevedea deja nesatisfăcătoare.

Alexandre își dădea însă seama de faptul că Yeyette și anturajul ei se aflau într-o stare jalnică. Joseph, vlăguit și bolnav, avea nevoie de medicamente, iar femeilor le trebuia haine groase, cizme și multe alte lucruri, și-a asumat, așadar, responsabilitatea de a rezolva situația.

„De când m-am sculat azi-dimineață, am alergat tot timpul de colo-colo”, îi scria el tatălui său, imediat după întâlnirea cu grupul nuntașilor. „Am multă bătaie de cap, fiindcă vizitatorilor noștri le sunt necesare o sumedenie de lucruri, pe care nu prea ai șanse să le găsești în orașul acesta deprimant, din care sperăm să plecăm cât de curând⁵”. În mod limpede, atenția lui nu se îndrepta spre viitoarea sa mireasă, ci spre starea deznădăjduită a tuturor celor care o însoțeau, ceea ce presupunea o serie de cheltuieli cărora trebuia să le facă față. Din cauza sănătății precare a lui Joseph, era exclus să poată lua poștalionul până la Paris; prin urmare, nu-i rămânea altceva de făcut decât să cumpere o trăsură, să găsească un vizitiu și să închirieze niște cai pentru călătorie.

Doctorul care l-a consultat pe Joseph i-a atras atenția să facă drumul până la Paris pe parcursul mai multor zile, pentru ca bolnavul să se poată odihni.

În scrisoarea adresată tatălui său, Alexandre adăuga, totuși, o scurtă referire favorabilă cu privire la Yeyette. „Pot afirma, cred, că

integritatea și bunătatea ei întrec tot ce ți s-a spus până acum". Chiar dacă nu era drăguță, ba, mai mult, înfățișarea ei îi repugna, s-a dovedit vrednică de încredere și adorabil de sinceră, or acestea constituiau niște calități pe care Alexandre le aprecia cu adevărat.

Tânărul a avut nevoie de aproape o săptămână să își echipeze musafirii, dar în final, pe 2 noiembrie, când torul a fost gata, au pornit la dram. Desele popasuri făcute pe drum le-au oferit prilejul să se cunoască mai bine. Alexandre a manifestat mai multă toleranță în privința lui Yeyette, din moment ce îi povestea tatălui său, într-o scrisoare, despre plăcerea de a se afla în preajma ei. De bună seamă, Alexandre și-a ales cu grijă cuvintele; de fapt, el spunea exact ce bănuia că i-ar plăcea tatălui său să audă. Însă și tonul scrisorilor lui Edmée era la fel de entuziast. Yeyette, spunea ea, „are toate sentimentele pe care ți-ai dori să le nutrească față de fiul tău, și, spre marea mea satisfacție, am observat că și ea îi este pe plac... Alexandre e subjugat de nora dumitale” 6.

Iată, așadar, niște semne vag optimiste. Dar, în timp ce se uita la cei doi tineri care stăteau de vorbă, Edmée se gândea probabil la Laure și la copilaș, convinsă că într-acolo se îndrepta toată afecțiunea lui Alexandre și că, inevitabil, nepoata ei avea să afle, cu timpul, de atașamentul soțului ei față de altă femeie.

Într-o zi rece și mohorâtă de noiembrie, pe la amiază, Yeyette a zărit pentru prima oară Parisul, în ciuda frigului, a umezelii și a murdăriei, orașul acesta aglomerat și zgomotos, cu bulevarde înțesate de trăsurile și cu străduțe întunecoase și înguste, unde mirosea urât din cauza canalelor deschise și a gunoiului intrat în putrefacție, a entuziasmat-o probabil pe Yeyette, căci putea, în sfârșit, să își vadă aievea locul visurilor ei. Auzise despre minunățiile orașului de la tatăl ei, iar acum vedea cu propriii ochi clădirile somptuoase și bisericile vechi din piatră, cu turnuri înalte care străpungeau cerul plumburiu, caleștile aurite, servitorii în livrea și soldații în tot felul de uniforme, muncitorii, precupețele și nenumărații cerșetori.

Pesemne că Yeyette a fost absolut impresionată de dimensiunile metropolei, ea care nu văzuse niciodată oraș mai mare decât modesta

localitate Fort-Royal și orașelul de garnizoană Brest. Întâlnind greu din cauza traficului și a mocirlei de pe străzi, cabrioleta a traversat cartier după cartier, intrând în cele din urmă într-o zonă cu case mari și dărăpănate, care desigur cunoscuseră și vremuri mai bune. În aer se simțea un miros puternic, dar necunoscut – erau miasmele de la tăbăcăriile din apropiere, unde hoiturile de cai și vaci ridicate u niște scripeți se scufundau în niște vane de topire, în timp **q** pieile rămase erau tratate cu chimicale.

Trăsura a cotit pe rue Thevenot și s-a oprit în fața unei clădiri cu două etaje, tencuită în piatră, dar cu un aspect destul de comun. Ajunseseră la destinație.

În următoarele câteva săptămâni, în timp ce se instala în casa unde ea și Alexandre urmau să locuiască împreună cu marchizul de Beauharnais și cu mătușa ei, Edmée, Yeyette și-a dat seama că atât marchizul, cât și casa lui închiriată, coborâseră pe scara socială, declinul fiind evident chiar și pentru ochiul ei neexperimentat. Bătrânul suferind dispunea de câțiva servitori, însă în locuința lui domnea frigul și nu găseai confortul sau opulența pe care Yeyette le întâlnise în casele creolilor bogați din Martinica. Scara impozantă avea nevoie de reparații, încăperile spațioase erau sumar mobilate, iar întregul ansamblu lăsa impresia de jenă financiară temporară – poate fiindcă exista speranța ca totul să se schimbe odată cu creșterea venitului lui Alexandre.

În primele trei săptămâni, Yeyette și Edmée au comandat trusoul viitoarei mirese, s-au dus la croitori pentru probe și au primit vizite de la modiste și peruchieri. Edmée achita totul – or Yeyette avea nevoie de o sumedenie de lucruri, nu numai de rochii și jupoane, ci și de corsete, furouri, ciorapi, papuci, pantofi cu toc înalt, manșoane, pelerine și șaluri. Totalul cheltuielilor s-a ridicat la circa douăzeci de mii de livre.⁷

Yeyette știa de-o viață că Parisul era capitala modei, în Martinica, toți croitorii se străduiau să copieze modelele pariziene, însă creolii bogați își procurau toaletele de la Paris.

Yeyette știa că de când fusese încoronat tânărul rege Ludovic al

XVI-lea, iar frumoasa sa soție, Maria Antoaneta, devenise regină, moda se schimbase. Regina dădea tonul în materie de eleganță: când a făcut o pasiune pentru pene, toate femeile înstărite din Paris și-au pus pene în păr; când s-a apucat să poarte turbane turcești, acestea puteau fi văzute peste tot în cele mai somptuoase saloane. Iar când regina s-a hotărât să-și strângă părul în vârful capului, adăugând permițe și meșe lungi de păr fals ca să își facă niște coafuri sofisticate, înalte de treizeci de centimetri și împodobite cu flori, fructe și diamante, toate femeile de la curte i-au urmat exemplul până ce regina, sătulă de acest moft imitat de semenele sale, a revenit la părul ei blond natural, pieptănându-se cu cârlionți minuțios ondulați, bine pudrați și înfoiați în jurul feței mici și delicate.

În iarna anului 1779, când fusese comandat trusoul lui Yeyette, femeile purtau, după-amiaza, o rochie lungă până la glezne, numită *polonoise*, iar seara se îmbrăcau în haine lungi convenționale, sub care își puneau jupoane groase matlasate, ca să le țină cald.

Costul ridicat al trusoului se datora în mare parte materialelor scumpe, țesute și pictate de mână, din care erau confecționate veșmintele – mătăsuri chinezești, taftale lucioase, brocarturi splendide decorate cu jerbe de flori, mătăsuri cu ape scânteietoare ornate cu fâșii metalice argintii, toate în nuanțe pale de roz, bleu, sidefiu și ecru, după cum dicta moda timpului.

Întrucât fondurile lui Edmée erau limitate, iar nunta lui Yeyette urma să fie o ceremonie discretă, e foarte probabil ca trusoul ei să fi fost destul de modest și relativ simplu; oricum, însă, e de presupus că fetei aceleia îmbrăcate sărăcios, proaspăt sosită din Martinica, i s-a părut de-a dreptul magnific. Când marii croitori, cu alaiul lor de cusătorese, negustorii de țesături cu baloții lor sclipitori de mătăsuri și taftale, corsetierele și pantofarii, pasmantierii cu panglici, rozete de mătase și dantele, în fine, când toată lumea îi spunea „Madame la Vicomtesse” – căci acesta avea să fie titlul ei, după căsătorie –, era normal ca înfocata Yeyette să se simtă încântată și importantă, mai ales că, la scurt timp după sosirea sa în Franța și-a dat seama că, în calitate de mireasă a lui Alexandre, reprezenta personajul-cheie

pentru tot menajul.

Fără ea nu exista nuntă, or fără nuntă tânărul putea să-și ia adio de la moștenire.

O., Nu se știe dacă Yeyette își dădea seama de importanța acestui fapt, deși e de presupus că Edmée, care a pus la cale această căsătorie, s-a străduit din răspuțeri să-i explice nepoatei sale cât de vital era ca ea să își joace rolul bine.

Trebuia să fie soția agreabilă și simpatcă a lui Alexandre, să se integreze în casa socrului ei fără să stârnească niciun fel de animozități, să-l determine pe soțul ei să o respecte ca nevastă și să-și ocupe locul în societatea pariziană – nu în raidurile aristocrației, și nici în societatea de la curte, ci în eșalonul micii nobilimi onorabile, unde se plasa familia Beauharnais.

Yeyette avea multe de învățat pentru a se identifica cu prototipul de parteneră demnă de Alexandre. Trebuia, de fapt, să se remodeleze, să iasă din pielea persoanei debordând de senzualitate, domoală, naturală și dezinvoltă, care se plămădisese în Martinica, și să devină o pariziancă șic, flegmatică și sigură de sine, capabilă să-și strunească instinctele și pornirile, la fel cum balenele corsetului striveau rotunjimile trupului ei tânăr și durduliu. Trebuia să învețe să își adapteze ritmurile interioare și manierele la felul de a fi al viitorului ei soț, care era un om comunicativ și energic.

De acum înainte, el avea să întruchipeze influența cârmuitoare din viața ei; așteptările lui vor fi pentru ea literă de lege, iar gusturile lui vor deveni preferințele ei călăuzitoare. Doar standardele lui vor conta pentru ea, iar dacă cineva, chiar și o rudă apropiată, va intra în conflict cu soțul ei, indiferent de obiectul disputei, era de așteptat ca ea să se situeze pe poziția bărbatului său.

Avizată și prevenită, conștientă de tot ceea ce i se cerea, conformându-se rolului primit, înveșmântată elegant, Yeyette Tascher, la cei șaisprezece ani ai ei, se pregătea de cununie, știind perfect că legătura care urma să fie pecetluită cu Alexandre de Beauharnais era indestructibilă, căci atâta vreme cât în Franța nu se admitea divorțul, ea avea să rămână de-a pururi vicontesa de Beauharnais.

...«i fi **fii**

Un legământ discutabil în timp ce se confecționa trusoul lui Yeyette, avocații întocmeau contractul de căsătorie, menit să reglementeze regimul proprietăților deținute de Alexandre de Beauharnais și (pentru a-i da numele oficial) Marie-Josephe-Rose Tascher de la Pagerie.

Strigările au fost făcute pe 5 decembrie, iar cinci zile mai târziu, pe 1 o decembrie, membrii familiei și alți martori s-au întrunit în casa de pe rue Thevenot, pentru a asista la semnarea contractului.

Ultima ocazie ce i se oferise lui Alexandre spre a rupe logodna venise și trecuse. Nu se va ști niciodată dacă se hotărâse singur să strângă din dinți și să încheie căsătoria, sau dacă nu cumva avusese o lungă discuție cu Edmée despre ostilitatea sa față de Yeyette, prilej cu care se lăsase convins să se însoare totuși cu ea, ori dacă, mult mai probabil, nu se întâmplase ca marchizul de Beauharnais să-și impună autoritatea de părinte, insistând ca Alexandre să ia lucrurile așa cum erau și să înfrunte viața alături de o mireasă nu fără cusur. Oricum, prin persuasiune sau cu forța, Alexandre a fost prezent, calm și pătruns de simțul datoriei, la ceremonia de semnare a contractului nupțial, gata să-și asume responsabilitățile și să își primească răsplata cuvenită în calitate de soț.

A fost un eveniment solemn, la fel de important ca și ceremonia cununiei și aproape la fel de capital. Teoretic, mireasa, căreia noile rude îi spuneau Rose, îi aducea soțului său o zestre substanțială, care era prezentată cu lux de amănunte în contract. Tatăl ei se angaja ca, la un moment dat, în viitor, să îi dea o mare sumă de bani, mătușa Edmée mai adăuga și ea o sumă apreciabilă (plătibilă, se înțelegea, la moartea sa), iar Rose, personal, aducea și ea cincisprezece mii de livre, în realitate, însă, Rose se mărita fără nicio lăscăie, întrucât nimeni nu se aștepta ca Joseph să-i dea vreun ban pe viitor; în plus, promisiunea lui Edmée era, în cazul cel mai bun, nerealistă, iar cele cincisprezece mii de livre ale lui Rose reprezentau doar valoarea estimată a mobilei și a altor bunuri de-ale ei, pe care le lăsase în Martinica.

La rândul său, Alexandre dispunea de venituri considerabile,

asigurate de domeniile mamei și ale bunicii lui, care muriseră: niște pământuri în Santo Domingo, în valoare de opt sute mii de livre, și niște moșii în Franța, care mai aduceau, ca rentă, alte trei mii de livre anual¹.

Ca dar de nuntă, Edmée le-a pus la dispoziție mirilor casa complet amenajată, pe care o avea în satul Noisy-leGrand, la est de Paris. A fost vorba, negreșit, despre un *quid pro quo*, adică o parte a târgului pe care îl încheiase în calitate de pețitoare. Dacă Alexandre se însura cu nepoata sa, ea avea să îi dăruiască o casă, unde își va putea crește copiii și unde ea, Edmée, urma să locuiască fără chirie, după moartea marchizului.

În prezența notarului, Alexandre și Rose au semnat documentul, în timp ce marchizul, Joseph, Edmée și o rudă îndepărtată a familiei Tascher, Louis-Samuel Tascher, un cleric care îndeplinea funcția de preot al familiei ducelui de Penthièvre, urmăreau cu atenție desfășurarea ceremoniei.

Mătușa Rosette nu era de față, fiind prezente, în schimb, două membre ale cercului social frecventat de Edmée – două surori nemăritate, pe nume Cecconi. Mai erau de față și câteva rude de-ale familiei Beauharnais: François, fratele mai mare al lui Alexandre, care ajunsese între timp căpitan al unui regiment de dragoni, Claude, fratele marchizului, tot militar, fiul acestuia, ce purta de asemenea numele Claude, vărul lui Alexandre, precum și un avocat, Michel Begon.

După trei zile, același grup de persoane s-a adunat în biserica din Noisy-le-Grand, pentru celebrarea modestei cununii religioase. Rose a fost încadrată de cele două mătuși ale ei, în timp ce Alexandre l-a avut drept cavaler de onoare pe un prieten, care era ofițer de marină, întrucât starea sănătății lui Joseph Tascher nu-i permitea să participe la ceremonie, rolul său a fost, preluat de către Abbe Tascher, care a condus-o pe Rose la altar.

Nu s-a păstrat nicio mărturie scrisă cu privire la înfățișarea lui Rose în ziua nunții, dacă era veselă sau liniștită, ori dacă atmosfera din bisericuța de la Noisy a fost festivă sau solemnă. Alexandre îi dăruise lui Rose niște cercei grei cu nestemate în formă de rămurele, câteva

brățări și un ceas: cu diamante prins pe un lanț; e posibil ca Rose să fi avut și ea niște bijuterii de familie, fie de la bunicile Tascher și Sannois, fie de la maică-sa. Fără îndoială că Edmée s-a străduit din răspuțeri să fie pentru Rose și mamă, și tată, ajutând-o să se pregătească pentru ceremonie, dându-i sfaturi și răspunzându-i la întrebări.

Dacă Rose a chestionat-o în legătură cu ritualul dragostei, e limpede că Edmée a lămurit-o și în această privință, însă ce s-a petrecut între soț și soție în noaptea nunții doar ei au știut, și niciunul dintre ei nu a făcut ulterior comentarii pe această temă. Se poate presupune că Alexandre nu a avut niciun motiv să pună sub seninul îndoielii virginitatea soției sale, sau, dacă n-a fost așa, oricum nu s-a plâns. E foarte probabil să fi răsuflat ușurat când s-a achitat de neplăcuta sarcină de a-și deflora mireasa, fiind liber să se gândească liniștit la desfătărilor erotice care îl așteptau în compania lui Laure de Girardin.

Prin urmare, Marie-Joséphine-Rose, vicontesă de Beauharnais, și-a început viața matrimonială; tatăl ei și mătușa Rosette locuiau în casa marchizului, iar Alexandre, ajuns între timp om bogat, achita facturile pentru toată lumea.

Venea iarna, sezonul balurilor și al petrecerilor, dar, deși Alexandre ieșea serile în oraș, distrându-se de minune, nu-și lua niciodată nevasta cu el. Era prea tânără, prea necoaptă; îi lipseau suavitatea și rafinamentul. Dacă îi plăcea ceva, cum era cazul cu noile ei bijuterii –, își manifesta încântarea cu un fel de mândrie copilăroasă. Dacă o deranja ceva, nu-și masca iritarea, cum ar fi făcut orice tânără cu pretenții, arborând o mină indiferentă. Nu știa cum să se comporte, cum să vorbească pe un ton plin de prestanță sau să comunice cu dezinvoltură. Se mișca cu grație și era agreabilă, dar nu și dornică de perfecționare. Nu cunoștea pe nimeni, habar n-avea de nimeni și de nimic și nu se ferea să își mărturisească ignoranța.

Din ce în ce mai agasat de inadaptabilitatea socială a lui Rose, Alexandre își vedea de viața lui, bucurându-se de averea recent obținută, cheltuind fără opreliști și cumulând datorii.

Și, ca întotdeauna, era ahtiat după plăceri. Bea, chefuia cu

camarazii lui ofițeri, lipsea noaptea de-acasă și se întorcea într-o stare de nedescris². După aceea, dormea până la prânz, când se trezea și se pregătea iarăși să plece.

În tot acest timp, Rose rămânea singură, o nevastă-fetiță de șaisprezece ani, dornică să cunoască atracțiile Parisului, dar nevoită să stea închisă într-o casă plină de oameni de vârstă mijlocie și bătrâni, unde trebuia să se conformeze regulilor impuse de socrul ei. Și-a însușit deprinderile de femeie privilegiată și fără ocupație; se scula târziu, își sorbea tacticos cafeaua, stătea în budoar, *en negligée*, până la amiază, după care, vreme de câteva ceasuri, se ocupa de toaleta sa complexă, îndeletnicire care îi răpea o grămadă de timp. Pe la mijlocul după-amiezii, fardată și cu părul pudrat, tapat și răsucit într-o pieptănătură complicată, îmbrăcată cu una dintre rochiile ei de mătase în dungi, ieșea din casă, de obicei însoțită de Edmée, să se plimbe o oră cu trăsura. Seara, după cină, juca uneori cărți, sau purta conversații anoste și enervante cu ceilalți membri ai familiei, așteptând să vină ora de culcare.

Și permanent îl pândea pe Alexandre, întreaga sa vigilență fiind îndreptată asupra lui; știa când pleca de-acasă, când se întorcea pe șapte cărări în zori, sau cât de târziu se trezea a doua zi. Vorbea din ce în ce mai puțin cu ea, iar când îi adresa vreun cuvânt nu făcea decât s-o critice sau s-o corecteze.

m După câteva luni de căsnicie, Alexandre a părăsit casa de pe pe Thevenot, pentru a se întoarce la regiment – și la Laure de Girardin – în Bretania, oprindu-se pe drum la moșia ducelui de la Rochefoucauld.

Era consternat, înciudat și mâhnit. Și asta fiindcă aflase, probabil la scurt timp după ce se căsătorise, că Laure rămăsese văduvă; dacă nu s-ar fi pripit să facă pasul necugetat de a se însura cu Rose și ar mai fi așteptat câteva luni, ar fi reușit, poate, să o convingă pe Laure să-l ia de bărbat.³

Mai mult ca sigur, însă, Laure n-ar fi acceptat. Cu toate acestea, se simțea copleșit de mâhnire când se gândea la neșansa de a se fi lăsat înhămat pe viață la jugul unei căsnicii cu o fată grosolană și necoaptă,

pe care el, personal, o considera respingătoare. Fiind egocentrist din fire și înclinat să-și plângă de milă, Alexandre se simțea păcălit de soartă de unde și ardoarea cu care își îneca amarul, ca și reținerea de a-și petrece timpul cu Rose.

La încheierea celor șase luni obligatorii de stagiul militar, Alexandre nu s-a întors la soție și la familie, recurgând la tot soiul de subterfugii pentru a-i evita. Situația era neplăcută pentru toată lumea, dar mai ales pentru Rose. Joseph și Rosette locuiau în continuare în casa marchizului, amânându-și plecarea în Martinica, după toate probabilitățile în speranța de a asista la nașterea primului copil al lui Rose – deși nu exista, deocamdată, niciun semn în această privință.

Edmée a fost nevoită să admită că mariajul pus la cale de ea mergea prost. Rose era nemulțumită și arțăgoasă. De ce, se întreba ea nedumerită, Alexandre petrecea atât de mult timp cu alții, și atât de puțin cu propria soție?

În cele din urmă, Edmée a trecut la fapte. A stat de vorbă cu Patricol, care îl cunoștea pe Alexandre la fel de bine, dacă nu chiar mai bine decât oricare dintre rudele lui, și l-a rugat să afle ce-l determina să-și neglijeze nevasta.

Ceea ce i-a spus Alexandre lui Patricol – sau, oricum, ceea ce a decis Patricol să-i transmită lui Edméei chiar dacă era vorba despre o născocire bine ticluită – s-a rezumat la inferioritatea lui Rose în raport cu bărbatul ei atât sub aspectul inteligenței cât și al educației, ceea ce făcea ca traiul alături de ea să fie insuportabil. Alexandre nu știa numai să mânuiască cuvintele, ci era și extraordinar de coerent; Rose nu se pricepea decât să vorbească despre fleacuri, iar sub privirile mânioase și disprețuitoare ale lui Alexandre trăncăneala ei cedase locul reproșurilor.

Rose nu avea nimic să-i spună, i-a mărturisit Alexandre bătrânului său profesor – sau, în orice caz, nimic care să merite vreo atenție din partea lui. Așa că a preferat să plece. La început, a recunoscut el, se gândise că s-ar putea obișnui să trăiască alături de ea devenind mentorul ei, umplând golurile uimitor de mari din educația soției, înlocuindu-i prejudecățile provinciale cu vederi mai largi și

maniere mai rafinate. Se izbise însă de refuzul ei de a se lăsa pe mâna lui, permițându-i să-i cultive mintea și să-i remodeleze comportamentul.

Deoarece Rose respinsese eforturile lui de a o ajuta să progreseze, el pur și simplu renunțase să-și mai bată capul cu ea.

Dar asta nu era tot. Rose dovedise că nu putea fi nici supusă, nici amabilă. Ba dimpotrivă, avea pretenții. Nu voia să îl lase în pace. Îi pretindea să-și petreacă tot timpul cu ea, iar, când pleca de acasă, insista să afle ce spusese sau ce făcuse el, chiar și ce le povestea altora în scrisori. Hăituiala ei devenise insuportabilă. Cert e că Rose și Alexandre nu se potriveau deloc. Alexandre era un om senzual și un liber-cugetător sofisticat, care simțea nevoia de a fi tot timpul încurajat și aprobat. Inconstant și impulsiv, nu găsea la Rose nimic care să-i satisfacă dorințele sau gusturile intelectuale, iar atitudinea lui față de ea oscila între o condescendență plină de nerăbdare și un dispreț amestecat cu furie. Deși se achita de obligațiile ce-i reveneau și nu-i era străin nici conceptul de noblețe, avea o fire irascibilă, nestăpânită; în prezența lui Rose se simțea fie frustrat, fie scârbit, înstrăinându-se de ea din ce în ce mai mult.

Pe de altă parte, Rose era o fată bine intenționată, Vlguroasă, inimoasă, dar extrem de superficială, dornică să își satisfacă poftele și vădind o voință impresionant de puternică, precum și niște instincte de autoapărare bine dezvoltate. O descumpănau eforturile lui Alexandre de a o schimba, la fel ca și intelectualismul lui volubil, iar stilul de viață dezordonată cu care se deprinsese acesta o speria și o îndepărta de el. Având în vedere temperamentul și așteptările fiecăruia, ciocnirile dintre ei erau inevitabile.

Al doilea an de căsnicie a adus o oarecare destindere.

Patricol a întocmit un plan de studii pentru Rose, antrenând toate rudele în instruirea și educarea ei. Accentul tăragănat de provincială putea fi corectat, dacă Rose învăța să recite tirade din piesele clasice de Racine și Corneille. Tatăl ei era în măsură s-o învețe istorie. Edmée urma s-o îndrume cum să se poarte la reuniunile mondene, ba chiar și marchizul își putea aduce contribuția.

Patricol îi reamintea lui Edmée că Alexandre era un om afectuos și (lucru îndoielnic) că dorea sincer să găsească un *modus vivendi* cu Rose. Dar, pentru aceasta soția lui trebuia să devină o parteneră de viață capabilă să-i împărtășească toate preocupările.

Exista o membră a familiei deosebit de bine înzestrată spre a face din Rose o soție potrivită pentru Alexandre. Fanny de Beauharnais, nevasta lui Claude, fratele marchizului de Beauharnais, era o romancieră și o poetă prolifică, ce primea o sumedenie de oameni de litere în salonul ei de pe rue de Montmartre. Despărțită de câțiva ani de soțul ei și preocupată exclusiv de artă și aventuri amoroase a acceptat-o imediat în cercul ei pe Rose, care avea numai șaptesprezece ani. Nu se știe dacă, într-adevăr, cunoștințele lui Rose despre literatură s-au îmbogățit (ceea ce este puțin probabil, întrucât Fanny și prietenii ei nu puteau fi considerați niște somități în materie), dar cert e că a avut ce învăța de la Fanny, care era prototipul femeii independente, fără legături de familie stânjenitoare, ceea ce i-a permis să-și manifeste creativitatea și să dobândească faimă pe această cale. Nu se poate ca Rose să nu fi sesizat faptul că cele două femei care duceau o viață

T

destul de fericită la Paris, Edmée și Fanny, trăiau pe cont propriu, despărțite de soții lor.

În timp ce încerca, deși fără prea mult entuziasm, să-și cultive spiritul, Rose se lupta și cu prima sarcină din viața ei în primăvara anului 1781, a fost în măsură să le transmită mamei și surorii ei, în Martinica, vestea că urma să nască la sfârșitul verii. De bună seamă că rudele din ambele părți au răsuflat ușurate. Un copil putea aduce stabilitate și echilibru unei căsnicii cu probleme, iar maternitatea avea s-o tempereze pe Rose și să-i ocupe timpul în perioada absențelor prelungite ale lui Alexandre.

Alexandre nu era lângă Rose când aceasta a intrat în travaliu, așa că a ratat momentul nașterii fiului său, pe 3 septembrie. A fost prezent, totuși, la botez, și i-a dat copilului numele de Eugene-Rose.

Din păcate, venirea pe lume a micuțului Eugène nu a avut

efectul scontat. Certurile se țineau lanț, iar prăpastia dintre soți se adâncea, Alexandre plângându-se că Rose era „dură și dictatorială” cu el, iar Rose simțindu-se desconsiderată și neglijată. Și de data aceasta a intervenit Edmée, sugerând ca Alexandre să se mute un timp din casă și să facă un voiaj în Italia, așa cum obișnuiau mulți tineri de viță nobilă, în acest fel, Rose avea timp să se obișnuiască, încet-încet, cu rolul de mamă, iar lui Alexandre i se oferea ocazia de a-și desăvârși educația în domeniul artelor.

Nimeni nu-și mai făcea iluzii în privința mariajului dintre Alexandre și Rose. Eforturile vagi de a umple lacunele din educația lui Rose nu sporiseră nicidecum compatibilitatea cuplului, iar alte remedii erau greu de întrevăzut. Pe măsura trecerii timpului, Alexandre a devenit mai nervos și mai irascibil, în timp ce Rose, mai sigură pe sine la optsprezece ani, decât fusese ca mireasă la șaisprezece, se maturiza, dar nu se împlânzea aproape deloc. Eugène nu avea nici două luni, când Alexandre a plecat în Italia, iar Rose, profund ofensată, nu mai ardea de nerăbdare să-l vadă înapoi.

O nouă iarnă, apoi o altă primăvară au venit și au trecut.

Rose avea acum nouăsprezece ani, micuțul Eugène era un copil reușit și vesel, Joseph și Rosette se întorseseră în Martinica și, ca o reacție întârziată la creșterea veniturilor lui Alexandre, marchizul cu tot menajul se mutaseră într-un cartier mai agreabil, într-o casă din preajma bisericii Saint Philippe du Roule, pe rue Neuve-Saint-Charles, departe de putoarea tăbăcăriilor și mai aproape de lumea bună. Rose participa la seratele lui Fanny, dar fără să cunoască alte persoane în afara acelor pe care le întâlnea acolo. Totuși, lăsa impresia că Parisul îi pria deja. Ar fi putut să se întoarcă împreună cu Joseph și Rosette în Martinica, dar a preferat să rămână, așteptând mult amânată întoarcere a lui Alexandre din Italia. Pesemne că încă mai spera într-o împăcare, sau poate că era prea demoralizată ca să nu-și facă iluzii în privința viitorului.

Nu se știe exact când și în ce împrejurări a aflat Rose de legătura lui Alexandre cu Laure de Girardin, însă e de presupus că în al treilea an de căsnicie fusese deja informată de existența lui Laure și a

băiețelului pe care aceasta îl avea cu Alexandre. Rose era suficient de isteță ca să-și dea seama că Alexandre se însurase cu ea exclusiv din motive financiare și familiale. Dacă la început, când a sosit în Franța, și-a făcut cumva iluzii romantice, acum se risipiseră toate. Dar, în timp ce se împăca, încet-încet, cu situația, Rose observa că, de fapt, cazul ei nu era nicidecum izolat, că multe alte femei se măritau pentru a servi interesele rudelor lor dar, în ciuda acestui dezavantaj, nu numai că supraviețuiau, ci înfloreau pur și simplu, în plus, când se gândea la viața ei din Martinica, Rose își dădea seama probabil, că, dacă ar fi rămas pe plantația tatălui său, ar fi făcut o partidă mult mai proastă sau poate ar fi rămas nemăritată. La urma urmei, nu era decât o fată fără zestre dintr-un golf de provincie îndepărtată; ce șanse ar fi avut acolo să-și găsească un soț agreabil? Alexandre era un bărbat prezentabil, înstărit, cu o carieră excepțională și contacte sociale strălucite. Multe femei s-ar fi considerat norocoase să trăiască alături de un asemenea om, în ciuda atmosferei tensionate din sânul familiei.,<şfguj! ți>31/.

Dezmeticită din puținele iluzii care îi mai rămăseseră despre căsnicie și exasperată din cauza soțului ei nă răvaş, Rose aştepta ca Alexandre să se întoarcă din lungul lui sejur; în cele din urmă, când a aflat, în iulie 1872, că se afla la Paris, a plecat din Noisy, unde familia își petrecea vara, și s-a dus după el acolo.

Timp de câteva săptămâni, a existat o licărire de speranță pentru viitor. Soțul și soția se purtau frumos, erau în aparență amabili unul cu celălalt, ba chiar s-ar fi zis că le făcea plăcere să fie împreună. Italia îl schimbase pe Alexandre, sau cel puțin așa se părea. Când s-a întors cu Rose la Noisy, s-a adaptat cu ușurință la viața mai tihnită a satului. N-a început să-și piardă astâmpărul și să fugă la Paris, ca să piardă nopțile cu prietenii. Atâta vreme cât nu-i dădea niciun motiv să se plângă, nu existau nici conflicte între soți. Ca dovadă a acestei noi armonii, Rose a conceput un copil, despre care Alexandre a declarat că va fi tot băiat.

Aparenta armonie era, însă, iluzorie. Alexandre n-avea nimic împotriva să suporte un scurt interludiu casnic, atâta vreme cât știa că

se va încheia rapid. Chiar înainte de a se întoarce din Italia, pusese la cale un plan de acțiune care urma să-l țină departe de Rose multe luni de-atunci încolo.

Se hotărâse să se implice în luptele din Americi, așa că îi scrisese noului guvernator al insulelor Windward, pentru a-l ruga să-l numească aghiotantul lui. Alexandre fusese promovat la gradul de maior, fiind pe punctul de a se acoperi de glorie militară. Avea nevoie doar de o oportunitate, de niște oameni pe care să-i conducă și de o victorie în luptă.

Cât timp s-a aflat la Noisy, a așteptat cu nerăbdare răspunsul la solicitarea sa, pentru a descoperi într-un târziu că guvernatorul nici n-o primise. Dacă Alexandre voia să se înroleze în armată, trebuia să se ducă de unul singur în Martinica și să solicite unul dintre posturile încă disponibile.

Și Laure de Girardin plănuia să facă lunga călătorie până în Martinica, pentru rezolvarea unor treburi de familie. Cum nu se recăsătorise, urma să se îmbarce împreună cu o rudă mai în vârstă. Fără îndoială că prezența lui Alexandre pe același vas avea să-i atenueze plictiseala voiajului.

Fără a-i pomeni lui Rose de planurile sale, Alexandre făcea pregătiri discrete pentru a pleca din Noisy – și a-și coordona călătoriile cu acelea ale lui Laure. Luându-l complice pe unul dintre servitori, a pus la cale o evadare secretă și, în noaptea de 6 septembrie, când toată casa dormea, s-a furișat în curte și a plecat cu trăsura spre Paris. Când Rose s-a trezit a doua zi dimineată, a constatat că Alexandre își luase tălpășița.

Dacă Rose fusese tentată să-i acorde un oarecare credit soțului său, mai mult ca sigur că această plecare bruscă și lașă i-a spulberat pentru totdeauna iluziile. O înșelase neîmpărtășindu-i planurile, o părăsise, când știa că era însărcinată, demonstrând încă o dată că avea prea puțină considerație, dacă nu chiar deloc, față de ea și implicit pentru viața de familie. Pesemne că Rose s-a simțit profund trădată, când, la scurt timp după plecarea lui Alexandre, a aflat că el și Laure de Girardin urmau să călătorească pe același vas spre Martinica.

Nu a împlânzit-o nici măcar scrisoarea sosită la scurt timp după evadarea lui Alexandre.

„Mă vei ierta, iubito, că am plecat de lângă tine fără să-mi iau rămas-bun, că am pornit la drum fără să-ți dau de știre, că nu ți-am spus încă o dată, înainte de a ne despărți, că sunt într-un totu al tău? Vai mie!” Și, într-un limbaj ce amintea de melodramele pe care Patricol insistase ca Rose să le memoreze, Alexandre continua pe același ton, scriind în zori de zi, sub dubla influență, pesemene, a lipsei de somn și a euforiei de a fi scăpat de nevestă și de servituțurile căsniciei.

Alexandre se erija într-un bărbat sfâșiat între datoria față de țară și obligațiile familiale. „Dragostea pentru soția mea și setea de glorie: iată două legi supreme în inima mea... Va veni ziua, preaiubită mea, când îmi vei mulțumi pentru spiritul meu de sacrificiu. *Adieu!* Inima mea îți aparține și așa va fi mereu”. 4

Amețită sub impactul șocului provocat de fuga lui

T

Alexandre, cu stomacul răscolit de greața matinală și, mai 2 rav, neștiind ce se va alege de ea și de copil dacă Alexandre u se mai întorcea din Martinica, Rose nu s-a lăsat Impresionată de retorica amăgitoare a soțului ei. Cuvintele lui îi transmiteau un mesaj total diferit de acela al acțiunilor pe care le întreprindea, or ea învățase deja că numai faptele lui contau.

Jignită și supărată, simțindu-se desconsiderată, Rose nu și-a exteriorizat suferința și nici resemnarea în fața acestei ultime lovituri în orgoliul ei. Nu-l va ierta pe Alexandre pentru ceea ce făcuse. Și nici n-o să-l sprijine ca soție în această pretinsă campanie pentru onoruri militare.

Nu se poate, însă, ca între patru pereți, singură în camera sa, Rose să nu fi dat frâu liber lacrimilor. Avea doar nouăsprezece ani și în curând urma să fie mama a doi copii, în aproape trei ani de căsnicie, stătuse numai câteva luni cu soțul ei, iar o bună parte din acest timp fusese nefericită.

Fără ca nimeni s-o bage în seamă sau s-o prețuiască, Rose se maturiza, depășind naivitatea excesivă pe care o manifestase la

începutul căsniciei; chipul ei nu mai era atât de buclat, iar trăsăturile începeau să prindă contur. Trupul bine făcut înfloreau pe măsură ce sarcina avansa. Nimeni nu remarcă toate aceste schimbări, și nici înțelegerea melancolică pe care ea o dobândise între timp.

Ea, Marie-Rose Tascher, o creolă din Martinica, era singură, irosindu-și tinerețea într-o casă care se afla chinuitor de aproape de lumea măreață a societății pariziene, unde domneau strălucirea, frivolitatea, frumusețea, confortul și lipsa de griji. Și asta, în timp ce soțul ei, proaspăt și înfloritor după marele tur prin Italia și pregătindu-se pentru realizări și mai mari, era plecat într-o călătorie peste mări și țări, împreună cu amanta sa.

1”.

„Cea mai mârșavă creatură”.

Rose suporta greu sarcina. Era bolnavă mai tot timpul, stresul provocat de eșecul căsniciei sale agravându-i și mai mult suferința. Așteptând în Brest corabia cu care urma să plece în Martinica, Alexandre îi trimitea scrisori arțăgoase, pline de reproșuri temperate, urmate uneori de izbucniri de afecțiune.

„Constat că, din păcate, căsnicia noastră merge tot mai prost”, scria el. „Tu porți întreaga vină pentru cele întâmplate”. O acuza fiindcă îl răsfăța pe Eugène, nu era constantă în sentimente, se vaită prea mult și îl neglija.

Până și mesajele relativ curtenitoare erau rebarbative.

„Sunt nespus de trist și melancolic”, îi mărturisea el. „Tu ești deținătoarea celui mai eficient mijloc de a-mi alunga gândurile negre. Dacă aș fi sigur de dragostea ta, aș putea suprima o parte din suferință, dobândind totodată tăria de a o îndura și pe cealaltă. *Adieu*, ma chère *atnie*. Am promis să nu vorbesc despre dragoste. Nu-mi rămâne, așadar, decât să-mi mișc buzele ca și cum te-aș săruta de o mie de ori”.

1

Avea nevoie de certitudini în privința sentimentelor lui Rose ca să iasă din umbra dispoziție sufletească prin care trecea numai că, lucru lesne de înțeles, Rose nu prea se grăbea să-i dea asigurări în acest sens având în vedere recenta comportare a lui Alexandre, îi

răspundea la scrisori, dar nici pe departe atât de des cât considera el că i s-ar fi cuvenit. Se plângea că îl „abandonase”, că alți ofițeri, cunoscuți de-ai lui, primeau mult mai multe scrisori decât el, deși nu „meritau”.

Din când în când, Alexandre înălța stindardul propriului roism, fluturându-l melodramatic, „înfruntând primejdiile războiului și ale mărilor, scria el, sunt gata, fără durere și fără regrete, să-mi dau această viață, ale cărei clipe se vor fi socotit doar în nenorociri. *Adieu!*

„2

Asemenea efuziuni puerile puteau fi eventual iertate, dacă nu s-ar fi dovedit atât de exagerate. De fapt, din câte știa Rose, soțul ei nu primise nicio misiune militară în Martinica – deși fusese promovat la gradul de maior în regimentul Sarre –, iar, dacă îl asaltau gândurile negre, o avea pe Laure alături pentru a-l consola.

Alexandre și Laure au așteptat mai bine de trei luni sosirea corăbiei *Venus* cu care urmau să călătorească spre Indiile Occidentale. În acest răstimp, cei doi copii ai lui Laure, băiatul conceput cu Alexandru și fata cu soțul răposat, au fost lăsați în grija călugărițelor de la o mănăstire din Paris.

Alexandre le-a scris lui Edmée și lui Rose, cu rugămintea de a se interesa de soarta copiilor – o solicitare căreia Rose nu se grăbea să-i dea curs – însă Edmée, cel puțin, i-a împlinit dorința.ⁱ

Rose a continuat să se simtă rău, chiar și după scurgerea primelor luni de sarcină. Alexandre pretindea, în stilul lui pompos, că suferea alături de ea, zbatându-se în „chinurile spiritului”, însă declarația lui nu-i aducea cine știe ce consolare. Copilașul, căruia Alexandre îi spunea în glumă „micul Scipio” era neastâmpărat și îi provoca lui Rose insomnii. Când se foia agitată în pat, se întreba, probabil, dacă Alexandre dormea singur sau cu Laure, ceea ce îi sporea și mai mult disconfortul fizic.

Venus a părăsit La Rochelle în ultimele zile ale lunii decembrie, pornind într-un voiaj furtunos. Vijeliile se țineau lanț primejduind soarta micii ambarcațiuni, așa că, timp de Șase săptămâni, Alexandre care nu era un marinar prea grozav, a suferit de rău de mare. În

pauzele dintre accesele de greață, juca loto cu Laure și îi scria lui Rose, complimentând-o pentru umorul său.

Când, în cele din urmă, înaltul con vulcanic al muntelui „elee s-a ivit la orizont, iar *Venus* a ancorat în portul Fort-Royal, Alexandre era galben la față și cu nervii la pământ.

Nu mâncase și nu dormise ca lumea de șase săptămâni, dar, în loc să se odihnească, s-a lăsat antrenat în viața socială a capitalei, participând la baluri și supeuri, ceea ce i-a periclitat mai mult sănătatea.

În cele din urmă, a obținut postul de aghiotant al guvernatorului, însă moralul și-așa scăzut i s-a prăbușit complet când a aflat că luptele desfășurate pe pământ american se încheiaseră. Diplomații începuseră deja tratativele de pace.

Prin urmare, din punctul de vedere al maiorului Alexandre de Beauharnais, nu se întrevedea prea curând perspectiva de a se acoperi de glorie pe câmpul de luptă în Lumea Nouă.

Starea de deprimare prin care trecea Alexandre își pusese pecetea asupra gândurilor și senzațiilor lui. Deși își petrecuse cea mai mare parte a copilăriei în Martinica, fiind într-un anumit fel produsul acelui mediu, o vedea acum cu alți ochi și se simțea scârbit de noua imagine a insulei, în locul unui peisaj luxuriant și al unei culturi simple și sănătoase, eliberată de constrângeri morale artificiale, Alexandre vedea doar decădere atât sub aspectul moravurilor, cât și al situației materiale. Cultura predominant africană îl dezgusta; în scrisorile pe care le trimitea în Franța își exprima uimirea în fața vestimentației indecente, a amoralității și a destrăbălării ce domnea în rândul sclavilor. Mizeria în care trăiau, colibele șubrede și pline de insecte, cu pământ pe jos, analfabetismul și superstițiile lor reprezentau un afront la adresa pretențiilor lui de raționament; în aceste condiții era firesc ca snobul Alexandre să fie sincer îngrozit de ceea ce vedea.

Când s-a dus la plantația **Trois-Îlets** să-și prezinte omagiile lui Rose, a mai avut un șoc. Familia Tascher trăia tot în rafinărie, iar o bună parte din pământ rămăsese necultivat.

Situația financiară a familiei era atât de disperată, încât Joseph

însuși, mai slab, mai bătrân și mai bolnav decât oricând, lucra pământul alături de o mână de sclavi. Nu încăpea nicio îndoială că decăzuseră pe scara socială, și, deși nu era lipsit de sentimente față de aceste rade prin alianță care îl îngrijiseră

În copilărie, Alexandre nu-și putea permite, date fiind ambițiile ale sociale și profesionale, ca lumea să-l asocieze cu ei.

Ascunzându-și resentimentele, Alexandre a făcut o vizită familiei Tascher, care l-a primit cu căldură. Le-a dăruit un portret de-al lui Rose și fără îndoială că mai avea asupra sa și unul care-l înfățișa pe Eugène. I-a oferit lui Joseph o ediție superbă în patruzeci de volume a operelor lui Voltaire (un cadou ciudat de nepotrivit; o trata bancară ar fi fost mult mai bine venită). A mai adus și un alt dar – o ofertă de căsătorie pentru Manette, care împlinise deja șaisprezece ani, din partea unui camarad ofițer de la regiment.

Sănătatea nu-i permitea, însă, lui Manette să facă un asemenea pas. Palidă și sleită de puteri, fata bolnavă de scorbut își petrecea cea mai mare parte a timpului zăcând pe canapea și odihnindu-se. Mama și bunica ei se împotriveau recomandărilor doctorului, care insista ca Manette să fie vaccinată împotriva variolei și să facă o cură cu mercur. Pe de-o parte se temeau ca vaccinul să nu-i agraveze boala, iar pe de alta respingeau ideea unei cure cu mercur pe care o asociau cu un stigmat, fiind frecvent folosită în cazurile de sifilis. Alexandre i-a sfătuit s-o vaccineze, dar nimeni nu l-a luat în seamă. Având în vedere starea de slăbiciune a lui Manette, precum și rata ridicată de mortalitate pe insulă, Alexandre nu-i dădea prea multe șanse de supraviețuire.

Rose încetase să-i mai scrie lui Alexandre, deși continua să țină legătura cu familia ei. El, în schimb, îi trimitea cu regularitate scrisori, reamintindu-i că, atunci când se va întoarce în Franța, se vor instala în casa lor la Noisy, deși, după cum recunoștea el cu franchețe, „nu era făcut” să conducă o gospodărie.

„Îți recomand mai presus de orice să ai în permanență ceva de lucru”, îi scria el. „În felul acesta poate fi combătută lenea, care a constituit dintotdeauna principala cauză ce-i determină pe oameni să uite de îndatoririle lor”. 3 Acest sfat destul de impersonal sugerează o

oarecare nehibzuiță; dacă s-ar fi gândit mai bine, Alexandre și-ar fi dat seama că Rose trebuia să primească scrisoarea exact atunci când urma să nască, or în perioada aceea nu de activitate avea ea nevoie, ci de odihnă. Această lipsă de considerație reprezenta un simptom, minor dar totuși periculos, al unui resentiment din ce în ce mai puternic.

În momentele lui bune, Alexandre izbutea să nu se enerveze din pricina lui Rose, dar, păstrându-și emoțiile și sentimentele într-un echilibru fragil, ajungea să deteste ceea ce el percepea drept insultă adusă demnității lui de către propria soție. Pe măsură ce se scurgeau săptămânile, iar ea nu-i trimitea nicio scrisoare, Alexandre se simțea umilit și jignit, mai ales când mătușa Rosette i-a citit un pasaj dintr-o misivă primită din partea lui Rose, în care aceasta declara că „se vindecase” de dragostea față de soțul său.

Vestea aceasta și gândul că toată familia lui Rose aflase cum stau lucrurile au reprezentat o puternică lovitură pentru eul orgolios al lui Alexandre. Astfel, devenea evident ceea ce intuia toată lumea – că mariajul eșuase și, implicit, că Alexandre dăduse greș. Narcisist cum era, Alexandre nu avea cum să nu perceapă această declarație de independență sentimentală făcută de Rose ca pe un atac îndreptat împotriva valorii lui ca om. Or, când valoarea și demnitatea lui erau puse sub semnul întrebării, Alexandre devenea nu numai furios, ci și răutăcios. Cum îndrăznea Rose, această femeie atât de nepotrivită pentru el, cu care fusese constrâns să se însoare, o femeie nedemnă de el, față de care nu simțise decât repulsie, indiferent de falsele sentimente trâmbițate pompos în scrisorile către ea, cum îndrăznea ea să-l dezonoreze? Abia aștepta să facă rost de arma cu care să lovească.

Și n-a trebuit să caute prea mult. Martinica i se părea un izvor nesecat de depravare, unde legăturile ilicite înfloreau, fără să țină seama de codurile nescrise, dar strict respectate, ce guvernau imoralitatea sexuală la Paris. Rose crescuse și se formase în acest mediu desfrinat. Rose nu mai ținea la el.

Poate că niciodată nu-l iubitise. După toate probabilitățile, Rose nu era fetișcana neprihănită pe care își închipuise că o luase de

nevastă...

„Mi-aduc aminte, *ma chère amie*”, îi scria Alexandre lui Rose, în aprilie 1783, „cum mai de mult ai prezis că, dacă mă vei înșela vreodată, te vor trăda fie scrisorile, fie comportamentul tău față de mine. Or, e limpede că acest moment a venit, căci, în cele trei luni de când sunt aici, au sosit vase din toate porturile, și niciunul nu mi-a adus vreo veste de la tine”. 4

Spumegând de furie, în ciuda febrei care-l mistuia prezenta primele simptome de tifos –, Alexandre a suferit a doua lovitură. Rose le-a scris rudelor sale, pentru a le anunța despre nașterea fiicei sale, Hortense, pe 10 aprilie. Dar lui Alexandre nu i-a trimis nicio scrisoare.

Prin urmare, pruncul era o fetiță, iar Rose îi alesese numele – și nașa, pe Fanny de Beauharnais – fără să se consulte cu Alexandre sau măcar să-l informeze. Asemenea insulte nu puteau însemna decât un singur lucru: Rose își dădea în vileag adevărata fire, pe care el n-o cunoscuse.

Trebuia să afle cine era ea în realitate.

Laure de Girardin, care, de când venise în Martinica, fusese ocupată ba cu administrarea moșiei tatălui ei, ba cu vizitarea diferitelor plantații, a început să alimenteze furia turbată a lui Alexandre îndreptată împotriva nevastei lui.

Micuța Hortense, i-a atras ea atenția, nu s-a născut chiar după nouă luni de la revenirea lui Alexandre din Italia. Ignorând ceea ce știe, de fapt, orice femeie, că nu toate sarcinile ajung la termen, mulți copii născându-se prematur, Laure susținea că data nașterii lui Hortense constituia dovada că Rose concepuse copilul cu altcineva, nu cu Alexandre.

Cum în Martinica nu se știa cu exactitate când se întorsese Alexandre din călătoria lui în străinătate, nu s-a găsit nimeni care să conteste această afirmație periculoasă, așa că scandalul s-a răspândit repede în toată insula. Au fost dezgropate povești de pe timpuri, despre firea destrăbălată a bunicului lui Rose. Aceasta, susțineau răuvoitorii, îi călca Pe urme. Clevetitorii din Fort-Royal își aminteau cum cocheta cu toată lumea, când avea numai cincisprezece ani, cât

matură părea, în ciuda vârstei sale fragede, și cu câtă frivolitate dansa cu ofițerii, în sălile de bal luminate de luminări. Povești de tot felul erau dezgropate și răstălmăcite.

Reputația lui Rose de a fi respectat regulile de bună-cuviință, niciodată pusă la îndoială până atunci, începea să se clatine, îngrozite, și rudele ei protestau, susținând cu tărie că iubita lor copilă era victima unor nedreptăți. Dar răul fusese făcut.

Dezastrul n-avea să se oprească, totuși, aici. Luptându-se cu febra și ajutat de Laure, Alexandre strângea sistematic dovezi, pentru a demonstra că Rose se făcea vinovată, nu de adulter (lucru mai mult decât evident, după mintea lui tulburată), ci de imoralitate înainte de căsătorie.

Ignorând sau nevrând să recunoască față de el însuși ceea ce știa din sursă directă despre lipsa de experiență sexuală a lui Rose, ca mireasă, la șaisprezece ani, și preferând să considere neconcludent faptul că Hortense avea părul blond și ochi albaștri ca el, Alexandre își concentra toate eforturile în direcția investigării comportamentului lui Rose în trecut.

Ceea ce a descoperit, sau a pretins că a descoperit, l-a înverșunat și mai mult, determinându-l să intensifice campania de denigrare a soției sale. Având-o alături pe caustica Laure, a plecat urechea la bârfele răutăcioase din Fort-Royal și a răspândit zvonuri despre aventurile lui Rose cu diverși ofițeri, sau tot felul de povești despre întâlniri secrete la miezul nopții, scrisori de dragoste și cadouri oferite sau primite. La **Trois-Îlets**, Alexandre a încercat să o silească pe Brigitte, sclava lui Rose, să „mărturisească” faptul că își ajutase tânăra stăpână să se strecoare din casă pentru a se întâlni cu iubiții, iar când Brigitte a refuzat cu tărie, susținând, chiar și după ce Alexandre i-a oferit bani, că Rose nu făcuse niciodată ceva necuviincios, acesta a amenințat-o cu moartea, în cazul în care ar fi dezvăluit cuiva conversația lor.

Un alt sclav, Maximin, s-a dovedit mai cooperant. Când Alexandre l-a mituit cu o sumă generoasă, omul a coroborat toate acuzațiile ticluite de Alexandre și Laure – iar Alexandre, știind ce

variantă a „adevărului” prefera să audă, i-a dat crezare lui Maximin, nu lui Brigitte.

pupa toate probabilitățile, nu a existat niciun temei pentru afirmațiile făcute împotriva lui Rose. Ulterior, Maximin și-a retras declarațiile; de asemenea, nu s-a găsit niciun fel de scrisoare de dragoste sau cadou incriminator.

Până și Alexandre, mai târziu, trecând în revistă lunile de ședere în Martinica, a recunoscut că s-a purtat impulsiv, mânat *aq* pasiunile și furiile tinereții” 5. La scurt timp după ce și-a încheiat investigațiile, fiind acum pe punctul de a se prăbuși din cauza febrei care îl sleise de puteri, Alexandre a căzut răpus de boală și a fost găzduit de niște cunoștințe la Fort Royal – familia Tascher fiind furioasă pe el, ceea ce era de înțeles, mai ales după ce Brigitte le-a povestit tot ce spusese și făcuse Alexandre.

Ca și cum insultele și jignirile n-ar fi fost de-ajuns, Alexandre a găsit adăpost pe timpul bolii la o oarecare Madame du Turon, una dintre clevetitoarele care răspândiseră zvonurile defăimătoare despre Rose – iar după ce a trecut momentul de criză al maladiei, a sedus-o pe Madame du Turon în timpul convalescenței, dând naștere la și mai multe bârfe. Mătușa Rosette i-a scris lui Edmée la Paris despre isprăvile lui Alexandre, povestindu-i în amănunt ce făcea și ce spunea acesta, menționând și faptul că se supăraseră pe ea, fiindcă nu trecuse să-l vadă, în timpul șederii sale pe domeniul du Turon. „M-aș fi simțit foarte stingherită într-o asemenea societate”, îi declara Rosette surorii sale, pe un ton glacial, ceea ce era mai mult decât grăitor.

Între timp, se formase un contracurent de revoltă.

Prietenii și rudele lui Rose, plini de indignare din cauza campaniei de discreditare puse la cale de Alexandre și Laure și dornici să o apere pe Rose împotriva calomniilor lor, Jficeau să formeze un front unit. Unchiul lui Rose, baronul Tascher, s-a oferit să facă o călătorie la Paris ca să fie alături de ea și s-o protejeze împotriva atacurilor verbale lansate de soțul ei. Joseph prefera ca Rose să se întoarcă acasă, înainte S3 situația ei să se înrăutățească și mai tare. Moravurile lui °se și acuzațiile lui Alexandre – au continuat să

reprezintă subiectul principal de discuție la multe dineuri și partide de cărți, până ce, cu timpul, veninul scandalului și-a mai pierdut din efect.

La plecarea sa din Martinica, Alexandre a lăsat în urmă o impresie proastă. Faptele sale îl discreditaseră peste măsură, în loc să obțină distincții militare, cum sperase, devenise faimos pentru faptul că își denigrase propria soție (căci, în final, puțini creoli mai dădeau crezare acuzațiilor lui la adresa lui Rose) și că îi pusese coarne soțului lui Madame du Turon, care era livid de furie, tunând și fulgerând împotriva tânărului maior.

Pentru a nu lăsa impresia că greșise în vreun fel, Alexandre a avut tupeul să se prezinte la **Trois-Îlets**, pentru a-și lua rămas-bun. Rose-Claire a remarcat stânjeneala lui.

„Am văzut că era tulburat și agitat”, scria ea, după aceea.

„Părea nerăbdător să plece de lângă mine și să evite o eventuală explicație. Avea deja muștrări de conștiință pentru nechibzuința cu care se purtase”. 5

Joseph a țipat la el. „Vasăzică acesta este rezultatul ilustrei dumitale campanii militare împotriva inamicului!

N-ai făcut altceva decât să declari război reputației soției dumitale, dezonorându-ne pe noi toți!”

Alexandre, cu fața împietrită și ascunzându-și sentimentele, nu s-a lăsat provocat, în plus, luase deja hotărârea de a se descotorosi de Rose și de a rupe orice legătură cu rudele ei prăpădite.

Cu mai bine de o lună în urmă, îi trimisese lui Rose o scrisoare ultimativă, în care îi poruncea să plece numaidecât și pentru totdeauna din casa lui, amenințând-o că, dacă nu se supunea, avea să descopere pe pielea ei cât de „tiran” putea fi el. În momentul când Alexandre s-a dus ultima oară în vizită la **Trois-Îlets**, această scrisoare caustică nu ajunsese încă la Paris; de fapt, se găsea undeva în largul mării, fiind transportată în Franța de către Laure, care se îmbarcase de curând pe vasul ce urma s-o ducă acasă.

Când scrisoarea a ajuns la Paris, însă, scandalul în familie a reizbucnit cu forțe proaspete.

Dacă ți-aș fi scris în primul moment de furie, penița ar fi ars hârtia, iar tu ai fi pus totul pe seama supărării sau a eloziei”, începea Alexandre, făcând uz de întreaga sa artă etorică. „Știu însă ceea ce îți voi comunica acum, cel puțin în parte, de mai bine de trei săptămâni. Prin urmare, în ciuda disperării și a furiei care mă sufocă, voi găsi forța necesară pentru a mă stăpâni; voi ști cum să-ți spun, cu răceală, că în ochii mei ești cea mai mârșavă creatură de pe pământ și că șederea în Martinica mi-a dezvăluit oribila ta conduită”. 7

Continua cu lista tuturor acuzațiilor, pomenind mai ales de doi presupuși amanți ai lui Rose și pretinzând că era în posesia unui dar pe care Rose îl făcuse unuia dintre iubiți.

Niște „oameni indiscreți”, zicea el, îi povestiseră tot ce dorise să afle; mai erau și scrisori incriminatoare, iar sclavii își dăduseră și ei drumul la gură.

„Drept urmare, nu te mai poți preface și, de vreme ce cunosc absolut toate detaliile, nu-ți mai rămâne decât să fii sinceră”.

Alexandre nu blama pe nimeni altcineva, în afara lui Rose; nu avea nimic cu familia ei, și nici măcar cu iubiții ei.

Doar ea era răspunzătoare pentru comportarea sa reprobabilă; Rose „decăzuse mai rău decât toate desfrânatele din lume”.

„Tu și numai tu ai înșelat o întreagă familie și ai adus și dezonoare celeilalte, mai îndepărtate, de care ești nedemnă”, îi scria Alexandre, în comparație cu uriașele trădări ale lui Rose, micile lui greșeli sau tensiunile și dificultățile ivite în ultimii trei ani păreau niște fleacuri. Marele ei păcat, firește, era adulterul, al cărui rod îl reprezenta Hortense.

„Ce-ar trebui eu să cred despre acest ultim prunc”, scria Alexandre, „născut la opt luni și câteva zile de la revenirea fliea din Italia? Sunt nevoit să iau lucrurile așa cum sunt, dar jur pe lumina raiului că fata este a altuia și că în venele ei curge sânge străin...” 8

Din moment ce nu mai putea avea încredere în Rose, Alexandre se hotărâse să pună capăt conviețuirii lor sub același acoperiș. „Fii bună și du-te la o mănăstire, de îndată ce vei primi scrisoarea mea”, o sfătuia el. „Acesta este ultimul meu cuvânt, și nimic pe lumea asta nu

mă poate determina să-mi revizuiesc atitudinea... Fără lacrimi, fără proteste! Voi avea grijă să mă înarmez și pe viitor contra oricăror promisiuni josnice, care ar fi pe cât de vrednice de dispreț, pe atât de false”.

Scrisoarea înveninată și-a făcut efectul. Până atunci, nimeni nu bănuise de ce era în stare Alexandre spre a se descotorosi de Rose; acum, demonstrase cât de egoist și de nemernic putea fi, când se lăsa împins de ticăloșenie și influențat de alții, care erau mai versați în materie de tertipuri matrimoniale.

Deși fusese luată prin surprindere, Rose-Claire și-a dat seama că Alexandre adoptase această atitudine plină de cruzime doar sub influența altora – mai precis, deși nu o spunea explicit, din cauza lui Laure de Girardin. „S-a lăsat amăgit și dus de nas”, îi scria ea marchizului de Beauharnais, „fără să chibzuiască, fără să reflecteze asupra faptelor sale”. 9

Firește, Rose-Claire era mult prea bună la suflet.

Alexandre știa perfect de bine ce făcuse și nu-i părea rău.

Când s-a întors din Martinica, nu s-a dus să locuiască împreună cu familia, ci s-a instalat în palatul ducelui de la Rochefoucauld, rezistând tuturor presiunilor făcute de Edmée, marchiz și alții, care insistau să se împace cu Rose.

Declarând că înfiorătoarele descoperiri pe care le făcuse în Martinica îl traumatizaseră atât de mult, încât se schimbaseră radical, și că sufletul îi era „profund ulcerat”, Alexandre tuna și fulgera furios împotriva lui Rose, căreia nu-i rămânea altceva de făcut decât să se ducă la mănăstire, asemenea nevestelor alungate, părăsite sau înșelate.

Probabil că eroina acestei urâte întâmplări cataloga faptele lui Alexandre drept diabolice sau, cel puțin, opera unui om smintit. Făcând abstracție de faptul că Alexandre se străduia să-i distrugă reputația, era în joc și viitorul copiilor ei. Căci, dacă putea să răspândească minciuni despre paternitatea lui Hortense, ce l-ar fi împiedicat s-o conteste și pe aceea a lui!

?! Rose nu-l mai iubea pe Alexandre – mai degrabă 1 ura din tot sufletul, dar era foarte atașată de copii. Nu putea dmite ca veninul lui

Alexandre să-i nimicească.

Mama ei i-a scris din Martinica, îndemnând-o să se întoarcă acasă și să-l dea uitării pe Alexandre. „Oh, biata mea fetiță, toate durerile tale sunt și ale mele”, scria Rosellaire. „Din cauza lor nu-mi mai găsesc liniștea, noapte și zi deopotrivă! Haide, amestecă-ți lacrimile cu cele ale duioasei tale mame! Toți prietenii tăi sunt de partea ta, și vor să te consoleze!” 10

Deși e de presupus că încurajările mamei au alinat întrucâtva suferința lui Rose, totuși nu era tentată să se întoarcă în Martinica. Se întrevedea o rezolvare a problemei și, deși se resimțea de pe urma atacului lui Alexandre, nu se poate, totuși, ca Rose să nu fi respirat ușurată la gândul că în acest fel se pune capăt imposibilei sale situații matrimoniale.

De trei ani trăia într-o tensiune insuportabilă, suferind din cauza atitudinii reci și a felului în care se purta soțul său cu ea, preferând să-l vadă plecând de-acasă. Pe măsura trecerii timpului, devenise tot mai nefericită, mai nemulțumită, mai furioasă. Acum, calvarul ei se apropia de sfârșit.

În plus, Rose își dăduse seama de o bucată de vreme, că exista o alternativă acceptabilă, dacă nu chiar plăcută. Avea să solicite despărțirea legală de Alexandre. Nutrea convingerea că legea îl va obliga să asigure întreținerea ei și a copiilor. Știa că Alexandre se confrunta cu mari dificultăți financiare; contractase multe datorii și cheltuisese mai mult decât îi permiteau veniturile. Nu încăpea însă nicio îndoială că prima lui obligație era față de ea, chiar dacă o considera nevrednică să-i fie nevastă.

La sfârșitul lunii noiembrie 1783, Rose și-a luat inima în dinți și i-a spus lui Euphémie să împacheteze lucrurile ei și ale lui Eugène. După ce i-a încredințat-o mătușii Edmée pe Micuța Hortense, a părăsit definitiv casa de pe rue Neuve-aint-Charles și s-a îndreptat spre mănăstirea Penthemont, hotărâtă să înceapă o viață nouă. că \$” >fyi < – ea

„Mica americană”.

În iarna anului 1784, dacă te-ai fi aventurat până în vârful

muntelui stegenevieve pentru a contempla contururile Parisului, și s-ar fi așternut la picioare o panoramă strălucitoare. Orașul era o citadelă din piatră cenușie, plină de case mari și palate cu fațade impunătoare, cu acoperișuri în pantă, deasupra nelipsitelor mansarde, cu turla de biserici și siluetele masive ale bătrânelor mănăstiri scunde, împrejmuite de ziduri groase. Și pretutindeni fusese folosit același material de construcție sobru și elegant. Acoperișurile din țiglă alternau cu cele din ardezie albăstruie, iar coșurile din piatră cu cele din cărămidă. Ici și colo, câte o creastă de zid crenelată, rămașiță a unor epoci de mult apuse de lupte și asedii, sfredelea văzduhul, iar în depărtare, în inima orașului, se zărea o masă întunecată de clădiri medievale scunde, roase de vreme, care se înșirau de-a lungul unor străduțe înguste și întortocheate, contrastând violent datorită înghesuiei și aspectului lor dărăpănat, cu cartierele ceva mai spațioase de la marginea orașului.

Întreg acest perimetru exterior era în curs de extindere.

Se dărrămau porțiuni mari din vechile ziduri de incintă ale orașului, iar în spațiile goale și pe maidanele cu gunoaie se construiau case mai mult sau mai puțin impunătoare, drumuri noi și poduri peste râu. Pe bulevardele largi se ridicau clădiri impozante, înconjurată de grădini întinse și de curți pavate cu dale. Pe malul stâng al Senei se lucra la înfrumusețarea promenadei, plantându-se arbori și clădindu-se locuințe.

Peste Sena, mai puteau fi zărite siluetele caselor vechi câteva secole, structura imensă a Palatului Tuileries, Luvrul și rîul lui de colonade și lungul bulevard Champs-Élysées.

U arcurile de triumf de la Porte St-Denis și Porte St-Martin.

Î la prima vedere numărul noilor construcții era aproape l fel de mare ca și cel al vechilor edificii, ceea ce impunea celerarea lucrărilor de înălțare a unui zid menit să

„Mprejmuiească orașul aflat în extindere.

Supărați, parizienii botezaseră noua îngrăditură din piatră zidul captivității”, întrucât din pricina acestei construcții înalte ajunseseră să se simtă închiși și izolați, puși în imposibilitatea să contemple

privești câmpurile din jur sau să respire aerul curat din împrejurimi, care acum nu mai *răzbătea*, până în orașul aglomerat și plin de fum.

Ei îi făceau răspunzători pe percepatori pentru edificarea noului zid; din cauza pretențiilor lor exorbitante, era nevoie de porți și bariere, în realitate, se ajunsese aici datorită crizei financiare a Guvernului – iar pentru asta îl blamau pe rege, cu miniștrii lui, dar mai ales pe regină, ale cărei extravagante generaseră toate problemele. Se plângeau, zgomotos și energic – apoi se apuiau din nou de lucru.

Indiferent de vreme, nu încetau nicio clipă zgomotele de ciocan și de ferăstrău, hurelul căruțelor încărcate, care se hurducăiau pe străzile pietruite, sau strigătele, cântecele și sporovăială muncitorilor. Zi și noapte, pe frigul crâncen și sub soarele palid, treaba continua cu febrilitate. Case impozante cu zeci de camere se înălțau în mai puțin de opt săptămâni, iar clădirile mai mici într-un interval și mai scurt.

Furia de a construi era inexorabilă – o adevărată manie, comparabilă cu aceea a speculațiilor la bursă sau a pariurilor la cursele de cai.

Mai exista o manie care prinsese teren în oraș: goana după tot ce era american. Cu sprijinul francezilor, coloniștii americani îi învinseseră pe britanici și se declaraseră independenți, chiar dacă rămâneau vulnerabili. Francezii au aplaudat din toată inima această realizare remarcabilă – și au linbrățișat, cel puțin în teorie, principiile pe care se întemeia noua republică, respectiv ideile de libertate și egalitate, concretizate în anularea diferențelor impuse de rangul social al fiecăruia și abandonarea formalismului și a privilegiilor.

Aceste valori americane recent descoperite generaseră o stare de euforie izvorâtă din conștientizarea posibilităților nelimitate ale ființei umane. America era deschizătoare de drum: îmbogățindu-și cultura superioară cu idealurile americane, francezilor nu le rămânea decât să pășească pe urmele ei. Desigur, americanii merseseră mai departe decât ar fi fost dispuși francezii; în America nu existau aristocrați sau regi, ci doar coloniști cinstiți, toți oameni dintr-o bucata (dintre care unii, ce-i drept, dețineau mari întinderi de pământ, pe care

trudeau sute de sclavi). Judecând după mărimea averii, ar fi fost greu să faci o deosebire între marii nobili din Franța, cu titlurile lor feudale, și câțiva dintre acești coloniști duri și democratici. Totuși, frontiera americană era de dată recentă, iar vastele domenii abia fuseseră dobândite. Tocmai această noutate le alimenta speranța – or, în special de speranță avea Franța nevoie în această frenetică iarnă a anului 1784.

Oriunde ai fi privit, nu puteai să nu observi manifestările acestui proamericanism. Bărbații le cereau croitorilor să le înlocuiască nasturii de aur sau din pietre prețioase, de la jiletcă, și de la pantalonii bufanți prinși sub genunchi cu nasturi din fier și să le pună cataramă din același material la pantofi, fiindcă fierul era un metal republican și egalitarist.

Femeile au renunțat la complicatele rochii de zi, din mătase ornată cu dantelă, și au recurs la toalete din muselină, mai simple și mai neprotocolare, în nuanțe de alb ca zăpada sau de roz pal, la care își asortau pălăriile rustice din pai, legate cu funde sub bărbie. Până și regina copleșită de avalanșa supărărilor de tot felul și-a găsit refugiu în minunata ei lăptărie în miniatură, unde mulgea singură vacile albe și învârtea mânerul de la puținei.

Conversațiile erau împănate cu replici republicane, iar lumea adopta atitudini proamericane la numeroase dineurilii și cei mai puțin informați își presărau intervențiile cu îi la egalitate și la libertate, perorând cu vioiciune și.

C îi cu afectare Pe tema restructurării monarhiei și a un jgji drepturilor pentru toți francezii.

CX în spatele zidurilor din piatră cenușie ale spațioasei năstiri Penthemont, unde conversația din saloanele frumo

! f corate se purta pe cele mai diverse teme, femeia cunoscută cot „mica americană” avea un aer înfloritor. Rose – vicontesa de Beauharnais – se bucura de aprecierea celorlalți rezidenți din mănăstire, fiind considerată o reprezentantă vie a spațiului american, cum de fapt și era. Venea din Lumea

Nouă, își purta rochiile șic din muselină subțire cu o

dezinvoltură invidiată de ceilalți, era (așa se spunea) „bogată ca o creolă”, însă vădea o simplitate și o atitudine firească, proprii aceloră ce proveneau dintr-un mediu mai proaspăt și mai natural.

Dar Rose se deosebea de semenii săi nu numai prin originea sa interesantă și vag exotică. Era ea însăși exotică, sau cel puțin așa li se părea doamnelor de la Penthemont.

Mică de statură, dar mlădioasă și grațioasă, cu un mers legănat, pe care-l deprinsese, desigur, de la doica ei, Marion, și de la celelalte sclave în mijlocul cărora crescuse, Rose era o făptură cu totul aparte. Nimeni nu pășea ca ea și nimeni nu avea glasul ei plin și melodios, cu un accent fermecător. Dar, în afară de asta, era o persoană vioaie și pătimașă, în ciuda felului blajin de a se purta, manifestând față de ceilalți o căldură plină de solitudine, în contrast cu narcisismul înțepat al atâtor doamne din înalta societate. Oamenii se simțeau degajați în prezența ei, îi iertau greșelile și îi căutau compania.

Penthemont era una dintre mănăstirile pariziene care ofereau găzduire, fără bani mulți, dar într-un mediu elegant, unor doamne de neam nobil, nevoite să-și părăsească domiciliul din cauza unor dispute matrimoniale sau ca urmare a diverselor răsturnări de situație survenite în familie, în capitală locuia un mare număr de femei de rang mare, mutate de la casa lor: văduve, fete bătrâne, orfane, neveste alungate, temei fără zestre trecute de treizeci de ani, care preferau să trăiască despărțite de rude. De secole întregi, femeile indezirabile – cele slute la față sau schiloade, excentricele și smintitele, cele pitice și cele atât de mătăhăloase, încât frizau grotescul – erau trimise la mănăstiri, unde puteau trăi confortabil printre măicuțe (dintre care multe erau și ele de neam mare), fără a fi nevoite să se călugărească. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, deși unele mănăstiri pariziene încetaseră să mai fie instituții religioase, continuau să ia în pensiune aristocrate.

Penthemon consta dintr-un vast complex de clădiri amplasate în mijlocul unor grădini, care îi dădeau o alură de colegiu sau de liceu de la țară. Femeile care locuiau acolo aveau camere sau apartamente confortabile și se puteau deplasa fără opreliști, singura restricție

impusă fiind respectarea orelor de intrare și de ieșire de pe domeniu. După-amiază și seara, când nu aveau alte treburi, se întâlneau în saloanele mănăstirii, își împărtășeau dramele și necazurile, și, de la caz la caz, își adresau cuvinte de compasiune.

Șederea la Penthemont i-a permis lui Rose să descopere gustul libertății. Nu mai trebuia să-i răspundă lui Alexandre sau să stea izolată de lume, împreună cu mătușa și cu bătrânul marchiz, încercând să salveze un menaj insuportabil. Putea veni și pleca aproape când voia; se plimba cu trăsura pe străzile elegante din Faubourg Saint-Germain, traversa nău pentru a-și face cumpărăturile pe rue St.

— Honore, se ducea în cafenele și restaurante, unde se întâlnea și petrecea cu prietenii, din ce în ce mai numeroși.

Penthemont era pentru Rose o fereastră deschisă spre o lume mai largă. A sta în saloane confortabile, printre femei care, indiferent de situația lor din acel moment, frecventaseră cele mai înalte cercuri ale societății, deopotrivă, femei legate prin sânge sau prin căsătorie cu marea nobilime, reprezenta o adevărată școală în materie de conduită elegantă.

Nenumăratele diferențe subtile dintre aceste doamne privilegiate și oamenii pe care îi întâlneau în casa de pe rue Neuve-Saint-Charles nu îi scăpau lui Rose, care asimila totul, i felul în care aceste cucoane de la Penthemont își făceau t area într-o încăpăre până la dezinvoltura cu care se așezau 111 scaun, sau la aerul acela inconfundabil de persoane Pe tiente de ceea ce li se cuvenea de drept, care se reflecta f fiecare gest și în fiecare inflexiune a vocii.

1 Grație, rafinament, dezinvoltură, o prezență aristocratică: companioanele lui Rose de la mănăstire erau înzestrate cu toate aceste calități, iar, prin simpla proximitate, Rose le-a absorbit. A mai asimilat, de asemenea, multe informații despre obiceiurile din lumea bună, și astfel a aflat că nimeni nu se mai aștepta ca soțul și soția să fie credincioși unul celuilalt, dar amândoi trebuia să respecte înțelegerea tacită potrivit căreia, în limitele politeții și ale bunei-cuviințe, infidelitatea va fi acceptată cu entuziasm de ambele părți, cel puțin la tinerețe. Și, de asemenea, a mai aflat că această amoralitate izvora din

snobism, și nu din cruzime sufletească.

Astfel și-a dat seama de faptul că Alexandre cel nemilos și infatuat constituia produsul acestui tipar; comportamentul lui față de Laure de Girardin era destul de convențional și doar tergiversările sinuoase și intenționate, capriciile romantice și aerele exagerate – pe scurt, stilul lui – făceau o notă aparte.

Rose intuise chiar dinainte de a veni la Penthemont că viața de femeie cu titlul nobiliar despărțită de soț îi putea oferi cele mai mari satisfacții, dar cu minimum de sacrificii în materie de respectabilitate. Acum, putea contempla amploarea acestor satisfacții. Căci aici, alături de femeile nefericite și de cele marginalizate, întâlneai făpturi cu adevărat splendide și prospere, femei în floarea tinereții, care înfruntau cu tărie aparențele nenorociri; își povesteau unele altora despre iubiți și bârfeau despre viața amoroasă a cunoștințelor – inclusiv soții de care erau despărțiți –, vorbind cu nonșalanță despre jocul subterfugiilor sexuale și matrimoniale. Nu se poate ca un asemenea mod de a privi viața să nu a și ridicat moralul lui Rose, în momentele în care se confrunta cu problemele neplăcute apărute odată cu despărțirea de Alexandre și cu îndeplinirea formalităților legale impuse de noua ei existență.

Prima rundă de petiții și sentințe judecătorești a decurs rapid și fără piedici. Rose s-a întâlnit cu un reprezentant al tribunalului, căruia i-a relatat povestea căsniciei sale eșuate.

I-a explicat cum, la început, Alexandre părăsise mai mult decât încântat de perspectiva căsătoriei cu ea, pentru ca după aceea, subit, să alunece inexplicabil pe panta desfrâului, să lipsească mult de-acasă, s-o neglijeze și să se poarte necuviincios cu ea. Soțul ei era atât de rezervat, încât nu i-a spus niciodată ce e în sufletul lui, or tocmai această detașare și atitudine convențională a făcut ca, în relația lor, el să aibă ultimul cuvânt și o poziție dominantă.

În realitate, i-a povestit Rose interlocutorului ei, a fost o nevastă abandonată încă de la începutul căsniciei, căci, deși trecuseră patru ani de când se măritase, Alexandre nu stătuse niciun an sub același acoperiș cu ea. A urmat apoi scandalul stârnit în Martinica de

Alexandre și Laure, care i-a dezonorat pe toți: pe Rose, pe copii și familia ei deopotrivă. Ei bine, după cum afirma Rose, tocmai această trădare a lui Alexandre, comisă cu sânge rece și bună știință, a ajutat-o să ia decizia renunțării la statutul ei de femeie măritată, în măsura în care legea îi permitea acest lucru. Era datoare față de ea însăși, zicea Rose, să se elibereze pe ea și pe copii din jugul acesta împovăraător.

Funcționarul care a consemnat declarația lui Rose a fost mai mult decât înțelegător. Lui i s-a părut că e o tânără cu „o educație excelentă și maniere desăvârșite”, amabilă și neobișnuit de fascinantă. „Pare de neînțeles – mai comenta cineva care o vizitase la Penthemont – ca o femeie ca ea să fi fost tratată cu atâta desconsiderație de soțul său”.

În perioada perfectării despărțirii legale – proces ce a durat o bună bucată de vreme – tribunalul i-a acordat lui Rose o independență temporară față de soțul său și a dispus ca ea să locuiască la Penthemont împreună cu Eugène, Alexandre fiind obligat să asigure întreținerea celor doi copii și Edmée stătea la Penthemont, cel puțin o parte din timp; încapse îndoială că Edmée a fost cea care i-a oferit lui *i* se cară nu împlinise încă douăzeci și unu de ani, suportul răl necesar pentru a se smulge de tot ce o mai ținea legată Alexandre.

Edmée se despărțise de soțul ei, Alexis Renau din, cu în urmă, dar în cazul ei situația fusese complet diferită; deoarece de la bun început contractase o căsătorie de onveniență, Renau din fiind la curent cu relația dintre Edmée marchizul de Beauharnais, tribunalul avusese nevoie de doisprezece ani pentru a se pronunța în privința despărțirii cuplului, în cele din urmă, Edmée obținuse câștig de cauză, deoarece, prin sentință judecătorească, i se acordase o parte din venitul soțului.

E foarte posibil ca Edmée să-i fi oferit lui Rose banii necesari pentru a-și achita întreținerea la Penthemont, fiindcă Rose nu avea, practic, nimic al ei. În anul anterior, cât timp Alexandre fusese în Martinica, ajunsese atât de strâmtorată financiar, încât se văzuse nevoită să-și vândă o parte dintre bijuterii. Cumpărase lucruri pe datorie, atât cât se putuse, sperând ca Alexandre să achite până la

urmă facturile, dar fiindcă acest lucru nu se întâmplase, creditorii începuseră să-și piardă răbdarea. Nu primise nici mica sumă anuală pe care tatăl său promisese să i-o trimită, potrivit contractului de căsătorie, or, acum ar fi avut mare nevoie de acești bani.

Numai că scrisorile care soseau din Martinica nu pomeneau nimic de bani, conținând, în schimb, doar rugăminți fierbinți să se întoarcă acasă și să locuiască împreună cu familia la **Trois-Îlets**.

Alexandre, care trăia la Paris și care, după cum se povestea, „se distra pe cînste”, încercând totodată să avanseze în grad, o ducea și el prost cu banii. Se plîngea autorităților de fraudele financiare cărora le căzuse victimă. De data aceasta, reclamațiile erau îndreptate împotriva bătrânului său tată, care, susținea Alexandre, nu îi achitase ce i se cuvenea în domeniul mamei sale răposate, refuzând totodată să dea socoteală pentru banii destinați lui. Potrivit spuselor fiului, Marchizul cheltuisese mai mult decât își putea permite, irosind tot venitul obținut de pe moșie, plus încă trei sute mii de livre pe puțin, și fiind dator cu o sumă și mai mare, sub formă de facturi neplătite. Nici măcar chiria pe casa din Neuve Saint-Charles nu fusese achitată, așa că Alexandre se văzuse nevoit să vîndă tot mobilierul pentru a acoperi cheltuielile.

Gestul lui a avut darul să sporească dezbinarea din sânul familiei. Alexandre era supărat pe toată lumea – indignat din cauza tatălui său, furios pe Rose, ba poate chiar, pentru prima oară, în conflict și cu Edmée, care de atîta vreme fusese pentru el ca o mamă. Felul nedemn în care Alexandre se purtase cu Rose provocase o ruptură majoră în familie, lăsându-l complet izolat. Acum, venise vremea să se răzbune.

În primăvara anului **1784**, Edmée și marchizul de Beauharnais s-au mutat din nou. Nu-și mai puteau permite să trăiască la Paris, iar casa din Noisy-le-Grand, pe care Edmée le-o oferise lui Alexandre și lui Rose ca dar de nuntă, fusese vîndută. Și-au găsit un domiciliu la Fontainebleau, locul unde se adunau toți aristocrații scăpătați. Față de Paris, viața la Fontainebleau era ieftină; în plus, locuitorii își mențineau un anumit prestigiu social, din moment ce curtea regală venea la palatul Fontainebleau în fiecare toamnă, iar regele participa

cu plăcere la partidele de vânătoare organizate acolo.

Rose continua să stea la mănăstire și, cu excepția veșnicilor dificultăți financiare, asociate când și când cu unele controverse de natură juridică între ea și Alexandre, timpul trecea destul de plăcut. Era în pragul celei de-a douăzeci și una aniversări, admirată și primită cu brațele deschise în cercul doamnelor, invitată la cină în casele somptuoase din Faubourg St.

— Germain, în timp ce numele ei devenise cunoscut în saloanele mondene, într-un anumit sens, pentru ea viața abia începea, sau probabil că așa i se părea ori de câte ori accepta câte o invitație și savura nonșalanța studiată și distracțiile vizând doar plăcerea, în noua societate pe care o descoperea.

Și orizontul intelectual al lui Rose se lărgea continuu.

Parisul vuia de bârfe și zvonuri, iar în saloanele mănăstirii erau abordate toate subiectele zilei – permanenta extravaganță a reginei, piesa nerușinată compusă de Beaumarchais, *Nunta pigaro* amănunte despre ultima ascensiune cu balonul.

e discuta cu însuflețire despre autobiografia candidului Jean-Jacques Rousseau, care prilejuia nenumărate comentarii vorabile, și se pomenea în șoaptă de *Les Liaisons Dangereuses*, Omanul pe care îl citea toată lumea, fără ca nimeni să recunoască acest lucru – o frescă a unei lumi sordide plămădite din amoralitate, seducție calculată și inocență întinată, lumea lui Alexandre, trebuie să se fi gândit, înfiorându-se, Rose, în timp ce asculta conversația șușotită și observa privirile pline de subînțeles, pe care le schimbau femeile între ele.

Substratul implicit al multor conversații îl reprezenta starea deplorabilă a sistemului financiar. Datoriile individuale și naționale creșteau exponențial. Toată lumea se împrumuta, nimeni nu restituia vreun ban – decât dacă găsea un nou creditor. Lipsa de bani cu care se confruntau Rose și rudele ei prin alianță era simptomul unei maladii mai profunde incluzând mania de a cheltui nebunește și patima necontrolată de a achiziționa de toate, nesocotind orice limită și ignorând inevitabila zi a bilanțului.

Și, într-adevăr, existau semne amenințătoare ce prevesteau

apropierea judecății. Creștea numărul falimentelor, iar printre falii erau mulți curteni din preajma regelui și a reginei. Se povestea despre tot felul de nobili marcanți, care făceau cheltuieli nesăbuite, împrumutând milioane de livre de la bancheri, zarafi și alți curteni, strângând cantități imense de picturi și porțelanuri fine, tapiserii și mobile rafinate, bijuterii magnifice și garderobe mărețe, fără să plătească niciun sfanț. Se spunea, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios că măsura averii unui nobil o constituia valoarea facturilor sale neachitate. Potrivit acestui etalon, întreaga nobilime se îmbogățea văzând cu ochii.

Pe măsură ce treceau lunile, iar avocații negociau condițiile despărțirii, cheltuielile lui Alexandre creșteau, în iunie 1784 – luna în care Rose a împlinit douăzeci și unu de ani –, Alexandre a devenit căpitan al regimentului de cavalerie Royal-Champagne, funcție importantă, dar costisitoare, și aghiotant al ducelui de la Rochefoucauld, care fusese și el avansat în grad. Alexandre a început să-și vândă din lucruri, multe dintre acestea fiind cumpărate pe datorie, cu facturi exorbitante, dar încă neplătite. Pe unii creditori i-a trimis la Rose, pe alții la tatăl său. I-a prelins lui Rose să-i înapoieze niște bijuterii, pe care susținea că i le cumpăraseră el; din câte spunea Rose, ea nu primise niciodată aceste bijuterii, așa că e foarte posibil ca Alexandre să le fi oferit în realitate altor femei.

Au izbucnit scandalurile cu Rose, care acum era mult mai versată și mai sigură pe sine decât fusese vreodată, apărându-și punctul de vedere în fața lui Alexandre care spumega de furie, neputincios. Dacă se așteptase s-o intimideze cu amenințările și jignirile lui, se înșelase amarnic.

Labil din fire, Alexandre nu mai era în stare să-și tempereze nerăbdarea și furia. Trebuia să facă față veșnicilor săcăieli din partea avocaților, la care se adăugau cheltuielile aferente și tratativele cu nevasta sa. Avea o carieră frumoasă, cu succese ce se acumulau rapid, împovărându-l însă, totodată, cu niște costuri financiare pe care nu le putea acoperi, fără să facă împrumuturi și mai mari. Taică-său îi datora sute de mii de livre, or devenea tot mai evident că Alexandre n-avea

să-și vadă niciodată acești bani înapoi. Viața lui personală era un amalgam de plăceri subtile, chefuri cu băutură peste măsură și relații dezordonate. Laure de Girardin se combinase cu alt bărbat, cu care urma să se și mărite curând, iar Alexandre se lecuise și el de vechea dragoste, lăsându-se antrenat în legături trecătoare cu tot felul de femei, dintre care cel puțin una avea să-i mai facă un copil din flori. Se simțea încolțit, nedreptățit, dar mai presus de toate păcălit și frustrat, or când Alexandre trecea printr-o asemenea stare, se uita în jur după o persoană pe care s-o pedepsească.

În geroasa lună februarie a anului 1785, l-a apucat o furie turbată. S-a dus la Penthemont, a urcat scările până la etajul trei, unde se aflau camerele lui Rose, a dat buzna înăuntru fără nicio jenă, l-a luat în brațe pe micuțul Eugène, care avea trei ani, și a coborât cu el, urcând în trăsură care îl aștepta la intrare. Până să strige Rose după ajutor, Alexandre dispăruse deja cu copilul. Îl, aw v;

7 Eliberarea

Alexandre plecase și-l luase cu sine pe Eugène. Fiul preaiubit, primul ei născut, fusese smuls de lângă ea, poate pentru totdeauna.

În ceasurile de disperare care au urmat după răpirea copilului, Rose a trecut printr-o „cumplită suferință”, cum avea să spună mai târziu. Groaza, îngrijorarea și furia au împiedicat-o să doarmă, spulberându-i liniștea sufletească.

Nu-și dădea seama unde l-ar fi putut duce Alexandre pe Eugène. Alexandre nu deținea, de fapt, un domiciliu permanent la Paris; locuise în palatul ducelui de la Rochefoucauld, însă era puțin probabil să-l fi dus pe Eugène acolo. Mai degrabă îl transportase pe ascuns la Brest sau la Le Havre, iar de acolo îl imbarcase pe un vas cu destinația Martinica. Orice era posibil, având în vedere viclenia și firea răzbunătoare a soțului său.

Cuprinsă de disperare, Rose s-a întrebat, probabil, dacă Alexandre nu va încerca s-o răpească și pe micuța Hortense.

Deși acesta continuase să susțină că Hortense nu era copilul său, fusese s-o vadă cel puțin o dată la Noisy. Or răzbunarea lui împotriva lui Rose ar fi completă dacă i-ar lua ambii copii.

Rose nu putea apela pentru ajutor la rudele ei de sânge sau prin alianță; tatăl ei se afla la mii de kilometri distanță! ar socrul ei nu avea puterea de a o susține și proteja. În plus, familia părea incapabilă să exercite vreo influență asupra lui Alexandre, căci acesta nu asculta și nu respecta pe nimeni.

Deznădăjduită, Rose s-a dus la primarul Parisului și i-a explicat ce se întâmplase. Asupra ei se abătuse o mare nenorocire. Soțul ei îl luase cu forța pe fiul lor, fără să țină seama de disperarea ei, numai din dorința de a-i răpi cel mai de preț rezultat al căsătoriei, pe „scumpul ei odor”, Eugène.

Nu trebuia să i se încredințeze soarta copilului fără asentimentul ei; chiar dacă vor fi nevoiți să pună sechestru pe bunurile și averea lui Alexandre, i-a spus Rose primarului, soțul ei trebuia somat să-i aducă înapoi copilul.

Ceea ce s-a întâmplat ulterior ilustrează trecerea de care se bucura Rose – sau, oricum, influența noilor ei cunoștințe de la Penthemont. Fără intervenția lor, rugămintele ei ar fi rămas fără ecou. După o lună de la răpire, ea și Alexandre au semnat în fața unui notar acordul de despărțire. Prin coerciție, Eugène fusese adus înapoi, iar toate celelalte probleme importante fuseseră, de asemenea, rezolvate, cel puțin pe hârtie.

Acordul de despărțire reprezenta un compromis, dar măcar restabilea onoarea lui Rose, reparând răul pe care Alexandre i-l provocase în timpul șederii lui în Martinica. În actul notarial, Alexandre recunoștea că o defăimase pe Rose, că, „mânat de patimile și furia tinereții”, o acuzase pe nedrept de infidelitate și de conduită imorală înainte de a se mărita.

Admitea că Rose era „îndreptățită” să ceară despărțirea și se oferea să-i asigure un venit anual de cinci mii de livre, plus sume suplimentare pentru întreținerea copiilor.

Răpirea lui Eugène fusese cu atât mai traumatizantă pentru Rose cu cât nu era exclusă posibilitatea ca instanța judecătorească să nu-i mai încredințeze custodia băiatului, după ce acesta trecea de prima vârstă a copilăriei. Când Alexandre i l-a luat pe Eugène, Rose a

anticipat ce va urma.

Se considera că băieții, mai ales fiul cel mare, aparțineau tatălui, într-adevăr, tribunalul a decis ca Eugène să stea la Alexandre, după ce va împlini cinci ani. Din acel moment, va putea sta cu mama sa doar în perioada vacanțelor.

Convenția a fost semnată în martie 1785, iar după șase luni Rose s-a mutat din nou la rudele sale prin alianță, la Fontainebleau. Nu putea locui la nesfârșit la Penthemont, și

În plus părea Puțin probabil că Alexandre îi va plăti suma nuală pe care i-o promisesese. Fiindcă nu avea de gând să se

„Ntoarcă în Martinica, a preferat să se ducă să stea cu mătușa gocrul ei. A cerut să i se trimită mobila din Martinica, care i-a fost expediată pe adresa marchizului, și, în toamna anului

1785, s-a instalat în casa acestuia.

Întunecos și dărăpănat, palatul din Fontainebleau fusese construit în timpul domniei lui Francisc I, astfel că, de mai bine de două secole necesita reparații capitale. Clădirea era amplasată în mijlocul unei păduri imense, plină de vânat și sălbăticiuni, în fiecare toamnă, regele Ludovic al XVI-lea venea la Fontainebleau să vâneze și, în toate acele zile răcoroase, din zori până la asfințit, alerga după cerbi, porci mistreți și alte animale, până ce, rupt de oboseală, se ducea la culcare.

Plăcerea regelui era costisitoare. Mii de cai trăgeau prin pădure sute de căruțe cu încărcături grele, pentru a aproviziona palatul pe timpul șederii regelui, iar orașul Fontainebleau mișuna de curteni, servitori și negustori, preocupați să-și găsească un loc de dormit sau îndeletnicindu-se cu tot felul de treburi, într-o atmosferă generală de forfotă și zarvă. Mulți dintre cei care locuiau tot anul în oraș închiriau camere personalului de la curte, pe timpul toamnei, și, după toate probabilitățile, Edmée și marchizul se numărau printre aceștia.

Dar toamna nu era singurul anotimp în care se desfășura o activitate intensă. Cu luni de zile înainte de sosirea regelui, muncitorii și meșterii se apuau de treabă, pregătind domeniul din jurul palatului sau redecorând și renovând încăperile, în timp ce vânătorii, pajii și

rândașii organizau Partide de vânătoare, în așteptarea marelui eveniment ce avea să urmeze.

Era palpitant să trăiești în preajma curții regale, să asisti a venirile și plecările atâtor oameni însemnați, să vezi piesele de teatru jucate la palat de către trupe de actori aduse special e a Paris, să participi la baluri și supeuri unde apăreau marii nobili de la curte, să auzi murmurele și zvonurile care circulau cu iuțeală prin oraș în legătură cu tot ce se întâmpla între curteni sau prin apartamentele regale.

Într-adevăr, sportul regelui reunea la Fontainebleau întregul enturaj de la Paris, însă regina – grațioasa, fermecătoarea și amabila Maria Antoaneta – capta atenția tuturor.

A

În perioada șederii sale la Fontainebleau, Rose a văzut-o probabil de multe ori pe regină, fie plimbându-se cu una dintre caleștile ei, fie participând la ceremonii publice ori apărând în fața mulțimilor care o ovaționau și o huiduiau. Deși se îngrășase, iar corsetele strâmte o jenau, sugrumându-i talia, Maria Antoaneta își păstrase frumusețea de blondă cu ochi albaștri, care stârnise atâta admirație când venise prima oară în Franța, cu mulți ani în urmă, ca domnișoară. Regina era un nepuizabil subiect de scandal, însă ea îl suporta cu stoicism, iar cei care o slujeau sau o observau de aproape vedeau în ea o femeie înzestrată cu o neobișnuită siguranță și tărie sufletească, dincolo de frivolitatea ei tinerească, o ființă preocupată de copiii săi, tandră cu soțul ei excentric și gălăgios, profund îngrijorată de viitorul țării sale adoptive.

E foarte probabil că Rose să-l fi văzut pe regele Ludovic mult mai rar decât pe regină, și asta în primul rând fiindcă în sezonul de vânătoare nimeni nu-l întâlnea pe rege. Se furișa și se ascundea ca și animalele pe care le vâna, fugind de curteni și preferând să nu se arate supușilor săi, pentru că de felul lui era un om taciturn și timid. Fiind miop, de-abia putea deosebi un curtean de altul, însă cum eticheta îi interzicea să poarte ochelari, cel mai adesea se simțea complet derutat, festivitățile mondene transformându-se într-un chin pentru el.

Bondoc, urât, înfiorător de gras, cu patru rânduri de bărbii, regele era preocupat doar de pasiunile lui, una dintre acestea fiind confecționarea broaștelor și a încuietorilor; când venea la Fontainebleau, își lua cu el nicovalele, sculele și servitorii preferați, care să-l ajute la forjă. Regina obiecta, însă el nu ținea seama de părerea ei, așa că se izola în cine știe ce cotlon al palatului mohorât, creându-și o oază de intimitate, unde se meșteșugului favorit și fără a fi nevoit să suporte kservații din pricina ochelarilor.

Aflându-se în preajma curții regale o bună parte din an, Rose a intrat în contact cu mulți oameni influenți, iar cercul bi de cunoștințe s-a extins. Edmée și marchizul dădeau recepții modeste și rare, fiindcă mijloacele lor financiare erau acum limitate, însă datorită prietenilor și relațiilor pe care Rose și le făcuse la Penthemont, și cu sprijinul lui Fanny de geauharnais, stabilită și ea la Fontainebleau, Rose a avut posibilitatea de a ieși mai mult în lumea bună, bucurându-se chiar de privilegiul de a putea participa la vânătoarea regală.

Nimic nu o distra mai mult decât acest sport. Pe ploaie și pe vreme frumoasă deopotrivă, Rose călărea nebunește peste câmpuri și pajiști, trecând peste pâraie sau împotmolindu-se prin mlaștini, mereu într-un galop sălbatic după caleașca regală. Uneori cu trăsura, alteori pe cal, ba câteodată și pe jos, gonea neîncetat, cu sufletul la gură, zărind din când în când și ea vânatul, însă cel mai adesea încheind lunga procesiune de călăreți și trăsuri. Aerul rece și tare îi șfichiuia obraji și îi strica coafura, adesea ploaia o uda până la piele sub costumul de călărie, însă aceste galopuri îi făceau o mare plăcere lui Rose. îi satisfăceau setea de aventură și în același timp o relaxau. De asemenea, îi ofereau o scuză de a nu mai petrece întreaga zi cu mătușa și cu marchizul.

Abia trecută de douăzeci de ani, Rose simțea nevoia de a trăi pe propriile picioare și de a avea căminul său. Situația financiară dificilă o ținea legată de rude, însă Rose nu se mai simțea bine în casa marchizului. Din când în când, Alexandre își vizita tatăl, care era foarte bolnav, or Rose trebuia să facă față acestor întâlniri și toanelor schimbătoare ale fostului său soț. O dată s-a întâmplat ca Alexandre să

vină într-o zi când avea loc o vânătoare regală. Rose fusese poftită să participe, însă lui Alexandre nu i s-a trimis nicio invitație. A cerut Permișiunea să urmeze de la distanță convoiul de vânătoare, însă i s-a refuzat până și acest lucru. Simțindu-se teribil de Ve-al, n-a făcut niciun efort pentru a-și ascunde

77.

T

nemulțumirea. Spumegând de furie, și-a curmat subit vizita și a plecat într-un galop dezlănțuit, în căutarea altor distracții.

Când a împlinit cinci ani, Eugène s-a mutat la Paris împreună cu tatăl său, care l-a încredințat imediat unui tutore, cu domiciliul pe rue de Seine. (Nici acum, Alexandre nu avea o reședință personală stabilă, fiind obligat să stea la regiment, cel puțin șase luni pe an.) Deși din când în când Rose și Alexandre reușeau să discute civilizat despre copiii lor și, cu toate că Alexandre n-a mai pus sub semnul întrebării paternitatea lui Hortense, între cei doi soți frecuşurile erau permanente. Când și când, se mai întâmpla ca Rose să se trezească pe cap cu creditorii lui Alexandre, veniți după bani, lucru care o făcea să se simtă permanent hărțuită. Rose și Alexandre erau în conflict din cauza neelucidării unor probleme legate de avere, și Rose, care își pierduse complet răbdarea și înțelegerea, îl soma pe Alexandre să-i plătească alocația stipulată prin sentință legală, amenințându-l că în caz contrar îl va aduce din nou în fața instanței.

Nu este exclus, deși nu există dovezi în acest sens, ca Rose să fi început să aibă amanți încă de pe vremea când locuia la Fontainebleau. În societatea mondenă pe care o frecventa acum, ar fi fost firesc să aibă o relație intimă cu un bărbat mai bătrân, care s-o protejeze și, într-o anumită măsură, s-o întrețină și să-i achite facturile. Se spune că ducele de Lorge, un nobil de vârstă mijlocie, a cărui soție era doamnă de onoare la curte, ar fi fost amantul ei. S-ar putea chiar să mai fi existat și alții.

La începutul celui de-al doilea an petrecut de Rose la Fontainebleau, în oraș se produsese o mare schimbare, întrucât finanțele regale se prăbușeau vertiginos, fiind la un pas de dezastru,

s-au luat măsuri de economie, iar sezonul de vânatoare regală s-a scurtat cu câteva zile. Numărul evenimentelor sociale și mondene a scăzut, mult mai puțini curteni și funcționari oficiali treceau acum prin oraș în drum spre palat și, în locul forfotei obișnuite care cuprindea orașul vara și toamna, domnea acum acalmia. **h*** se în primăvara anului **1787**, unchiul lui Rose, baronul Robert Tascher, a sosit din Martinica, aducându-i o sumă de bani mai mult decât necesară. Edmée îi scrisese, povestindu-i Despre greutățile tot mai mari cu care se confrunta și rugându-l să adune cât putea de mult din sumele ce i se cuveneau de pe urma averilor ei din Martinica și Sainte-Lucie. În afară de ceea ce i-a adus lui Edmée, unchiul Robert i-a dat lui Rose o scrisoare de credit de la tatăl ei pentru o sumă ceva mai mică de trei mii de livre – primii bani pe care îi primea de la el în decurs de aproape opt ani. Totodată i-a transmis din partea lui Joseph promisiunea de a-i mai trimite și alți bani.

Încântată la auzul acestei vești, Rose i-a scris tatălui ei, insistând să-i mai expedieze niște bani, și să-i achite marchizului restanțele din chiriile de pe domeniile lui. Aștepta plină de speranță, mai ales că vizita unchiului ei îi ridicase simțitor moralul. S-a scurs, însă, lună după lună, fără să mai primească vreun ban. Joseph trecea din nou printr-un moment critic. Soacra lui, Catherine de Sannois, murise de curând fără să-i lase nimic lui Rose-Claire. Or Joseph contase pe moștenirea nevestei sale pentru a achita ipoteca pe **Trois-Îlets**; în caz contrar, risca să ajungă la cheremul creditorilor. Izbutise cumva să le smulgă din gheare cele câteva mii de livre pe care i le trimisese lui Rose, însă asta era tot ce putea face pentru ea.

În primăvara anului **1788**, cu puțin timp înainte să împlinească douăzeci și cinci de ani, Rose și-a dat seama că situația ei financiară avea șanse minime de redresare. După despărțirea de Alexandre, era mult mai strâmtorată decât pe vremea când trăia alături de el, nemaivorbind de asaltul creditorilor lui, care deveneau din ce în ce mai insistenți.

Tatăl ei nu va putea niciodată s-o ajute, iar mătușa Edmée, în ciuda generozității sale, n-avea mare lucru de oferit. Părinții o

îndemnau să revină în Martinica, unde situația ei ar fi fost Jttai ușoară, din toate punctele de vedere; e drept că nu dispuneau de prea mulți bani, însă casa lor din **Trois-Îlets** le era deschisă lui Rose și lui Hortense.

În cele din urmă, Rose s-a decis să se întoarcă în

Martinica și a început să facă pregătirile necesare. Edmée i-a împrumutat banii de drum, iar ea a reușit să rotunjească suma vânzându-și niște lucruri, printre care și harpa. Nu se știe dacă avea de gând să se stabilească definitiv în Martinica sau doar să stea acolo câteva luni; după toate probabilitățile, nici ea nu prea își dădea seama ce voia de fapt.

Împreună cu Euphemie și Hortense, Rose s-a îmbarcat pe **2** iulie **1788** din Le Havre, pe *Sultan*, o mică navă poștală, cu destinația insulele Windward.

Călătoria, relativ rapidă, le-a dat mari emoții. Din cauza valurilor uriașe, vasul a fost la un pas de a se răsturna chiar înainte de a ieși din port, iar pasagerii au trăit probabil cu spaima în suflet în toate cele șase săptămâni cât a durat traversarea oceanului, în cele din urmă au ajuns în apele turcoaz ale Mării Caraibilor, unde se simțea mirosul dulce al zahărului ce răzbătea din direcția insulelor. Aerul cald al tropicelor i-a învăluit cu totul și, în scurt timp, au zărit vârful impunător al muntelui Pelee.

Rose se întorcea acasă în ținutul cunoscut sub numele „Pays des Revenants” (Țara celor care vin înapoi), însă era cu totul altă persoană față de cea care plecase de acolo cu ani în urmă. Acum devenise vicontesa de Beauharnais, se distingea printr-un stil de a pronunța cuvintele, tipic parizian, și în general totul la ea – îmbrăcămintea, felul de a fi și de a se purta, gusturile și preferințele sugerau apartenența la o altă lume, mult mai sofisticată. Putea vorbi cu dezinvoltură, și nu încape îndoială că așa și făcea, despre curtea regală, despre înfățișarea și manierele regelui și ale reginei, sau despre galopurile dezlănțuite în urma alaiului regal de vânătoare. Și, firește, era subiect de scandal, fiindcă acuzațiile defăimătoare ale lui Alexandre, care îi afectaseră reputația, mai aveau încă ecou în Martinica, iar faptul că el retractase

totul în fața magistraților din Paris conta prea puțin în saloanele din Fort-Royal.

Indiferent dacă-i plăcea sau nu, Rose era o figură controversată: familia și prietenii îi luau apărarea, iar mpatizanții lui Alexandre repetau calomniile lansate de el.

Familia și prietenii lui Laure de Girardin se întorseseră ApOtriva lui Rose și până și vechile ei cunoștințe, deși n-aveau 1 e să-i reproșeze, o priveau acum cu alți ochi. Nu mai era de-a lOr anii petrecuți în Franța o schimbaseră, ceea ce stârnise invidia unora dintre ei. Devenise o femeie din înalta societate, iar această ipostază alimenta suspiciunile.

După toate aparențele, Rose nu a luat în seamă vârtejul de bârfe pe care le provoca prezența ei – făcând exact ce avea chef-știind că nu putea schimba părerile celor care o criticau, nici nu făcea vreun efort de a le intra în grații. Era pur și simplu ea însăși, sclipitoare, veselă și cu poftă de viață, vioaie, iubitoare de plăceri și afectuoasă. Cu silueta ei grațioasă, cu părul șaten deschis și cu ochii de un albastru intens, cu gene negre și dese, Rose stârnea dorința bărbaților, iar ei îi făceau plăcere atențiile lor.

Un ofițer de marină care a cunoscut-o pe Rose în Martinica scria că, „fără a fi o frumusețe în accepția obișnuită a cuvânului, era totuși atrăgătoare, din cauza felului ei de a fi, a veseliei și a sufletului său bun”. „Sfida opinia publică destul de fățiș”, mai adăuga el, și cheltuia banii fără să stea nicio clipă pe gânduri, așteptând ca admiratorii ei mai bogați să-i plătească facturile.

Rose a dus-o pe fiica sa în vârstă de cinci ani la Troisllets, unde Hortense s-a văzut pentru prima oară cu mătușa ei Manette, cu bunica și bunicul Tascher. Întâlnirea a fost tristă, fiindcă Joseph Tascher ajunsese un infirm plâpând, iar Manette, palidă și ținuită la pat, era grav bolnavă. Rosellaire o certa cu asprime pe Hortense fiindcă le dădea bani sclavilor (care se atârnav de ea și îi sărutau picioarele, plini de recunoștință) și o făcea să plângă.

Nu numai Rose se schimbase în cei nouă ani de când Plecase din Martinica, ci și insula în sine. Fort-Royal rămăsese un oraș de provincie

din multe puncte de vedere, acum cetățenii lui erau la curent cu evenimentele din pa prin intermediul ziarelor locale; totodată, ei obișnuiau să participe la reuniunile diferitelor societăți create în scopul răspândirii cunoștințelor din cele mai diverse domenii.

Membrii Cercului din Philadelphia, bunăoară, îmbrățișau principiile revoluției americane, în timp ce Societatea Regală de Arte și Științe promova practica novatoare a vaccinării și evidenția rolul hipnozei în tratarea bolilor.

Un alt subiect de dezbatere era abolitionismul. Climatul filosofic predominant era favorabil libertății pentru toți, sclavia fiind considerată dezgustătoare, în Franța, o Societate a Prietenilor Negrilor milita pentru dezrobirea sclavilor, idee promovată și de unii creoli din Martinica, în ciuda consecințelor economice și sociale alarmante pe care le-ar fi atras după sine această măsură. Patru din cinci inși în Martinica erau sclavi, iar la orașe o mare parte din populație provenea din rândul sclavilor eliberați. Istoria insulei abunda în răscoale ale sclavilor, așa că exista temerea legată de iminența izbucnirii unei rebeliuni în cazul în care idealul molipsitor al libertății s-ar răspândi în rândul populației de sclavi.

În primăvara anului 1789, principalul subiect de discuție deveniseră Stările Generale, vechiul corp reprezentativ căruia regele Ludovic al XVI-lea îi ceruse să instituie noi taxe.

Printre cei o mie două sute de delegați se aflau Alexandre de Beauharnais și fratele său, François, primul adept al liberalismului, iar al doilea vădind un conservatorism rigid.

Se spunea că Stările Generale intenționau să elaboreze o constituție franceză, inspirată din cea americană, însă incluzând existența unui rege, iar optimiștii întrevădeau în acest experiment politic posibilitatea ca Franța să depășească criza financiară și guvernamentală, realizând o reformă de anvergură.

Buletinele informative din Franța erau așteptate cu nerăbdare, iar fiecare știre – deja veche de câteva săptămâni, din cauza lungului voiaj pe mare – făcea obiectul unor debateri furtunoase. La un moment dat, spre sfârșitul verii, când s-a aflat că Stările Generale se

transformaseră într-un nou organism politic – Adunarea Națională – și că tot Parisul **l**bra cuprins de agitație, iar soldații aduși să păzească atât capitala, cât și Versailles, se răzvrătiseră și ei, locuitorii insulei au început să se alarmeze.

pe urmă, s-a aflat că pe **14** iulie, când Parisul era zguduit ja aflarea veștii că regele trimisese mii de soldați în oraș și că pe me St.

— Antoine începuse masacrul unor cetățeni nevinovați au fost ridicate baricade. O imensă gloată înarmată de muncitori șomeri, răsculați și radicali furioși au mărșăluit spre fortăreața medievală Bastilia, o veche închisoare, pe atunci aproape goală, spetind să găsească muniții depozitate în temnițele ei. Când comandantul miciei garnizoane de la Bastilia s-a opus cererilor mulțimii, s-au tras focuri de armă și în cele din urmă insurgenții au capturat fortăreața, în timpul violențelor care au urmat după aceea, comandantul a fost măcelărit, iar trupul lui mutilat; mulți dintre soldații din garnizoană aveau să fie torturați și uciși de gloată.

Citind relatările despre evenimentele din **14 iulie 1789**, locuitorii insulei intuiau că se ajunsese într-un moment de răscruce. Nu era doar faptul că o veche cetate fusese capturată de o gloată răzvrătită, într-o clipă de nebunie. Evenimentul acesta simboliza o transformare de proporții mult mai mari.

Asediatorii Bastiliei erau socotiți de către parizieni niște eroi populari, campioni ai libertății împotriva tiraniei regelui.

Aceștia puseseră mâna pe putere, acționând în virtutea autorității care le era astfel conferită. Poporul, și nu cârmuirea, acționase cu repeziciune, decisiv și cu o ferocitate crâncenă pentru a-și apăra libertatea, cu niște consecințe ulterioare pe care nimeni nu le putea prevedea deocamdată.

Transformarea în scurt timp, climatul revoluționar din Paris și-a pus pecetea și asupra Martinicăi. A fost numită o Adunare Colonială, corespunzătoare noii Adunări Constituante din capitala franceză. Delegații dezbăteau moțiuni, discutau reforme, emiteau declarații, exact cum făceau și cei din Paris, iar reprezentanții insulelor Windward se duceau în Franța să-și facă auzite vocile în noile foruri

politice, care urmăreau refacerea ordinii sociale.

În vreme ce suveranitatea regelui era tot mai limitată, Adunarea Națională din Paris exercita o autoritate remarcabilă, în noaptea de 4 august 1789, la trei săptămâni după căderea Bastiliei, mulți dintre delegații proveniți din rândurile nobilimii s-au ridicat în fața colegilor lor din Adunare și – simbolic în fața întregii națiuni – au renunțat la privilegiile lor feudale. Acestea, incluzând dreptul de a strânge biruri senioriale, de a avea servitori și de a-și adjudeca dispute precum și drepturile exclusive de vânatoare, fuseseră exercitate de către familiile nobiliare secole de-a rândul. Acum, în numele egalității pentru toți cetățenii de sex masculin, ele erau jertfite pe altarul libertății. Printre nobilii care au vorbit elocvent în acea noapte istorică s-a numărat și Alexandre de Beauharnais, un adept înflăcărat al egalității sociale.

Câteva săptămâni mai târziu, Adunarea Națională a promulgat Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, o proclamație răsunătoare care nega vechiul principiu al absolutismului regelui și decreta, aidoma Declarației americane de Independență, că guvernul există pentru cei guvernați, nu pentru folosul deținătorilor puterii, că natura f a creat pe toți oamenii liberi și egali și că orice cetățean liber are dreptul de a se împotrivi oprimării.

Regele Ludovic, bine intenționat ca întotdeauna, dar surprins de atitudinea rebelă a Adunării și prea derutat ca să mai poată sesiza clar că întreaga ordine politică începuse să se destrame, a încercat să se acomodeze cu ritmul rapid al evenimentelor. Pentru a-și arăta bunăvoința, și-a pus la pălărie o cocardă tricoloră – emblema reformatorilor politici – și a primit cu bucurie, în Palatul de la Versailles, delegațiile alcătuite din reprezentanți ai Adunării și ai orașului Paris.

„Toți francezii sunt copiii mei”, i-a zis el fratelui său, contele de Artois, când acesta l-a îndemnat să-și ia familia și să plece cât mai repede din țară. „Sunt tatăl unei mari familii ce mi-a fost dată în grijă”. Existau frământări în familie, chiar și ură, însă era de datoria patriarhului să aștepte cu bunăvoință reîntronarea armoniei.

Ca și regele, guvernatorul provizoriu al insulelor Windward,

bătrânul-Monsieur de Viomenil, purta cocarda tricoloră la pălărie, în scurtă vreme a devenit periculos să te plimbi pe străzile din Fort-Royal fără să arborezi tricolorul.

Cei care nu-l purtau la vedere erau suspectați de lipsă de loialitate sau de denigrarea muncii Adunării Naționale, ceea ce justifica orice atac îndreptat împotriva lor. Femeile purtau rochii în dungi roșii, albe și albastre, imitând moda patriotică pariziană; caii aveau împletite în coamă panglici roșii, albe și albastre; serpentine roșii, albe și albastre fluturau de mânerele umbrelor de soare, de bastoane și de bicele vizitiilor, ca o dovadă ostentativă de loialitate față de noile organe guvernante și față de principiile lor avansate.

Însă dincolo de fațada patriotică mocnea o teamă profundă, fiindcă era evident că aplicarea acestor măsuri politice îndrăznește favoriza dezlănțuirea forțelor haosului.

Criminalitatea atingea cote alarmante. Persoane individuale sau familii întregi erau atacate și ucise, vehiculele răsturnate, recoltele și conacele arse din temelii, în orașe, gloate ostile „mtuiau pe străzi, gata să facă prăpăd în jur.

Dacă delegații la noile adunări și convenții urmăreau realizarea reformelor, sanculoții din Paris, țărani și sclavii de pe câmpurile de trestie de zahăr cereau răzbunare cu o sălbăticie care îi făcea să se cutremure de spaimă pe reprezentanții categoriilor sociale superioare. Cuprinși de panică, parizienii de familie bună părăseau Franța, fugind de instabilitate, de dezordinea din ce în ce mai mare, de teribilul sentiment de frică.

Aceeași atmosferă de panică, nesiguranță și teamă domnea și în sânul populației coloniale din Martinica, în special printre marii latifundiari numiți „Grands Blanes”, care se simțeau amenințați de adepții schimbărilor politice și vulnerabili în fața pericolului de răzvrătire a sclavilor, însă, spre deosebire de aristocrații de la Paris și Versailles, ei nu aveau posibilitatea să fugă spre a se pune la adăpost; nu existau vase suficiente cu care să poată pleca din insulă, iar în vara anului 1790 devenise limpede că puținele nave care mai rămăseseră se aflau în mâinile revoluționarilor.

Apăruseră fronturi de luptă între sclavi și oameni liberi, între negri și albi, între civili și soldați. Pacea dispăruse; în lungile după-amiezi toride, se trăgeau focuri de armă, izbucneau încăierări sporadice, iar bandele de haimanale bântuiau în căutarea victimelor. Bărbații erau spânzurați în timpul raidurilor nocturne secrete, femeile erau răpite și agresate, iar atunci când autoritățile le ordonau soldaților să tragă în răsculați sau să-i aresteze pe autorii atacurilor din timpul nopții, de multe ori aceștia nesocoteau comenzile superiorilor.

Familia Tascher a rămas la **Trois-Îlets**. Lui Joseph i se apropia sfârșitul, iar Manette era foarte bolnavă. Temându-se pentru siguranța ei și a lui Hortense, Rose a decis să se întoarcă în Franța; unchiul ei, baronul Tascher, a făcut tot posibilul pentru a o proteja, dându-i găzduire în clădirea guvernului, la Fort-Royal, și încercând să obțină un bilet pentru ea și Hortense, pe una dintre cele patru nave de război ancorate în portul interior.

Destinația acestor vase făcea, însă, obiectul unor controverse aprinse. Navele erau pline de armament și muniții și, atâta vreme cât rămâneau sub controlul guvernatorului Viomenil și al oficialităților, armele lor puteau fi folosite pentru preîntâmpinarea răzcoalelor, în Adunarea Colonială s-au făcut auzite voci, susținute de reprezentanții marinei comerciale, care cereau ca vasele de război să fie dezarmate și puse la dispoziția delegaților Adunării.

Între timp, nu trebuia exclusă nici posibilitatea ca vremea să strice toate aranjamentele, fiindcă era sezonul mult temutului *ouracan*; or, dacă se porneau vânturi puternice și vijelii, vasele riscau să se scufunde, în cazul în care nu ridicau imediat pânzele, ca să scape de prăpădul furtunilor. (La scurt timp după debarcarea lui Rose în Martinica, în 1788, se produsese un uragan devastator, care distrusese recoltele și casele, iar toată lumea se temea de posibilele efecte ale unei furtuni puternice asupra situației deja zdruncinate din Fort Royal, dar mai ales asupra vaselor de război din port.)

După câteva săptămâni tensionate, lucrurile au luat o întorsătură alarmantă, în momentul în care soldații s-au răzvrătit și

le-au predat rebelilor forturile de pe înălțimile de deasupra orașului Fort-Royal. Unchiul lui Rose a fost luat ostatic. Guvernatorul a fugit în interiorul insulei, știind că, în masacrul ce avea să urmeze – fiindcă acești Grands Blanes trăiau cu spaima că toți creolii vor pieri într-o baie de sânge – el ar fi una dintre primele ținte ale răzvrătiților.

Cum unchiul ei nu mai avea posibilitatea să o ajute, Rose a apelat la alți doi bărbați – un ofițer de marină, pe nume Scipion du Roure, care servea la bordul fregatei *Sensible*, și prietenul baronului Tascher, Durând du Braye, comandantul tuturor navelor de război din port. Avea nevoie de protecție, fiindcă ea și Hortense se aflau în mare primejdie în clădirea guvernului, care fusese bombardată de tunurile de la Fort Bourbon. În câteva ore, sau cel mult câteva zile, tot orașul Fort-Royal risca să ajungă sub controlul unui grup revanșard, „psit de experiență politică, format din târgoveți, mulatri și sclavi, care susțineau sus și tare că erau oameni liberi și că numai ei aveau dreptul să se instaleze la cârma insulei.

La începutul lui septembrie, noul guvern alcătuit din rebeli a anunțat că în douăzeci și patru de ore Fort-Royal va fi supus unui bombardament general. Drumurile înguste și pline de hârtoape ce asigurau ieșirea din oraș au fost asaltate de oameni care se grăbeau să scape de dezastru. Care și căruțe pline vârf cu lucruri se târau anevoie pe drumurile noroioase, unele dintre ele fiind trase de bărbați asudați și istoviți, fiindcă era mare lipsă de cai și catâri. Războiul civil era iminent, urmând să fie mobilizate tunurile de pe cele patru nave de luptă, singura linie de apărare pentru guvernul regal constituit legal.

Aflat în imposibilitatea de a lua legătura cu guvernatorul și izolat de superiorii lui din Franța, Durând du Braye a decis să acționeze din proprie inițiativă. Îi lipseau forțele necesare pentru a organiza o apărare viabilă a insulei – mai ales că nici nu putea fi sigur de loialitatea marinarilor. A hotărât să navigheze spre Bermude, pentru a se alătura unui convoi ce se îndrepta spre Franța. I-a trimis lui Rose un mesaj secret, în care îi cerea să vină numaidecât în port, unde o aștepta un barcaz; o ruga, totodată, să nu stârnească niciun fel de bănuială, fiindcă, dacă se afla că vasele urmau să părăsească portul,

situația periculoasă din Fort-Royal ar fi explodat, și nimeni n-ar mai fi scăpat cu viață.

Rose era în stare de alertă, nădăduind să primească tocmai un astfel de mesaj. Cu o bocceluță de haine și fără cufere sau geamantane (care i-ar fi trădat intenția și n-ar fi făcut decât s-o încurce), ea a părăsit în grabă clădirea guvernului, împreună cu Hortense și cu Euphemie, îndreptându-se spre periferia orașului Fort-Royal, iar apoi, pe niște străzi pustii, până la Savane, peticul de teren deschis dintre oraș și plajă.

Pericolul cel mai mare o pândea chiar aici, pe această porțiune descoperită. Oricine ar fi traversat-o risca să fie zărit imediat de tunarii din forturi, neavând nicio posibilitate de a se adăposti sau de a se apăra. Nu încăpea nicio îndoială că lui Rose, la fel ca și acelea ale lui Durând du Braye, ar fi devenit clare pentru toată lumea în momentul în care ar fi fost văzută gonind spre plajă.

Luând-o de mână pe Hortense, Rose a început să alerge.

Curând, văzduhul a răsunat de pârăitul muschetelor și de bubuiturile tunurilor. După mulți ani de atunci, Hortense avea să și amintească momentul în care o ghiulea de tun a lovit prințul la numai câțiva pași de ele. Din fericire, împușcăturile erau răzlețe și dezordonate, deoarece chiar înainte ca fugarele să ajungă la barcazul care le aștepta, rebelii din forturi au intuit ceea ce urma să se întâmple și au început să ochească în vase, și nu în cele trei siluete care alergau din răspuțeri. Navele ridicau ancora, pregătindu-se să părăsească portul. Când au ajuns la bordul vasului *Sensible* și au constatat că tunurile își continuau canonada, Rose, Hortense și Euphemie au început să se teamă de înec, în cazul în care vreo ghiulea ar fi străpuns coca fregatei.

Timp de aproape o oră, tunurile au bubuit încontinuu, trăgând în vasele de război care se îndreptau cu toată viteza spre gura portului, spre a ieși din raza de bătaie a ghiulelelor.

Au rămas apoi acolo, așteptând bombardarea orașului, așa cum se anunțase. Timp de trei zile, Durând du Braye și-a ținut navele în apropierea orașului Fort-Royal, dar după aceea, întrucât proviziile se

împuținau și, mai ales, fiindcă nu știa în ce măsură putea conta pe lealitatea marinarilor, a ordonat plecarea spre Bermude. O dată ajuns acolo, a făcut aprovizionarea și, alăturându-se convoiului format din alte două vase de război și o corvetă, a ridicat pânzele spre Toulon.

Rose, Hortense și Euphémie s-au aflat la bordul fregatei *tensible* timp de aproape opt săptămâni. Pe lângă disconfortul obișnuit al oricărui voiaj lung, mai exista și inconvenientul egat de absența obiectelor de primă necesitate; le lipsea **u**

Binele de schimb, obiectele de toaletă, sărurile mirositoare – n-a contra durerilor de cap, cămășile de noapte, racămintea groasă și cizmele. Curând, lui Hortense i s-a **u**

Pantofiorii – îi plăcea să danseze pe punte –, așa că unul dintre marinari i-a improvisat o pereche de încălțări confecționate din tot felul de resturi și bucățele de piele.

Când nu avea rău de mare, Rose își petrecea timpul cu Scipion du Roure, cu care e posibil să fi împărțit și cabina.

Oricum, fericită nu putea fi, știind că își părăsise tatăl muribund și sora bolnavă incurabil, pe care probabil că n-avea să-i mai vadă niciodată. De bună seamă își făcea griji, neștiind dacă totul era bine la **Trois-Îlets**, dacă nu cumva sclavii luaseră cu asalt fabrica de zahăr, lăsând pe drumuri întreaga familie.

sau, mai rău, dacă nu îi înjunghiaseră sau nu-i spânzuraseră.

Se frământa, desigur, și pentru unchiul ei, pentru prietenii rămași acolo, pentru viitorul unui sistem de viață bazat pe inegalitatea dintre stăpân și sclav.

Martinica, locul copilăriei ei, își trăia ultimele zile; n-aveau să mai dăinuie decât peisajele tropicale luxuriante, pământul propriu-zis cu niște coline verzi și cu flori strălucitoare, cu ape limpezi de acvamarin și plaje albe. Dar Rose nu era legată doar de acest pământ, ci și de oamenii de acolo, negri și albi deopotrivă, oamenii care o formaseră și cu care simțea că are încă multe afinități, în ciuda îndelungatei sale șederi în Franța. Avea să rămână întotdeauna o creolă, or tocmai cultura creolă era ceea ce voiau rebelii să distrugă.

Spre sfârșitul lui octombrie, oamenii de pe fregată au zărit

pământul la orizont, însă s-a dovedit că vasul se abătuse de la traseul normal, împinsă de curenți spre țarm, *Sensibile* era în primejdie de a eșua și de a se sfărâma de stâncile de pe coastă. Disperat, căpitanul a ordonat să se arunce ancora, și toată lumea de la bord, inclusiv Hortense, trăgea la edec, încercând să mențină fregata la apă adâncă. În cele din urmă, după un efort epuizant, pasagerii și echipajul au răsuflat ușurați simțind căparâma nu mai era atât de întinsă. Marea își schimba direcția. În final, vasul a ajuns cu bine înapoi în apela canalului, iar la scurt timp după aceea a acostat la Toulon.

Când, după câteva zile de odihnă și după o săptămână & mers cu diligenta, Rose a zărit Parisul, probabil că a rămas surprinsă de schimbările survenite în aspectul exterior și tarea de spirit a locuitorilor lui. Oamenii de pe străzi purtau haine simple, dacă nu chiar jerpelite. Nu mai vedeai jachete, brocart, pantaloni bufanți de mătase sau volane de dantelă, cruci înalte și pălării cu nestemate, ci doar costume din stofa împlă S* tricouri negre, rochii modeste și coafuri banale.

parfumurile și pomezile nu mai atenuau mirosul de sudoare oi murdărie. Mulți oameni au adoptat noua uniformă a Lvoluției, tunica și pantalonii de in numită *carmagnole*, în culorile patriotice roșu, alb și albastru, pe care o purtau zi de zi până ce pantalonii se impregnau de noroiul de pe străzi, iar tunica devenea tare ca tabla, din cauza prafului și cenușei.

Tricolorul se întâlnea la fiecare pas, purtat ca panglică la pălăriile de pai, la mănuși, jartiere, umbrele de soare; copiii erau mici simboluri ale revoluției, îmbrăcați în costumase simple din material roșu, alb și albastru. Nu se mai vedeau pe nicăieri diamante, în schimb oamenii purtau coliere sau inele confecționate din piatră cenușie șlefuită – argintul de la Bastilia, obținut prin sfărâmarea detestatelor pietre de construcție, pentru obținerea obiectelor ornamentale.

Oamenii foloseau un limbaj mai simplu, adresându-se unii altora cu apelativul „cetățean” sau „cetățeană”, în semn de recunoaștere a trăsăturilor lor comune recent descoperite; în locul plecăciunilor adânci și al reverenței, al salutarilor largi cu pălăria sau al gestului de a

săruta mâna femeilor fuseseră adoptate manierele egalitare. Până și regelui i te puteai adresa la persoana a doua singular, renunțând la formula de politețe „vous”.

Starea sufletească a parizienilor se modificase și ea, lucru

Pe care Rose l-a remarcat probabil imediat. Multe chipuri exprimau un fel de vioiciune neobișnuită, o stare de alertă continuă, o reacție promptă la schimbare. Oamenii pândeau cu teamă bubuiturile tunurilor de alarmă de pe Pont-neuf și e la Arsenal, care vesteau un pericol iminent. Toți erau înici de noutăți și informații, așa că mulțimile se aduna

În locurile unde puteau să le afle – în noile localuri cu muzică, în cafele și ascultau cântece patriotice, în timp ce comentau ultimele știri de la Adunarea Națională, în Place de Greve; la rândul lor, membrii Gărzii Naționale se așezau în formație de paradă și discutau bârfele de la barăci, la Palais-Royal, centrul vital al Parisului politic, unde discursurile, dezbaterile și agitația erau nelipsite la orice oră din zi și din noapte.

Prudent și vigilent, noul Paris nu-și pierduse interesul pentru distracții. Spectatorii veneau în număr mare la circ, dar și la Școala de călărie Astley, din cartierul Temple, unde acrobatul Antonio Franconi călărea simultan pe doi cai frumoși, care făceau piruete pe picioarele din față. Prăvăliile și librăriile erau aglomerate, iar teatrele pline; în fiecare seară, spectacole de vodevil, operă comică, piese clasice și drame atrăgeau un public numeros. Noul teatru *Monsieur*, numit astfel în onoarea fratelui regelui, de curând deschis la Tuileries cu mari cheltuieli, avea în repertoriu opere italiene cu vedete faimoase, aduse din Italia, iar melomanii, aflați în sală, deși purtau cocarde tricolore și evitau o etalare agresivă a bogăției, izbuteau totuși să confere iluzia unei străluciri de gală veșmintelor lor ponosite.

O stare de nervozitate întina însă spiritul festiv al capitalei, fiindcă toți erau îngrijorați de lipsa pâinii și a cărbunilor, mai ales că se anunța o recoltă de grâu slabă.

Rezervele de grâne scădeau rapid, prețul pâinii creștea, iar speculanții cumpărau o mare parte din cerealele disponibile, pe care le

depozitau, în speranța de a le revinde peste șase luni sau un an, cu un profit mare. Îngrijorați, negustorii măreau prețurile de teama viitoarelor dificultăți financiare, iar parizienii, neliniștiți și ei, își ascundeau banii și strângeau mai mult centura tricoloră de la brâu.

S-ar fi zis că numai șobolanii prosperau. Bântuiau cu miile pe străduțele întortocheate și întunecoase, mișunau prin toate curțile, infestau podurile și pivnițele. Rodeau sacii cu grâne înmagazinați în depozitele de pe malul râului și năpădeau vasele cu provizii, care aduceau în capitală hrafl³ de care era atâta nevoie. Se părea că nimic nu-i putea opri pe șobolani, nici cursele cu momeală, nici pocnitoarele azvâr⁶

este ei, nici dulăii răi sau pisicile lihnite de foame. Ei rămâneau acolo, neclintiți, grași și cu blana lucioasă, în număr tot mai mare, rozând depozitele de alimente ale parizienilor, acum situația financiară și politică instabilă le macină liniștea sufletească.

Rose a închiriat o casă pe rue de l'Université, unde s-a stabilit împreună cu Hortense, bucuroasă la gândul că îl avea în apropiere pe Eugène, rezident împreună cu tatăl lui la mult apreciatul Collège d'Harcourt. La cei nouă ani ai săi, Eugène era un băiat conștiincios, dar lipsit de imaginație, neavând nimic din sclipirile de moment sau din fluența verbală ale tatălui său. Deoarece suferea de o boală cronică de ochi, se vedea nevoit să lipsească de la multe ore de instrucție, astfel că rămânea în urmă la învățătură, însă persevera totuși, urmând exemplul lui Alexandre din dorința de a nu discredita numele de Beauharnais – un nume care, în 1791, devenea tot mai important pe arena politică – chiar dacă rezultatele lui erau mediocre.

Întoarcerea lui Rose în Franța a coincis cu creșterea celebrității de care se bucura Alexandre. Revoluția se dovedea pentru el atât teren de încercare, cât și câmp de acțiune glorioasă. Inteligența și imaginația lui înflăcărată se manifestau din plin la lucrările Adunării, iar când Alexandre lua cuvântul, lumea era fascinată de acest bărbat înalt, blond și neobișnuit de chipeș. Alexandre fusese unul dintre cei mai însemnați delegați, încă de la începuturile revoluției; secretar al Adunării Constituante, alături de alte două persoane, el s-a preocupat

îndeaproape de probleme legate de reforma armată și navală, de situația bolnavilor și a vârstnicilor, de aspecte de ordin constituțional și, în general, orice chestiune de interes Public, care i se semnală. Când își ținea lungile cuvântări, nu se poate spune că uita de el însuși, ci mai degrabă că își sublinia Personalitatea, vanitatea lui preschimbându-se într-un altruism at^oteuprinzător, dar abstract, în timp ce intelectul lui mândru e mhmă la ampla cauză a Libertății pentru toți – potrivit acce Pțiunii date de Adunare noțiunii de „libertate”.

punct de vedere politic, Alexandre făcea parte dintr-un grup de nobili liberali cunoscuți sub numele „cei patruzeci și șapte”, alături de mentorul său, ducele de la Rochefoucauld marchizul de Lafayette, ducele d'Orléans și prietenul lui Alexandre, Charles de Lameth. Alexandre era poate cel mai bun sau oricum cel mai volubil orator din grup, calitate pe care și-a etalat-o și la Clubul Iacobinilor, unde a fost ales președinte. Se bucura de o mare popularitate; pictorii îi alegeau ca model, iar în august 1791 când s-a organizat Salonul de Sculptură și Pictură, portretul lui Alexandre de Beauharnais a fost atârnat la loc de cinste, alături de tabloul altui delegat celebru, Maximilien Robespierre.

Faima lui Alexandre se datora faptului că el călăuzise destinul Franței atunci când pentru scurt timp țara a rămas fără rege.

La sfârșitul lui iunie 1791, conform principiului rotației în funcție, Alexandre fusese ales președinte al Adunării Constituante, pentru o perioadă de două săptămâni. La scurt timp după ce a preluat postul s-a zvonit că regele și familia dispăruseră, soarta lor fiind în mâinile unor persoane necunoscute. Presupunând că regele Ludovic fusese răpit, după toate probabilitățile de către o putere străină, delegații se temeau ca Parisul să nu fie atacat, ceea ce ar fi atras după sine pierderea tuturor câștigurilor obținute de revoluție.

Alexandre a convocat imediat câteva ședințe pentru a domoli panica ce pusese stăpânire pe membrii Adunării și pe întreaga capitală și a preîntâmpina întronarea haosului. El a ordonat arestarea regelui și a condus investigațiile care s-au soldat cu capturarea monarhului în orașul Varennes, lângă granița cu Belgia, la nici douăzeci și patru de ore după fuga acestuia.

După întoarcerea la Paris a regelui și a grupului care îl însoțise, Alexandre a continuat să conducă treburile statului și a reușit să mențină ordinea în Adunare, în care apăruseră conflicte din cauza disputelor dure cu privire la viitorul monarhiei.

Considerația de care se bucura Alexandre s-a răsfânt întrucâtva și asupra lui Rose, care nu putea să nu fie asociată grupul celor „patruzeci și șapte”, fie numai și din cauza

C

C melui pe care îl purtau ea și copiii. Lumea o considera 11 tia lui Alexandre de Beauharnais pe frumoasa creolă care f cuia despărțită de bărbatul ei, fiind însă în termeni civilizați el și în relații de amicitie cu prietenii și asociații lui politici.

Despre ea se spunea că era o gazdă desăvârșită.

La douăzeci și opt de ani, Rose părea încă tânără, deși tensiunea în care trăise îi ascuțise trăsăturile și îi adâncise cearcănele de sub ochii negri și mari. Fardurile îi mai înviorau tenul, însă nu găsise nicio soluție care să-i albească dinții negri (sau să-i aline durerile provocate probabil de această dantură) și să-i îmbroșteze respirația, așa că trebuia să aibă erija, când zâmbea în felul ei dezarmant, să nu-și arate interiorul gurii. Vitalitatea și energia ei obișnuită erau mai temperate acum, dar atitudinea sa ezitantă și teama de a nu face un pas greșit nu făceau decât să-i sporească farmecul, dându-i un aer copilăresc.

Trupul frumos al lui Rose atrăgea în mod special atenția.

„Avea o siluetă perfectă”, își amintea peste ani memorialista Madame de Remusat, „cu membre suple și delicate, cu mișcări dezinvolve și elegante”. Până și cei mai înfocați admiratori ai ei recunoșteau că forța de atracție a lui Rose nu se datora perfecțiunii trăsăturilor, ci vioiciunii încântătoare și expresivității ei, ceea ce nu însemna însă că la reuniunile mondene nu se întâmpla adesea să eclipseze o sumedenie de femei frumoase, deși sursa exactă a farmecului ei rămânea un mister. Grația, căldura, mersul ei legănat, amabilitatea și naturalețea contribuiau deopotrivă la efectul pe care îl exercita, mai ales că își păstra în continuare moliciunea seducătoare a tropicelor și vorbirea ritmată de creolă.

Rose era captivantă și ar fi atras atenția chiar dacă n-ar fi fost soția celebrului orator al Adunării. Fiind, însă, nevasta lui Alexandre, se considera – corect – că are influență, motiv pentru care se bucura de trecere în societate. Ocaziile se prezentau de la sine; Rose se afla într-o poziție care-i permitea să se facă utilă. Scria note oficialilor din guvern, în folosul unor prieteni, al unor cunoștințe sau al amicilor acestora, ori șoptea o vorbă convingătoare la momentul oportun și la urechea potrivită. Se pricepea la aceste manevre oarecum delicate, care nu presupuneau neapărat manipularea oamenilor, cât mai ales îndrumarea lor spre a face lucrul la care se pricepeau cel mai bine, trezindu-le interesul pentru propria persoană, în 1791, Parisul era plin de oameni cu greutăți financiare și politice, agravate și mai mult de situația incertă a guvernării. Rose a dobândit reputația de a-i ajuta pe ceilalți să-și rezolve problemele, de a face favoruri prețioase.

Și, dacă la început proceda astfel din dorința sinceră de a fi de folos, în scurt timp a constatat că putea profita și ea de pe urma intențiilor și a faptelor ei bune.

Ocaziile se iveau de la sine și în privința relațiilor sexuale, iar Rose, care nu mai putea conta pe un sprijin financiar de nădejde de la Alexandre, de la Edmée sau de la răposatul ei tată (Joseph Tascher murise, înglodat în datorii, la scurt timp după ce Rose părăsise Martinica și nu-i lăsase nimic prin testament), a început să aibă niște legături în care se combinau, în diferite proporții, pasiunea, afecțiunea, pragmatismul lucid și venalitatea.

Desigur, nu era ceva neobișnuit ca Rose, deși măritată, să se întâlnească cu diverși bărbați, însă relațiile pe care le avea acum căpătaseră un caracter utilitar evident; ai fi putut bănui, deși nu există dovezi clare, că Rose își alegea amantul urmându-și întâi îndemnul minții și apoi pe cel al inimii. Nu era nici pe departe lipsită de sentimente, dar, având în vedere necesitățile ei și mijloacele foarte limitate de a și le satisface, Rose a făcut acum pasul, se pare, inevitabil de a intra în ceea ce se va numi mai târziu „demi-monde”, acea lunie crepusculară, aflată la limita respectabilității, populată de femei pentru care relațiile sexuale și interesul material erau strâns împletite.

A fost poate un pas firesc pentru Rose, având în vedere originile ei, deși lăsa impresia că dă o anume credibilitate calomniilor lansate de Alexandre în trecut. Decizia ei de a-și

Instinctele sexuale și de a nesocoti consecințele sociale \Q unui asemenea comportament era favorizată, pe de o parte „specificul acelei epoci care milita pentru libertate în toate jorleniile vieții, iar pe de altă parte de propria ei vitalitate, în 1791 rolul femeii era în schimbare; existau voci care susțineau că femeile trebuie să fie la fel de libere în viața personală ca și bărbații, la fel de instruite ca aceștia și îndreptățite să divorțeze de soții lor, atunci când decideau să procedeze astfel. Câteva femei îndrăznețe au devenit oratoare și organizatoare; altele, pur și simplu, puneau în aplicare această filosofie, abandonând rolurile tradiționale și modelându-și viața după noi criterii.

Îngroșând rândurile celor care sfidau convențiile și tradiția, Rose își asuma un mare risc, fiindcă, deși revoluția propovăduia libertatea, revoluționarii, în general, doreau această libertate pentru bărbați, nu pentru femei. Utopicii care țineau discursuri publice despre valoarea învățământului superior pentru femei erau huiduiți, oratoarelor li se reproșa radicalismul primejdios ce avea ca rezultat distrugerea familiei, iar femeile care nu se conformau normelor morale unanim acceptate erau tratate cu dispreț și excluse din societate – sau, mai rău chiar, li se imputa lipsa de patriotism.

Aceasta era direcția destul de periculoasă spre care se îndrepta acum viața lui Rose, o cale nu tocmai politică (Rose recunoștea că din comoditate respingea ideea de a îmbrățișa o anumită grupare sau concepție politică), însă apropiată de centrul arenei politice, în mijlocul vârtejului, al agitației și al primejdiilor ce pândeau la fiecare pas în Parisul aflat în pragul unor schimbări revoluționare tot mai radicale.

UN.fi: >8 fi

Cotitura spre nebunie

Ingenuoasă și abilă, Rose a profitat de generozitatea amantilor săi și s-a stabilit în splendidul palat de pe rue Saint Dominique nr. 46,

în inima elegantului Faubourg Saint Germain, unde a dus o viață prosperă, în al treilea an al revoluției, puteai închiria, la prețuri foarte rezonabile, case minunate în cartiere somptuoase, întrucât mulți le părăsiseră în pripă, iar palatele lor gata mobilate fuseseră transformate în hoteluri elegante. Rose se bucura de prietenia și de sprijinul unei femei pe care o cunoștea de când era mică, din Martinica, Desiree Hosten, o văduvă bogată cu vederi politice radicale și mamă a doua fiice, dintre care una apropiată ca vârstă de Hortense¹. Rose mai profita, totodată, și de bunăvoința și resursele financiare ale unui domn Emmery, bancher din Dunkerque, care fusese cândva prieten de-al familiei Tascher și care se arăta dispus s-o împrumute cu bani, ca să poată trăi bine.

Înconjurată de un cerc de prieteni – creoli de-ai ei, colegi de-ai lui Alexandre de la Adunare și Charlotte Robespierre, sora lui Maximilien, aristocrate care nu emigraseră, cum ar fi marchiza de Moulins, marchiza d'Espinhal, Madame de Lameth și Madame de Genlis, figuri literare ca Bitaube și iubitul mătușii Fanny, Cubières-Palme zeaux, precum și câțiva străini, dintre care cei mai importanți erau prințul de Salm și sora lui, Amalia de Hohenzollern –, Rose dădea recepții în salonul ei proaspăt decorat în nuanțe de albastru și argintiu, în sfârșit, avea mijloacele și libertatea de a face din casa ei un loc de adunare, dacă nu pentru cele mai înalte cercuri ale societății, măcar pentru un eșantion respectabil. Se știa că se avea cunoștințe multiple și variate și „multe relații în rourile ministerelor”, precum și vechi prieteni de la prithemont și Fontainebleau, monarhiști și antimonarhiști, yoluționari înfocați și alți amici indiferenți față de treburile r O} jtice, în măsura în care o asemenea atitudine era de

Conceput în Parisul de la începutul anilor '90.

Îmbrăcată după ultima modă, în galbenul și roșul strălucitor, care erau atunci în vogă (în iarna 1791 – 1792, s-a renunțat temporar la toaletele tricolore), înfășurată într-un sal scump și cu o pălărie asortată care îi puneă în valoare bucelele șatene, Rose se ducea la dineuri în magnificul palat Salm, sau vizita salonul mătușii lui Alexandre, Fanny de Beauharnais, de pe rue de Tournon, unde se

spune că luminările ardeau toată noaptea, iar conversația nu contenea nicio clipă.

Existau multe subiecte de discuție în acea iarnă. Creolii își împărtășeau vești din Santo Domingo, unde mii de sclavi răzvrățiți arseseră plantațiile și îi masacraseră pe proprietarii albi. Monarhiștii făceau supoziții în legătură cu viitorul familiei regale și șușoteau despre formarea unor armate de emigranți în afara granițelor. Financiarii discutau despre rapida devalorizare a banilor de hârtie, sau asigurate, pe care guvernul le pusese în circulație în locul monedelor, precum și despre creșterea înspăimântătoare a prețurilor. Toată lumea vorbea cu îngrijorare despre penuria de alimente, ca și despre zvonurile incendiere potrivit cărora regele, care nu fusese niciodată adeptul revoluției, era implicat într-o conspirație ce urmărea înfometarea plebei pariziene.

Revoluția în sine constituia un subiect de interes peren.

Mulți oameni credeau că, după câțiva ani de tulburări, răsturnări sociale și schimbări constituționale, Franța ajunsese, în sfârșit, la stabilitate. Pentru scurt timp, fluxul de emigranți s-a subțiat, iar atmosfera orașului s-a detensionat.

Conversația din saloane și sufragerii a deviat spre bârfe și mai generale – romanele prietenei creole a lui Rose, de Hautpoul, interesul manifestat pentru ședințele

„99

de spiritism și pentru știința Cabalei și, subiectul preferat al mătușii Fanny, învățăturile „iluministe” ale scriitorului Saint Martin.

Rose se ducea în vizită la Fontainebleau și petrecea o bună bucată de vreme la cealaltă casă a lui Desiree Hosten, din Croissy, un mic sat de la marginea orașului, unde i-a întâlnit, printre alții, pe Madame Campan, fosta camerista principală a reginei, pe atrăgătorul și înfocatul Jean Tallien, mare colecționar de femei, care lucra la procuratura publică, precum și pe mondenul gascon Bertrand Barere de Vieuzac, avocat deștept care, ca și Rose, se pricepea să se adapteze oricărui cerc în care s-ar fi aflat.

Împreună cu alți membri ai Adunării Constituante, Alexandre

părăsise scena politică în septembrie 1791, pentru a face loc noului organ de guvernământ, Adunarea Legislativă. Binele Franței a continuat, totuși, să fie pasiunea lui arzătoare, așa că, după câteva luni, s-a infiltrat din nou în armata revoluționară. Alexandre era atât de prins de treburile publice, încât îngrijirea copiilor îi revenea aproape în totalitate lui Rose. Eugène avea pe arunci unsprezece ani, iar Hortense – nouă; erau copii crescuți în vremuri tulburi, care nu avuseseră parte niciodată de o viață așezată, iar în ultimii ani fuseseră prinși în vârtejul revoluției. Deși descindeau dintr-o familie de aristocrați, Eugène, care era deosebit de apropiat de tatăl lui, se pregătea să devină un bun republican.

În schimb, Hortense părea preocupată mai degrabă de prietene și distracții decât de răsturnările de guvern, împreună cu verișoara sa, Emilie, și cu fiica lui Desiree Hosten, pe care o chema tot Desiree, Hortense juca în comedii pe o mică scenă amenajată în apartamentul mamei ei, atrăgând spectatori indulgenți din rândul prietenilor lui Rose. Era o fetiță serioasă, cu o față prelungă și un prognatism pronunțat.

De la maică-sa moștenise grația, iar de la taică-său părul blond și ochii albaștri, însă nu dădea semne că va ajunge o frumusețe – or, în Parisul anilor '90, frumusețea continua să fie măsura valorii unei femei.

Aparentul calm al iernii de la cumpăna anilor 1791 – 1792

fost brusc spulberat în aprilie, când parizienii s-au trezit în ai; n război. Armata emigranților, susținută de trupe ale rtelor militare din Austria și Prusia, se masa la graniță, re cătându-se să cotopească Franța și să alunge guvernul evoluționar de la putere. Adunarea Legislativă a votat declarația de război, iar Garda Națională, adunată pe Champs, în fața Altarului Națiunii, i-a anunțat pe cetățenii capitalei că „Franța este în război cu tiranii!”

Anunțul incitant a declanșat o activitate frenetică.

parizienii au început pregătirile pentru război, cu o furie nemaiîntâlnită de la entuziasta distrugere a Bastiliei, în urmă cu trei ani. Împinși de disperare – fiindcă, într-adevăr, în primele săptămâni

după declararea războiului Franța părea copleșită de forța superioară a inamicului – cetățenii au transformat toate scuarurile și piețele în ateliere de lucru.

Larga esplanadă din fața Domului Invalizilor a devenit o fabrică de armament în aer liber, cu două sute cincizeci de forje care lucrau permanent; flăcările lor portocalii străluceau noaptea ca o hidoasă imagine a iadului, iar ziua, fumul gros și negru plutea sumbru peste râu. Forjori asudați și soioși trudeau din greu ca să producă câte patru tunuri pe zi, în timp ce bărcile de pe râu, de lângă grădinile Tuileries, fuseseră transformate în ateliere unde se fabricau puști. Femeile se înrolau pentru a coase uniforme, iar copiii râcăiau zidurile orașului, ca să facă rost de salpetrul necesar la producerea prafului de pușcă.

Clopote grele erau coborâte cu funiile din turlele bisericilor, pentru a fi topite și transformate în gloanțe de plumb.

Curând, însă, veselie creată de aceste strădanii comune a cedat locul spaimei în urma înfrângerilor decisive suferite de armatele revoluționare trimise pe câmpul de luptă.

Memorandumurile stufoase ale lui Alexandre de Beauharnais, despre necesitatea unei reforme a armatei nu fuseseră luate în seamă; oamenii din regimentele proaspăt recrutate erau prost echipați, nepregătiți și slab aprovizionați. Ofițerii prudenți își dădeau seama că a arunca în luptă asemenea trupe, având în vedere lipsa de armament și materiale, ar însemna de fapt condamnarea lor la o moarte sigură, cu nicio șansă de victorie care să le justifice sacrificiul.

Și mai deprimant chiar era faptul că spiritul revoluției, care antrenase atâtea schimbări sociale și politice, avea un surprinzător efect subversiv asupra moralului și disciplinei.

Obișnuiți din 1789 să-și afirme drepturile individuale împotriva autorității și a privilegiilor, oamenii s-au comportat la fel și în militarie, astfel încât s-a ajuns la situații absurde în care grupuri de soldați cereau să voteze dacă trebuie să se supună sau nu comenzilor primite de la ofițeri. Din pricina cazurilor frecvente de răzvrătire și dezertare rândurile armatei s-au subțiat considerabil; unii ofițeri au fost uciși de către trupele rebele, alții și-au dat demisia în semn de protest. Alții,

Însă, analizând situația cu toată luciditatea și profesionalismul de care erau capabili, au sugerat guvernului să încheie pace înainte ca armatele invadatoare să impună o capitulare crudă și înjositoare.

În iulie, capitala era într-o stare de spirit vecină cu panica.

O gloată năvălise în Tuileries, proferând tot felul de amenințări, spărgând mobilierul și insultându-i pe rege și pe regină; cu greu putuseră fi împiedicați să nu agreseze familia regală. La auzul veștilor tot mai proaste primite de pe front, valuri de voluntari veneau de pretutindeni la Paris, dornici să lupte pentru a-și apăra patria, dar nu era suficient doar să reîntregești rândurile descompletate ale armatei; se simțea nevoia reorganizării, a reînarmării și, mai presus de toate, a unei schimbări de atitudine din partea oamenilor, între timp, în mahalale populate preponderent de salahori, se înregistra o creștere alarmantă a criminalității și dezordinii. Bande de huligani cu bonete roșii frigiene – în Grecia antică, simbolul sclavilor eliberați, acum simbolul elementului radical din sânul populației – băteau străzile agitând ciomege, urlând că veneau austriei și atacând pe oricine li se părea că ar fi „dușmanul revoluției”.

Parizienii sufereau crunt nu numai din cauza atacului armatelor străine, ci și a temperaturilor excesiv de ridicate le celei mai caniculare luni iulie din istorie, temându-se că dezertorii din armată vor cotropi orașul, sperându-se la gândul ca pâinea și vinul se vor scumpi și mai mult, ferindu-se de manifestațiile zgomotoase ale turbulențelor cu bonete roșii care zbierau „Moarte regelui și reginei! Tremurați, tiranilor!

j<oi suntem sanculoții!”

Spre sfârșitul lunii, comandantul șef al armatelor combinate ale emigranților și ale forțelor străine, ducele de Brunswick, a lansat o provocare dură. Reacționând la amenințările proferate împotriva monarhilor de către gloatele furioase din Tuileries, ducele a jurat că, dacă palatul va fi din nou invadat sau dacă vor exista manifestări nerespectuoase față de cuplul regal, Parisul va fi distrus complet.

Orice soldat care opunea rezistență în fața armatelor în marș urma să fie împușcat imediat.

Avertismentul ducelui a fost luat drept provocare. Soldații demonstau strigând „Cetățeni, la arme!”, iar conducătorii radicali militau pentru abolirea monarhiei, care trădase cetățenii și revoluția; pe 6 august, o mulțime imensă s-a adunat pe Champ-de-Mars, cerând cu insistență abdicarea regelui.

Toate forțele dezlănțuite de revoluție se îndreptau spre un punct critic exploziv. Cetățenii erau puși să jure că vor fi „credincioși Națiunii, că vor lupta și vor apăra până la moarte Libertatea și Egalitatea”. Noaptea, se patrula pe străzi și orice persoană surprinsă afară după ora zece putea fi arestată.

Conducătorii radicali din Paris, și nu Adunarea Legislativă, erau cei care controlau situația, or, aceasta se modifica rapid – atât de rapid, încât rațiunea nu mai putea să înfrâneze simțurile ori să împiedice descătușarea furiei brute.

Într-una din nopți alarma a sunat derutant din toate clopotele orașului puse să bată ca să trezească tot norodul; m-după-amiaza următoare, pe 10 august, o gloată enormă a năvălit în grădinile Tuileries, zbierând: „Trădare!”, «Trădare!”, „Moarte trădătorilor!” înarmați cu cuțite, târnăcoape, topoare și bâte, nenumărați parizieni furioși Meșteșugari, prăvăliași, salahori, ucenici, femei și bărbați deopotrivă – au luat cu asalt palatul, hotărâți să ducă până la capăt fapta sângeroasă pe care o lăsaseră neterminată în urmă cu două luni. Garda Elvețiană, căreia îi revenea sarcina de a apăra palatul, a tras în mulțime, până când a rămas fără muniție, dar a rămas pe poziție, luptându-se corp la corp cu cotropitorii, prin grădini și pe treptele palatului; în cele din urmă însă, a fost lichidată de mulțimea de cetățeni înarmați cu topoare.

Timp de trei ore, gloata a făcut prăpăd prin palat, înjunghiind și omorând cu măciuca pe toți care le-au ieșit în cale, de la grăjdari la bucătărese și tineri paji. Regele și regina au reușit să fugă în holul unde se ținea Adunarea Legislativă, în absența acestora, mulțimea însetată de sânge a început să măcelărească sutele de gardieni și de servitori, tăindu-le capul, mâinile, penisul pe scurt, orice putea sluji drept trofeu macabru, într-un târziu, lăsând în urmă un palat în ruine și mii de

hoituri putrezind în arșiță, parizienii au plecat fără a-și fi domolit setea de sânge.

După trei săptămâni, în primele zile ale lui septembrie, când nou-formata Comună din Paris preluase efectiv conducerea Franței, s-a declanșat o altă vărsare de sânge.

Ziarele răspândeau zvonuri false despre contrarevoluționari angrenați în acțiuni conspirative care unelteau cu inamicul pentru înăbușirea revoluției. Au ajuns să fie bănuți preoții și prizonierii. Unul din manifeste relata despre complotul inițiat de fostul rege Ludovic – demis între timp de către Adunare – care avea de gând să-i ucidă pe toți cetățenii Parisului în noaptea de 2 septembrie.

Aproximativ două sute de asasini plătiți de Comună (după cum se spunea) au început măcelul chiar în ziua de 2 septembrie, și crimele s-au ținut lanț timp de cinci zile la rând. Mulți preoți au fost atacați pe stradă, în timp ce călătoreau cu birja, și uciși. Gloata dezlănțuită i-a târât pe prizonieri afară din celule și i-a înjunghiat; până și asupra spitalului închisorii de la Bicêtre, care adăpostea săraci invalizi și nebuni, s-a lansat un atac violent. Prăpădul s-a întins și în orașul Gisors, unde colegul și fostul mentor al lui

Alexandre, ducele de la Rochefoucauld, rămas același ustinător luminat al revoluției, a fost tăiat în bucăți, iar fiul lui omorât sub privirile îngrozite ale nevestei și ale bătrânei lui mame, ce fuseseră obligate să asiste la măcel.

S-ar fi zis că fiecare crimă ducea automat la alta, într-un lanț de masacre tot mai sinistre, îndobitociți de băutură, asasinii din Paris au golit închisorile, încărcând mormanele *aq* hoituri în căruțe trimise la carierele de piatră de la Montrouge. Nimeni nu încerca să-i oprească; criminalii pretindeau că aveau acordul Comunei, iar, în unele cazuri, înscenau chiar câte un scurt proces grotesc, în care victimele erau chestionate cu privire la sinceritatea adeziunii lor la revoluție și condamnate, înainte de a fi executate.

Nenumărați preoți de la abația St.

— Germain și de la mănăstirea carmeliților de pe rue de Vaugirard, unde fuseseră închiși o sută șaiszeci de preoți care

refuzaseră să depună jurământ pentru susținerea Constituției, au fost uciși de către un grup de asasini care purtau bonete roșii și șorțuri de măcelar; în final, n-au mai rămas în viața decât patruzeci.

Omoruri de o asemenea anvergură nu se mai văzuseră în Franța din perioadele războaielor religioase, în urmă cu două sute de ani. Numărul victimelor depășea cu mult cifra de o mie. Zidurile fuseseră mânjite de sânge, iar apa care curgea în șanțuri și jgheaburi era roșie; pretutindeni se simțea duhoarea morții. Un delir sălbatic părea să fi pus stăpânire pe oraș, o frenezie sângeroasă care îi împingea pe asasini să-și muteze victimele, dezmembrându-le trupurile și pângărindu-le. Criminalii dezumanizați mâncau la mese improvizate din cadavrele victimelor, le beau sângele, le tăiau urechile și le prindeau cu ace de tunică. Se încetățenise un spirit diavolesc care nu avea nimic comun cu libertatea, egalitatea și fraternitatea. Revoluția făcuse cotitura spre nebunie.

Îngrozită de brusca escaladare a violenței și aflându-se stul de aproape de locul măcelului pentru a auzi

Petele muribunzilor, Rose s-a ferecat în casa de pe rue

Dominique, așteptând ca haosul să ia sfârșit. Împreună cu ea se aflau Eugène și Hortense deoarece școlile fuseseră” închise încă din luna precedentă.

Rose era perfect conștientă de schimbarea survenită îniața francezilor. Nimic nu mai era cum fusese și nimeni nu știa la ce să se aștepte, în ziua de 20 septembrie, când Adunarea Legislativă a fost dizolvată și un nou organism, Convenția, a abolit monarhia și a început să facă schimbări majore în toate domeniile vieții publice, a devenit limpede că toate persoanele care aveau legături cu vechiul regim se aflau în mare primejdie.

În condițiile în care armatele străine erau pregătite să treacă frontiera în orice moment, un guvern ostil se instalase la Tuileries, iar asasinii plătiți își făceau de cap prin oraș, mulți parizieni și-au abandonat în pripă bunurile, grăbindu-se să părăsească țara. Pentru a împiedica acest exod, noile autorități au poruncit ca porțile orașului să fie închise și au trimis patrulă care să păzească drumurile. Cai nu

existau, fiindcă fuseseră rechiziționați de armată; până și carele sau căruțele erau greu de procurat. Totuși, câțiva dintre cei care își puseseră în gând să emigreze au izbutit să se refugieze pe coasta Normandiei, de unde sperau să găsească un vas care să-i ducă în Anglia.

Pentru cetățenii care nu au reușit să părăsească Parisul, orașul s-a transformat în acea toamnă într-un loc trist, dacă nu chiar sumbru. Majoritatea caselor mari și a saloanelor erau închise; doar teatrele rămăseseră deschise. Se făceau mari eforturi pentru înlăturarea urmelor de sânge de la recentele masacre; zidurile au fost frecate cu oțet, iar rămășițele omenești azvârlite în râu sau îngropate în morminte prea puțin adânci. Dar străzile tot murdare rămăseseră – mult mai murdare, zicea lumea, decât pe vremea monarhiei –, noul guvern dovedindu-se la fel de inefficient ca și cele anterioare.

Mizeria de pe străzi a generat o nouă ocupație – „săritorul de șanțuri”. Pentru o mică sumă de bani, femeile care nu voiau să-și murdărească rochia sau pantofii aveau posibilitatea să angajeze un săritor de șanțuri ca să le curețe în spinare peste canale deschise pline de împuțiciuni, reușind astfel să-și păstreze intacte hainele și demnitatea.

pentru a-și pune la adăpost copiii în fața primejdiilor Paris, Rose l-a rugat pe prietenul ei, prințul de Salm, *re* se pregătea să emigreze, să-i ia cu el pe Hortense și eugene. Aflând de acest plan, Alexandre a intervenit pentru ici; astfel, a trimis un curier militar în întâmpinarea rușilor de călători cu ordinul ca Hortense să se întoarcă la Paris, iar Eugène la școala din Strasbourg, unde își găsisese și i adăpost. Ultimele evenimente nu-i zdruncinaseră lui Alexandre credința în revoluție, așa că, dacă s-ar fi aflat că propriii lui copii erau trimiși în altă țară, loialitatea lui ar fi fost pusă la îndoială. Și-așa fusese stigmatizat din cauza unei rude care emigrase; fratele lui François, regalist înfocat, devenise ofițer în armata ducelui de Conde, ceea ce stârnise suspiciuni în privința întregii familii Beauharnais.

Era o naivitate din partea lui Alexandre să-și păstreze credința în revoluție, or Rose știa acest lucru. Pe ea n-o interesa politica, însă devenise adepta artei de a supraviețui, iar instinctul îi spunea acum că

atât ea cât și copiii săi se aflau în pericol. S-a apucat, așadar, să-și lărgască cercul de cunoștințe, profitând de reputația ei de misit de favoruri, de gradul militar al lui Alexandre și de influența amantilor săi.

Autoproclamându-se „cetățeanca Beauharnais” și declarându-și loialitatea față de noua cârmuire, Rose se pregătea pentru pericolele necunoscute ce aveau să vină.

J. V i

Cetățeanca Beauharnais

Noul regim care a ajuns la putere la sfârșitul lui septembrie 1792 a început imediat să demoleze trecutul. Totul trebuia revizuit din temelii. Abolindu-se monarhia nu s-a instaurat doar un nou organ de conducere, Convenția, ci însuși timpul a fost revoluționat, începând cu data de 22 septembrie 1792, Convenția a introdus un nou calendar. Această zi a devenit ziua unu din anul unu al Primei Republici Indivizibile. Fiecare an urma să aibă douăsprezece luni, însă era vorba despre luni noi, cu nume derivate din ciclul naturii: Nivose sau luna zăpezilor, Pluviose sau luna ploilor, Ventose sau luna vântoasă și așa mai departe –, renunțându-se la denumirile anterioare inspirate de zei romani, conducători sau numerale. S-a decretat că ideea de săptămână era ceva învechit; în schimb, lunile urmau să fie împărțite în trei cicluri de câte zece zile fiecare.

Nu mai existau duminici, nici datini bisericești sau sărbători religioase; în schimb, s-au instituit festivalurile revoluționare, cum ar fi festivalul agriculturii, al libertății, al căsătoriei – și al Ființei Supreme. Credința în viața de apoi a fost anatemizată. Potrivit teoriilor Convenției, moartea era doar un somn veșnic, iar toate concepțiile despre rai și iad aparțineau trecutului prerevoluționar și trebuia eliminate.

Sfinții au dispărut din denumirea drumurilor, a satelor, a clădirilor publice. Nemaifund botezați acum la biserică, după patronimele sfinților, copiii primeau nume ca Republica.

Civilizația sau Egalitatea, în loc de Jean, Marc sau Marie.

În măsura posibilităților, vechile moduri de a gândi erau

revizuite. Și, în ianuarie 1793, cel ce reprezenta întruchipare.

gfectă a tot ceea ce trebuia eliminat, regele Ludovic al XVI-lea „nsușij a fost dus la eșafod în Piața Revoluției și executat, în est scop recurgându-se la simbolul noii cârmuiri, ghilotina.

Rose a rămas la Paris atâta timp cât a putut, confruntându-se u tot mai multe greutăți și pericole. Existau grave lipsuri de hrană și cărbune. Pâinea devenise o asemenea raritate, încât gliganii spărgeau brutăriile și furau puținele franzele care se mai găseau acolo. Majoritatea prăvăliilor erau goale. Chiar dacă mai existau unele mărfuri, costau atât de mult, încât nimeni nu-și putea permite să le cumpere – cu atât mai puțin

Rose, care se chinuia să supraviețuiască din micile împrumuturi primite de la fidelul bancher Emmerly.

Ori de câte ori ieșea din casa ei de pe rue Dominique (care nu se mai numea rue St.

— Dominique), Rose risca să se întâlnească la tot pasul cu gloate furioase ce se revărsau dinspre periferiile Parisului sau dinspre un club iacobin local, care organiza manifestații pentru a cere Convenției să le dea oamenilor pâine, să restabilească ordinea și să-i pedepsească pe dușmanii revoluției, în această atmosferă de dezordine generală, facțiunile politice se luptau pentru supremație, conducători de tot felul apăreau și dispăreau, iar Convenția delega o mare parte din putere Comitetului Siguranței Generale, care avea sarcina urgentă de a forma armata, de a o echipa și aproviziona (slab), și Comitetului Salvării Publice, adevărata putere executivă a guvernării revoluționare, căreia îi revenea misiunea aproape imposibilă de a păstra independența Franței într-o Europă ostilă.

Rose frecventa cu regularitate sediul elegant al Comitetului Salvării Publice, ale cărui saloane erau mobilate cu piese luxoase confiscate din palatele transfugilor. Prietenul ei Barere deținea funcția de secretar al comitetului, iar Rose, perseverând în acțiunile ei, parțial altruiste, parțial egocentriste, de a-și duza contactele în folosul celor aflați în nevoie sau primejdie, a prezentă adesea la întrevederile matinale ale lui Barere.

a îndoială că Rose o cultiva și pe prietena sa, Charlotte ol:) espierre, al cărei frate Maximilien, un individ ascetic și republican auster, de o cruzime înfiorătoare, ajunsese șeful comitetului și cel mai temut membru al acestuia.

Un alt organism public și-a făcut simțită prezența înrimăvara anului 1793 – Tribunalul Revoluționar. Sarcina acestuia era să descopere, să aducă în fața justiției și să elimine orice potențial dușman al revoluției. Or în aceste vremuri tulburi, când oficialitățile de la Paris se confruntau nu numai cu armatele Prusiei și Austriei, Spaniei și Piemontului, ci și cu hoardele de țărani ostili care organizau o contrarevoluție în vest și în sud, suspiciunea de dușman al revoluției a ajuns să planeze aproape asupra oricui.

Tribunalul își trimitea miile de iscoade în fiecare cartier, ațâțându-i pe vecini sau pe rude unele împotriva altora.

Delațiunea era în floare; victimelor ridicate din casele lor, adesea în miez de noapte, li se intenta un proces sumar, care, invariabil, se solda cu condamnarea lor la moarte.

„Vive la Sainte Guillotine!” Strigătul acesta macabru se ridica din nenumărate piepturi când, dornice să urmărească omorurile rituale care deveniseră spectacolul zilnic al Parisului, gloatele se strâneau pe rue Honore și pe rue Antoine să se holbeze la căruțele cu victime care treceau pe acolo. Se zgâiau la fosta regină, căreia i se zicea acum simplu văduva Capet, în timp ce era dusă la execuție, și îi adresau cuvinte de batjocură când trecea prin dreptul lor. Râdeau și chiuiuau văzând schimonoselile prizonierilor înnebuniți aduși la eșafod, amuzați de țipetele și gemetele lor, de crizele de leșin, de urlatele lor disperate când călăul, cu bluza roșie de la sângele victimelor precedente, puneă mâna pe ei și îi așeza cu fața în jos, pe scândura înșângerată, sub lama triumfiulară.

Le plăcea la nebulie pleoscăitul cizmelor care se lipeau de eșafodul îmbibat de sânge, zgomotul înspăimântător al colierului de lemn care se închidea peste gâtul alb și subțire al victimei, scârțâitul slab al lamei grele și ascuțite, atunci când cădea, pe urmă sunetul apăsător de ciopârțire, sângele care țâșnea violent, capul care cădea în

coșul pregătit dinainte, cadavrul încă zvâcnind, aruncat în căruța care aștepta, arcată până la refuz. Pe toată durata acestui spectacol hidos, loc erai zbierau și chicoteau, răcneau încurajări și își așteptau dezamăgirea după executarea ultimei victime când n 01

1 din urmă spectator se năpustea în față să își înmoaie batista gânge, ca talisman împotriva relelor viitoare.

1 Trei mii de bărbați și femei au murit sub lama eficientă ghilotinei în a doua jumătate a anului 1793; cimitirele rașului au devenit neîncăpătoare, astfel că au fost construite – n grabă altele noi. Parizienii care locuiau în partea de răsărit a orașului, lângă noile locuri de îngropăciune, se plâneau că din cauza mormintelor prea puțin adânci, casele se impregnaseră de „o duhoare permanentă de cadavru”, care plutea în tot cartierul. Plângerile de acest fel nu descurajau, însă, Tribunalul Revoluționar, pe care nu-l deranja decât faptul cănu-și putea realiza mai eficient opera de epurare, din cauza neajunsurilor mașinii de ucis. Membrii tribunalului analizau posibilitatea realizării unei ghilotine mai mari, cu patru lame, capabilă să execute de patru ori mai multe victime pe zi.

Cetățeanca Beauharnais se adapta vremurilor, autoproclamându-se o sanculotă și o iacobină leală, prudentă la vorbă – căci și cel mai neînsemnat cuvânt rostit împotriva cărmuirii, fie el cât de inofensiv, putea duce la arestare și la moarte –, participând la reprezentațiile sângeroase din Place de la Révolution.

Firește, în spatele ușilor închise se întâmpla uneori ca Rose să cadă pradă temerilor și să se frământa, neștiind în ce măsură o pândeă pericolul de a ajunge în fața Tribunalului Revoluționar. Au ieșit la iveală toate superstițiile din copilărie, la fel ca și sentimentul fatalității și al fragilității vieții. Fără îndoială că și-a dat în cărți pe parcursul acelor luni de spaimă ale anului 1 793, încercând să ghicească viitorul 61 Și al prietenilor și sperând să întrevadă ceva dincolo de Ororile prezentului.

În septembrie 1 793, Convenția a emis Legea suspectilor, Potrivit căreia era „suspect” orice individ care „prin conportamentul, relațiile, remarcile sau scrierile sale se dovedea partizan al tiraniei”. De

asemenea, actul legislativ stipula arestarea imediată a tuturor rudelor transfugilor „care nu își demonstraseră în mod constant devotamentul față de revoluție”, în calitate de cumnată a lui François de Beauharnais (și de aristocrată), Rose a intrat sub incidența legii. La fel Alexandre, tatăl lui, Edmée, toți verii lui, chiar și copiii lui bastarzi. Orice persoană trebuia să de la biroul municipal local un certificat special de cetățenie în absența căruia risca să fie arestat. Dându-și seama că i-ar fi mult mai ușor să-și procure un astfel de certificat în afara Parisului, Rose s-a mutat la Croissy, la zece kilometri de capitală, în casa închiriată a lui Desiree Hosten, unde a venit și Eugène de la Strasbourg.

După toate aparențele, la Croissy domnea o atmosferă politică benignă. Decretele de la Paris erau respectate, dar nu cu strictețe, iar când s-a pus problema creării unui comitet local pentru investigarea activităților antirevoluționare, nu s-au oferit decât foarte puțini voluntari, așa că proiectul a fost abandonat. Exista un „agent național”, ales de săteni, care avea sarcina de a informa Comitetul de Siguranță Generală despre atitudinile și activitățile politice din sat, însă acesta privea mai degrabă cu toleranță, decât cu suspiciune, evenimentele din comunitate. Este cert că nu i-a acordat imediat prețiosul certificat de cetățenie, fiind chiar dispus să îl ia ucenic pe Eugène, care avea doisprezece ani, pentru a-l iniția în tainele meseriei de tâmplar. (Toți copiii patrioți trebuia să învețe un meșteșug.) Hortense își făcea ucenicia pe lângă o cusătoreasă, deși arta croitoriei o interesa mult mai puțin decât podoabele și bijuteriile¹.

Se pare că, timp de câteva luni, Rose a reușit să scape de capcana amenințătoare a Tribunalului Revoluționar, în parte datorită prieteniei cu Barere și cu procurorul tribunalului, Pierre-François Real, precum și cu influentul deputat în Convenție, Jean-Lambert Tallien. Numărul protectorilor ei era mare, însă lista relațiilor interzise cuprindea și mai multe nume. Prietenii din perioada Penthemont și cei din r la Fontainebleau, contactele ei sociale de pe rue n iflinique sau relațiile cu membrii familiei Beauharnais, aște acestea sugerau apartenența la pătura aristocrației – în toa și mare parte aflată în afara granițelor țării. Oricât de° uit s-ar fi străduit să se muleze după un

calapod republican, chiar și iacobin, Rose rămânea o membră a elitei j-stocratice prin ascendență, prin căsătorie, probabil și prin sentiment, deși nu era genul de persoană care să vorbească sau să scrie despre filosofia politică. Dacă n-ar fi fost măritată cu Alexandre și dacă acesta n-ar fi intervenit pentru a *zadarnici* plecarea din țară a lui Hortense și a lui Eugène, nu încape îndoială că, prin toamna lui 1793, Rose s-ar fi aflat în Coblenz sau Verona, trăind împreună cu copiii ei în mijlocul altor emiganți și sperând în restaurarea monarhiei.

Din nou, Alexandre era problema. Alexandre, cu idealismul lui incurabil, cu refuzul de a recunoaște sălbăticia justițiară revoluționară, care se manifesta tot mai pregnant.

În fine, Alexandre cu incompetența lui.

Alexandre fusese promovat într-o funcție care depășea cu mult capacitățile lui reale. I se încredințase comanda uneia dintre armatele republicii, recent înființată, armata Rinului, dar în scurt timp avea să-și demonstreze carențele profesionale, în mare parte din cauza repulsiei de a-și trimite trupele să lupte (și fiindcă obișnuia să-și piardă timpul alergând după femei și distracții), orașul Mainz, aflat sub ocupație franceză, a fost asediat și capturat de către prusaci.

Căzut în dizgrație, Alexandre a demisionat și, din ordinul Convenției, s-a retras pe domeniul familial de la La Fierle, într-un loc pe care el îl considera obscur și uitat de lume.

Numai că Alexandre de Beauharnais își câștigase deja un renume. Fusese un personaj prea însemnat pe tot parcursul revoluției pentru a putea dispărea, pur și simplu, de pe eșichierul politic. Cu toate că și-a recunoscut public defectele, Wtr-o confesiune răsunătoare, punând tarele sale pe seama Sngelui aristocratic, deși cuvintele „libertate și egalitate îi săpate în inimă”, în momentul în care s-a promulgat a suspexților, Alexandre a ajuns un om stigmatizat.

r, 113

Între timp, cumnata lui Alexandre, Françoise de Beauharnais, soția fratelui său, François, care emigrase, a fost arestată și întemnițată la Paris. Rose s-a dus la sediul Comitetului de Siguranță Generală, sperând să poată interveni pe lângă unul dintre membrii influenți ai

comitetului, avocatul bătrân și răzbunător Marc-Guillaume Vadier, pentru eliberarea lui Françoise. Întrevederea solicitată i-a fost refuzată – un semn rău prevestitor nu numai pentru Françoise, ci și pentru toți cei care aveau legătură cu numele de Beauharnais.

Dacă Rose nu avusese posibilitatea să se vadă cu Vadier, putea măcar să-i scrie. „Vă scriu cu toată sinceritatea, ca o adevărată sanculotă”, își începea ea scrisoarea. „Sunt convinsă că, citind acest memoriu, simțul omeniei și ai dreptății te va determina să analizezi situația unei femei profund nefericite”. Françoise era nevinovată. Singura ei greșeală fusese căsătoria cu „un dușman al republicii”, pleda Rose. Françoise nu merita să fie pedepsită pentru asta.

Rose intuia că arestarea lui Françoise reprezenta, după toate probabilitățile, preludiul înmormântării lui Alexandre. În scrisoarea trimisă, încerca să-l convingă pe Vadier să-l cruțe pe Alexandre, rugându-l să nu piardă din vedere divergența acută care existase dintotdeauna între opiniile de stânga ale lui Alexandre și monarhismul energic al fratelui său.

„Aș fi profund mâhnită dacă dumneata, în calitate de reprezentant al cetățenilor, l-ai confunda pe Alexandre cu celălalt Beauharnais mai mare (respectiv François). Înțeleg perfect punctul dumitale de vedere; e normal să te îndoiești de patriotismul foștilor nobili, dar poate că există printre ei oameni care iubesc cu înfocare Libertatea și Egalitatea”.

Alexandre, susținea Rose, nu se abătuse niciodată de la principiile republicane, devotamentul lui față de acestea fiind bine cunoscut. „Dacă n-ar fi republican, nu s-ar bucura de respectul și de afecțiunea mea”, adăuga ea. Ca americană etichetă la care ținea acum cu mai multă tenacitate decât oricând –, ea împărtășise întotdeauna idealurile egalitariste ale lui Alexandre, spre deosebire de restul familiei care îl judecase greșit.

1 114

j) acă aș fi putut să te întâlnesc, ți-aș fi risipit îndoielile”.

* scria Rose lui Vadier. „Locuiesc într-o casă republicană.

Înainte de revoluție, copiii mei nu se deosebeau cu nimic de

anculoți, și sper să fie vrednici de republica în care vor trăi". 2

Scrisoarea lui Rose era impresionantă prin ardoare și patos, „nsa nimeni, și cu atât mai puțin vicleanul Vadier, nu putea crede ca ea era „o adevărată sanculotă” sau că odraslele ei fuseseră crescute la fel ca niște copii lipsiți de privilegii. Rose însăși era o persoană bine cunoscută, cu o viață socială extravagantă și cu amanți de viță nobilă mult prea renumiți pentru ca pledoaria ei proiacobină să fie credibilă. Nu o putea salva pe cumnata sau pe soțul său și nici măcar pe ea însăși. Singura ei speranță era să mai amâne cu câteva luni momentul loviturii fatale.

La începutul lunii martie 1794, oficialitățile din La Fierle au intrat în alertă, aflând că fusese emis un ordin de arestare pe numele lui Alexandre de Beauharnais. Când s-au dus să-l ridice, Alexandre a protestat, în mod cert, se comisese o eroare. El nu era nicidecum dușmanul revoluției; făcea parte din Clubul Iacobin local. Nimeni n-a luat în seamă, însă, fanfaronada lui arogantă. A fost dus la închisoarea Luxembourg din Paris, unde i s-a adus la cunoștință că era învinuit formal de neîndeplinirea datoriei, în operațiunea de apărare a orașului Mainz. După câteva zile, a fost transferat la o închisoare mult mai teribilă, fosta mănăstire a călugărilor carmeliti, locul de detenție a prizonierilor ce urmau să fie executați.

Când a aflat ce pățise Alexandre, probabil că Rose a fost cuprinsă de o spaimă cumplită. Prin arestarea soțului ei, suspiciunea ce plana asupra ei se dubla; în plus, Rose știa că în Croissy existau informatori și spioni, că locuința ei fusese Pusă sub supraveghere, că mișcărilor ei erau urmărite îndeaproape și că toate cuvintele ei se transmiteau mai departe.

Nu încape îndoială că își făcea griji pentru copii și că își dorea să-i poată trimite în altă parte. Dar orice măsură întreprinsă în țeastă direcție – o scrisoare, o discuție în șoaptă cu un prieten e incredere, ba chiar și tentativa de a găsi niște cai și o căruță – ” Putea oferi Tribunalului Revoluționar pretextul de a o aresta.

A rămas așadar la Croissy, ducând un trai cumpătat și încercând să supraviețuiască în cumplita incertitudine care o înconjura, pe tot

parcursul lunii martie și la începutul lui aprilie. Veștile de la Paris erau sumbre. Robespierre, șeful Comitetului Salvării Publice, care devenise cel mai puternic om din Franța, își accelera campania de eliminare a inamicilor săi și, cu ajutorul nemilosului deputat Saint-Just, poreclit „îngerul morții”, trimitea tot mai multe victime la eșafod.

Printre colegii lui Robespierre din Convenție existau oameni care îndemneau la moderație și voiau să știe ce se întâmplase cu spiritul de fraternitate, însă cei mai mulți tremurau de frică și nu îndrăzneau să scoată vreun cuvânt.

Ultima speranță a celor condamnați, un Comitet al Clemenței care fusese instituit pentru verificarea persoanelor suspecte aflate în detenție și comutarea pedepsei celor întemnițați pe nedrept, s-a spulberat definitiv odată cu dizolvarea neașteptată a acestuia, la scurt timp după înființare.

Epurarea, nu clemența, era la ordinea zilei, în afara asasinilor care pregăteau un atentat asupra lui Robespierre, o serie de complotiști conspirau pentru a-i ucide pe membrii Tribunalului Revoluționar. Cum numărul unor asemenea dovezi de amenințare clare la adresa păcii și a ordinii creștea mereu, nu mai exista decât o singură soluție logică: intensificarea procesului de eliminare a opoziției.

Căruțele care se hurducăiau acum pe rue Honore și pe rue Antoine aduceau la eșafod câte douăzeci, treizeci, ba chiar patruzeci sau cincizeci de victime o dată. Bătrâni, tinere fete, femei însărcinate – nimeni nu era cruțat, înșirați ca niște marionete sau mai degrabă ca niște soldăței de plumb, condamnații erau puși să urce treptele eșafodului până la călăul care îi aștepta, fiind trimiși la moarte cu o repeziciune și o precizie mecanică. Față de perioada precedentă, numărul femeilor ucise crescuse considerabil – soții, văduve, surori și mame ale diverșilor transfugi sau suspecti. Tremurând de frică, dar străduindu-se să păstreze aparențele unui patriotism înflăcărat, Rose a apelat probabil de nenumărate ori la

116 >4

dulgenta mmror prietenilor influenți pe care îi avea, mai 1 ies la

Barere, care se străduia fără rezultat să reconcilieze facțiunii⁶ extrem de divizate din cadrul Comitetului Salvării publice. Dacă Rose a apelat cumva și la Charlotte Robespierre, e limpede că rugămintea ei a fost în van – sau, noate Charlotte nu exercita asupra fratelui său o influență gufăcient de puternică pentru a o salva pe Rose de la pieire.

Căci, curând după arestarea lui Alexandre, la Comitetul Siguranței Generale s-a primit o scrisoare anonimă în care se afirma că imobilele lui Desiree Hosten, de pe rue Dominique și din Croissy erau „locuri de adunare pentru persoane suspecte”, fiind specificat și numele unora dintre ele. „Feriți-vă de fosta vicontesă, soția lui Alexandre de Beauharnais”, continua informatorul, „care are multe relații pe la ministere”. Potrivit autorului scrisorii, Rose și prietena sa, Desiree Hosten, erau „periculoase” și trebuia eliminate.

În ziua de 19 aprilie 1794, „ca o măsură de siguranță publică”, doi deputați de la Comitetul Siguranței Generale, cetățenii Lacombe și George, însoțiți de un membru al comitetului local, umblau cu pași mari pe strada principală din Croissy, purtând cu ei un mandat de arestare a cetățencelor Beauharnais și Hosten. Rose și Desiree Hosten au fost duse la Paris și reținute acolo peste noapte în mănăstirea ursulinelor engleze, în timp ce le era percheziționată casa. E foarte posibil ca Rose să fi avut precauția de a pune la loc sigur sau de a arde toate hârtiile incriminatoare aflate în posesia ei; cert este că, Lacombe și George nu au găsit nimic suspect printre lucrurile ei, ci doar „o sumedenie de scrisori patriotice, care nu pot fi decât un motiv de laudă la adresa cetățencei”. Casa a fost sigilată, iar deputatul a întocmit un raport potrivit căruia totul era în ordine.

Nu există nicio consemnare referitoare la cumplitele °re de detenție petrecute de Rose la mănăstirea ursulinelor.

Probabil că ei și lui Desiree Hosten li s-a poruncit să aștepte, linpreună cu alte deținute, într-o încăpăre supraglomerată.

cauza sutelor de arestări, închisorile din Paris deveniseră neîncăpătoare, iar Comitetul fusese nevoit să caute spații temporare de detenție. Pesemne că, în timp ce aștepta decizia Comitetului Siguranței Generale în ceea ce o privea, Rose mai spera totuși să fie

eliberată la intervenția vreunuia dintre prietenii ei. După două zile de detenție, însă, bruma aceea de speranță a început, probabil, să pălească. Catastrofa se petrecuse. Cetățeanca Beauharnais era oficial întemnițată în fosta mănăstire de călugări carmeliți, ca dușman al revoluției, așteptându-și moartea.

Cu rapiditatea unui crâncen *ouracan*, soarta o lovise pe Rose Tascher, o creolă din Martinica, și nu mai exista niciun refugiu pentru ea.

Zilele Liturghiei Roșii

Dincolo de dârzenia, hotărârea și abilitatea ei de a profita de ocaziile ce i se ofereau, Rose era o fire sensibilă și anxioasă, aflată întotdeauna la un pas de a-și pierde curajul și de a izbucni în lacrimi. Așadar, în momentul în care a pășit pe coridoarele întunecoase ale închisorii carmelite, cu convingerea că toți cei care intrau acolo erau sortiți morții, a pălit de spaimă, simțind că i se taie picioarele.

S-a trezit printre niște spectre umblătoare, bărbați uscățivi, jegoși și nebărbieriți, cu basmale pe cap, cu haine zdrențuite și nespălate, și femei jigărite, măcinate de mâhnire, despuiate de orice podoabe, unele cu părul tuns scurt, toate, însă, cu o îmbrăcămintă ponosită. Din cauza aglomerației din dormitoare mulți pușcăriași se refugiau în holurile igrasioase și reci, unde mirosea a excremente și era atâta umezeală, încât hainele li se udao peste noapte.

Zilnic, soseau noi prizonieri, în timp ce alții plecau, fiind transportați cu căruțele la Conciergerie, pentru a fi judecați și executați. Nimeni nu știa, de la o zi la alta, când urma să fie chemat în fața Tribunalului; în fiecare seară, se citea o listă cu nume, iar cei care nu se auzeau strigați răsuflau ușurați că li se mai acordase o păsuire.

Pentru Rose, ciclul constant de spaimă alternând cu consolarea amânării era prin el însuși un chin. În plus, a trebuit să se obișnuiască să doarmă pe o saltea de paie plină de

Păduchi, într-un dormitor comun slab luminat, împreună cu e zece femei, să mănânce doar o singură masă pe zi, și ceea frugală, să se îmbrace, să se dezbrace, să se spele, ba chiar să-și facă nevoile în public, fiindcă acolo nu exista niciun fel de intimitate, și să fie urmărită

cu privirea de gardienii zeflemitori și spurcați la gură, care îi umblau adesea prin puținele lucruri, în căutarea unor mărfuri de contrabandă.

Întunericul, mirosul pestilențial, lipsa de spațiu, detenția o deprimau și o dezorientau, în timp ce umilințele la care era supusă din când în când îi puneau la grea încercare stăpânirea de sine, silind-o să facă mari eforturi pentru a-și recăpăta echilibrul emoțional.

Unica ei consolare, în primele zile de închisoare, au reprezentat-o vizitele făcute de Hortense și Eugène.

Guvernanta lui Hortense, domnișoara Lannoy îi aducea adesea la închisoare, împreună cu cățelușul lor, un mops pitic pe nume Fortune, și un coș cu lenjerie curată. Știind că urma să-și vadă copiii, Rose simțea că avea pentru ce trăi, deși probabil că vizitele lor erau deopotrivă motiv de bucurie și întristare căci niciunul dintre ei nu știa dacă acea întrevedere nu fusese totodată și ultima.

Rose se vedea și cu Alexandre, fiindcă, deși bărbații și femeile trăiau separat, dormind și mâncând în locuri diferite, existau și momente când li se permitea să fie împreună. Fără îndoială că Rose și Alexandre găseau o oarecare alinare în asemenea clipe de intimitate, căci oricât de nefastă fusese relația lor pentru Rose și oricât de incomodă și plictisitoare pentru Alexandre, trecutul acesta pălea în fața pericolului uriaș care îi pândea în viitorul apropiat, îi uneau dragostea și grija pentru copiii lor, precum și ceea ce le mai rămăsese din sentimentul apartenenței la aceeași familie.

Niște temnicheri răutăcioși le-au interzis copiilor să mai vină în vizită, însă aceștia continuau să apară totuși la închisoare, stând în fața porților pe rue Vaugirard și privind în sus la zidurile din piatră cenușie, cu speranța de a-și putea zări părinții. Li se permitea să-i aducă în continuare lui Rose lenjerie curată, iar ca să-i dea de înțeles mamei lor că totul era în ordine scriau cu mâna lor lista de haine. Gardienii nu-l băgau în seamă pe Fortune, care intra și ieșea din închisoare, înd avea chef; profitând de faptul că lui i se dădea voie să se rOpie de mama lor, copiii îi scriau bilete, pe care le scundeau sub *zgarda* câinelui, unde le găsea Rose.

Cu ajutorul lui Fortune, sau poate prin alte subterfugii, Rose și

Alexandre au reușit să comunice cu lumea din afara închisorii. Alexandre a avut posibilitatea de a trimite Convenției scrisori și petiții redactate cu grijă, prin care le cerea deputaților să reconsidere situația lui și să-i redea libertatea. Atunci când lui Hortense și lui Eugène li s-a interzis să mai intre în închisoare, părinții lor au aranjat ca aceștia să fie duși într-o clădire dintr-o grădină alăturată, de unde se vedeau două dintre ferestrele închisorii. Rose și Alexandre apăreau la geam și, pentru câteva momente, familia era reunită, fie și de la distanță. Toate aceste aranjamente presupuneau transmiterea de mesaje în afară; e posibil să mai fi existat și alte schimburi de scrisori, poate între Rose și prietenii ei Barere, Real și Tallien.

Treptat-treptat, după primele săptămâni, figurile prăpădite și fantomatice din jurul lui Rose au căpătat nume și identitate.

Pe unii dintre acei oameni, cum erau prințul de Salm (arestat când s-a întors la Paris, împreună cu Hortense și Eugène, după ce Alexandre i-a împiedicat să emigreze) și Madame de Lameth, Rose îi știa dinainte, iar cu alții a făcut cunoștință acum. Puțini dintre ei erau aristocrați, majoritatea fiind muncitori, meșteșugari sau meseriași luați pe sus de valul sângeros al revoluției. O listă oficială a prizonierilor, păstrată în arhivele poliției pariziene, include ceasornicari, croitori, servitori, soldați, notari și hamali, precum și un fabricant de tun, un pictor, un vânzător de limonada și câțiva giuvaierii care abia depășiseră vârsta adolescenței. Mai existau printre ei și o mână de foști clerici – călugări, preoți – și câțiva ofițeri de armată, alături de țărani, negustori de pește și zileri¹. Pe samblu, tovarășii de detenție ai lui Rose de la închisoarea j-nieliților constituiau un eșantion reprezentativ al populației Asului, marea majoritate dintre ei făcându-se vinovați doar e comiterea unei greșeli inadmisibile – aceea de a fi făcut

T

greșeala de neiertat de a le trezi bănuieli celor aflați la putere.

Pentru a-și menține moralul ridicat, pușcăriașii adoptau un ton de fanfaronadă îndrăzneță, vădind o atitudine insolentă în fața morții. Predominau bancurile despre spânzurătoare: oamenii glumeau pe

seama ghilotinei și a călăului, înscenau farse cu procese simulate și îi maimuțăreau pe membrii guvernului. Unul dintre prizonieri care a supraviețuit acelor grele încercări și-a amintit ulterior cum râdea cu colegii, în văzul tuturor, de „divinitatea lui Marat, de preoția lui Robespierre, de magistratura lui Fouquier (procurorul șef al Tribunalului Revoluționar), și, dacă li s-ar fi oferit posibilitatea, le-ar fi spus acestor călăi însetați de sânge: «Treaba voastră, omorâți-ne când aveți chef; oricum, n-o să ne stricați distracția!»”. 2

Esențial era să fii vesel cu orice preț și să nu cazi pradă melancoliei sau disperării. Trebuia să-ți ascunzi nefericirea sub o mască de frivolitate insolentă. Orice împrejurare favorabilă, fie ea cât de neînsemnată, era socotită prilej de sărbătoare; în fiecare dimineață, după plecarea căruțelor încărcate cu lotul de pușcăriași condamnați, cei care rămâneau cădeau pradă unui acces paroxistic de veselie.

Având în minte spectrul sinistru al eșafodului, prizonierii cedau unui impuls erotic irezistibil –, o reacție firească izvorâtă din adâncul ființei în fața amenințării cu dispariția. Coridoarele întunecoase și unt mirositoare răsunau de larma celor care făceau dragoste.3 Idilele se înfiripau pe loc, se consumau la fel de rapid – și erau brusc curmate, când numele amanților se auzeau strigate de către temniceri, iar povestea lor de iubire se sfârșea subit la eșafod. Au fost niște vremuri frenetice, un haos al sentimentelor, când, dincolo de mâzga și mizeria celei mai oribile închisori din Paris și de conștientizarea morții iminente a fost posibilă, totuși, atingerea sublimului.

Rose a început atunci o legătură romantică cu tânărul și chipeșul general Lazare Hoche, un erou popular, vestit pefitfi victoriile lui împotriva contrarevoluționarului Vende. Fa îndoială că Hoche, înalt, cârlionțat și exuberant cum era, \$

t’hil lui elegant și cu impresionanta cicatrice căpătată într-un j și ridica moralul lui Rose; pe de altă parte, Rose, dornică

— Profite de orice ocazie, spera probabil că, datorită spularitații de care se bucura Hoche va fi eliberat până la urmă, or libertatea lui reprezenta și pentru ea o cheazăsie.

(Dintre nenumărații bărbați aflați atunci în închisoarea

aurmeliță, Hoche figura printre cei mai cunoscuți, având șanse să fie salvat – dacă salvarea mai era posibilă – de către prieteni influenți.)

Faptul că Hoche se însurase de curând cu o tânără pe care o adora se pare că nu a afectat relația lui cu Rose. Hoche îi scria soției scrisori tandre de dragoste, însă ea nu era cu el, în timp ce Rose – da, or amândoi știau că puteau muri în câteva ceasuri, cel mult zile⁴. Probabil că cei doi amanți au sperat ca Rose să rămână însărcinată, știind că, în afara câtorva excepții, gravidele erau de obicei transferate în mediul mult mai plăcut de la ospiciul Eveche, unde așteptau să nască, scăpând astfel de judecată timp de câteva luni.

Și Alexandre a avut o legătură amoroasă în perioada detenției, iubita lui, fiica blondă și frumoasă a generalului Custine, de curând executat, fiind prietenă cu Rose și împărțind cu ea același dormitor comun. Delphine Custine avea să scrie mai târziu că făcea o notă aparte printre ceilalți pușcăriași. Nu arborase masca aceea de bravadă, pe care ceilalți o purtau cu atâta curaj, și asta fiindcă nervii ei erau prea încordați; întrucât plângea aproape tot timpul, avea fața umflată și ochii roșii. Părea atât de descurajată, încât pe ceilalți Prizonieri ajunsese să-i deranjeze instabilitatea ei emoțională.

Cu toate acestea, nu se puteau abține să n-o simpatizeze

S¹ să nu dorească s-o protejeze pe această micuță și dulce oamnă creolă, cu zâmbetul ei atrăgător și fața scaldată în acumi. Felul ei fermecător de a fi, atracția firească pe care o croita, naturalețea și grija ei pentru ceilalți îi cucereau pe

G^{*1} se ghicea viitorul dându-le în cărți și suferea vizibil a aceștia își luau rămas-bun, chipul ei exprimând clar a ce simțeau toți, dar nu își permiteau să dezvăluie. Știau cât de mult se temea ea de ghilotină și sperau să fie cruțată.

Într-o seară, cam la o lună de când Rose ajunsese la închisoarea carmeliților, numele lui Lazare Hoche a fost strigat de către gardianul care citea lista celor ce urmau să fie duși la Conciergerie a doua zi dimineață.

Ce lovitură trebuie să fi fost acest anunț pentru Rose și amantul ei! în timp ce, înlăcrimată, își lua rămas-bun de la el, Rose calcula

probabil, cu spaimă, implicațiile aducerii lui Hoche în fața Tribunalului Revoluționar. Popularitatea de care se bucura Hoche nu-l ajutase să se salveze – de fapt, lucrase chiar împotriva lui. Dacă el nu putuse scăpa de tribunal, cum va putea ea să nutrească o asemenea speranță?

Odată cu plecarea lui Hoche, lui Rose i-a scăzut și mai mult moralul; cuprinsă de deznădejde, ea aștepta să afle vestea dispariției lui și să-și audă numele pe lista condamnaților la moarte.

Între timp, populația închisorii creștea. Mai multe trupuri se înghesuia unele lângă altele, noaptea, pe coridoare, mai multe guri trebuia hrănite la cantină, mai multe victime plecau în fiecare dimineață în căruțele înspăimântătoare. Ritmul asasinatelor se accelera, deși circula zvonul că procurorul public continua să fie nemulțumit; voia judecăți mai rapide, execuții mai eficiente. După părerea procurorului, numărul mare de suspecti din închisori constituia un pericol pentru stat. O supraaglomerare de acest fel reprezenta o sursă potențială de conspirații, rebeliuni și uneltiri împotriva Comitetului conducător. Așadar, el dorea golirea cât mai rapidă a închisorilor.

Ultima oară când se exercitase o presiune oficială în acest sens avuseseră loc masacrele din septembrie. Rose auzise povestiri cumplite despre acele zile de măcel de la° cunoștință din Croissy, abatele Maynaud de Pancemont, utf1 dintre puținii clerici care supraviețuise atacurilor sângeroase Pancemont îi relatase despre bătăi și înjunghieri brutalŞ* despre asasini beți care se dedaseră unor orgii greu de desef1 în cuvinte. Rose știa că un măcel similar, feroce și răzbunat? >

124

putea declanșa brusc, în orice moment; la auzul glumelor ale gardienilor pe tema vremurilor minunate trăite-n acele zile de septembrie, când deconspiraseră tot felul de Ljeltiri în rândul pușcăriașilor, frica ei se întetea și mai mult.

Spre sfârșitul lui mai, o tânără a fost arestată pentru tentativa de a-l înjunghia pe Robespierre cu un cuțit mare de bucătărie, pe care și-l ascunsese în rochie. A recunoscut că-și oropusese să-l ucidă pe

tiran și să pună capăt potopului de execuții, care deveniseră o calamitate națională. Potențială ucigașă a fost arestată; multă lume simpatiza, însă, în taină cu ea și regreta că dăduse greș. Aproximativ trei sute de oameni fuseseră omorâți prin sentință judecătorească, dar, cu toate acestea, Robespierre decretase că era necesară o nouă epurare a conducerii politice. E nevoie deși mai multe morți, a anunțat el, pentru înlăturarea elementelor corupte și impure, care împiedică mersul înainte al revoluției.

Ca reacție la tentativa de asasinat și în efortul de a descoperi și neutraliza tot mai mulți „dușmani ai poporului”, s-a emis o nouă lege, Legea din 22 Prairial, care a inaugurat o baie de sânge de proporții nemaiîntâlnite.

Acum, nu se mai simula niciun proces pentru suspectii arestați, pronunțându-se automat sentința de condamnare la moarte. Grefierii de la Tribunalul Revoluționar lucrau de zor zi și noapte, mângălind în grabă ordinele de execuție, iar procurorul, Fouquier-Tinville, nu-i scăpa nicio clipă din ochi.

Deputații din Convenție se temeau să participe la ședințe, de teamă să nu atragă privirile bănuitoare ale atotputernicului

Robespierre, ferindu-se de asemenea să asiste la omorurile din Place de la Révolution. Zgomotul cumplit făcut de lama ghilotinei, când reteza nemilos gâtul victimelor, se auzea în continuare, mult mai rapid decât altă dată, deși se împuținase considerabil numărul spectatorilor care mai chiuiau și strigau.

u rezista om, aproape, care să nu cunoască sau să nu fie sa cu vreunul dintre condamnații care fuseseră executați.

reaga țară era în doliu, cuprinsă de o panică tot mai mare.

°Gică avea această dementă orgie a morții?

Mulți șusoteau că însuși Robespierre reprezenta dement întruchipată, marele preot al acestei Liturghii Roșii, în care sfânta ghilotină ținea loc de mare altar. Tot acest proces sângeros era produsul minții lui tulburate, o minte împinsă la excese terifiante, netemperate de sentimentul omeniei ori de rațiunea sănătoasă.

Robespierre trebuia oprit. Dar cum? Cine avea puterea s-o facă?

Deputații se chirceau de frică, închisorile deveneau din ce în ce mai aglomerate și, în căldura de foc a aceluia iulie 1794, Marea Teroare se îndrepta spre sinistrul ei punct culminant.

În ziua de 21 iulie, Alexandre de Beauharnais a fost convocat în fața Tribunalului Revoluționar, alături de alți patruzeci și opt de oameni, fiind învinuit că ar fi pus la cale o evadare în masă din închisoare. Judecătorul l-a condamnat la moarte.

N-a mai avut timp să-și ia rămas-bun de la copii sau de la Rose. În drum spre căruța care aștepta, i-a dat lui Delphine de Custine un inel cu un talisman arab. După aceea, dus a fost. Din celula de la Conciergerie, de unde urma să fie dus la ghilotină, Alexandre i-a scris lui Rose o ultimă scrisoare.

„Sunt victima minciunilor răutăcioase ale câtorva așa-ziși patrioți”, scria el. „Complotul diavolesc mă va hăitui în fața Tribunalului Revoluționar; nu mai există nicio speranță, dragă prietenă, de a te revedea sau de a-mi îmbrățișa scumpii copii”.

Credincios până la capăt idealurilor de libertate, egalitate și fraternitate, Alexandre nu avea capacitatea de a vedea ceea ce alții ajunseseră deja să realizeze: că revoluția în sine era stigmatizată, că urmărind perfecțiunea pe pământ pierduse contactul cu umanitatea, exact cum făcuse Robespierre, fiind blestemată să-și devoreze fiii și fiicele.

„În timpul furtunilor unei revoluții, o mare națiune care luptă să-și rupă lanțurile trebuie să se înfășoare în mantia unei suspiciuni justițiare”, scria el. „Ea e preocupată în primu” rând să nu îi omită pe cei vinovați și, abia după aceea, să nu se atingă de cei inocenți”. El însuși nu era decât vieții nefericită a acelei „suspiciuni justițiare”. Alexandre își ierta îi străduindu-se, ca întotdeauna, să privească lucrurile dintr-o iriai largă să rămână până la sfârșit același patriot devotat „Regret despărțirea de o țară pe care o iubesc și pentru ’mi-aș fi dat viața de mii de ori”. „Voi muri liniștit, cuul unui om cu adevărat liber, cu conștiința pură, cu spiritul onorabil, care se roagă fierbinte pentru binele Republicii”.

De data aceasta, retorica exaltată a lui Alexandre se «otrivea cu

situația lui limită, vitejia răzbătând din toate cuvintele așternute pe hârtie. „Rămas-bun, prietenă”, îi spunea el lui Rose. „Găsește-ți mângâierea în copiii mei, adu-le alinare, dar mai presus de orice fă-i să uite de soarta mea inoculându-le virtutea de a fi niște cetățeni desăvârșiți.”, Ji cunoști pe cei pe care îi iubesc”, scria el în încheiere. „Consolează-i și păstrează-mă viu în memoria lor. Rămas-bun – pentru ultima oară în viață vă strâng la piept, pe tine și pe scumpii mei copii”.

Câteva zile mai târziu, când a citit numele lui Alexandre în lista publicată a celor care urmau să fie ghilotinați, Rose a leșinat. Era slăbită și bolnavă. De peste două luni, trăia ca un animal subnutrit într-o cușcă întunecoasă și murdară, cu spaima morții în suflet. Peste tot în jurul ei, oamenii se îmbolnăveau și mureau, deoarece căldura înăbușitoare împrăștia molima în încăperile neaerisite ale închisorii, unde nu găseai apă curată sau mâncare hrănitoare pentru a-ți reface sănătatea.⁵ Rose slăbise, avea cearcăne negre sub ochi, iar frupul jigărit i se pierdea în faldurile rochiei grosolane, cu care erau îmbrăcate pușcărișele. Un medic polonez care a consultat-o a clătinat cu tristețe din cap și i-a spus temnicerului că Rose mai avea de trăit cel mult una sau două săptămâni.

Rose știa că venise rândul ei. După dispariția lui

Alexandre, va urma în scurt timp condamnarea ei la moarte.

Wnd o practică obișnuită ca văduvele să fie trimise la ghilotină aproape imediat după executarea soților lor. Cu

Autorul lui Mademoiselle Lannoy, Eugène și Hortense ePUseară niște petiții la Convenție și la Comitetul guranței Generale, cerând eliberarea lui Rose, dar fără nici n rezultat. Apelasă, de asemenea, și la prietenul lui Rose.

T

Jean Tallien, și luaseră legătura cu toate cunoștințele care ar fi putut interveni în favoarea mamei lor.

Gardienii au intrat în dormitorul comun, unde stăte-Rose, și i-au luat salteaua de paie – semn sigur că prizonierul respectiv urma să fie transferat la Conciergerie, înainte de execuție. Slăbită cum era, Rose n-a fost în stare să protesteze la această ofensă, mai ales că își pierduse

practic orice speranță. Totuși, când a venit ordinul de transfer, n-au luat-o de-acolo împreună cu ceilalți. Dacă era pe moarte, cum spunea doctorul, n-avea rost s-o trimită la ghilotină. Putea fi lăsată să moară în temniță, pentru a scuti statul de efortul și cheltuiala de a o executa.

În închisoare, domnea o atmosferă înfierbântată. Temnicerul șef fusese arestat sub învinuirea de a le fi permis pușcărișilor să corespundeze cu prietenii de afară, îngrijorați la gândul că ei ar putea fi următoarele victime, gardienii nu voiau să se supună noului temnicer, care ordonase ca toți prizonierii să fie încuiați în camere, în așteptarea noilor instrucțiuni de la Comitetul Salvării Publice, în Convenție, o mână de deputați începuseră, în fine, să uneltească împotriva lui Robespierre. Și, ca un ecou al tumultului care zbuciuma orașul, cerul parcă s-a deschis și o ploaie torențială a inundat străzile Parisului.

A plouat toată ziua, pe 27 iulie, în timp ce în Convenție se dădea o luptă de importanță crucială. Robespierre ceruse înmulțirea pedepselor, admonestându-și colegii și amenințând să-și aroge și mai multe drepturi. Opozanții lui, inițial puțin numeroși, i-au ținut piept, încetul cu încetul, pe parcursul zilei, în timp ce furtuna zgâlțâia ferestrele, iar străzile se acopereau de băltoace, mișcarea politică a luat alta întorsătură. La sfârșitul zilei, lui Robespierre i s-a adus învinuirea de dușman al poporului. A urmat arestarea lui și-a susținătorilor săi.

La închisoare, zvonul că tiranul fusese detronat a fost primit cu bucurie. Dar nimeni nu se simțea în siguranță» cunoscând sprijinul de care se bucura Robespierre între a Convenției. Se știa că în apărarea lui vor sări Comuna fjs iacobinii și toți cei care preferau cârmuirea autoritară lui Robespierre veșnicelor certuri din sânul Convenției.

3 în noaptea de 27 iulie, în timp ce trupele leale Convenției luptau cu forțele Comunei, care fuseseră adunate în pripă.

S scăriașii de la închisoarea carmelită erau pregătiți pentru t t ce putea fi mai rău. Așteptându-se la un masacru, bărbații construit baricade din cufere, paruri, scaune și alte piese e mobilier. Arme nu aveau, dar au făcut rost de scânduri și bete. Nimeni n-a dormit, cu

excepția celor mult prea bolnavi, care zăceau într-o stare de apatie permanentă. Pe străzile de lângă pușcărie, rue de Vaugirard și rue Cassette, lipăitul cizmelor prin noroi n-a încetat nicio clipă. Se zbierau ordine, se băteau tobe, iar zornăitul armelor alterna cu trosnetul tunetelor și cu răpăitul ploii pe acoperișul mănăstirii.

La un moment dat în timpul nopții, fără ca prizonierii să afle ce se întâmpla, a venit și momentul decisiv, în Place de Greve, sub o ploaie torențială, Garda Națională condusă de Paul Barras i-a înfruntat pe sanculoții zdrențăroși ai Comunei și i-a declarat persoane în afara legii – ceea ce însemna că orice parizian avea datoria de a-i ataca și ucide. Rezistența s-a spulberat; Barras și Garda s-au dovedit mai puternici. Acum venise rândul lui Robespierre să fie ghilotinat.

Pe 6 august, temnicerul de la închisoarea carmelită a primit un ordin oficial de eliberare a cetățencei Beauharnais.

Mult întremată fizic și psihic, odată cu ridicarea Terorii și îmbunătățirea condițiilor de detenție, după căderea lui Robespierre, Rose și-a adunat puținele lucruri, pregătindu-se să plece acasă.

Știa că avusese mult noroc. Dintre miile de prizonieri, care suferiseră alături de ea în cele aproximativ o sută de zile de captivitate, mai supraviețuiseră doar câteva sute. Ea fusese cruțată, datorită diagnosticului pus de medicul polonez, la fel la și loviturii din Convenție și, mai presus de toate, mulțumită UI Jean Tallien, care trăsesse sforile pentru eliberarea ei⁶.

Sentimentul de ușurare și bucuria care au cuprins-o pe K^ose când a pășit pentru ultima oară pe coridoarele înguste ale închisorii nu pot fi înțelese decât de către cei ce s-au aflat și ei la un pas de moarte, dar, în ultimul moment, li s^a – i, redat viața și speranța. Emoționată până la lacrimi, Rose și, a văzut de drum, în aplauzele și ovațiile colegilor ei de temnițăși câștigase afecțiunea multor prizonieri în timpul detenției așa că acum toată lumea se bucura pentru ea. Copleșită de această manifestare de simpatie, a început să plângă, s-a împiedicat, după care simțind că leșină, a trebuit să se oprească un pic, înainte de a-și continua drumul. Când și, a revenit, și-a luat rămas-bun de la toți cei care îi făceau urări de bine, primind binecuvântările lor și

mulțumindu-le la rândul său, înainte de a se urca în trăsură care o aștepta. Zarva și aplauzele încă se mai auzeau și după ce se depărtase de închisoare pornind pe drumul care ducea spre Croissy și spre libertate.

U

J &

O nouă viață în ciuda suferințelor îndurate în perioada detenției, după câteva zile de la eliberare Rose a fost în stare să se revadă cu prietenii și să facă efortul de a lua viața de la capăt. Mulți dintre cei pe care îi cunoscuse în închisoare muriseră, însă celor care supraviețuiseră Rose le-a păstrat o puternică afecțiune.

Un observator a văzut-o la un dineu, împreună cu camaradul ei din închisoare, Santerre, un fost berar și revoluționar, care ajunsese faimos în timpul atacurilor de la Tuileries; ulterior acesta și-a amintit că Rose vorbea despre viață și moarte, povestind cum, în anii copilăriei în Martinica, o ghicitoare îi spusese că „va fi într-o bună zi regina Franței, dar că nu va muri regină”. Probabil că Rose se gândise mult la această prezicere, în zilele de captivitate când ghicea în cărți viitorul ei și al celorlalți pușcăriași.

„A fost cât pe-acți ca Robespierre să-i infirme prorocirea”, le-a zis ea oaspeților la cină, cu un râs gâlgâit, făcându-i și pe ceilalți să zâmbească; doar lui Santerre, probabil, râsul acela îi amintise de hohotele macabre din închisoare, care nu aveau nimic de-a face cu efuziunile pline de dezinvoltură din cadrul reuniunilor mondene. Din punct de vedere politic, Teroarea luase sfârșit. În plan afectiv, însă, efectele ei aveau să dăinuie mult timp. Parizienii nu-și puteau scoate din minte sinistrele e-ecuii la care fuseseră siliți să asiste, groaza, deruta și r-Pulsia provocate de acestea. Umbra ghilotinei încă mai Cădea peste Place de la Révolution, iar spectrul amenințării 61 continua să îndurereze multe inimi. „”-i

Rose știa că eliberarea ei se datora în mare parte Tallien, așa că s-a grăbit să-și exprime mulțumiile recunoștința față de el și față de tânăra și foarte frumoasa lui amantă, Therese Cabarrus, care îl îndemnase pe Tallien și acționeze pentru izgonirea lui Robespierre și

oprirea valului de execuții. Cariera politică a lui Tallien era în ascensiune, împreună cu alți patru sau cinci bărbați, se număra printre figurile de frunte din Convenție, unde avea funcția de președinte. Tallien își câștigase o celebritate bine meritată.

Recunoscători, parizienii îi cinsteau pe el și pe Therese Cabarrus; oriunde apăreau cei doi, mulțimea se aduna să-i ovaționeze. Cu marea sa abilitate de a-și găsi un loc în anturajul persoanelor puternice, Rose s-a apropiat de cercul lui Tallien, împrietenindu-se cu Therese care devenea rapid un etalon al modei.

A reînnoit, de asemenea, și relația cu Lazare Hoche, care, ca și ea, izbutise cumva să supraviețuiască, deși fusese condamnat de către Tribunalul Revoluționar. După moartea lui Alexandre, Rose se putea gândi la o nouă căsătorie – un țel imperativ și recomandabil din punct de vedere social pentru o văduvă încă tână, de treizeci și unu de ani și cu doi copii –, or mariajul cu chipeșul Hoche, o personalitate militară foarte admirată și cu șanse mari de a ajunge la distincții și mai înalte, ar fi prezentat mari avantaje pentru ea. Spre consternarea sa, Rose a descoperit că amantul ei nu avea nicidecum intenția de a divorța pentru a se însura cu ea.

Rose părea să fi devenit conștientă de limitele influenței sale. Putea să-l domine pe Hoche, putea să-l atragă, însă nu avea puterea de a-l convinge să-i confere respectabilitate.

La urma urmei, Rose nu era genul de femeie cu care să vrea să se însoare un bărbat ambițios. Rose își câștigase renumele de a fi avut nenumărați amanți și, chiar și în epoca revoluției) care adusesese exaltarea libertății de toate felurile, legalizarea divorțului și acceptarea moștenirii din vechiul regim privind relațiile sofisticate dintre amanți căsătoriți nu prezenta prea mare interes ca potențială soție. Nu avea nicio avere – Hin spusele ei se înțelegea contrariul. De asemenea, nici legăturile ei de familie nu erau puternice. Criticii răuvoitori elnarcau că, acum când trecuse de treizeci de ani, Rose își erduse prospețimea și, odată cu ea și ceea ce îi mai rămăsese din fizicul atrăgător de odinioară, deși aceiași critici recunoșteau că farmecul ei ingenuu și arta de a se farda continuau să facă din ea o femeie încântătoare.

Dacă ar fi fost înclinată spre introspecție, ceea ce nu se poate spune despre ea, Rose ar fi trebuit să admită că în relația cu Hoche atinsese limitele propriei firi. Fără să fi cunoscut vreodată dragostea romantică, ci doar legăturile amoroase motivate – în ceea ce o privea – de nevoile financiare și de tot felul de avantaje, Rose nu avea de fapt experiența iubirii adevărate, ci doar pe aceea de a se folosi de ea. Gândea și se comporta ca o femeie întreținută, numai că până acum nu găsise un bărbat (și nici nu cedase vreunui) care s-o degrezeze o dată pentru totdeauna de dificultățile financiare.

În realitate, acestea fuseseră principalul laitmotiv din viața lui Rose, așa cum se întâmplase și în cazul tatălui ei, iar în lunile tumultuoase de la sfârșitul anului 1794 și începutul anului 1795, neliniștile ei în privința banilor erau comparabile cu dificultățile convulsive ale economiei franceze.

Bancnota se devaloriza atât de repede, încât prețurile mărfurilor din magazine trebuia modificate de mai multe ori pe zi. Oamenii se deprinseseră să-și facă cumpărăturile cât mai devreme, dimineața, fiind convinși că dacă așteptau până după-amiaza riscau să nu mai aibă suficienți bani. Nimeni nu mai voia să primească bancnotele; singurele lucruri de valoare erau monedele sau bijuteriile, ori, în cazul celor norocoși, clădirile și pământul.

Au apărut sălile de licitație în foste conace, biserici, oriunde exista spațiu; șmecheri, vânzători la licitație atrăgeau nenumărați gură-cască, făcându-i să liciteze pentru prăzile n timpul Terorii. Orice lucru de valoare care aparținuse curnelor ghilotinei – bijuterii, îmbrăcăminte fină, mobilier, enjerie, porțelanuri, polițe ornamentate de șemineu, sculpturi – erau acum adjudecate, de obicei pentru o sumă mult mai mică decât cea plătită de proprietarul inițial. Rudele victimelor, ocolindu-i pe organizatorii licitațiilor, își stivuiău bunurile în căruțe și le vindeau în piețe sau în curtea casei lor, făcându-și reclamă la obiectele de familie ca niște negustori ambulanți cu glasuri stridente.

Pe măsură ce asignatul continua să se prăbușească, trocul a luat locul cumpărăturilor, așa că peste noapte toți au devenit negustori –

nu numai oamenii de afaceri și comercianții, ci și cameristele, grăjdarii, foștii clerici, emigranții întorși în țară, până și doamnele de rang înalt. Negustorii întreprinzători se duceau la țară să cumpere unt, brânză și vin, după care se întorceau la Paris și își vindeau mărfurile la un preț de două sau trei ori mai mare decât cel de la achiziționare. Saloanele și sufrageriile s-au transformat în bazare, unde se expuneau țeșături, dantele, tutun, zahăr, săpunuri, sare, ulei – tot ceea ce se găsea greu, motiv pentru care era la mare preț.

Existau și speculanți la bursă – „Pădurea Neagră”, cum i se spunea în argoul vremii –, care cumpărau și vindeau asigurate și aur, creanțe și acțiuni, manipulând piața spre propriul lor profit, ceea ce ducea la slăbirea întregii economii și la agravarea crizei monetare. Specula creștea spectaculos la făină, cărbune, lemne, vin, precum și la provizii pentru armată, tunuri și cizme, corturi și stofe pentru uniforme.

Calitatea lăsa în general de dorit; făină stricăță, vin acru, cizme cu tălpile găurite și mâncăruri alterate erau vândute, cu niște profituri tot mai mari. Negustorii șireți nu se sinchiseau de răul pe care îl provocau tertipurile lor; numai victimelor s-ar fi zis că le păsa de faptul că oamenii se îmbolnăveau din cauza alimentelor alterate, că inflația nimicitoare și devalorizarea monetară provocau greutate și mari suferințe, sau că soldații de pe front, îmbrăcați cu uniforme subțiri și dotați cu arme ce funcționau defectuos, mureau de frig sau nu se puteau apăra în luptă.

Nu exista, însă, timp pentru a reflecta la asemenea dileme cu conotație morală. Ritmul evenimentelor, panica generală care îi cuprindea pe toți la fiecare nou val de inflație sporea

Disperarea oamenilor, care ajunseseră să se gândească numai la ei și la mijloacele de supraviețuire. De aici, lăcomia amestecată cu nerăbdare care făcea ca orice tranzacție să se facă într-o atmosferă încordată, orice schimb să implice o doză de venalitate, iar din orice conversație să răzbată nevoia de bani și setea de câștig.

În afară de asta, ce rost mai are morala, atunci când vrei să faci avere?! În acel climat de neliniști și incertitudini legate de posibilitatea

prăbușirii, au apărut brusc noi ocazii, care, dacă erau exploatate la momentul oportun, permiteau obținerea unor bogății de neimaginat, în iarna de la cumpăna dintre anii 1794 și 1795, toată lumea din Paris auzise despre bărbați și femei care se îmbogățiseră peste noapte, așa că aproape toți parizienii visau să le calce pe urme. Aspirația aceasta, alimentată de frenezia negoțului de zi cu zi, a fost cea care a declanșat în Paris voracitatea sălbatică și goana dementă după bani.

Veniturile lui Alexandre și toate bunurile lui de pe domeniul La Fierle fuseseră confiscate de guvern, însă Rose, vrând să le vândă, a făcut cerere la Convenție pentru a-i fi returnate. (Lucrurile ei, mult mai puțin valoroase însă, se aflau în posesia Comitetului Siguranței Generale.) Avea cheltuieli mari, fiind nevoită să achite taxa de școlarizare pentru Eugène la Colegiul Irlandez și pentru Hortense la Institutul Național, care era condus de Madame Comon, la St.

— Germain-en-Laye. Nu-și putea plăti slujnica și nici pe ceilalți câțiva servitori, astfel că împrumuta mici sume de bani de la diferiți prieteni, pentru a se descurca de la o săptămână la alta. Avea mari datorii la bancherul Emmery și nu-și putea permite să-i restituie nici măcar niște sume simbolice. Emmery o tot împrumutase pe Rose, așteptându-se la la un moment dat să i se ramburseze banii, din venitul „ținut de pe urma moșiei maniei ei văduve, din Martinica.

Numai că Martinica încăpuse acum pe mâinile dușmanului Franței, fiind cotoșită la începutul anului 1794 de către englezi, așa că șansele de obținere a unor fonduri din acea Pane erau foarte reduse.

h 135

I în momentul în care Convenția a refuzat să îi înapoieze bunurile lui Alexandre, Rose, disperată, i-a scris mamei sale Era extrem de dificil să trimiți sau să primești scrisori din Antile, fiindcă marina engleză controla toate culoarele maritime, însă Rose a perseverat până ce a găsit un călător spre Noua Anglie, care a consimțit să dea scrisoarea unui căpitan de vas american, după debarcare.

„Nu se poate să nu fi aflat de soarta mea nefericită”, îi scria Rose mamei sale, Rose-Claire Tascher. Nu pomenea nimic de lunile de

închisoare sau de salvarea ei miraculoasă de la moarte, ci doar despre faptul că, de patru luni, era văduvă. „Drept mângâiere, nu mi-au mai rămas decât copiii, iar ca sprijin nu te mai am decât pe tine, mamă. Dorința mea fierbinte este ca, într-o bună zi, să fim cu toții împreună”.

1 Greu de conceput scrisoare mai concisă și mai lipsită de informații decât aceasta, însă Rose nu era prea apropiată de mama sa și, în orice caz, conta numărul scrisorilor pe care le trimitea, și nu lungimea lor. Știind cât de slabe erau șansele ca vreuna dintre scrisori să ajungă în **Trois-Îlets**, Rose îi scria des mamei sale.

„Cât despre sărmana ta fiică”, scria ea în decembrie 1794, „află că mai trăiește, la fel ca și copiii ei, care au avut însă nenorocirea de a-și pierde tatăl... Singurul sprijin al copiilor mei sunt eu acum, așa că mă agăț de viață ca să pot avea grijă de ei. Chiar și așa, însă, mijloacele lor de subzistență se datorează domnului Emmery, din Dunkerque” 2.

În ianuarie 1795, Rose folosea toate stratagemele posibile pentru a preîntâmpina ruina - perspectivă iminentă, în contextul dezastrului din jur. Mulți parizieni, deja slăbiți de boli și de inaniție, n-au rezistat viscoalelor năprasnice și gerurilor aspre și ucigătoare din nesfârșita iarnă a anului 1795.

Zilnic, se întâlneau zeci de cadavre pe străzile înghețate, numărul cerșetorilor creștea, iar cei care aveau norocul de a beneficia de un adăpost și de ceva bănuți stăteau ore întregi la coadă, în frig, pentru câteva pâini la suprapreț și nișă luminări. Majoritatea copacilor din Bois de Boulogn6

fuseseră tăiați, pentru a fi puși pe foc. Apă de băut nu exista; aiiienii rupeau țințurii de la acoperiș și îi puneau să se topească sub razele anemice ale soarelui de iarnă.

Bursa fusese închisă în luna precedentă, din cauza haosului tot mai mare. Speculanții s-au mutat într-un sediu cOfacial, pe o alee de lângă rue Vivienne, continuându-și acolo afacerile ilicite, însă acum era nevoie de saci întregi cu asiguate pentru a cumpăra doar o singură monedă, or pe gerul acela din ianuarie, oamenii se simțeau tentați să ardă hârtiile acelea ca să se mai încălzească, decât să încerce să cumpere ceva cu ele.

„Știind prea bine grija afectuoasă pe care mi-o porți, nu am nicio îndoială că încerci să obții urgent pentru mine mijloacele necesare traiului și suma pe care i-o datorez lui Monsieur Emmery”, îi spunea Rose mamei sale, într-o altă scrisoare. I-a dat instrucțiuni lui Rose-Claire să trimită banii, atâți cât putea, unor bănci din Hamburg sau Londra, care să poată transfera apoi fondurile la Dunkerque³. Neștiind când sau dacă va primi până la urmă niște bani, Rose s-a dus la Hamburg și a încercat să obțină un împrumut pe baza moșiei din Martinica, de la băncile de acolo, oferind drept garanție bijuteriile de familie, în cazul în care venitul de pe moșie nu ar fi fost de-ajuns.

Acesta a fost ultimul expedient la care mai putea recurge.

După ce cumplita iarnă a început să se mai îmblânzească, situația financiară a lui Rose a cunoscut, însă, o oarecare ameliorare. Comitetul Siguranței Generale i-a înapoiat, în fine, lucrurile și, în plus, i-a oferit o sumă substanțială reprezentând contravaloarea bunurilor lui Alexandre, întrucât mătușa ei Edmée, rămasă de curând văduvă, își vânduse casa din Fontainebleau, a avut posibilitatea să-i ofere și ea lui *^ode un mic împrumut; de asemenea, relațiile ei cu soții Jallien începuseră să dea roade.

Femeie pasionată și ahtiată după plăceri, debordând de galășenie și farmec, cu un aer de fetiță pe care și-l păstra în al patrulea deceniu de viață și cu un simț înnăscut al Rose de Beauharnais a început să înflorească în acea perioadă marcată de frenezie și dezordine, care a urmat dupsfirșitul Terorii. Haosul din societate era identic cu cel din finanțe; nu exista o ordine socială distinctă și nicio ierarhie a rangurilor. Retorica socială era tot republicană – fiecare casă arbora câte o bonetă roșie, ca simbol al libertății, și orice monument purta inscripția „Unitatea și Indivizibilitatea Republicii Franceze; Libertate, Egalitate, Fraternitate sau Moarte” – dar odată cu revenirea în țară a emigranților cu titluri de noblețe și pe măsură ce republicanii duri cădeau în dizgrație, au început să opereze alte criterii de apreciere.

Un lucru era limpede: femeile deveniseră mai importante decât oricând. Impresionanta Therese Cabarrus Tallien, înaltă și brunetă, cu

o mulțime de tineri admiratori care se țineau mereu după caleașca ei purpurie; Juliette Recamier, glacială, distantă și fascinant de frumoasă; Madame de Stae-l, stridentă, cu trăsături grosolane, masculină și isterică, dar scilipitor de inteligentă; Fortunee Hamelin, o depravată care se distingea în orice reuniune prin veselia sa zgomotoasă și un miros puternic de roze – toate acestea reprezentau celebritățile mondene din primăvara anului 1795. Și mai existau și altele, nu atât de renumite, însă în felul lor de-a dreptul uluitoare: frumoasa Madame Regnault, care știa să sculpteze și să cânte; eleganta Madame de Visconti, brunetă, invidiată de toate femeile pentru dinții ei, frumoasa Madam Hottinguer și fermecătoarea Madame Joubberthon.

Femeile păreau să preia conducerea, întruchipând spiritul vremii. Ele dominau orice reuniune. Se îmbrăcau extravagant, ba chiar bizar, fără să se sinchisească prea mult de vechile norme. Unele purtau haine bărbătești, altele nu se deosebeau cu nimic de femeile de stradă, afișându-și cu insolența nuditatea, ca și cum ar fi vrut să le amintească tuturor că ele se dez bâraseră de orice inhibiții, nu mai recunoșteau nicio autoritate și încălcau codurile îngrăditoare ale bunelor maniere. Cu o rapiditate deconcertantă, născociau tot fel11 de capricii vestimentare și ornamentale la care renunțau că aceeași iuțeală. Biciuindu-și caii, călătoreau cu cabriolette oide, cu trăsurici sau faetoane fragile, pictate cu nuduri luptuoase și cupidoni și încadrate de frunze și perle aurii.

V Aceste frumuseți sfidătoare și insolente aduceau un afront l adresa oricărui standard de civilizație – dar erau irezistibile, îmbrăcată elegant, sociabilă, fără a fi însă agresivă, ci *ăitapotrivă*, juvenilă și grațioasă, Rose și-a găsit imediat locul printre ele. O admiratoare scria despre „chipul ei tânăr și fermecător, înconjurat de o bogăție de păr vaporos, cu ochi fflari și albaștri, care înfățișa prototipul celei mai grațioase dintre silfide4”. Rose dansa bine, avea o siluetă frumos împlinită și demnă de invidiat și își păstrase manierele elegante din vechiul regim, pe care le studiasse cu atâta grijă la Penthemont. De la o mică distanță și dacă ținea gura închisă ca să nu i se vadă dinții negri, Rose părea încă tânără și drăguță, de multe ori fiind mai atrăgătoare

decât femeile mai tinere și mai frapante, prin drăgălășenia sa de ingenuă care îi dezarma pe toți.

La sfârșitul primăverii anului 1795, Rose a intrat în anturajul dubios și cam sinistru al lui Paul Barras, un afacerist venal, dar deosebit de influent, al cărui salon atrăgea ca un magnet persoane vulgare și imorale. Ce a împins-o pe ea acolo, în primul și în primul rid, a fost nevoia de bani. Barras trăia pe picior mare și se înconjura de alți bărbați avuți, or Rose era sigură că va putea găsi printre aceștia pe unul dispus să fie generos cu ea. Se obișnuise să-și rezolve nesfârșitele probleme financiare stabilind relații, uneori sexuale, alteori doar sociale, cu bărbați bogați. Nu fusese niciodată o curtezană, ci doar o femeie compromisă. Acum, însă, a intrat Pe deplin într-o lume sordidă și de proastă reputație, pe care o studiasse din exterior, timp de câteva luni, în compania lui Therese Tallien.

În unanimitate, contemporanii considerau dezgustător

°cea ce se întâmpla în cele câteva palate ale lui Barras. Toate lenle convergeau acolo: lăcomia și venalitatea, desfrâul și grile sexuale, homosexualitatea, considerată pe atunci o plită perversiune, toate într-o atmosferă de libertinaj neîngrădit. Barras însuși, care avea vreo patruzeci și ceva de ani, dădea tonul acestei permanente orgii a simțurilor organizând petreceri somptuoase noapte de noapte, când își umplea saloanele cu destrăbălați și speculanți, femei voluptuoase îmbrăcate sumar și adolescenți atrăgători. După lungile nopți de beție veneau, din păcate, și zorile, când petrecăreții, ciufuliți și mahmuri, treceau împleticindu-se prin camerele urât mirositoare, îndreptându-se spre cruda lumina a zilei.

Aceasta era lumea în care Rose a intrat acum și pe care, curând, a ajuns s-o patroneze alături de Barras. Și asta fiindcă a devenit nu numai amanta, ci și gazda petrecerilor lui, numele și preocupările ei fiind strâns asociate cu persoana lui. Drept răsplată, el îi dădea bani și o prezenta prietenilor săi, de la care Rose putea obține alți bani. Unul dintre acești prieteni, bancherul Gabriel Ouvrard, se număra printre cei mai bogați bărbați din Franța, care făcuse avere de la vârsta de douăzeci și ceva de ani. Ouvrard știa ce contracte pentru armată

puteau fi încheiate și exploatate pentru obținerea celei mai mari sume de bani, ce mărfuri aduceau cel mai mare profit pe piața neagră sau ce afaceri trebuia perfectate ori, mai bine, evitate. Rose i-a cultivat pe Ouvrard și pe alții, le-a ascultat recomandările și a început să prospere.

Din nou, Rose găsisese calea de a-și rezolva problemele, împreună cu Therese Tallien și alte câteva femei, domnea peste un dezonorant regat din umbră, ca marionetă a unui păpușar ticălos, își petrecea nopțile în desfrâu – un desfrâu ponderat, fiindcă Rose nu bea peste măsură și se pare că nici nu vădea un apetit sexual ieșit din comun –, iar ziua urma sfaturile financiare profitabile pe care i le dădeau Barras, Ouvrard și alții. Se ducea și venea de la bursă cu o trăsură frumoasă trasă de doi armăsari negri – un dar de la Comitetul Salvării Publice, care hotărâse în cele din urmă s-o despă gubească pentru pierderile suferite de soțul răposat. Merge³ la cumpărături, se ducea în vizite, își petrecea ore întregi \$ fața oglinzii ca să se facă frumoasă. pentru grima oară *de* multă vreme, Rose era cu adevărat Hainită, își găsisese un mediu agreabil, care se potrivea de nune cu firea ei. îi plăcea să aibă bani ca să poată cheltui ^o t avea chef, îi plăcea atmosfera de mare belșug, îi plăcea să clardă nopțile fără noimă, pe parcursul cărora se lăsa P trenată în tot soiul de distracții; toate acestea îi aminteau \e viața de acasă. Opulența din casele rău famate ale lui Barras nu se deosebea prea mult de atmosfera de trândăvie și decadentă din Caraibe, unde își petrecuse copilăria cu ani în urmă-Dar în primul rând, lui Rose îi plăcea Barras, un bărbat complex, carismatic, ambițios. Puterea lui o fascina și îi dădea senzația de siguranță. Nu o deranja nici imoralitatea, nici cruzimea lui. Dincolo de drăgălășenia și blândețea ei înăscută, Rose nu prea avea simț moral, iar rigiditatea celorlalți în materie de moravuri o contraria de-a dreptul, în plus, Barras nu emitea prea multe pretenții față de ea.

Preferințele lui sexuale erau variate, Rose reprezentând doar una dintre multele lui parteneri de plăceri. Combinația lor era destinsă, mondenă și fără prea multe obligații.

Lui Rose îi plăcea foarte mult viața pe care o ducea.

Indolență, abundență, o ambianță confortabilă, distracții. Fără

constrângeri, fără performanțe în planul relațiilor sociale. Un bărbat pe care să se bizuie, fără a fi posesiv, la fel de tolerant ca și în orivința moravurilor, își dorise să se mărite cu Lazare Hoche. În schimb, făcuse un aranjament chiar mai bun, care îi permitea să plutească de la o zi la alta ca și cum s-ar fi legănat într-un hamac, admirată, în siguranță, știind că necesitățile îi sunt acoperite până la sațietate și fără a fi nevoită să se gândească la consecințele posibilelor răsturnări de Situație sau necazuri neprevăzute.

***:

fe:

„I se citea generozitatea în priviri”.

În vara anului 1795, Paul Barras era urmat ca o umbră, oriunde s-ar fi dus, de un italian scund, slab și melancolic, cu părul lung și neîngrijit, care depășea gulerul ros și tocit, Nabuleone Buonaparte, un tânăr ofițer de artilerie corsican, care își câștigase o oarecare faimă în timpul operațiunilor de apărare a orașului Toulon împotriva flotei britanice, venise la Paris să facă avere și să parvină și, deși înfățișarea lui era în cel mai bun caz neatrăgătoare, în scurt timp a reușit să-și impună prezența. Perora în gura mare, pe un ton agresiv, abordând o sumedenie de subiecte. Se pricepea destul de bine să ghicească în palmă, or parizienii, trecuți prin Teroare, se dădeau în vânt după preziceri. Era un tip vesel și înflăcărat, cu trăsături antice impresionante, cu niște ochi pătrunzători albastru-cenușii și o frunte lată, adesea încruntată din cauza unor gânduri neliniștitoare. Când își permitea să se relaxeze, ceea ce se întâmpla rar, un zâmbet de un farmec uluitor îi lumina toată fața, dându-i un aspect tineresc; surâsul acesta încântător îi făcea pe oameni să uite, cel puțin pentru o clipă, de hainele lui zdrențuite și de stilul lui afectat.

Cei doi formau o pereche ciudată: Barras, înalt, voinic și brunet, însoțit de micul și jerpelitul său tovarăș, însă toată lumea îl remarcă pe Buonaparte, fiindcă fusese avansat la gradul de general de brigadă la vârsta de douăzeci și patru de ani și era, în mod vădit, protejatul lui Barras, or nimeni nu avea mai multă influență decât Barras; categoric, acest tină* promitea să facă o carieră strălucită.

Lumea a remarcat că tânărul corsican era foarte stingher a «rezența femeilor. Crescut într-o societate în care femeile 1 se bucurau de prea multă considerație – cu excepția azurilor când trebuia să se alăture vendetelor de familie –, f ind considerate servitoarele bărbaților și neavând altă treabă n viață decât să facă copii și să gătească, Buonaparte era stupefiat de viața socială a Parisului, dominată de femei, unde frumuseți foarte sumar îmbrăcate și sigure pe ele își etalau nutrea și jucau roluri dominante în politică, afaceri și societate. Femeile dădeau tonul; bărbații le urmau.

„Pretutindenii vezi numai femei”, îi scria Buonaparte fratelui său mai mare, Joseph, în iulie 1795, „la teatru, pe stradă, în librării. Vei găsi făpturile acestea adorabile până și în birourile profesorilor”. Așadar, femeile nu erau doar omniprezente, ci și stăpâne peste tot și toate. „Aici este singurul loc din lume unde ele merită să fie la cârma statului”, remarcă tânărul ofițer. „Bărbații sunt înnebuniți după ele, nu se gândesc și nu trăiesc decât ca să le fie pe plac. Trimite o femeie la Paris, las-o acolo șase luni și va ști care este imperiul ei și ce i se cuvine”. 1

Remarcabilă printre femei era Rose Tascher, fostă vicontesă de Beauharnais, pe deplin conștientă de statutul ei social și de grația pe care o exercita. Farmecul ei tineresc nu-și pierduse nicidecum din forță, iar firea ei blândă, privirea caldă, atitudinea înțelegătoare, generoasă și cordială i s-au părut probabil un balsam acestui tânăr trist, nesofisticat și fără experiență, care nu cunoștea obiceiurile capitalei și mai era și extrem de ghinionist în dragoste.

Sau, poate mai degrabă, ghinionist în încercările de a-și găsi o nevestă. Căci Buonaparte, ros de ambiție și temporar neavând bani, dorea cu ardoare să se însoare cu o femeie

°ogată, dar până acum toate femeile pe care le ceruse în căsătorie îl refuzaseră. De curând îl respinsese Desiree Clary, o moștenitoare dolofană și urâtă, a cărei soră era măritată cu ratele lui, Joseph, motiv pentru care părinții ei se opuseseră ariajului. La fel procedase și Laure Permon, o văduvă de patruzeci de ani, frumoasă și înstărită, prietenă cu mama hiiț care strâmbase din nas la gândul de a

se mărita cu un tânăr neexperimentat, care nu avea nimic de oferit.²

Faptul că nu reușea să își găsească o nevastă, că nu putea suferi societatea pariziană, că îl dezgustau tinerii filfizoni care frecventau saloanele la modă ale vremii, cu perciunii lor delicați și ninsorile „urechi de prepelicar”, ca fetele („Iată căror creaturi își împarte Fortuna darurile”, scria el.

„Doamne! Ce detestabilă este natura umană!”), toate acestea nu făceau decât să îi accentueze melancolia și să îl facă și mai morocănos. „Puțin îmi pasă, ce se mai întâmplă cu mine”, îi spunea el lui Joseph. „Privesc viața aproape cu indiferență...

Dacă lucrurile continuă în același fel, o să ajung să nu mă mai dau la o parte din fața vreunei trăsurii, care trece pe stradă”. ³ Se simțea cuprins de tot felul de toane trecătoare, de la suicid până la „o demență a însurătorii”.

Chinurile sentimentale ale lui Buonaparte erau reale, însă perspectivele lui profesionale păreau de-a dreptul strălucite în vara anului 1795.¹ se oferise și refuzase o funcție militară ca subordonat al fostului iubit al lui Rose, Lazare Hoche, în Vendée; în plus, avea toate motivele să se aștepte și la alte oferte de acest fel, datorită notorietății pe care o căpătase la Toulon. Avusese îndrăzneala să le sugereze superiorilor săi din armată să-l trimită consilier de artilerie pe lângă sultanul Turciei, așa că se făceau aranjamentele necesare în această direcție, între timp, Comitetul Salvării Publice îl însărcinase cu întocmirea unui plan de invazie a nordului Italiei, or conceperea acestuia îi ocupa cea mai mare parte din timpul liber, atunci când nu își făcea rondurile sociale cu Barras, în căutare de văduve bogate.

Rose, la rândul său, își savura libertatea și prestigiul. Își consolida poziția socială, continua să facă bani – probabil că acum, pentru prima oară în viață, Rose s-a gândit să devină independentă financiar – și își păstra locul de frunte printre frumusețile domnitoare ale Parisului, petrecând ore în șir la masa de toaletă, ca să-și aplice machiajul abundent, meo” să-i asigure un aspect tineresc.; >al”.

Era în continuare combinată cu Hoche, însă gponsabilitățile militare îl sileau să lipsească mult timp din

Paris; greu de spus dacă, în vara anului 1795, Rose mai voia's se mărite cu el, sau dacă nu cumva renunțase definitiv la *aqq*. Mai avea cel puțin un curtezan, pe ducele de

Caulaincourt, dar probabil și alți admiratori – într-adevăr.

Rose Tascher era una dintre cele mai admirate femei din Paris, nefiind întrecută la acest capitol decât de Therese Tallien și Juliette Recamier.

Scriind despre ea cu mulți ani mai târziu, când ajunsese un bătrân arțăgos și morocănos, Barras își amintește cu multă amărăciune că Rose era întotdeauna capabilă să facă distincția între rațiune și simțire și că în relațiile pe care le stabilea conta în primul rând propria persoană. Chiar dacă Barras nu se înșela în aprecierile sale, Rose era îndreptățită să se comporte astfel; având în vedere evenimentele din viața ei, faptul că fusese părăsită de un soț incapabil să aibă grijă de ea, la care se adăugau anii în care se luptase să-și procure mijloacele de subzistență necesare pentru a-și crește copiii, coșmarul detenției în timpul Terorii și felul miraculos în care scăpase cu viață – toate la un loc o determinau să se autoprotejeze și îi alimentau spaima în fața riscului unei noi vulnerabilități financiare, astfel încât nu își mai permitea să pună pe primul plan sentimentele.

Firește, însă, că Barras insinua mult mai mult decât atât.

Voia să spună că Rose era venală, calculată și atât de înrâncenată după tot felul de avantaje, încât își ferecase inima, considerându-i pe bărbați doar niște instrumente de plăcere și mijloace de îmbogățire. De asemenea, că devenise, poate nu numai cu numele, o curtezană călită, sub carapacea ei de moliciune creolă, blândețe și drăgălășenie.

„S-ar putea ca bărbații care o posedau”, scria Barras despre Rose, „să fi fost măguliți de dăruirea ei aparent

Pasionată, numai că această creolă senzuală nu uita niciodată e afaceri și interes. Nu participa cu inima la aceste satisfacții izice”. 4 iată o aspră acuzație, izvorâtă desigur din profundul resentiment al lui Barras, dar conținând poate un adevăr neplăcut – din cauza vieții pe care o dusesese și a greutăților extreme prin care fusese nevoită să

treacă, Rose ajunsese, probabil, în 1795, să nu mai poată iubi dezinteresat.

În luna octombrie a aceluiași an, Rose s-a mutat într-o casă confortabilă dintr-un cartier destul de rău famat, pe rue Chantereine numărul 6. Fosta ocupantă a imobilului, Julie Carreau, o dansatoare renumită pentru nenumărații ei amanți, fusese măritată cu actorul François Talma, însă aidoma multor căsnicii din acea epocă haotică, marcată de legături întâmplătoare și divorțuri frecvente, și mariajul lor se deteriorase, iar cei doi parteneri se despărțiseră. Zona din jurul străzii Chantereine atrăgea femeii ca Julie și Rose, dar și altele mai în vârstă și cu ceva dare de mână, care se întâlneau pe furiș cu amanții lor în case ascunse în dosul gardurilor înalte sau la capătul aleilor șerpuite ce duceau spre șoseaua principală.

Pe Rose o costa mult această izolare – patru mii de franci pe lună – și, în plus, avea nevoie și de mulți servitori care să aibă grijă de casă, inclusiv grădinar, bucătăreasă, câteva slujnice, grăjdar pentru cai și vizitiu pentru trăsură, în această perioadă a mai angajat o servitoare, pe Louise Compont, pe post de cameristă; de asemenea, a adus muncitori care să renoveze casă, și decoratori care s-o împodobească. Socotind toate acestea la un loc, Rose cheltuia destul de mult și dădea impresia că avea o mulțime de bani – cum i s-a părut și generalului de brigadă Buonaparte. Auzise și el de averile considerabile pe care le dețineau creolele, chiar dacă, pe timp de război, era greu să obții banii cuveniți de pe urma închirierii plantațiilor din insulele Windward. Fără îndoială că Rose și bogăția ei aparentă i-au stârnit un interes deosebit, însă, înainte de a avea prilejul să o abordeze, s-a văzut prins în vârtejul evenimentelor politice, care i-au oferit o ocazie nesperată.

Sărăciți din cauza inflației și nevoiți să îndure chinurile cumplite provocate de lipsa mâncării, șomaj și o discrepanță tot mai largă între numărul mic al celor privilegiați și crenativ de bogați și numărul imens al celor sărmani și măriți» parizienii se agitaseră toată vara. Izbucnirile minore, violență au luat amploare în cursul lunii septembrie, când fOnvenția a propus o nouă Constituție, ce rănea sentimentele egaliste tot mai pronunțate și consolida puterea celor

mai detestați politicieni și profitori. Cartierele pariziene, în care atmosfera fusese dintotdeauna înfierbântată, au dat alarma ce 2 octombrie, și timp de o zi și o noapte s-au auzit sunetele de avertisment ale tobelor și clopotelor. O forță de opoziție, formată din multe mii de oameni, se pregătea să atace sediul guvernului de la Tuileries.

Barras, căruia Convenția îi ordonase să apere capitala împotriva parizienilor extremiști ce amenințau să pună iarăși mâna pe putere, l-a înputernicit pe protejatul său Buonaparte cu organizarea apărării.

Dispuneau de foarte puțin timp. Când corsicanul a fost cooptat în această acțiune, târziu în seara furtunoasă de 4 octombrie, mii de insurgenți se adunaseră în vecinătatea palatului și valul de proteste împotriva guvernului se răspândise în toate cartierele. Se părea că din nou cursul revoluției avea să fie hotărât printr-o confruntare între puterea instalată și forța necontrolabilă a gloatei pariziene.

Sub ploaia torențială care biciuia Parisul, preschimbând străzile într-un fel de mlaștină urât mirositoare, Buonaparte a dat ordinul de a se confisca patruzeci de piese de artilerie de la Garda Națională, de la Neuilly, pentru a fi aduse în apropiere de Tuileries. A doua zi, când insurgenții au încercat să ia cu asalt palatul, au fost întâmpinați de o canonadă ucigașă, care a omorât multe sute de oameni, rănind grav un număr cel puțin la fel de mare.

Nu se mai întâmplase niciodată ca forțele guvernamentale să dezlănțuie un atac de asemenea proporții asupra propriilor cetățeni. Și, de asemenea, nu se mai întâmplase ca forțelertierelor pariziene să fie învinse – atât de decisiv, evenimente din ziua de 5 octombrie – 13 are potrivit calendarului revoluționar – au stârnit furia multor parizieni și uimirea unui mare număr de ofițeri de armată.

Generalul de brigadă Buonaparte a fost avansat la gradul de general de divizie, fiind însărcinat cu apărarea noului guvern, Directoratul, condus de directorul Paul Barras.

Brusc, Buonaparte a devenit unul dintre cei mai însemnați bărbați din Franța, păstrătorul ordinii, mâna dreaptă a statului. S-a îmbogățit peste noapte, mutându-se din locuința lui sordidă într-o casă

splendidă, pe rue des Capucines. Se deplasa cu o trăsură superbă, avea servitori, era preocupat să arate tot mai bine. (Nu făcea totuși mari eforturi în acest sens, fiindcă nu numai strâmtorarea financiară, ci mai ales filosofia de viață îl făcuseră pe Buonaparte indiferent față de aspectul său exterior; nu-i plăcea să se gătească, considera că mânușile erau „un lux inutil” și bodogănea furios împotriva bărbaților care cheltuiau prea mulți bani pe cizme și iroseau o groază de timp pentru a le lustrui.)

Primele lui gânduri, de îndată ce a dobândit acest nou statut financiar, s-au îndreptat spre rudele sale. Buonaparte era unul dintre cei opt copii ai unei familii corsicane unite, care funcționa ca un clan înrâncenat, așa că și-a împărțit cu devotament noua avere cu frații și surorile sale. Primul lui impuls, după victoria repurtată asupra gloatei răzvrătite, a fost să-i scrie fratelui său Joseph și să-i povestească cele întâmplate.

Cum era și previzibil, lumea mondenă l-a adoptat entuziasmată pe Napoleon, făcând din el un idol; la ușa casei lui, de pe rue des Capucines, soseau zeci de invitații Nemaifiind umbra și protejatul lui Barras, Napoleon era văzut acum de unul singur în cele mai renumite saloane, perorând în stilul său obișnuit pe cele mai variate teme, atrăgând ascultători interesați, atât bărbați cât și femei, ghicind în pâlnia multora, străduindu-se din răspuțeri să pară calm și dezinvolt» chiar dacă în realitate se simțea veșnic stingher.

De fapt, triumful acesta celebrat de toți nu îi adusese satisfacție și nici mulțumire. Ardea de dorința de a urca pe °

treaptă și mai înaltă pe scara ierarhică, or pentru asta avea nevoie de o nevastă bogată. Iar pentru a o găsi, trebuia să facă turul saloanelor, care erau frecventate de cei avuți. Fără ca fie Prea memtat de rondul acesta monden, îl considera doar mijlocul de a-și atinge un scop. Cum avea să-i mărturisească mai târziu unui prieten, nu era un om „făcut pentru plăceri”, căci indiferent unde s-ar fi aflat în societate, mintea lui lucra în cu totul alte direcții, toate legate de carieră.

Între timp, Rose începuse să-l privească cu interes pe generalul Buonaparte, de când acesta devenise steaua ascendentă a

Directoratului, noul guvern fiind salvat de la dezastru în primul rând prin contribuția lui 5, îl cultiva, îl invita la ea acasă, avea grijă să afle care erau ambițiile și țelurile lui și le discuta cu el.

Spre sfârșitul lui octombrie 1795, Rose îi scria generalului adoptând în mod deliberat un ton de reproș. „N-ai mai venit în vizită la o prietenă care te iubește la fel de mult”, se plângea ea, „și ai părăsit-o cu totul. Greșești procedând astfel, fiindcă ea ține cu adevărat la dumneata. Vino mâine, septidi (a șaptea zi din «săptămâna» revoluționară de zece zile), să iei cina cu mine. Trebuie să te văd și să discutăm despre ceea ce este în avantajul dumitale”. „Noapte bună, prietene”, scria ea, în încheierea biletului. „Te îmbrățișez. Văduva Beauharnais”. 6

Tonul din mesajul lui Rose presupunea existența unei prietenii mai vechi, or nu încapă îndoială că îl întâlnise pe Buonaparte și se apropiase întrucâtva de el cu câteva luni înainte de uluitorul lui succes militar 7. Acum, însă, îl aborda cu o insistență sporită. Brusc, devenise cineva, și mai ales cineva care putea să-i fie ei de folos. Or, ca și altora, e posibil să i se fi părut și ei interesant, simțindu-se atrasă de zâmbetul W fermecător și excitată de energia lui frenetică.

În orice caz, Rose își concentra tot interesul asupra lui, l-ar 1 reacționa pozitiv, așa că între ei a început să se înfiripe alchimia unei intimități pe care Rose, cu considerabila sa experiență în privința bărbaților, știa să o aprecieze și să o sub control. a”.

„Madame de Beauharnais a avut întotdeauna răbdarea de a asculta planurile mele”, își amintea Buonaparte, pe insula Sfânta Elena, mulți ani după aceea, „într-o bună zi, când ședeam lângă ea la masă, a început să mă complimenteze pentru calitățile mele ostășești. Laudele ei m-au amețit. Din acel moment, n-am mai plecat niciodată de lângă ea. Mă îndrăgostisem pătimăș de ea, iar prietenii noștri au intuit ce se întâmpla, cu mult înainte ca eu să îndrăznesc să îi spun vreun cuvânt despre sentimentele mele”. 8

Hortense își amintește că, atunci când l-a întâlnit prima oară pe general, la un dineu, a ignorat-o, adresându-i-se doar mamei ei. Hortense ședea între ei doi, însă treptat-treptat, pe măsură ce

Buonaparte vorbea se înclina din ce în ce mai mult spre Rose și aproape că o strivise pe față, împiedicând-o să mai facă vreo mișcare.

Faptul că o doamnă atât de celebră ca Rose de Beauharnais, cu faimosul său nume aristocratic și cu manierele ei elegante, se arăta atât de interesată de el i se părea tânărului corsican lipsit de experiență un noroc nesperat.

Rose îi măgulea vanitatea, îl făcea să se simtă important.

Când era cu ea, Rose îl ajuta să uite cât de timid și de stingher era în prezența femeilor. „Madame Bonaparte a fost cea dintâi care mi-a dat încredere”, spunea el spre sfârșitul vieții, privind în urmă. Cu glasul ei frumos și chipul expresiv, cu fruntea înconjurată de un halo încântător de bucle rebele, cu pielea ei netedă și strălucitoare, cu ochii de un albastru intens, umbriți de gene lungi, cu privirea care era fixată doar asupra lui, Rose îl captiva pe Buonaparte, făcându-l să fie expansiv și optimist, „își dăruia și sufletul atunci când te privea”, scria despre Rose un contemporan de-al ei, în 1795. Probabil că tânărului general Buonaparte i se părea că i-l dăruia numai lui.

Nu conta că Rose era trecută de prima tinerețe sau că fusese și continua să fie amanta lui Barras și a altor bărbați; Buonaparte se simțea de-a dreptul entuziasmat – mai ales când își dădea seama că poate chiar ea era văduva bogată pe care o căuta. Rose mințea cu nerușinare în privința situației ale financiare, spunându-i generalului că se aștepta să primească niște milioane de franci de pe urma proprietăților pe care le avea în Martinica și Santo Domingo. Mințea, probabil, și în alte privințe, însă Buonaparte era atât de fascinat pe ea, încât nu e exclus să-i fi dat crezare.

În decembrie, pe Buonaparte l-a apucat „mania căsătoriei”, de care îi fusese atâta teamă. Se îndrăgostise de Rose în adevăratul înțeles al cuvântului. Rose era prima lui iubire, așa că și-a dat frâu liber pasiunii nestăvilite inspirate de ea. Nu se știe exact când au devenit amânți, dar probabil că în noiembrie sau decembrie 1795, și, judecând după pătimașele scrisori de dragoste ale lui Buonaparte, lui, cel puțin, amorul lor fizic i se părea plin de voluptate și de plăceri rafinate. Niciodată nu fusese mai stimulat erotic, fiindcă Rose îl ducea pe

culmile extazului, stârnindu-i senzații despre care el nici nu știuse că există¹⁰.

Iarna anului 1796 a fost atât de geroasă, încât parizienii, înfolați în straturi suprapuse de haine, și-au luat topoarele și au ieșit după lemne în fostele păduri regale. Doborau la pământ copacii înghețați și uscați și târau ramurile acoperite de o chiciură groasă, până la râul înghețat bocnă, după care le încărcau în sănii trase de cai și porneau spre capitală, întrucât proviziile de alimente erau neîndestulătoare, oamenii umblau prin păduri, scormonind sub zăpadă după ghinde și ciuperci, ba chiar, mânați de disperare, ajunseseră să smulgă scoarța de pe copaci și s-o mănânce.

Frigul năprasnic a adus liniște în oraș, fiindcă vehiculele nu mai puteau circula pe străzi, iar zarva obișnuită a comerțului amuțise. Din când în când, se auzeau zurgălăii săniilor, trosnetul tălpilor peste gheața care pâraia, fornăitul cailor și înjurăturile oamenilor. Viscolul rece care venea dinspre nord șuiera și gemea pe străzile înguste, de-a lungul Zldurilor și sus pe la hornuri, în bezna nopților lungi, haite fe lupi, coborând spre sud din străvechii codri din Ardennes, a prin împrejurimile orașului și urlau a jale.

În acea iarnă de tristă amintire, generalul Buonaparte, îndrăgostit, a cerut-o de nevastă pe Rose Beauharnais, care la început nu i-a dat niciun răspuns.

În ea se dădea o puternică luptă interioară între ideea de a renunța la viața independentă și plăcută pe care și-o făurise și dorința de a reveni la respectabilitatea și siguranța pe care i le-ar fi conferit căsătoria cu un ofițer de armată plin de succes și bine văzut¹¹. Buonaparte nu era singurul ei pretendent, îi ceruse mâna și Caulaincourt, dar din păcate nu și Hoche; nevoit să lipsească multă vreme din Paris și având nevasta însărcinată cu primul lor copil, Hoche renunțase, se pare, la Rose, cel puțin pentru moment. Rose, însă, care era avidă de dragoste și continua să fie amanta lui Barras, avea o atitudine ambivalentă în privința căsătoriei, nefiind nicidecum presată să ia o hotărâre în acest sens. Cum farmecul ei unic atinsese apogeul, Rose era nespus de admirată, putând atrage oricând noi amanți și

pretendenți; așadar, nu vedea de ce s-ar fi grăbit să accepte o cerere în căsătorie, indiferent din partea cui ar fi venit.

Spre deosebire de Buonaparte, ea nu era îndrăgostită.

Se uita la corsicanul firav, palid, bolnăvicios, cu uniforma roasă și prost croită, cu cizmele nelustruite, cu accentul lui italianesc care îl făcea să pară deplasat, și nu vedea decât o figură ridicolă. Desigur, Buonaparte era un om pasionat și vioi, dar, după cum își amintea ea mai târziu, „totul la el i se părea ciudat”. Se îmbolnăvisese de scabie la Toulon, or mirosul acestei boli de piele, accentuat de prostul obicei de a se îmbăia rar, îi ținea pe ceilalți la distanță.

Pe de altă parte, avea trăsături delicate și deloc lipsite de farmec, iluminate de zâmbetul lui încântător. Ca și Rose, era un om bun din fire; în timp ce îi făcea curte, petrecea mult timp cu o familie de corsicani – Permon, vizitându-l pe tatăl muribund, trecând zilnic pe la ei ca să le mai aducă diverse alimente, ieșind din casă la miezul nopții după medic, preocupat ca acelor oameni să nu le lipsească nimic din cele necesare. Soții Permon, prieteni cu părinții lui, îl îngrijiseră pe tatăl lui Napoleon, în timp ce zăcea pe patul de moarte; așa că măcar atât putea face și generalul acum, pentru ei.

În plus, Buonaparte avea o latură mistică și visătoare, re se armoniza cu melancolia înnăscută a lui Rose. „Când i-afl întâlnit prima oară”, scria memorialista Laure Permon mnot, „îi plăcea foarte mult tot ce îndemna la reverie: Ossian /poetul pseudoantic), amurgul, muzica de dor și jale. Am văzut cât de tare îl emoționează murmurul vântului, cum vorbește ca vrăjit despre freamătul mării și cum susține că aparițiile nocturne nu sunt chiar ceva de necrezut – pe scurt, era înclinat să creadă în superstiții”. Dacă Rose nu se putea simți la largul ei cu un Buonaparte care se foia și vorbea stânjenit, care sporovăia prea mult și nu mai prididea să analizeze totul, care practic își scuipa cuvintele când le rostea, reușind să pocească până și italiana, o limbă altminteri foarte frumoasă, tot Rose descoperea multe lucruri în comun cu celălalt Buonaparte, pe care îl hipnotiza muzica dulce și lentă și căruia îi plăcea să stea pe întuneric, în cameră, și să viseze la stafii.¹²

În cele din urmă, rapida ascensiune politică a generalului a convins-o pe Rose să-i accepte cererea în căsătorie – sau, oricum, așa a declarat ea ulterior. Știa că lumea va fi uluită la gândul că ea, Rose de Beauharnais, își va lega numele venerat – în realitate, numele venerat al defunctului ei soț de acela al unei familii obscure de corsicani. Cunoștea riscurile pe care și le asuma, însă guvernul revoluționar înlesnise mult procedura obținerii unui divorț, și în condițiile în care Biserica fusese privată de orice înrâurire morală, iar relațiile sociale erau foarte tensionate, nimeni nu mai puneatoare preț pe căsătorie, așa cum se întâmplase în trecut. Știind e & va putea să iasă din încurcătură, dacă se va dovedi că această căsnicie a fost o greșală, Rose a acceptat, în ianuarie 1796, să devină soția generalului Buonaparte.

În acea vreme, deja, între Rose și viitorul ei bărbat se ci-ease un fel de parteneriat. El descoperise de multă vreme

Șit de utilă devenise ea pentru el. Făcea din ea avocatul său, md-o cu sine când se ducea să ceară o favoare importantă într-o cineva. Uneori ea vorbea în locul lui, având abilitatea de a se comporta în societate în virtutea nenumăratelor ei relații și cunoștințe. Barras susține, și acest lucru pare plauzibil, că Rose a fost cea care a venit la el în iarna anului 1795 și l-a rugat să-i încredințeze generalului Buonaparte comanda armatei din Italia. La scurt timp după aceea, generalul avea să fie numit în fruntea acestei armate¹³.

Generalul acesta scund și energic, împreună cu aceasta femeie mondenă plină de grație formau o bună echipă, ca niște adevărați parteneri. Amândoi erau capabili să se concentreze la maximum asupra țelului urmărit. Și unul și celălalt își propuseseră să avanseze pe treptele ierarhiei sociale, pe cont propriu, iar după ianuarie 1796, cu eforturi unite. Amândoi veneau din afara societății franceze tradiționale, el fiind italian, iar ea creolă din provincie.

Amândoi aveau tendința de a ascunde adevărul, când acest lucru se dovedea mai avantajos.

— Semănau din multe puncte de vedere. Faptul că se deosebeau în privința pasiunii nu l-a oprit pe îndrăgostitul Buonaparte să se

năpustească înainte cu planurile sale **1** palpitate. Se pregătea pentru invazia din Italia, citind orice carte îi cădea în mână și studiind toate hărțile și atlasele pe **1** care le găsea. Și i-a spus viitoarei sale mirese să-și comande rochia de nuntă și să-și invite martorii, fiindcă, înainte de a pleca în campanie el voia să se însoare cu reveria lui vie, cu visul pasiunii lui perfecte, cu femeia pe care ținea morțiș s-o numească Joséphine.

* a

Senzuala creolă”.

La ora șapte, într-o seară răcoroasă de martie, martorii convocați în grabă, sub motiv că era nevoie acolo de prezența lor au sosit la primărie. Paul Barras, Therese și Jean Tallien, precum și un tânăr ofițer, căpitanul LeMarois, au fost poftiți într-o încăpere friguroasă de către o slujnică nedumerită, care a adus înăuntru un felinar de tablă și s-a apucat să aprindă focul în cămin.

Au bănuțit imediat despre ce era vorba: generalul**l**

Buonaparte, care urma să părăsească Parisul peste două zile, pentru a prelua comanda armatei din Italia, se hotărâse să se însoare cu logodnica sa, înainte de a pleca, motiv pentru care le ceruse să fie prezenți ca martori la nunta sa. Nimeni nu-și imagina cum va izbuti mirele să găsească răgazul necesar pentru celebrarea cununii într-un moment în care era atât de presat de timp și ocupat până peste cap cu pregătirile. Dată fiind situația, nimeni nu s-a mirat văzând că viitorul soț întârzie.

Mireasa și-a făcut apariția – nu ca Rose Tascher de oeaharnais, ci ca Joséphine, urmând să devină în curând**d**

J°sephine Buonaparte – cu martora sa, Jérôme Calmelet, care**e**

O ajutase la un moment dat în derularea afacerilor. Din numeroasa familie a mirelui, nu fusese invitat nimeni, nici acar Joseph, fratele lui Buonaparte. Generalul știa că rudele**e**

1 ar fi fost consternate la vederea miresei pe care și-osese, așa că prefera să amâne momentul când va da ochii**i's\]** **n – \-i**.

J0 1C1 Hortense și Eugène n-au participat la ceremonie.

PQine știa că Eugène, care ajunsese să-și venereze tatăl răposat,

văzând în el un erou sfânt al revoluției, ar considera ca decizia mamei de a se recăsători ar constitui o profanare a memoriei tatălui său¹. Iar Hortense, de obicei blândă și toleranta în relațiile cu semenii săi, ajunsese să nu-l poată suferi pe corsican care o scotea din sărite cu limbușia lui, cu accesele sale de veselie menite să-i mascheze stinghereala și cu atitudinea lui dominatoare.

Edmée, mătușa lui Joséphine, care se pregătea, la rândul său, să se mărite cu bătrânul marchiz, nu s-a numărat nici ea printre nuntași; nu se știe când și cum i-a povestit Joséphine despre planurile sale de măritiș, și nici care a fost reacția mătușii.

Probabil că cel puțin unul dintre martori, Barras, considera remarcabil faptul că va avea loc, totuși, o nuntă, în pofida disputei violente care izbucnise recent între mireasă și mire. La scurt timp după anunțarea cununiei, pe 19 februarie, Buonaparte se decisese să investigheze finanțele lui Joséphine. Fără să-i pomenească acesteia de intenția sa, Buonaparte a luat legătura cu bancherul Emmery, care intermediase transferarea fondurilor din Martinica la Paris.

Emmery i-a spus lui Buonaparte că plantația familiei Tascher și alte proprietăți aduceau în mod curent circa cincizeci de mii de franci pe an și că el putea să îi avanseze lui Joséphine jumătate din această sumă – ceea ce nu însemna mare lucru, având în vedere erodarea puterii de cumpărare a asignatului².

Buonaparte știa acum, cu certitudine, că Joséphine îl mințise în privința situației ei financiare și că banii săi proveneau de la amanți și din propriile ei investiții. Nu era nici bogată, nici onestă. Însă nutrea față de ea o dragoste atât de puternică încât voia s-o ia de nevastă în orice condiții. Și în afară de asta, după cum remarcase și Barras, relațiile ei în lumea aristocrată, poziția actuală ca lider al societății Directoratului și numele ei distins îi vor conferi și lui statutul de persoană mondenă, atenuând impresia că era un străin că origini obscure.

Joséphine s-a înfuriat cumplit când a aflat că Buonaparte î? ¹ băgase nasul în treburile sale financiare. S-au certat la cuțite și, în cele din urmă, Buonaparte a rugat-o pe logodnica sa să-l ie^{1*6}

s-ar fi zis că incidentul fusese depășit, însă pe măsură ce se scurgeau orele, fără să apară nici mirele și nici fi neționarul oficial care trebuia să officieze ceremonia etateanul Leclercq, lumea începea să creadă că nunta aceasta e njetată în pripă nu va mai avea loc.

După o bună bucată de timp, care li s-a părut tuturor o veșnicie, a sosit Leclercq, împreună cu subalternul său, EOjiin-Lacombe, un fost deputat, care avea un picior de lemn.

Acum, ceremonia putea începe – dar unde era Buonaparte?

Camera începuse să se încălzească; mireasa nu mai dărdăia în rochia sa albă de satin, în timp ce se foia în fața focului din cămin. Fitulul feștilei din felinarul de tablă s-a lungit tot mai mult, dar nimeni nu s-a obosit să-l taie. Într-un târziu, lui Leclercq i s-a făcut somn și s-a dus să se culce, lăsându-l pe Collin-Lacombe să se descurce cu generalul Buonaparte, când și dacă mai avea de gând să apară.

Bucuria și plăcerea lui Joséphine, în cazul în care nutrise asemenea sentimente la începutul serii, dispăruseră probabil deja. Știa că se mărita cu un bărbat care își dedica profesiei aproape întreaga sa energie și ambiție. Acum, descoperea, poate nu pentru prima oară, că întotdeauna în inima lui ea va ocupa locul al doilea, după carieră, și asta chiar în ziua nunții.

În cele din urmă, înainte de ora zece, s-a auzit o trăsură afară, pe rue d'Antin, și Buonaparte și-a făcut intrarea în încăpere. Ignorând obiecțiile lui Collin-Lacombe, care nu avea autoritatea de a semna documentele oficiale menite să asigure legalitatea căsătoriei, Buonaparte a insistat ca acesta să officieze ceremonia. Nu avuseseră vreme să obțină certificatul de naștere al miresei și al mirelui; generalul s-a folosit de actul fratelui său, care îi mărea vârsta la douăzeci și opt de 1 Joséphine și-a declarat vârsta de douăzeci și nouă de deși în realitate avea treizeci și doi3.

Scurta ceremonie civilă s-a desfășurat rapid. Martorii u semnat cu numele lor, iar Collin-Lacombe, se presupune, a Prezentat certificatul a doua zi lui Leclercq, ca să-l ni X26 Totul era în ordine. Generalul Buonaparte a putut p era în Italia ca bărbat însurat4. nu m; & i4

r

Joséphine a rămas în continuare la Paris, fără ca viața ei să sufere vreo schimbare radicală. Se vedea cu aceiași prieteni, frecventa aceleași teatre și localuri, cheltuia cu nemiluita la magazinele ei preferate și, noaptea, se ducea ca de obicei la faimoasele petreceri ale lui Barras, unde, aproape cu certitudine, continua să joace rolul de stăpână⁵.

Lumea o privea acum nu numai ca pe una dintre cele mai renumite gazde ale capitalei, ci și ca pe soția remarcabilului general Buonaparte, lucru care făcea și mai picante și spectaculoase aventurile ei cu Therese Tallien și superb^a

Fortunee Hamelin.

Parizienii se lăsaseră contaminați de mania dansului, o nebunie atât de „subită, impetuoasă și teribilă”, cum spunea un contemporan, încât părea aproape o boală. Lumea dansa pe mormintele din cimitirul Saint-Sulpice și la balul prostituatelor de la Hotel de la Chine, în sala de dans amenajată printre ruinele Bastiliei, chiar și la mănăstirea carmelită, care îi trezea atâtea amintiri sumbre fostei Rose de Beauharnais.

Dansul a devenit un fel de exorcism, menit să contribuie la alungarea ororilor rămase încă vii în memoria oamenilor.

La balurile victimelor, rudele celor ghilotinați își băteau joc de moarte, purtând panglici roșii la gât, care simbolizau creștătura plină de sânge săpată de lamă, bătând din cap, ca și când ar fi avut ceafa retezată și îmbrăcându-se în veșminte de culoare roșu-sângerieu. Deriziunea aceasta ostentativă și umorul lor macabru erau molipsitoare; a ridiculiza moartea și pierderea celor dragi a devenit o efigie a epocii frenetice reprezentate de Directorat.

Încă din copilărie, Joséphine fusese o dansatoare remarcabil de grațioasă, așa că s-a lăsat antrenată în viitoarea generală. Prietena ei Therese, care obișnuia să se dezbrace de haine și să-și arate trupul voluptuos de amazoană, dansa uneori în pielea goală. Fortunee, care era cea mai tânără, ce» mai puțin inhibată și cea mai spontană dintre ele trei, fli-³ de zor, învârtindu-se în rochii transparente și

ademenindu-și prada cu ochii sau negri scăpărători.

158 >

w

Joséphine și prietenele ei lipsite de pudoare au ieșit mult fi lume în primăvara anului 1796, cu brațele și umerii goi, a picioarele dezgolite și, adesea, chiar și cu sânii descoperiți, artâcipând la recepții și petreceri, îmbrăcate cu rochii din voal transparent, mulate pe trup, după moda grecească, cu poalele fustelor suflecate și prinse sub centura din talie, cu diamante sclipitoare la gât și la mâini, cu coronițe din trandafiri roz proaspeți puse copilărește în vârful capului. Uneori, aveau toalete cu niște trene extrem de lungi, alteori pălării mari, ca de vrăjitoare, excesiv împodobite. Din când în când, erau slujite de tineri lingușitori, „purtătorii de batiste”, care le aduceau și le cărau tot ce le trebuia, formând un fel de suită sordidă și de prost gust.

Femeile își satisfăceau toate toanele: își cumpărau de la Nancy, Caille sau Rose Bertin ultimele modele clasice rochii de vestale, toalete „Aurora”, tunici „Minerva”; de la pantofari, achiziționau încălțări cu vârful ascuțit, asortate cu ciorapi în dungi alb cu albastru, sau sandale romane, care se purtau cu inele de aur pe fiecare deget de la picior și cu brățări cu diamante în jurul gleznei, își cumpărau peruci blonde, brune și chiar roșcate, cum trebuia să aibă orice femeie elegantă; se spunea că Joséphine și Therese aveau nu mai puțin de șaiszeci de peruci la un loc.

Împopoțonate țițător, cu tot felul de zorzoane și crini aurii crescuți în seră, aceste făpturi fantastice își făceau apariția la teatru, la dineuri macabre, unde se puneau câte un sicriu în spatele fiecărui scaun, și la balurile selecte de la sala Wenzell, cu vasta ei rotundă amenajată ca un Altar al

Iubirii, în jurul căruia dansau până în zori. De asemenea, obișnuiau să se ducă la Prăseați, grădina deliciilor unde, sub

Uftiini de sărbătoare roz și bleu, te puteai plimba printr-un

Peisaj artificial, cu grote de carton și imitații de temple grecești. ascade în miniatură și fântâni cu vin roșu, în loc de apă.

fanții care doreau să scape de strălucirea focurilor de artificii

sau zăbovi în boschetele mascate de crengile copacilor ori a sau atrași de sălile de joc, unde, sub candelabre și cupidonizatori, vânătorii de averi jucau zaruri și cărți.

Veșnic curioasă să-și afle viitorul, Joséphine frecventa tagma ghicitorilor, care își instalau gherete pe bulevarde oferindu-se să prezică destinul cu ajutorul globului de cristei sau al cărților de tarot. În perioada care a urmat Terorii parizienii au fost pasionați de ocultism, manifestând o mafg credulitate indusă de lectura unor romane ieftine, pline de vrăji și blesteme, strigoi și mesaje din lumea de dincolo.

Madame Villeneuve de pe rue de T Antechrist avea mulți adepți, la fel ca și Monsieur Martin, italian ghicitor în palma al cărui trunchi lipsit de ambele picioare era încastrat într-o ladă; acesta obișnuia să-și primească clienții într-o cameră a ororilor, plină de schelete și de cărți de magie neagră legate în piele de om. Șirul trăsurilor staționate în fața sinistrelor camere de consultații ale lui Monsieur Martin era aproape la fel de lung ca acela pe care îl vedeai la Corcelet, cofetăria de unde elita cumpăra trufe în șampanie, sau la Garchy, primul fabricant de cuburi de gheață pentru răcitoare.

Timp de câțiva ani, Joséphine fusese protectoarea lui Madame Lenormand, cunoscută sub porecla de „Vrăjitoarea”, o femeie-mediu, care le dăduse sfaturi tuturor notabilităților revoluției, de la Robespierre până la Barras. Fără îndoială că a consultat-o pe Madame Lenormand în privința oportunității mariajului cu Buonaparte, iar acum, când el plecase în Italia, pesemne că a întrebat-o pe această femeie-mediu cum avea să le meargă lui și armatei. Va supraviețui? Va fi rănit și se va întoarce acasă fără vreo mână sau fără vreun picior, ca sute de cerșetori schilozi, mulți dintre ei foști soldați, pe care îi vedeai la fiecare pas, pe bulevarde?

Vrăjitoarea practica mai multe forme de divinație: uneori spărgea o oglindă și deslușea viitorul în funcție de forma luată de cioburi; alteori făcea invocații cu albuș de ou sau cu un făraș de cenușă din vatră, pe care o împrăstia în aer. De asemenea, dădea pasiențe cu cărțile de tarot, care scoteau la iveală taine amenințătoare, lovituri ale

soții și influențe malefice. Nu știm ce i-o fi ghicit lui Joséphine, însă probabil că sfaturile ei au cântărit mult în opinia clientei, când a trebuit să decidă dacă e cazul să-și urmeze soțul în Italia.

pe măsură ce săptămânile treceau, probabil că în mintea oaspetei mirese acea căsătorie încheiată în pripă la primărie, luna de miere redusă la două zile erau mai degrabă de

Loieniul visului. Desigur, Buonaparte îi trimitea lui

osephine scrisori pasionate de dragoste, care exprimau o obișnuită ardoare amoroasă. Misivele lui soseau atât de des i erau pline de atâtea implorări de a-i răspunde la ele, încât

Joséphine nu avea cum să nu se gândească mai tot timpul la el.

Însă căsătoria în sine părea o instituție demodată, ba chiar arhaică, în Parisul anului 1796. Înainte de revoluție, normele sociale care reglementau căsătoria celor din înalta societate erau bine stabilite; soții se purtau curtenitor unul cu celălalt, făceau copii împreună și duceau o viață intimă separată. De multă vreme, însă, în locul acestui model social apăruse acea libertate erotică pentru toți, instituită odată cu Directoratul, ce presupunea nesocotirea regulilor de tot felul, încurajarea libertinajului și a acțiunilor de divorț.

Fidelitatea în dragoste ținea de domeniul trecutului.

Plăcerile trecătoare, combinațiile efemere erau la ordinea zilei; și când legătura dura de mai multă vreme, ca în cazul lui Joséphine cu Barras, nu existau niște raporturi sau obligații formale între cei doi parteneri. Therese, prietena lui Joséphine, avea să divorțeze de Jean Tallien în 1797 și să dea naștere ulterior unor copii concepuți cu mai mulți amanți.

Destrămarea relațiilor conjugale a fost însoțită de un soi de aventurism sordid, o nebunie a neastâmpărului și a nerușinării, ce le făcea pe femei să bea prea mult, să își afișeze fără jenă sexualitatea, să provoace și să ațâțe potențiali amanți și, în general, să nesocotească ordinea firească a lucrurilor, care presupunea ca bărbații să manifeste inițiativa.

Schimbarea comportamentului femeilor, combinată cu lărgirea afișată în toată capitala – falusuri și imagini pice pictate pe

ziduri și uși, foi și publicații pornografice aspândite peste tot și ușor de obținut, scene de amor liber, prezentate în văzul lumii, în multe piețe publice –, a avut drept consecință subminarea ideii de stabilitate pe care o întruchipa căsătoria. Momentul care a marcat începutul vieții matrimoniale a lui Joséphine era cum nu se poate neprielnic respectării legămintelor conjugale⁷.

Spre sfârșitul lunii aprilie 1796, la nici două luni după nuntă, Joséphine primea în vizită, pe rue Chantier, doi ofițeri. Unul, colonelul Leclerc din armata Italiei, era bondoc și serios, altfel spus un tânăr obișnuit, care trecea neobservat.

Celălalt, însă, locotenentul Hippolyte Charles, nu era numai chipeș, ci și deosebit de amuzant.

Prevenitor și agreabil, ca și Joséphine de altfel, locotenentul Charles o făcea să râdă cu lacrimi de glumele și poantele lui. Era un tip spiritual, dar nu caustic sau malițios permanentă lui bună dispoziție se vedea în egală măsură reconfortantă și încântătoare. Spre deosebire de Buonaparte, un om puternic și pasionat, Hippolyte Charles era vesel și lipsit de griji, nepretențios, înzestrat cu o dezinvoltură care avea darul să-i bine dispună pe toți cei din jurul său. Mai mult chiar, era foarte arătos, în uniformă de huzar, cu centură purpurie, cizme ungurești roșii, chivără neagră și mantou înblănit.

În scurt timp, toate femeile s-au îndrăgostit de Hippolyte, sau cel puțin așa i-a spus Joséphine lui Talleyrand. Therese Tallien, Fortune Hamelin, ba chiar și indiferenta Juliette Recamier căzuseră victime farmecului său. În mai și iunie, ajunsese idealul splendorii masculine în toate saloanele elegante, frumusețea lui de brunet contrastând cu paloarea femeilor, care, la vremea respectivă, adoptaseră moda perucilor blonde. Hippolyte era elegant – „nimeni până la el n-a știut vreodată cum să-și înnoade cravata”, comenta Joséphine –, trăsăturile sale fine, pielea măslinie, părul negru și ochii albaștri și veseli, făcându-l de-a dreptul irezistibil locotenentul Charles nu se distingea doar prin înclinația sa spre glume și bufonerie. Deși nu avea decât douăzeci și patru de ani, era deja un ostaș experimentat, călătorește în bătăii¹; în ciuda atitudinii frivole pe care o ația.

Poate tocmai experiența de război îl determina „să facă pe măscăriciul
>

spunea un contemporan, recurgând la umor așa cum e și el un om inteligent și generos ar fi fost în stare – pentru

O uita pe moment de cumplită realitate ale vieții ostășești.

a indiferent însă de atitudinile lui, Hippolyte Charles i se sîrsea lui Joséphine extrem de atrăgător, iar sentimentele ei rîu împărtășite și de locotenent; în scurt timp, au devenit nianți-Probabil că, la început, l-a privit ca pe un amor trecător, aidoma decorativilor „purători de batistă” care se țineau după ea cu prilejul diverselor evenimente mondene.

Curînd, însă, a ajuns să-l dorească atît de mult pe frumosul locotenent și să nu își mai poată controla sentimentele pentru el încît gândul de a părăsi Parisul și de a se despărți de Hippolyte o făcea să plîngă de spaimă.8

Bonaparte – sau mai degrabă Bonaparte, cum a ales acum să-și spună, modificîndu-și ortografierea numelui din dorința de a-i da o sonoritate franceză – îi scria lui Joséphine aproape în fiecare zi, implorînd-o să vină și ea la Milano. Pe măsură ce scrisorile ei se răreau, ale lui au devenit tot mai agitate, mai ales după ce Joséphine i-a scris, în mai, că era bolnavă și că mai mulți medici îi acordau îngrijiri.

„Epistola ta e scurtă, tristă și cu un scris tremurat”, remarca el pe la mijlocul lui mai. „Ce se întîmplă cu tine, adorata mea?...

Încearcă să te distrezi și înțelege că nu există chin mai mare pentru sufletul meu decît suferința și nefericirea ta”. „Aș putea să-ți găsesc chiar eu un iubit ca să-ți alung melancolia”, adăuga el, neștiind nimic de Hippolyte Charles, dar intuind, chiar și căiuh) tachina astfel, că ceva nu era în regulă.9

Îngîmfatul și lăudărosul general Joachim Murat se fălea că, în timpul unei vizite la Paris, le sedusese atît pe Joséphine.

Cît și pe Therese, și, cu toate că Bonaparte știa perfect că toată povestea aceasta era doar o fanfaronadă de popotă, se

„Amînta în sinea lui constatînd că nu mai reușea să-și reprime Berile. Superstițios din fire, a pîlit de spaimă cînd sticlă

Portretului miniatural al soției s-a crăpat. „Ori nevasta mea toarte bolnavă, ori mă înșală”, a mormăit el de față cu unul între ofițeri, convins că se întâmplase o nenorocire.

Entuziasmat pentru scurt timp la gândul că boala l-î JOSÉPHINE putea fi pusă pe seama unei sarcini, Bonaparte a trecut însă repede de la optimism la disperare. „Viața mea este un permanent coșmar”, îi scria el lui JOSÉPHINE „Țipresentiment sinistru mă împiedică până să și respir. Nu mai trăiesc. Am pierdut mai mult decât viața, fericirea, odihna...

Presimțirile mele sunt atât de sumbre, încât nu-mi mai doresc decât să te văd, să te strâng două ceasuri la pieptul meu și SE murim împreună”. 10

Compuse cu o grabă febrilă, care făcea ca scrisul să fie aproape ilizibil, scrisorile lui trădau angoasa și sentimentele răvășite care îl chinuiau. Repetându-se la nesfârșit, îi declara că dragostea lui pentru ea depășea orice iubire imaginabilă și că avea să dăinuie până la moarte. Fiecare clipă a existenței lui îi aparținea ei. „Sufletul meu este în trupul tău”, afirma el plin de ardoare, „iar ziua în care te vei schimba sau vei înceta să mai exiști va fi ziua morții mele”.

Pe la mijlocul lui iunie, scrisorile lui Bonaparte lăsau impresia că fuseseră compuse de un om nebun. Bonaparte nu mai putea mânca sau dormi, în nenorocirea lui, mângălea mesaje deznădăjduite și aproape incoerente, pe care apoi le rupea și le înfunda prin buzunare, temându-se să le trimită.

Faptul că JOSÉPHINE nu venise în Italia îl convinsese că nu-l mai iubea. Dacă avea vreun amant, Bonaparte jura să-i „smulgă inima din piept”. „Toți șerpicii Furiilor s-au vârât în pieptul meu”, îi spunea el, „și eu nu mai sunt decât pe jumătate în viață!... Urăsc Parisul, femeile și amorul... Mă simt îngrozitor”. 11

Scrisorile către JOSÉPHINE erau sincere, deși melodramatice prin retorica lor. Cu Barras, Bonaparte era mai direct. „Sunt disperat. Soția mea n-are de gând să vină la mine. O reține vreun amant la Paris. Blestemate fie toate femeile!” 12

Într-adevăr, dorința de a fi tot mai mult cu Hippolyte Charles o

reținea pe Joséphine la Paris, însă nu este exclus ca boala invocată de ea să fi fost reală, începând cu aflu

1796, ba poate chiar mai dinainte, Joséphine a suferit de igrene epuizante, care o țintuiau la pat în întineric. Probabil l starea ei se datora stresului provocat de emoțiile intense

noii ei aventuri amoroase, de grijile cauzate de gelozia i II Bonaparte, combinate cu cerințele apăsătoare impuse de

Oul ei statut social – căci acum, fiind Madame Bonaparte, Joséphine trebuia să apară la festivități și să-și reprezinte soțul la diferite ocazii oficiale. Crizele de migrenă erau poate rezultatul acestei situații.

Mai avea și alte preocupări. Trebuia să ia parte la pregătirile de nuntă ale bătrânei sale mătuși, Edmée, și să se ocupe de o serie de chestiuni juridice, în efortul de a recupera pentru copii ce mai rămăsese din averea primului soț. De asemenea, era în căutarea unei persoane care să-i reprezinte interesele în fața legii, când avea să plece în Italia – or, în iunie, devenise absolut necesar să se ducă acolo.

Cu mare părere de rău și fără niciun chef, s-a pregătit de plecare. Călătoria presupunea cheltuieli, or ea, ca de obicei, nu avea bani. Dacă se îmbolnăvea pe drum? Existau locuri unde să se poată opri și odihni, dacă era necesar o zi sau mai mult chiar? Nu putea suferi zdruncinăturile mersului cu diligenta, fie drumul cât de lin și vremea cât de frumoasă; disconfortul acesta o înspăimânta uneori atât de mult încât cerea să se oprească diligenta ca să poată coborî – lucru imposibil, poate, în această călătorie. Lungul și periculosul voiaj peste Alpi i părea, probabil, un adevărat purgatoriu.

Din fericire, Hippolyte avea să fie cu ea. Așa se stabilise:

Hippolyte și bătrânul ofițer Junot vor forma escorta ei oficială.

În ziua de 24 iunie au fost eliberate pașapoartele pentru

Joséphine Bonaparte, servitoarea ei, Louise Compont, și restul grupului. Două zile mai târziu, după ce fusese

Weărcate și ultimele cufere și cutii din vrafu

Cu Provizii de mâncare, pături groase și pistoale pentru

2 gonirea bandiților, caravana mare formată din trei trăsuri a

ieșit de pe rue Chantereine, îndreptându-se spre Lyon, în sudul

Sejurul în Italia

Vremea a devenit mai caldă și mai uscată, orașele s-au micșorat, iar peisajul a căpătat nuanțe mai clare și strălucitoare, pe măsură ce diligenta mare și greoaie a lui Joséphine înainta legănându-se pe drumurile desfundate care duceau la Chambery. În depărtare se vedeau niște coline cafenii, iar dincolo de ele crestele înzăpezite ale Alpilor, care se profilau la orizont masive și amenințătoare. Tot drumul, Joséphine l-a ținut în poală pe cățelul ei, Fortune, care mârâia și lătra, enervându-i și avertizându-i totodată pe tovarășii de călătorie. Câinele primise la plecare o zgardă nouă cu clopoței, de care atârna o plăcuță de argint cu inscripția „Aparțin lui Madame Bonaparte”.

Fortune îl tolera pe Hippolyte, fiindcă petrecuse, desigur, mult timp în compania lui și se obișnuise cu el. În schimb își arăta colții la ceilalți doi pasageri din trăsura lui Joséphine, Junot și Joseph Bonaparte, acesta din urmă veșnic morocănos și ursuz, din cauza unei boli venerice care-i provoca mari suferințe.

Joséphine a făcut cunoștință cu cumnatul său în niște împrejurări cum nu se poate mai jenante. Pe lângă faptul că avea dureri, ceea ce îi întreținea proasta dispoziție, Joseph se mai afla și în situația penibilă de a observa (prefăcându-se că nu observă) intimitatea dintre cumnata lui și amantul acesteia. Chiar dacă Joséphine făcea efortul de a păstra discreția în privința relației sale cu Hippolyte, nu avea cum să ascundă faptul că, atunci când se opreau să înnopteze, ea și Hippolyte rămâneau împreună, la fel ca și Junot și slujnica lui Joséphine, Louise.

pin punctul de vedere al lui Joseph, care la douăzeci și de ani era cel mai mare dintre frații lui Napoleon, iar de 1 moartea tatălui lor, și capul familiei, Joséphine reprezenta

O adevărat dezastru. Pe lângă vârsta ei, prea înaintată pentru face din ea o nevastă potrivită pentru fratele lui Nabuleone

(care acum își spunea Napoleon), Joséphine mai era și văduvă cu doi copii, fiind stigmatizată de trecutul ei revoluționar, faimoasă pentru nenumăratele aventuri amoroase și nerușinat de independentă

pentru a corespunde modelului corsican de comportament conjugal. Așa cum îi scria Bonaparte, cu câteva săptămâni înainte ca aceasta să-și înceapă călătoria, „în țările cu oameni manierați... soția îi scrie soțului, se gândește la el, trăiește pentru el” 1.

Joseph dezaproba totul la noua sa cumnată, de la indolență (soțiile corsicane erau harnice, muncitoare și cu mult spirit de sacrificiu), până la extravaganța ei (soțiile corsicane excelau prin cumpătare), atitudinea dezinvoltă (soțiile corsicane erau pasionate și vehemente) și aparenta indiferență față de familie (pentru corsicani, familia reprezenta totul). Se încrunta când vedea hainele ei indecente, ghirlandele de flori, nepotrivite cu vârsta ei, prietenii ei dezonoranți, ba chiar și obiceiul ei de a-l dezmierda pe Fortune, care mârâia tot timpul. Joseph avea o părere cum nu se poate mai proastă despre Joséphine, or de-a lungul acelor zile de tovărășie forțată e de presupus că aerul lui posomorât a tensionat și mai mult spiritele.

După ce au trecut de Chambery, drumul s-a îngustat și a devenit mai anevoios deoarece începea urcușul spre dealuri.

Aici, în locul crângurilor de măslini, cu frunzele lor argintii și strălucitoare, apăreau podgorii întinse și apoi păduri dese de stejari și sicomori. Escorta militară, care călărea pe lângă echipaje, a devenit vigilentă, fiindcă dealurile erau pline de „ande de proscrisi – foști soldați, tâlhari evadați, bandiți care jefuiau trăsurile aflate în trecere. Satele s-au rărit tot mai mult, iar în locul lor au apărut mici hanuri la marginea drumului, clădite din bucăți mari de piatră cioplită grosolan.

Când au început să urce pantele munților înalți, s-a făcut

T

frig, chiar și ziua în amiaza mare; uneori din cauza vălătuciide ceață și negură nu mai vedeai nici măcar poteca îngustă din față. Deși toți s-au îmbrăcat cu ce aveau mai gros, și pus gluga pe cap și și-au luat manșonul ca să reziste la frigul de afară, tot dârdăiau și plimbau o sticlă de coniac de la unul la altul ca să se mai încălzească.

În acest ținut al nimănui, neatins de civilizație nu existau niciun fel de legi; crimele săvârșite rămăneau nepedepsite și, de cele mai multe ori, neștiute. Pâraie iuți curgeau de-a lungul drumului,

învolverându-se pe alocuri în cascade; pâlcuri de molizi și brazi creșteau, agățați parcă de stâncile abrupte, iar bolovanii înșirați ici și colo pe marginea drumeagului sau atârând deasupra lui aminteau de primejdia omniprezentă a avalanșelor.

Curând, drumul s-a îngustat devenind cărare, iar apoi potecă pentru catări. La cel mai îndepărtat popas de poștă, trăsurile și caii au fost trimiși înapoi, iar lucrurile stivuite cu grijă pe niște catări mânați de călăuze locale, înaintarea era tot mai anevoioasă, fiindcă vântul tăios bătea aproape neîntrerupt, iar ploaia rece ca gheața îi determina pe călători să caute tot mai des adăpost, în colibele de pe marginea drumului. Catarii își croiau cu greu drum pe cărările șerpuite și pe pantele abrupte, iar oamenii pe care îi cărau în cârcă evitau să privească în sus, spre vârfurile stâncilor sau în jos spre prăpăstiile amețitoare.

Au mers vreme îndelungată, peste podișuri de stâncă, șesuri cu zăpadă orbitoare, pajiști luminate de soare, unde creșteau din abundență iriși mov și floricele colorate.

Deasupra, de jur-împrejur, se înălțau piscurile conice ale munților semeți, adesea învăluți într-o cunună de nori, cu pantele acoperite de gheață sclipitoare și crestele scăldate într-o lumină roz diafană, în amurg. Sub vârfurile înalte ale muntelui Charbonel, lungul șir de catări a traversat pasul din munții Cenis, după care a început coborârea abruptă, amețitoare și șerpuitoare spre dealurile Italiei.

Drumul i s-a părut lui Joséphine anevoios și istovitor din cauza zdruncinăturilor o dureau capul; în plus, avea și f bră-La aceasta se adăuga o permanentă stare de încordare, aci de când devenise Madame Bonaparte fusese nevoită să-și facă dese apariții în public. Deși, după nuntă, stătuse doar trei zile cu soțul său, în absența lui, Joséphine avusese de „îndeplinit numeroase obligații. Și asta datorită faptului că Bonaparte repurtase succese spectaculoase în Italia, or parizienii, dornici să-i celebreze triumful, o considerau substitutul lui la toate ceremoniile în care îl cinsteau.

„Trăiască cetățeanca Bonaparte!” strigaseră ei atunci când Joséphine a părăsit Palatul Luxembourg, la brațul lui Junot, după ce

prezidase o festivitate oficială. „Trăiască Doamna victoriilor noastre!”

Lista victoriilor lui Bonaparte în Italia era de-a dreptul impresionantă, cu atât mai mult cu cât le repurtase în condiții extrem de dificile, însă armata lui, prost îmbrăcată și încălțată, slab echipată și insuficient aprovizionată ieșise de fiecare dată biruitoare în fața forțelor inamice net superioare. La câteva săptămâni de la începerea campaniei, Napoleon cucerise orașul Milano aflat în stăpânirea austriecilor și înainta prin Lombardia, trimițând la Paris scurte depeșe cu vești despre victoriile obținute, precum și steagurile capturate în bătălie.

Secretul uluitorului succes al generalului trebuie pus pe seama abilității lui de a-și îmbărbăta trupele – conducându-le rapid și pe neobservate peste terenurile accidentate. Făcea apel la patriotismul soldaților, la dârzenia lor – și la lăcomia lor, deopotrivă, căci le promitea că, în caz de victorie, prăzile bogate de război vor fi ale lor. Le câștiga loialitatea cu bravura sa încrâncenată și cu o aparentă nepăsare față de propria soartă; înființa cele mai mari primejdii, conducând atacurile și modernându-și oamenii să-i urmeze exemplul.

Părea sigur că, în curând, „Doamna victoriilor noastre” avea să participe la noi ceremonii și să primească noi laude onoruri, în numele soțului său. Aceasta presupunea din Partea ei eforturi sporite de a face față rolului și a adopta P^oza cuvenită – adică, pe scurt, de a nu fi ea însăși, ci de a corespunde așteptărilor celorlalți. Nu prevăzuse acest lucru când se măritase cu Bonaparte; știuse, desigur, că măritându-se cu un bărbat important va fi obligată să fie gazda oaspeților lui, însă exact asta făcuse și pentru Barras – ba chiar excepțional de bine. Îndeplinirea unui rol public oficial reprezenta un inconvenient neașteptat, care îi provoca o mare încordare.

Când, în sfârșit, drumul s-a lățit, iar călătorii și-au putut continua restul drumului, instalați în trăsură, s-au trezit într-o regiune însorită, cu podgorii, lanuri de grâu și dealuri mănoase, unde soarele fierbinte își trimitea razele printre ierburile aurii. După încă o zi, au ajuns la Torino, unde Joséphine a fost primită cu cele mai mari onoruri și unde s-a putut odihni câteva zile, înainte de a porni spre Milano.

Au fost zile de chin, probabil, fiindcă Joséphine știa că, după ce va ajunge la Milano, nu se va mai putea vedea cu Hippolyte decât fugitiv. Era atât de îndrăgostită, încât amantul devenise pentru ea o adevărată obsesie. E posibil ca atracția față de Hippolyte să se fi datorat, în parte, nevoii de a-și găsi un refugiu emoțional în fața pasiunii devoratoare pe care i-o inspira soțului său (o pasiune care răzbătea cât se poate de clar din scrisorile lui aiurite) și a obligațiilor ce-i reveneau în noua sa ipostază. Legătura cu exuberantul Hippolyte nu presupunea constrângeri apăsătoare, ci doar ceasuri de huzur și desfătare, plăcerea fiind amplificată de teama de a nu fi descoperiți.

Relația lui Joséphine cu Hippolyte mai avea, însă, o dimensiune. Aproape de la început, făcuseră afaceri împreună, implicându-se în comerțul ilicit cu arme. Acum, când în urma victoriilor lui Bonaparte crescuse cererea pentru orice, de la cizme la cai, pânzeturi, orez și unt, ocaziile profitabile de a satisface aceste necesități sporite se înmulțeau și așteptau să fie exploatate, în călătoria spre Italia, Josephin⁶ era însoțită și de bărbatul prietenei sale Fortunee Hamei⁷» care spera să devină furnizorul armatei cu sprijinul lui Joséphine. Și fratele lui Bonaparte, Joseph, ajunsese să &

upe de aprovizionarea armatei, pe lângă el existând multe ne persoane dornice să intre în această afacere bănoasă.

peși întâlnirile amoroase ale lui Joséphine cu Hippolyte trebuia acum limitate, de bună seamă că activitățile EOmpaniei Bodin, prin care se desfășurau tranzacțiile lor financiare, le mai permiteau să fie împreună din când în când.²

În momentul în care trăsurile și călăreții din grupul lui Joséphine au ajuns la Milano, în curtea Palatului Serbelloni se aflau mulți oameni veniți să-i întâmpine pe noii sosiți, însă generalul Bonaparte nu se număra printre ei. Absența aceasta se datora multiplelor sale responsabilități militare, așa că, spre mâhnirea lui, aveau să treacă vreo câteva zile înainte de a-și putea revedea soția. Lui Joséphine nu-i rămânea decât să descopere de una singură minunățiile impunătorului palat, avându-l drept ghid pe ducele de Serbelloni, proaspăt numit președinte al Directoratului Republicii Cisalpine.

Joséphine nu locuise niciodată într-o asemenea clădire grandioasă și monumentală. Coloane ionice decorau fațada clasică din granit încrustat cu particule sclipitoare de cristal, înăuntru, pereții imenselor săli de recepție erau acoperiți cu plăci de marmură, care formau mozaicuri complicate; statui în mărime naturală, bronzuri și tablouri minunate împodobeau pereții și firidele. Pentru a celebra sosirea nevestei sale, Bonaparte poruncise să se organizeze o expoziție ad-hoc cu opere de artă aduse din tot nordul Italiei și le dăduse ordin servitorilor să umple încăperile cu flori proaspăt culese din imensele grădini ale palatului.

O suită de notabilități italiene și-au făcut apariția, pentru a fi prezentate lui Madame Bonaparte. Deși generalul transformase Lombardia în republică, titlurile nobiliare nu fuseseră desființate, așa că grupul elegant de conți și contese, Quci și marchize, arborând toalete rafinate, pantaloni până la Senunchi și săbii din vechiul regim, care s-au prezentat cu ecăciuni și reverențe în fața cetățencei Bonaparte, era cu svărat impunător. Și i-au adus daruri – suluri de mătase aneză, transparentă și strălucitoare, șiraguri de perle luminoase, dantele fine, vase antice și camee. În scurt timp Joséphine avea să descopere că, oferindu-i acele daruri nobilii urmăreau s-o mituiască. Bonaparte impunea biruri grele populației cucerite, golind palatele și conacele de prețioase opere de artă; oaspeții săi de rang înalt sperau s-o convingă pe Madame Bonaparte să-și folosească influența pentru a reduce amploarea acțiunilor de spoliere întreprinse de soțul său.

Petiționarii care și-au adus darurile și i-au prezentat omagii lui Joséphine au fost frapați de farmecul și grația ei dar și scandalizați de ținuta pe care o arbora. Moda deocheată a Directoratului francez nu pătrunsese încă în Italia catolică; atât femeile, cât și bărbații se uitau chiorâș la materialele semitransparente ale rochiilor ei, la brațele ei goale, la tunicile purtate peste pantaloni strâmți de culoarea pielii, la părul ei lăsat liber pe lângă obraji și împodobit cu ghirlande de flori.

Ei catalogau drept păgână și imorală această naturalețe vestimentară de sorginte antică, altfel spus o invitație la dezmaț și

desfrânare. Clerul a protestat, ziarele au publicat articole ce denunțau deprinderile nerușinate ale franțuzoaicelor, iar peste tot se șușotea bârf ele pornind poate chiar de la Louise Compoint, slujnica pizmașă a lui Joséphine, cu care aceasta se certase când sosiseră la Milano – că libertinajul cetățencei Bonaparte era pe măsura nonconformismului ei vestimentar. N-a trecut mult timp și relația ei cu Hippolyte Charles a devenit de notorietate publică.³

Totuși, când s-a reîntâlnit în cele din urmă cu soția sa, Napoleon nu a părut afectat de toate aceste zvonuri denigratoare. O îmbrățișa, o mângâia și o dezmierda cu pasiune pe Joséphine, tot timpul și în văzul oricui „jucându-se cu ea de parcă ar fi fost copil, tachineându-o, făcându-o să plângă și copleșind-o cu mângâieri viguroase și obscene”. Jenați de comportamentul lui, spectatorii ocazionali ieșeau din camera sau se uitau pe fereastră.

„Tu îmi stăpânești toate gândurile”, îi scria el, când nu erau împreună. „Dacă mă obosește zarva din jur, dacă mi” ⁶

à de ceea ce va urma, duc mâna la inimă și simt portretul

— Acolo; îl contemplan, și dragostea mă umple de fericire”.

Î? ată lumea observa că Napoleon era subjugat de farmecele tiei să-e înșfăcate sumar și că numai cu prețul unui efort

& «mornesc a reușit să se smulgă de lângă ea, după doar îtoau zile petrecute împreună.

În scrisorile pe care i le-a expediat din tabăra de la Pastiglione o tachina că își găsisse un amant, iar când Josephine i-a trimis un potențial candidat la postul de furnizor se provizii al trupelor lui (posibil pe Antoine Hamelin sau pe Hippolyte) >a certat-o, reproșându-i că „îl cunosc de multă vreme și foarte BINE pe acest domn, pe care mi l-ai recomandat în vederea încheierii unui contract de afaceri” ⁴.

Bonaparte îi jura soției că nu era gelos („Am o părere mult prea bună despre iubita mea adorată, ca să mă las stăpânit de asemenea sentimente”), dar asta nu l-a împiedicat să ordone ca toate scrisorile ei să-i fie aduse la cartierul general, ca să le poată deschide și citi.

O iubea la nebunie, dar cunoștea povestea ei; știa că, dacă e

lăsată singură prea mult timp, putea fi tentată să-l înșele. Auzise și el zvonurile sordide răspândite de către Murat, așa că pe parcursul ultimelor luni fusese ros de gelozie.

Nu exista decât o modalitate de a se asigura de fidelitatea ei.

Trebuia să vină cu el pe câmpul de luptă, în timpul campaniei militare.

„Până acum câteva zile, credeam că te iubesc”, îi scria el, după ce se despărțise de ea la Milano, „dar după ce te-am revăzut simt că te iubesc de o mie de ori mai mult”. I-a dat întâlnire la Brescia, și ea s-a dus acolo, spre sfârșitul lui iulie, cu servitoarea sa, cu Antoine Hamelin și cu o trăsură plină de cufere.

Drumurile erau pline de soldați, unii mășăluind rapid coloană, alții mergând în dezordine, mai încet. Tot felul de Caruțe încărcate cu răniți și provizii se târau hurducându-se, l-ar curieri rapizi, călărind ca vântul pe caii lor superbi, se perindau de la o tabără la alta. Privind de la geamul trăsurii peste câmpia verde și lată, Joséphine vedea trâmbele de care se ridicau în văzduh și auzea în depărtare bubuituj artileriei.

Revederea ei cu Napoleon în Brescia a fost scurtă, dar plină de evenimente. Din nou a copleșit-o cu atențiile lui făcând practic dragoste cu ea sub ochii statului său major și ai altora. Era, însă, preocupat, brutal și neatent, din cauza deselor buletine pe care le primea și a ordinelor ce trebuia transmise, pe măsură ce lucrurile evoluau. Și asta fiindcă la doi pași se afla o armată austriacă ce mășăluia spre Mantua, fiind posibil să mai fie trimise peste Alpi și alte trupe inamice.

Cu mulți ani mai târziu, Joséphine i-a povestit unui confident, contele de Ségur, că în timpul șederii lor în Brescia, oraș care făcuse parte din Republica Venețiană independentă, guvernatorul orașului, mult mai ostil noilor cuceritori francezi decât austriecilor, se hotărâse să-l predea pe generalul Bonaparte dușmanilor lui. Știind că austriecii ajunseseră foarte aproape, a luat legătura cu ei în secret și le-a promis să-l rețină pe Bonaparte în împrejurimile orașului, ca să poată fi capturat.

În ziua când generalul și soția lui se pregăteau să plece din

Brescia, guvernatorul a încercat să-i convingă să mai rămână, invitându-i seara la o petrecere și sperând, negreșit, că aveau să rămână acolo și peste noapte. Joséphine a făcut însă mofturi, plictisită de atâtea sindrofii oficiale – cum i-a spus ulterior mătușii Edmée, într-o scrisoare – și dornică să plece mai repede de-acolo. Bonaparte ar fi vrut să mai stea, dar Joséphine s-a opus categoric. Nu au căzut de acord, până în clipa în care Joséphine a bătut din picior cu încăpățănare și l-a forțat practic pe soțul său să cedeze. Și a cedat descoperind apoi, după ce parcurseseră doar câțiva kilometri, că armata austriacă începuse să cotopească orașul. Dacă ar fi plecat o idee mai târziu, Bonaparte ar fi căzut prizonier.

Nu era prima oară când Joséphine îi purta noroc soțuH11 său. Bonaparte era convins acum că șansa de care se bucura în lupte, în politică și în toate domeniile importante ale vie (11 se datora faptului că o întâlnise pe Joséphine și se îndrăgostise

ea. Joséphine era vraja, talismanul lui; din clipa în care i uniseră destinele, Bonaparte repurtase numai succese. Era gur că în actuala campanie se va acoperi de glorie grație ui Joséphine.

Când au ajuns, însă, la Verona, numărul austriecilor era i mai mare – cât vedeai cu ochii se înșiruiau coloane sinistre L oameni și echipament militar, care coborâseră din nord, min pasul Brenner. Bonaparte a trimis-o imediat pe soția sa, Lipreună cu servitoarea, Louise, la Peschiera, localitate situată la circa treizeci de kilometri distanță, pe malul lacului Garda, ordonându-i lui Antoine Hamelin să le escorteze, însă și aici, Joséphine continua să fie în primejdie, tabăra inamicului fiind atât de aproape de oraș, încât noaptea se vedeau clar luminile de la focurile de bivuac.

Joséphine era foarte speriată. Comandantul francez al orașului Peschiera nu-i putea asigura o protecție deplină. Ca ostatic, Joséphine ar fi fost o persoană foarte valoroasă, lucru pe care austriecii l-ar fi descoperit cu ușurință, dacă ar fi ajuns să cucerească orașul. Toată noaptea aceea, Joséphine a zăcut întinsă pe pat, complet îmbrăcată, dormind pe furate și așteptându-se să i se spună, din clipă în clipă, că trebuia să-și continue fuga.

A doua zi dimineața a apărut Junot, cu o escortă de dragoni. Bonaparte îi ordonase să-i ducă pe Joséphine, pe Louise și pe Hamelin la Castelnuovo. Dar, în momentul în care Junot a ajuns în Peschiera, prezența austriecilor a făcut imposibilă aplicarea acestui plan, așa că au pornit spre vest, Pe malul lacului Garda, sperând să ajungă cu bine la tabăra de la Castiglione.

Trăsura s-a urnit din loc, secondată de pârâitul muschetelor; Joséphine avea nervii încordați la maximum și își slmțea capul zvâcnind de durere, în aerul acela îmbâcsit de „grosul înțepător de cartușe arse și praf de pușcă. Prezența 1 m campania militară a soțului încetase să mai fie oentură, transformându-se într-un coșmar cumplit. Legănatul iolenț al trăsurii, țițetele ascuțite ale călăreților de afară de e ori vreo navă de război trăgea în ei, precum și văicărelile lui Louise, care nu mai contenea cu plânsul, o enervau pe Joséphine, făcând-o să se sufoce și să tremure de spaimă.

La un moment dat, niște pușcași de pe vasul de război și-au îndreptat tirul asupra trăsurii. Vizitiul a pocnit din bici mânând caii mai repede, iar Junot le-a ordonat dragonilor stăspundă cu focuri de armă. Curând, însă, pasagerii au simțit o zdruncinătură violentă, după care trăsura s-a balansat și s-a oprit brusc. Unul dintre cai fusese rănit, iar un călăreț zăcea ucis. Nu puteau merge mai departe, sub acest tir ucigaș.

Supunându-se ordinelor zbierate de Junot, femeile și Hamelin s-au dat jos din trăsură și au coborât într-un șanț adânc de lângg drum – unde, din fericire, nu era apă acum în toiul verii.

Cu multe precauții, călătorii au mers prin șanț, fără să fie văzuți de către inamicul de pe lac; Joséphine și Louise, încălțate cu pantofi subțiri, înaintau ținându-și poala rochiei pe braț. Junot a ordonat să fie deshămat calul mort astfel încât trăsura să-și poată continua drumul, în cele din urmă, când au ajuns într-un loc unde nu mai erau expuși tirului dușmanilor, pasagerii s-au urcat înapoi în trăsură și, răvășiți după pericolul prin care trecuseră, și-au continuat călătoria.

Când au ajuns la Desenzano, s-au oprit, nemaiputând înainta din cauza aglomerației, în noaptea precedentă, aici se dăduse o luptă, pe

parcursul căreia ambele armate încercaseră să ocupe drumul. De o parte și de cealaltă a șoselei, lanurile cu holde până la brâu erau pline de cadavre și muribunzi, cai căzuți și arme abandonate. Echipele de salvare care tocmai ajunseseră în zonă le ofereau apa supraviețuitorilor, jefuiau cadavrele dușmanilor sau luau prizonieri, îngrețoșați din cauza duhului infernal care infesta văduhul, pasagerii își țineau la nas batiste parfumate.

Miasmele de pe câmpul de luptă, imaginea răniților, cu uniforme lor semețe acum pline de praf și sânge, aștept să vină căruțele sanitare, au făcut-o pe buna Joséphine & izbucnească în plâns; și încă mai plângea, deznădăjduită și istovită, când trăsură a ajuns în cele din urmă la CâștigH0112 iar Joséphine s-a aruncat în brațele întinse ale lui r

I plac onorurile care mi se aduc fo' această țară și adesea mă plictisesc”.

„Curaj, draga mea”, o consola Bonaparte pe soția sa, care era peste măsură de agitată și neliniștită. „Am să-l fac pe Wurmser” – comandantul austriac – „să plătească scump pentru lacrimile pe care le-ai vărsat din cauza lui”.

A dus-o în coliba țărănească de piatră, care servea, pe moment, drept cartier general și aici Joséphine a putut să se lungească și să-și recapete întrucâtva puterile. Bonaparte nu-i putea oferi soției sale mai mult de câteva ceasuri de siguranță iluzorie. Armata austriacă se apropia cu repeziciune. Dacă nu pleca imediat, Joséphine risca să fie prinsă în focul luptei ce avea să izbucnească în curând.

Bonaparte i-a oferit o mie cinci sute de ludovici lui Antoine Hamelin și i-a dat-o în grijă pe soția lui, cerându-i s-o ducă imediat în Toscana. Semnase un tratat cu marele duce texan; dacă francezii izbuteau să apere Castiglione și împrejurimile orașului, nu vor avea loc incursiuni ale austriecilor pe teritoriul toscan.

Hamelin a instalat-o pe Joséphine în trăsură, după care au pornit iar la drum, de data asta spre sud, prin câmpia ce ducea spre Apenini.

În următoarele câteva săptămâni, în cea mai caniculară

Perioadă a toridei veri italiene, Joséphine și însoțitorul ei au rătăcit din oraș în oraș, așteptând cu febrilitate vești **despre**

Aflata franceză și neștiind niciodată cu certitudine – când **se**

Preau pentru a înnopta – dacă nimeriseră printre prieteni au dușmani. Prin ținut circulau tot felul de zvonuri – că austriecii cuceriseră Lombardia, izgonindu-i pe francezi; c-Wurmser se pregătea să se răzbune crunt pe toată Italia; Că generalul Bonaparte murise, iar văduva lui călătorea cu cadavrul după ea, închis într-un coșciug, în timp ce Joséphine și Hamelin se aflau în Florența, florentini curioși au dat buzna în casa unde locuiau cei doi ca să vadă cu ochii lor trupul neînsuflețit al faimosului general francez.

Ajunseseră la Livorno când au primit vestea îmbucurătoare că Bonaparte i-a învins pe austrieci la Castiglione și că mii de soldați inamici au fost făcuți prizonieri. N-au apucat, însă, să respire ușurați, fiindcă le-au parvenit noi informații. Armata lui Bonaparte suferise o grea înfrângere la Rovereto, și apoi din nou la Bassano; trupele lui se împrăștiaseră și o rupseseră la fugă.

Îngrozită, Joséphine trecea prin chinurile iadului. Fără Bonaparte și armata lui, care s-o ocrotească, soarta ei era pecetluită. Deprimată, profund tulburată și suferind de o groaznică durere de cap, își imagina tot ce putea fi mai rău pe lume¹. Deși nu întrevedea nicio șansă să scape cu viață, a izbutit să comunice cumva cu Hippolyte. Au aranjat să se întâlnească la Brescia. Acolo, în cartierul general al lui Bonaparte, Joséphine, Hamelin și Hippolyte au cinat toți trei, în lipsa generalului, apoi Joséphine și amantul ei au petrecut noaptea împreună în dormitorul lui Bonaparte, păziți de o cameristă grijulie și de un grenadier cumsecade, postat afară, la ușă.

La scurt timp după ce s-a întors la Milano, la începutul lunii septembrie **1796**, Joséphine i-a trimis o scrisoare mătușii sale, Edmée. Din nou se simțea întrucâtva în siguranță, fiindcă înfrângerile trecătoare ale lui Bonaparte fuseseră urmate de o campanie militară victorioasă. Ultimele săptămâni se dovediseră, însă, greu de suportat de către Joséphine. Cu toate suferințele prin care trecuse – de la frica de moarte și de tirul inamicului, până la accese urâte de boală sau

neajunsuri minore, dar supărătoare, cum fuseseră insomniile sau locuințele neconfortabile –, săptămânile acelea i se păruse

1

Oiște luni nesfârșite. Un tânăr ofițer de cavalerie, baronul on-Nisas, care a întâlnit-o în acea perioadă, a remarcat că Țadarné Bonaparte plângea mereu, de câteva ori pe zi, crizele ind declanșate chiar și de cel mai neînsemnat fleac.

Se simțea epuizată, cu nervii întinși la maximum. Era așa să renunțe la viața grandioasă, la recepții și onoruri, la

Linianentele ofrande care i se aduceau (în timp ce se afla la

Lucea, i s-a făcut cinstea de a i se oferi uleiul sacru de încoronare, cu care erau unși regii, odinioară). „Aș prefera să fiu° Persoană obișnuită în Franța”, îi spunea ea mătușii.

Nu-mi plac onorurile care mi se aduc în această țară și, adesea, mă plictisesc”.

„Este adevărat că starea sănătății mă face melancolică”, adăuga ea, „fiindcă viața mea e lipsită de confort. Dacă fericirea ar putea garanta sănătatea, atunci m-aș simți bine.

Am cel mai bun soț din lume”. Și continua să-i povestească lui Edmée cât de bun era Bonaparte cu ea, cum o adora „ca pe o zeiță”, grijuliu să nu ducă lipsă de nimic niciodată. Se purta frumos și cu copiii ei, trimițându-le daruri – un ceas cu email încrustat cu perle pentru Hortense și un ceas de aur pentru Eugène. Categorical, ea și copiii erau înconjurați cu multă dragoste.2

Și, totuși, dacă i-ar fi mărturisit întregul adevăr lui Edmée, ar fi trebuit să mai adauge că Bonaparte era un soț care excela prin absență, îl văzuse numai două zile în iulie și alte trei în august, în septembrie, Bonaparte fusese la Milano, timp de o săptămână și jumătate, însă în cea mai mare parte a acestei perioade participase la întruniri oficiale și avusese lungi întrevederi cu ofițerii săi. Și când erau împreună, avea un aer preocupat, fie pierdut într-o adorație senzuală, fie cu gândul la treburile militare. De fapt, stătuse mai puțin timp cu cel de-al doilea soț în cele șase luni de căsnicie, decât cu CaPriciosul Alexandre Beauharnais.

Din nou, spre sfârșitul toamnei, Bonaparte a presupus că

°sephine era însărcinată și, în scrisorile trimise de pe front, întreba „ce-i mai făcea burtica”, în realitate, petrecuseră atât de puțin timp împreună, încât probabilitatea unei sarcini era foarte redusă. Deși Bonaparte era fascinat de „mica Pădure Neagră” a lui Joséphine, pe care îi plăcea să o vadă și să o sărute (denumirea era un calambur destul de complicat” Pădurea Neagră” reprezenta termenul argotic pentru piața valorilor, fiind așadar o aluzie la valoarea de marfă a sexului lui Joséphine), făcea rar astfel de „vizite”. Totuși, spera ca ea să-i dăruiască în curând un copil, dorință pe care s-ar putea s-o fi împărtășit și ea.³

Adevărul era că Joséphine nu-și cunoștea soțul prea bine, deși se obișnuia tot mai mult cu el, pe parcursul scurtelor perioade petrecute împreună. Faima tot mai mare de care se bucura nu-i schimbase felul de a fi. Deși în ultimul an ajunsese să fie tot mai celebrat și admirat, nu considerase de cuviință să-și modifice înfățișarea; vestimentația lui, deși mai puțin jerpelită decât atunci când îl văzuse prima oară Joséphine, era simplă – costum la un rând, încheiat până la gât, cu o bandă îngustă de broderie aurie, pană tricoloră la pălărie –, iar felul lui de a fi modest, în ce privește aspectul exterior, era în continuare extrem de slab, ceva mai scund decât înălțimea medie (estimările cele mai favorabile privind talia lui Bonaparte sugerează o înălțime del, 67 metri; Joséphine avea circa 1, 52 metri). Bonaparte continua să-și poarte părul, care era rar și pudrat, ceva mai lung decât prevedea moda. Fața mică, cu buze înguste și nas lung, era ciudată, aproape grotescă, fruntea lată încrețită tot timpul de griji, ochii enormi sclipeau de inteligență, iar în momentele de bună dispoziție licăreau jucăuș. Avea gesturi rapide și vioaie; în plus, rostea cuvintele cu un accent puternic și pe un ton brusc și tăios.

Deși vorbea tare și răsunător, vocea cântată a lui Bonaparte era un fel de țipăt răgușit, care îi făcea pe cei din jur să renunțe la orice deferență și să-și bage degetele în urechi.

Avea rezerve inepuizabile de energie, astfel încât adesea se foia încolo și înapoi, sau prefera o plimbare ori o partidă de călărie. Și

călărea năvalnic, năpustindu-se vijelios pe orice fel de teren, fără să țină seama de obstacole, oricât ar fi fjr>et

primejdioase. Dacă i-ai fi sugerat să ocolească vreun hățiș, etin copac căzut sau vreun fir de apă ieșit din albie, te-ai fi jes cu una dintre privirile lui sumbre și străpungătoare, râdea deseori, dar nu se lovea niciodată prea rău; după fiecare căzătură, striga pur și simplu: „Mi-am frânt gâtul!”, se ridica încăleca la loc. Nimeni nu îndrăzneă să facă vreun Comentariu pe marginea acestor accidente frecvente, temându-se de mânia lui, însă în particular cei din anturajul lui își făceau griji că, în orice moment, un singur salt nesăbuit sau un galop îndrăzneț ar putea pune capăt carierei, dacă nu chiar și vieții lui.

Mai grav, însă, era faptul că Bonaparte îi silea și pe alții să i se alăture în escapadele acestea vijelioase prin țară. Ori de câte ori conducea o caleașca sau vreun alt vehicul ușor, insista ca soția și alți prieteni să-l însoțească în goana sa peste câmpurile arate sau peste întinse meleaguri pustii, când roțile trăsurii săreau periculos dintr-o hârtoapă în alta.

Pasagerii sufereau la fiecare hurducătură, stând cu degetele încheștate pe mânerelor portierelor atunci când trăsura lua curbele pe două roți, gata să se răstoarne. Până și cel mai rezistent dintre supraviețuitorii acestor excursii periculoase ajungea acasă cu inima cât un purice, de frică.

Joséphine începuse să-și dea seama că lui Bonaparte îi făceau plăcere necazurile celorlalți. Nu-i puneă numai în pericol, ci se și distra tachinându-i până dincolo de limitele bunei-cuviințe, adresându-le tot felul de insulte și porecle absurde, ciupindu-i de nas sau trăgându-i rău de urechi. Fără îndoială că glumea, însă joaca lui avea ceva tăios, fiindcă Bonaparte era lipsit de tact în societate, iar atitudinea stângace și vorba lui certărească reprezentau maniera sa de a comunica nourmal; pe deplin conștient de aceste cusururi, el nu făcea să se enerveze și mai tare.

Toată toamna anului 1796, când Bonaparte a fost plecat vreme, Joséphine și-a împărțit timpul între cele două Pasiuni ale sale, pentru Hippolyte Charles (pe drumuri și el, aproape mereu și remarcându-se

prin vitejie în bătălia de la

St. Georges, la mijlocul lui septembrie) și pentru contractele militare. De asemenea, o chemase să-i țină de urât pe prietena sa de la Paris, vulgara, maniaca și veșnic amuzanta Fortunee Hamelin. Odată cu Fortunee, au mai venit o sumedenie de croitori, peruchieri, modiste și bijutieri, toți dornici de comenzi, nu numai de la Madame Bonaparte și eleganele ei prietene, ci și de la puținele, dar curajoasele, doamne milaneze care începuseră să adopte stilul parizienelor.

Căci Joséphine avea adepți – ce-i drept, nu prea numeroase – care îi urmau exemplul; dacă își punea o tunică roz decoltată, cu o trenă cu franjuri negre și niște mâneci negre transparente, se găseau imediat câteva contese italiene care să comande veșminte identice – și, de asemenea, mănuși lungi de culoarea nucilor, pantofi din piele galbenă și ciorapi albi cu monede verzi – într-un cuvânt cam tot ce prefera doamna generalului. Ba mai mult, câteva dintre ele imitau „coafura dragon”, care le plăcea parizienelor – un mic coif militar pus în vârful unui ciuf din bucle asimetrice – și copiau obiceiul lui Fortunee Hamelin de a-și acoperi pieptul cu tot felul de pietre prețioase, astfel încât ajungea să sclipească asemenea unui „un râu de diamante”, în lumina lumânărilor.

Nu e de mirare, așadar, că tradiționaliștii și clerul reacționau puternic la ceea ce ei considerau a fi corupția milanezelor. Din nou s-au făcut auzite denunțuri de la amvoane și au apărut pamflete care o înfierau pe Madame Bonaparte, scandalos de sumar îmbrăcată; soții își povățuiau, cu asprime, soțiile și fiicele să nu adopte comportarea urâtă a franțuzoaicelor, cu felul lor nerușinat de a vorbi și cu privirea lor directă și lipsită de feminitate, în gloata de lingușitori de la palatul Serbelloni s-au format facțiuni, unele favorabile francezilor și moravurilor lor republicane îndrăznețe, altele detestându-i în taină pe cotropitori; lumea mormăia că Joséphine Bonaparte ar trebui să se întoarcă la Paris, unde îi era locul.

Murmurul milanezilor nemulțumiți s-a transformat în bombănit fățiș, apoi a cedat locul plângerilor atunci când lui Napoleon au început din nou să piardă bătălii; fața zecilor de mii de soldați austrieci care

dădeau năvală este Alpi, Bonaparte întrevedea disperat posibilitatea să oiaardă tot ceea ce câştigase din primăvară şi până în acel Moment. Dar, ulterior, în mlaştinile de lângă Arcole, situaţia a inversat, Napoleon obţinând o mare victorie. Din nou, a dat o pildă de vitejie, traversând un pod sub focul inamic şi îmbărbătându-şi oamenii, cu acelaşi neastâmpăr, în toiul luptei» pe care îl manifesta şi atunci când străbătea vijelios nielagurile, cu caleaşca lui.

„În fine, adorabila mea Joséphine, am renăscut”, scria el, în culmea fericirii, după bătălie. „Nu mai am în faţa ochilor spectrul morţii, iar inima mea tresaltă de bucurie”. Şase mii de ostaşi inamici fuseseră omorâţi pe câmpul de luptă, iar alţi cinci mii căzuseră prizonieri. Napoleon scăpase de la moarte, nu o dată, ci de două ori: atunci când adjutantul lui se aruncase eroic între comandantul său şi gloanţele care l-ar fi ucis în mod sigur, şi a doua oară când fratele lui mai mic, Louis, care slujea ca aghiotant, l-a scos dintr-un canal, în care altminteri s-ar fi înecat.

Entuziasmat de victorie şi îmbărbătat de convingerea nelipsită că era invulnerabil, generalul şi-a îndreptat gândurile spre soţia sa. „Doamne Sfinte! Ce fericit aş fi dacă te-aş putea vedea, aşa drăguţă cum eşti, la toaletă, cu umerii tăi delicaţi, sânii micuţi şi albi, dar atât de elastici şi tari, iar deasupra un căpşor frumos, cu basma de creolă, atât de apetisant că-ţi vine să-l mănânci”. Şi zăbovea asupra fiecăreia dintre formele ademenitoare ale trupului ei, oprindu-se mai ales la „mica Pădure Neagră”. „O sărut de mii de ori şi aştept cu nerăbdare să fiu în ea”.

„A trăi în Joséphine”, scria el, „înseamnă a trăi în Câmpiile Elizee. Te sărut pe gură, pe ochi, pe umăr, pe sâni, Peste tot, peste tot!”

În decembrie, Joséphine a primit la Milano vizita i sale, Pauline Bonaparte, sora lui Napoleon, o fată

Şaisprezece ani, vioaie, neascultătoare şi izbitor de frumoasă. Pauline, căreia în familie i se spunea „frumuşica Paulette”, era de nestăpânit şi vădea o senzualitate debordanta la treisprezece ani se îndrăgostise de un seducător absolut anost, în vârstă de patruzeci de ani, Stanislas Freron, un prieten de-al lui Barras. Eforturile lui

Bonaparte de a o despărți pe Paulette de iubitul ei desfrânatnu făcuseră decât s-o îndârjească și mai mult în hotărârea de a se mărita cu el, așa că la vârsta de cincisprezece ani s-a logodit în taină cu alesul său.

Cu o încăpățănare ce-și găsea corespondent doar în firea sa frivolă și sentimentală, Paulette a anunțat că Freron era singurul bărbat pe care îl va iubi vreodată, fiind deranjată de faptul că familia nu îl accepta ca pe viitorul ei soț. Dar i se părea de-a dreptul revoltătoare opoziția cumnatei sale, Joséphine, pe care nu o întâlnise niciodată, însă auzise de renumele ei de mare destrăbălată.

Când a venit la Milano, însoțită de unchiul său Fesch, un preot rubicond și bun la suflet, care trăgea și el profituri de pe urma aprovizionării armatei, Paulette era foarte pornită împotriva lui Joséphine, și nici după ce au făcut cunoștință nu și-a schimbat atitudinea. Această antipatie față de cumnata sa a crescut de la o zi la alta, pe măsură ce Paulette observa farmecul incontestabil al lui Joséphine – fața drăgălașă și dulce, silueta suplă, eleganța naturală, bunătatea și șarmul ei copleșitor. Invidia amplifică antipatia lui Paulette, o invidie stârnită nu numai de abilitatea socială a cumnatei ei, ci și de garderoba ei bogată și din ce în ce mai substanțială, de bijuteriile și perlele ei, pe scurt de poziția ei de lider al modei.

Paulette nu se mulțumea doar cu faptul că era admirată pentru frumusețea sa incontestabilă, ci aspira să fie ea cea care dădea tonul în modă – ulterior, Bonaparte avea s-o poreclească

„Regina zorzoanelor”, din cauza slăbiciunii ei pentru tot felul de podoabe –, așa că nu-și putea reprima ciuda înveninată când o vedea pe Joséphine ocupând locul la care râvnea și ea.

Fără să se sinchisească de eforturile lui Joséphine de a se împrieteni cu ea, Paulette era răutăcioasă și rece cu aceasta cumnată a sa, fiind supărată pe ea din cauza lui Frero, znuind-o pentru toaletele sale somptuoase și manifestându-și gelozia când Napoleon se arăta pasionat și afectuos, ca de bicei, cu soția sa. Rivalitatea unilaterală dintre cele două femei se baza în mare parte pe ideea lui Pauline că ea, la jgprezece ani, era mult mai frumoasă decât fusese Joséphine

vreodată.

Când Joséphine și Paulette s-au dus la Bologna, la începutul anului 1797, pentru a se afla în preajma lui Napoleon în următoarea fază a campaniei sale militare, rivalitatea s-a preschimbat în răutate fățișă. Obraznică, Paulette a început s-o maimuțărească pe Joséphine, luând-o peste picior și făcând tot soiul de remarce malițioase. Uitând de marea ei pasiune pentru Freron, cocheta ostentativ cu nenumărații ofițeri din Bologna, inclusiv cu Hippolyte Charles, știind – fiindcă îi plăcea să plece urechea la bârfe – că n-o putea răni mai tare pe cumnata sa decât furându-i amantul.

În continuare bolnavă, chinuită de coșmaruri în care Bonaparte apărea mort, îndurerată de insultele, jignirile și uneltirile tinerei sale cumnate, Joséphine a început să tânjească după Paris, unde s-ar fi simțit mult mai bine, în mijlocul prietenilor.⁴ Le trimitea daruri celor de care îi era dor: o pălărie de pai de la Livorno, pentru Therese Tallien, cârnați și brânză pentru Jean Tallien, un șirag de corali pentru fiica lor, Thermidor, lichioruri italienești pentru Barras.

„Mi-e greu să stau departe atâta vreme de scumpii mei copii”, îi scria ea lui Hortense. „Ard de nerăbdare să-i strâng la piept. Am toate motivele, totuși, să sper că această clipă va veni în curând și asta mă va ajuta să mă restabilesc pe deplin”. După ce capturase, în fine, fortăreața Mantua, care era un important punct strategic, Bonaparte continua Campania militară, atacând statele papale. La sfârșitul lunii oruarie 1797, papa pierduse Bologna, Ferrara, Ravenna și Veona; cea mai mare parte a Italiei era acum în mâinile anezilor. După încheierea luptelor vor putea merge cu toții așa – sau cel puțin așa spera Joséphine.

„Scrie-mi mai des”, o îndemna ea pe Hortense. N-a ⁴ mai primit de mult timp vești de la tine. iubește-o-pe marna ta cum te iubește și ea, și vei afla ce înseamnă să jiclори pe cineva. La revedere, micuța mea Hortense. Mămica te îmbrățișează și te iubește din tot sufletul”. ⁵

Joséphine tânjea să se întoarcă acasă – însă, deocamdată, Bonaparte avea alte planuri. Voia să se bucure o vreme de cuceririle sale. A închiriat Villa Crivelli, în Mombello, la câțiva kilometri de

Milano, unde și-a invitat rudele să petreacă vâra împreună cu el și cu Joséphine.

Așadar, urma o vacanță cu familia soțului, nu a sa. Pe Paulette și pe Joseph îi cunoștea deja; prima era odioasă, iar al doilea acru și cârcotaș. În curând, avea să-i întâlnească și pe ceilalți: Elisa, Caroline, Louis și Jérôme, împreună cu soacra sa, Letizia. Bonaparte mai avea un frate, Lucien, pe care nu-l invitasese, însă, la Mombello, deoarece ofensase familia însurându-se cu o femeie nepotrivită.

Joséphine era foarte preocupată de treburile casei, în aprilie, când se pregătea să se mute la Villa Crivelli. Bonaparte voia ca Paulette să se mărite și trecea în revistă ofițerii cei mai potriviți pentru rolul de soț. Așadar, trebuia să facă aranjamentele necesare pentru încheierea acestei căsătorii, concomitent cu rezolvarea problemelor complicate legate de găzduirea rudelor prin alianță, precum și a celorlalți musafiri, pe care Bonaparte avea să-i invite, cu siguranță.

Vila avea nevoie de reparații, trebuia cumpărat mobilier, iar servitorimea necesita o permanentă supraveghere.

Și, ca de obicei, mai era și Hippolyte, dorința sufletului ei, deopotrivă motiv de bucurie, dar și de suferință. Cum va **t**reuși oare, în mijlocul atâtor oameni și cu o sumedenie de treburi pe cap, să se ocupe și de el?

Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”.

Toți trandafirii din grădinile Villei Crivelli erau în floare la începutul lui iunie **1797**, când Madame Letizia Bonaparte, împreună cu copiii ei mezini, Caroline și Jérôme, au coborât din trăsură și au îmbrățișat cu privirea elegantul castel din fața lor. Purtând, ca întotdeauna, o rochie neagră sobră, cu mâneci lungi, pantofi negri și pălăria neagră cu voal, portul tradițional al văduvelor corsicane, făcea o notă contrastantă cu bogăția de culori din jurul ei, nuanțele vii de roșu și roz ale florilor, razele aurii ale soarelui care se revărsau peste pajiștile verzi, albastrul și verdele livrelor cu care erau îmbrăcați servitorii postați în jurul trăsurii, gata să-și ofere serviciile.

Madame Bonaparte, foarte admirată pe timpuri pentru frumusețea sa, arăta și acum bine, la cei aproape cincizeci de ani ai săi,

deși ochii negri și vicleni erau înconjurați acum de riduri, iar părul, cândva negru și bogat, se rărise și încărunțise.

Excesiv de mândră, semeată și intolerantă față de manifestările de frivolitate, această femeie avea întipărită pe trăsăturile sale ascuțite o expresie de integritate sumbră, care venea din deprinderea de a vedea viața ca pe o serie de lupte încrâncenate 'nipotriva unei sorți amare. Era o supraviețuitoare.

În copilărie, Letizia înfruntase primejdiile revoluției

Corsicane, umblând cu un pumnal la brâu și înfruntând

& reuțăile luptei. Trecuse de douăsprezece ori prin chinurile feerii, iar pe unul dintre copii îl născuse de una singură. Se

Plase cu adversitățile implicate de o văduvie prematură și

Crescuse în sărăcie cei opt copii rămași în viață, îndurase stoicism suferința de a fi expulzată din Corsica și azvârlită în viitoarea revoluției, cu toate incertitudinile ei, ieșind practic nevătămată din cele mai grele încercări.

După ce depășise toate obstacolele pe care i le rezervase soarta, Letizia părea prea puțin impresionată de remarcabilul succes al celui de-al doilea fiu al său. Desigur, știuse cum să chivernisească generoasele sume de bani pe care băiatul ție trimisese în ultimul an și jumătate, de când ajunsese brusc o personalitate, și era încântată de onoarea pe care Poleone al ei o aducea numelui de Buonaparte. Însă clădirea somptuoasă a Villei Crivelli, cu terenul ei princiar și cu nesfârșita suită de servitori, adunați acum s-o întâmpine, o lăsau rece. Cel mult, simțea un fel de dispreț față de luxul acela ostentativ și confortul desăvârșit. Dar luxul și confortul au zămislit slăbiciune și viciu; așa că ea prefera austeritatea și cumpătarea.

Letizia știa, bineînțeles, cine purta vina pentru această opulență ostentativă: cea care îi devenise de curând noră, Joséphine Beauharnais. Nu era un secret pentru nimeni faptul că faimoasei vicontese de Beauharnais îi plăcea traiul extravagant și că risipea bani pe vile închiriate și armate de servitori; și asta fiindcă nu-i stătea mintea decât la plăceri și lenevie. Tot ceea ce auzise Letizia despre nora ei o îndreptățea s-o disprețuiască și s-o condamne cu asprime,

pentru că îl sedusese și îl corupsese pe naivul Poleone.

Și când Letizia a întâlnit-o pe Joséphine, nimic din primirea caldă pe care i-a făcut-o aceasta nu i-a risipit ideile preconceptuate. Letizia a fost dintotdeauna o femeie respectabilă provenită din mica nobilime corsicană. Vicontesa de Beauharnais – fiindcă aproape nu reușea să vadă în Joséphine o „Madame Bonaparte” – era o târfă, după cum se exprimase ea, fără ca Joséphine să audă. Letizia se hotărâse să adopte față de nora sa o atitudine corectă și rece, dar să n-o accepte și să n-o socotească niciodată un membru cu drepturi depl 116 al clanului Bonaparte.

Dacă Letizia era glacială, dar corectă, fiica ei cea marțelisa, a adoptat față de ea o atitudine de-a dreptul osti a Dolofană și informă, cu o față rotundă neatrăgătoare și ve kufhată, Elisa excela prin urâțenie și nu făcea niciun efort. și amelioreze aspectul exterior, înfumurată pentru 5 teligența ei, îi lua pe toți peste picior, dovedindu-se extrem! te răutăcioasă față de Joséphine.

Împreună cu Elisa, venise la Mombello și proaspătul ei Ot pelix Bacciochi, un ofițer corsican, cu cincisprezece ani mai mare decât ea, pe care nu-l putea suferi; se măritase cu el, nesocotind obiecțiile fratelui său, Napoleon, fiindcă la douăzeci de ani era deja fată bătrână și în afara lui Felix n-o mai ceruse de nevastă niciun alt bărbat. Felix era slab de înger, cu un aer bovin, ineficient și adesea ridiculizat din cauza numelui său, Bacciochi, care însemna „Sărută-Ochii”. Știind că celebrul frate al lui Elisa nu fusese de acord cu căsătoria lor, Felix se simțea, probabil, foarte stânjenit la Mombello.

Dintre ceilalți membri ai familiei Bonaparte, Louis, de nouăsprezece ani, aghiotant al fratelui său și erou în campania din Italia, se remarcă prin blândețea – o calitate rar întâlnită la membrii familiei lor – și prin cumsecădenia sa. Napoleon ținea foarte mult la Louis. îl învățase carte, îi făcuse de mâncare, îl instruisese pentru viața de ostaș, crescându-l practic ca pe propriul fiu. Iar Louis, la rândul său, le dăduse motive de mândrie, fratelui și familiei. Se remarcase prin acte de bravură extraordinară, trecând de nenumărate ori prin focul inamic ca să transmită mesaje. Iar atunci când fratele său fusese în

mare pericol în mlaștinile de lângă Arcole, Louis îi salvase viața.

Dintre ceilalți membri ai clanului, Caroline, în vârstă de cincisprezece ani, era o fată isteasă, rumenă în obraji, însă Prea voinică pentru a fi atrăgătoare, iar Jérôme, care avea acum treisprezece ani, se remarcă doar prin faptul că îl imita Pe fratele său și făcea glume pe seama celorlalți. Unchiul esch, fratele vitreg al Letiziei, care venise în Italia cu aulette, în urmă cu șase luni, se mulțumea să rămână undeva a Periferia vieții de familie, încântat de misiunea de a i armata, pe care i-o încredințase Bonaparte.

lui Joseph, Mie, moștenitoarea care sacrificase pe căsătoriei întreaga sa avere, stătea și ea cuminte fi deoparte. Comportamentul ei rezervat constituia un repr? constant la adresa cumnatei sale, care, liniștită și grațioasă prezida la Mombello de parcă ar fi descins dintr-un neam regesc

Cu acest prilej au ieșit în evidență talentele lui Josephing de femeie mondenă. Bonaparte dorea ca Mombello să fie ceva mai mult decât un simplu cartier general militar amplasat într-un splendid castel aristocratic; el voia o curte, Or Joséphine i-a creat ambianța unei curți regale. În vilă, nimeni nu se ocupa de afaceri sau de rezolvarea treburilor curente.

Ofițerii sau vizitatorii, care veneau cu depeșe ori petiții, erau îndrumați spre un cort mare amplasat în grădină. Saloanele împodobite și sălile de primire din vilă găzduiau recepții și dineuri speciale, unde avea acces doar elita locală, incluzând artiști și muzicieni, oameni de stat și intelectuali, cărora li se permitea să-și aducă omagiul generalului Bonaparte și să se așeze alături de rudele lui semianalfabete la lungă masa oficială.

Lui Joséphine îi plăceau în mod special vastele grădini și serele din Mombello. Aici, fugind de rudele dezagreabile și de veșnica forfotă de sub cortul uriaș, se putea plimba pe aleile străjuite de ploi și pe sub coroanele umbroase ale duzilor și stejarilor. Aerul cald era înmiresmat de parfumul dulce al iasomei și al liliacului, în preajma zidurilor vechi de piatră, creșteau o mulțime de flori colorate – ciclame roșii, nu-mă-uita albastre și anemone târzii. Păsărele cântătoare,

adunate ciorchine, ciripeau prin pădure și prin tufișurile de pe marginile micilor iazuri albastrii, iar păsările de apă rațe, lebede, egrete și cufundaci – alunecau agale pe suprafața lucioasă a apei, sub soarele fierbinte.

Joséphine avea o afinitate specială pentru lebede. La Mombello, erau o mulțime de lebede, elegante și distinse, iar calmul lor i se părea odihnitor, în contrast cu propria stare de agitație și disconfort. Dacă Joséphine ar fi fost mai meditativă din fire, s-ar fi văzut în postura unei lebede: și ea ieșise dintr-o adolescență de provincială, aidoma puiului ce lebădă lipsit de grație; ulterior se transformase într-o femeie lădă și rafinată, aidoma lebedei la maturitate, frumusețea sfăa venind odată cu vârsta.

Ca și lebedele de la Mombello, în vara anului 1797 sephine ajunsese la apogeul gloriei sale. Trecuse de mult prima tinerețe, care lăsase în urmă o splendoare unperceptibilă, un fel de aspect vaporos ce o făcea deosebită, parcă ar fi descins dintr-un basm. Drăgălășenia și delicatețea ei, accentuate de părul castaniu strălucitor care 6 revarsa în cărlionți dintr-un fileu auriu exercitau o atracție greu de definit. Ochii albaștri, umbriți de gene lungi, tenul uluitor și silueta ideală erau, cum îi plăcea lui Bonaparte să spună, „incomparabile”. Femeile mai tinere și sclipitor de frumoase, ca Paulette Bonaparte de pildă, păreau prea materiale în comparație cu farmecul vibrant, eteric și aproape misterios al lui Joséphine.

La scurt timp după adunarea clanului lui Bonaparte la Mombello, Napoleon a anunțat că sora sa Paulette se va mărita cu generalul de brigadă Victor Leclercq, un ofițer brav, dar altminteri prozaic și nearătos, care făcea parte din statul lui major. De bună seamă că Bonaparte mizase pe faptul că Leclercq o va ține în frâu pe capricioasa Paulette; părerea miresei nu s-a consemnat nicăieri, deși probabil că Paulette era încântată de faptul că se bucura de atăta atenție și admirație.

După toate aparențele, pe fostul ei iubit, Freron, îl dăduse uitării – sau, oricum, nu-l mai avea prezent mereu în minte.

Sub privirile Letiziei, care tot timpul tricota ceva în poală,

Joséphine a făcut pregătirile de nuntă. Era nevoie de multe lucruri – o rochie nouă și scumpă pentru Paulette, flori, mâncare pentru musafiri, ornamente pentru capela castelului, furierii erau trimiși la Milano de zece ori pe zi, iar căruțele uicărcate cu lucruri înaintau anevoie pe drumul de țară care ducea la castel.

În mijlocul acestor preparative, Elisa și soțul ei nu au

°st dați uitării, înlăcrimată, Elisa i-a cerut iertare fratelui au necruțător, pentru că nu ținuse seama de obiecțiile lui în

Vlnfa mariajului său. După o scenă, Bonaparte a cedat, de dragul familiei, și a iertat-o pe păcătoasă, consimțind căsătoria lor să primească binecuvântarea în capelă. Așa-aw în ziua fixată, cele două perechi s-au aflat în fața altarul!

Paulette răpitor de frumoasă, Elisa urâtă, dar triumfătoare După ceremonie, serbările au continuat săptămâni în Joséphine a organizat recepții și petreceri, la care Paulette «Victor Leclercq, Elisa și Felix Bacciochi au fost gazde cu onoare – alături de Letizia, care stătea pe scaun, cu o figurs distantă și semeată în veșmintele sale negre de văduvă, și accepta plecăciunile și complimentele oaspeților cu un aer binevoitor.

Punctul culminant al festivităților de nuntă l-a constituit o excursie la Villa Villani, pe malul lacului Como, unde familia și musafirii s-au ospătat copios, încântați de focurile de artificii și de flotila de bărci luminate, care pluteau pe apă. Noii căsătoriți s-au bucurat de tot felul de onoruri: au călătorit cu trăsuri aurite, escortați de escadroane de ofițeri de cavalerie, cu tunici roșii; au fost întâmpinați cu ovații de către săteni; timp de două zile s-au simțit de parcă ei, și nu generalul Bonaparte și soția erau adevăratele celebrități ale familiei.

Joséphine a fost cea care a organizat toate aceste distracții grandioase pentru Paulette, Elisa și soții lor, însă, în loc să îi aprecieze eforturile și bunăvoința implicită, membrii familiei Bonaparte și-au înăsprit comportarea față de ea. Mai cu seamă Joseph era rece, grosolan și disprețuitor; Elisa, deosebit de urăcioasă, iar Letizia, glacială. Paulette, care se purta cel mai unt dintre toți, îi zicea lui

Joséphine „baba” și îi scotea limba când aceasta era cu spatele; o spiona, colporta bârfele pe seama ei și râdea de felul cum se îmbrăca – un răs care ascundea, însă, multă invidie.

Potrivit rudelor ei prin alianță, defectele lui Josephin f alcătuiau o listă foarte lungă. Avea un trecut mai mult decr dubios, îl ademenise pe Bonaparte s-o ia de nevastă (e altfel se putea explica însurătoarea lui cu o femeie atât de bătrână și indezirabilă?). Îi reproșau faptul că era stearpa; risipitoare și vulgară, afișându-și nenumăratele bijuterii S

— Tari cu° lipsa de Jene8 a-a doar de indecența sa în kfa rje de vestimentație. Avea un anturaj imoral. (Aici, la clanul Bonaparte arăta cu degetul spre prietena și rașa lui Joséphine, amanta generalului Berthier, lăfarchesa Visconti, care, cu libertinajul său și cu obiceiul de e îmbrăca sumar, îl făcea până și pe Bonaparte să exclame: 3 noanine Sfinte! Ce femeie! Ce moravuri!) „povara acestei dușmăanii îndreptate împotriva ei era atât a. q apăsătoare, încât Joséphine a avut toate motivele să respire ușurată atunci când, spre sfârșitul lui iulie, membrii familiei Bonaparte și-au văzut de drumurile lor, Joseph plecând la Roma, Elisa în Corsica, unde a luat-o și pe Letizia, iar Jérôme, înapoi la Paris, la școală. Din nefericire, Paulette a rămas; îndatoririle militare ale lui Leclercq îl rețineau în Italia, ceea ce însemna că nici pe viitor Paulette nu va rata ocazia de a-și necăji cumnata.

Deși era conștient de atacurile înveninate ale rudelor sale la adresa soției lui preaiubite, Bonaparte nu sărise în apărarea ei. Poate că fusese exasperat de neputința de a întrona armonia între ei sau, mai plauzibil, cedase slăbiciunii recunoscute pentru rubedeniile sale. El însuși afirma că rudele făceau tot ce voiau din el1. Nu avea puterea să-i dojenească; cel mult se uita urât la Paulette în timpul acceselor ei de răutate, însă ea nici nu-l băga în seamă.

„Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”, îi declarase el lui Joseph, la începutul carierei sale triumfătoare. De atunci, nu preocupase niciun efort pentru a asigura bunăstarea fiecărui membru al familiei, inclusiv a «dezechilibratului” Lucien. Îi copleșise pe toți cu bani, onoruri și promovări, și așa avea să continue și pe viitor, în

esență, loialitatea și devotamentul lui față de rudele de sânge erau mai puternice decât impulsul de a-și apăra soția de Bacurile lor.

Joséphine observa acest lucru, îl înțelegea – dar era

Perată. Instinctul îi spunea că, măritându-se cu Bonaparte, e alesese fără să vrea cu noi dușmani – niște dușmani

Periculoși, dușmani corsicani, genul de oameni care practicaau r vendeta și care n-aveau s-o lase niciodată în pace. Nu-și îngăduia însă, să se gândească prea mult la aceste fantezii morbide.2] provocau migrene, iar migrenele o sileau să stea în camer & ei zile în șir, incapabilă să-și reprime stările depresive.

Odată cu venirea toamnei s-a produs și o schimbare temporară de decor. Bonaparte s-a dus la Passeriano, Republica Venețiană, să poarte tratative cu austriecii, iar în septembrie a chemat-o și pe Joséphine. Pe durata a șase săptămâni tensionate, negocierile dintre Bonaparte și diplomații austrieci, din rândul cărora se detașa în mod special exuberantul și rotofeiul conte Cobenzi – actor amator, cu o prezență impresionantă – s-au derulat cu intermitențele prilejuite de diverse dineuri oficiale și recepții, încheierea unui tratat de pace definitiv era extrem de dificilă, iar Bonaparte, irascibil și iritat de lungile ședințe de tratative, se purta uneori ca un copil ursuz. Se uita îmbufnat la Joséphine, o ciupea, îi dădea palme, o tachina, ba chiar arunca în ea cu bucăți de pâine peste masă. Joséphine îl privea dojenitor, cu un aer matern.

Dar și ei și austriecilor le venea greu să accepte infantilismele lui. Uneori, urla ca turbatul la diplomați, profera insulte, îi amenința sau spărgea farfurii, când îl apucau toanele.

„Imperiul vostru e ca o cotoroanță de servitoare pe care o siluiesc toți din casă”, zbigera el la Cobenzi, incapabil să-și reprime accesele de furie. Gesticulând frenetic, roșu la față, Napoleon tuna și fulgera, răsturnând mobilele și părăsind, în cele din urmă, discuțiile, cu un strigăt final: „Dacă vreți război, asta o să aveți!” Consternați, austriecii își spuneau că Bonaparte a înnebunit.

Lui Joséphine îi revenea sarcina de a-și potoli soțul furios – a cărui mânie nu era uneori decât o stratagemă în arta negocierii –, și tot

ea aplana spiritele și în tabăra austriacă.

Contele Cobenzi, mai ales, care își amintea bine de perioada domniei lui Ludovic al XVI-lea și a arhiducesei austriece⁶ Maria-Antoaneta, considera că dulcea prezență a lui Joséphine era ca un balsam în vârtoarea uraganului stârnit se delirurile verbale ale lui Bonaparte.

Joséphine știa să-i aline pe ceilalți, însă zbuciumul ei rămânea nepotolit. Din Milano, îi parvenise știrea Hip⁰6 se combinase cu o italiancă și că femeia semăna f arte mult cu ea. Nu se știa dacă era mai tânără sau de vârsta i II Hip⁰lyte-Plângând, Joséphine își strângea la piept atelușul – nu pe Fortune, ci câinele pe care i-l dăruise gjppolyte după ce murise Fortune – și jelea. O durea sufletul pentru Fortune, pentru faptul că Hippolyte n-o mai iubea doar pe ea, pentru singurătatea în care trăia, departe de Paris.

Ca să-și alunge starea de deprimare și să-și inoculeze convingerea că în scurt timp va fi din nou acasă, Joséphine a dat dispoziții ca imobilul de pe rue Chantereine să fie complet renovat. Bonaparte trimisese deja acasă multe opere de artă; mai erau apoi trofeele lui militare și bogăția de daruri pe care Joséphine le primise în timpul șederii sale în Italia. Măcar unele dintre acestea puteau fi folosite la redecorarea camerelor.

I-a scris unui prieten, arhitectul Vautier, și i-a dat mână liberă să aranjeze casa după ultimul strigăt al modei – pereți văruiți în culori închise și tari, decorați cu stucaturi albe sau cu ornamente sculptate din lemn, draperii violete și negre, tapete pictate de mână, cu desene antice, mese impozante din mahon și jilțuri a căror lucrătură era inspirată de modele romane și etrusce. Totul trebuia făcut repede, indiferent de preț. Joséphine dorea ca reședința să fie gata atunci când Bonaparte se va întoarce la Paris.³

În noiembrie, Napoleon era din nou pe drum, după ce încheiase cu succes prima fază a negocierilor cu austriecii.

Urma să participe la a doua rundă de convorbiri, la Rastatt lângă Stuttgart, iar după încheierea tratativelor intenționa să meargă direct la Paris. Joséphine era liberă, în fine, să se ducă acasă.

Înainte de a pleca, totuși, mai avea o ultimă obligație. A acceptat invitația făcută de fosta Republică Venețiană acum.

Printr-un clauzelor noului tratat, un stat clientelar al Austriei este a întreprinde o vizită de patru zile în sublimul oraș al
Balelor.

Nu există nicio consemnare cu privire la reacția], Joséphine în momentul în care a văzut prima oară Venetia dar, deși era sătulă de serbări și celebrări publice, probavi că a fost încântată de acest oraș vechi și bogat, cu clădirii lui din cărămizi roz care pluteau parcă în lumina argintie lagunelor. Aici sălășluia vraja Italiei, un amestec unic (je grandoare fanată, joc de culori și clădiri vechi, pe care timpii își pusese pecetea, toate formând un tablou absolut exotic în timpul unei plimbări nocturne pe Marele Canal, când a trecut pe lângă palatele maiestuoase, cu balcoanele LOR ornamentate, cu ferestre gotice și acoperișuri crenelate luminate de torțe și lumânări, mii de gondole împânzeau canalele, fiecare având câte un felinar; apa sclipea de la miile de reflexe aurii. Când s-a dus la un picnic la Lido, nisipurile, marea și cerul se contopeau alcătuind un tablou de neuitat.

Localnicii i-au arătat lui Madame Bonaparte tot ceea ce conferise glorie orașului: splendorile din San Marco, măreția Palatului Dogilor, unde s-a organizat un fastuos bal în onoarea ei și o impozantă paradă a bărcilor. Și, pretutindeni unde se ducea, Joséphine era ovaționată, fiind admirată pentru frumusețea și eleganța sa.

După patru zile de neuitat, și-a luat rămas-bun de la primitorii sale gazde. Acum, în fine, era în drum spre casă, spre Paris, spre locuința proaspăt redecorată, spre vechii ei prieteni. Dar întoarcerea acasă nu va fi complet senină, în privința aceasta n-avea niciun dubiu. Primise vești de la Milano, unde circulau zvonuri sumbre despre Hippolyte, care tocmai fusese avansat la gradul de căpitan de husari. Lumea spunea că Bonaparte ordonase arestarea lui Hippolyte și că intenționa să-l execute.

Chiar dacă informația era falsă, lucru de care nu putea fi sigură, tot avea motive de îngrijorare. Știa, însă, cu certitudine faptul că, nu o dată, ci de mai multe ori, Bonaparte fusese avertizat că Hippolyte

reprezenta un pericol pentru casnicul; îi șoptiseră lucrul acesta Paulette, flegmaticul și ostilu Joseph, fosta cameristă a lui Joséphine, răutăcioasa Louise Compoin, poate și Antoine Hamelin, care, ca și Louise, știa legătura ei cu Hippolyte. Or, Joséphine simțea că toate i cunoștințele lui Bonaarte îl vor îndemna să și cunoștințele lui Bonaparte îl vor îndemna să se a ceotorosească de ea cât mai iute cu putință.

Înfolită în blănuri, cu mâinile vârâte într-un manșon gros ținând cățelușul în poală, Joséphine a călătorit încet la Paris, *e o vreme* îngrozitoare de decembrie, în timpul iernii, iyersarea Alpilor era o întreprindere riscantă și de lungă durată; stratul gros de zăpadă făcea înaintarea primejdioasă, mulți călători rămânând împotmoliți în nămeți sau pierzându-și viața în avalanșe spectaculoase. Ea a avut noroc și a ajuns cu bine în Franța, unde burnița și ploua; spre încântarea ei, fiecare oraș prin care a trecut i-a organizat o primire frumoasă.

La Lyon, locuitorii au ieșit din case în ciuda frigului de afară ca să o ovaționeze și să asiste la încoronarea ei simbolică, cu o diademă de roze; autoritățile locale au dat petreceri și dineuri, la care s-a întâlnit cu cetățenii frunzași.

În alte orașe i s-a cerut să vorbească și să le spună mulțimilor adunate ce voiau acestea să audă – că generalul Bonaparte era gata să se sacrifice pentru binele lor și al republicii.

Joséphine era vicleană. Știa că din cauza celebrității Bonaparte ajunsese să aibă dușmani politici, care încercau să-i sperie pe adepții lui, susținând că era avid de putere. Or, ea spunea ce trebuia și făcea impresie, pentru a contracara aceste temeri. Dezarmant de dulce, elegantă și grațioasă, cu zâmbetul ei cordial și cu vocea melodioasă, Joséphine le câștiga inimile francezilor.

„Tovarășă a eroului admirat de toate națiile, / în tine inimile noastre aclamă sursa lui de inspirație”, cânta corul din orașul Moulins. Orașenii au ovaționat până au răgușit, când trăsura lui Joséphine a trecut pe strada principală. Strigau toți în gura mare „Doamna victoriilor noastre”, „Salvatorul nostru, Napoleon” și „Trăiască

Republica Franceză!” Abia după vreun kilometru și ceva de la ieșirea din oraș, când Știmatele urale de „Drum bun” s-au pierdut în depărtare, Joséphine, obosită, și-a permis să se cufunde în pernele moi ale trăsurii, să închidă ochii și să se odihnească.

„> îi i t „Cea mai nenorocită dintre 1 femeii”.

— Când Bonaparte s-a întors la Paris, la începutul lunii decembrie 1797, a fost întâmpinat cu manifestări de adorație fără precedent. În evocările sale, Laure Junot îl prezenta ca pe „un colos aureolat de glorie”, un erou legendar, aclamat oriunde se ducea și sărbătorit la nesfârșit.

Deși i se încredinșase o misiune militară de importanță secundară în 1796 – Directorii intenționaseră ca armata lui din Italia să creeze o diversivitate pentru a scoate trupele austriece din operațiunea mult mai importantă de apărare a Vienei –, Bonaparte reușise să facă din Italia teatrul central de război și apoi să amenințe independența Vienei. În final ajunsese să îngenuncheze puternica Austrie. Potrivit tratatului de la Campo Formio, Austria a încheiat pace și i-a cedat Franței Belgia și malul vestic al Rinului. Franța se erija în puterea conducătoare din Europa, iar Bonaparte, în calitate de comandant militar, om de stat și creator al unor noi entități politice, ca Republica Cisalpină, devenea și el, rapid, figura centrală din Franța.

Nu avea nicio funcție politică, dar într-un fel el influența opțiunile politice ale francezilor – sau, cel puțin, ale parizienilor. Oamenii se țineau după trăsura lui, pe stradă, strigând „Trăiască Bonaparte!” Organizau parade în onoarea lui. Consiliul municipal a schimbat numele străzii unde locuia el, din rue Chantierine, în rue de la Victoire. Parizienii ÎS1 puneau portretul lui Napoleon, înconjurat de flori, în saloane.

vitrinele magazinelor, oriunde putea fi văzut și interpretat 1 a simbol al credinței lor. „Dumnezeu să-l aibă în pază spre loria noastră”, strigau ei când i se rostea numele „și să ne vbâvească de jugul Directorilor!” 1

Extraordinarul entuziasm public pe care îl stârnea cOnaparte era atât un semn al profunde nemulțumiri a francezilor față de

guvernarea republicană, cât și o dovadă de respect sincer față de generalul victorios. Cei aproape nouă ani de revoluție îi sleiseră de puteri pe francezi, care abia așteptau ca zbuciumul să ia o dată sfârșit. Învățaseră cu toții ce înseamnă frica, nesiguranța, haosul economic, crima, corupția și războiul. Trăiseră sub permanenta amenințare a violenței, înduraseră și deveniseră cu toții aproape insensibili la spectacolul zilnic al decapitărilor și al sângelui curgând din abundență pe caldarâm. La început în taină, apoi în șoapte conspirative și, în cele din urmă, fățiș, ba uneori chiar gălăgios, începuseră să pledeze în favoarea restaurării monarhiei.

Chiar dacă nu tânjeau după vechea monarhie a Bourbonilor, oricum îmbrățișau ideea de monarhie, ceea ce însemna un singur conducător puternic, care putea pune capăt certurilor republicane, instaurând stabilitatea și ordinea.

Bonaparte mai făcuse asta o dată, în toamna anului 1795 când la Paris se întronase haosul. La fel procedase și în Italia.

Mulți începuseră să spere că situația se va repeta.

Căci Directoratul se poticnea și se zdruncina din temelii.

Barras, același republican dur, se menținea în funcție, dar câțiva dintre colegii lui fuseseră schimbați de un electorat nemulțumit, iar o puternică facțiune monarhistă amenința să-i înlăture pe Directori și să instaureze un nou guvern, tot slab și experimental, care să poată fi manipulat. Se pregătea o epurare; pentru moment, Ja putere se aflau republicanii de stânga, iar cei care nu le 1 Împărtășeau vederile erau exilați în număr mare, în Guyana.

În această atmosferă tensionată, dar dătătoare de speranță, Pe 10 decembrie 1797, Directorii l-au primit oficial pe Bonaparte, în cadrul unei ceremonii care s-a desfășurat în

Hi

curtea Palatului Luxembourg. Toate străzile din jur înțesate de lume. Pe acoperișuri, oamenii se înghesuiau să vadă mai bine, iar la ferestre se zăreau șiruri întregi de fete curioase.

Un Altar al Națiunii fusese înălțat pe treptele palatului lângă el, stăteau în picioare cinci Directori, cu mutre nătânge în pelerinele lor

roșii și ample, cu fireturi aurii. Erau prezenți și membrii Consiliului Celor Cinci Sute, înveșmântați într-un) fel de togi din catifea roșcată și jobene albastre, iar alături de ei se afla un alt șir de demnitari, toți înzorzonați și împopoțonați după moda antică, reîntronată de Directorat.

O orchestră alcătuită din două sute de instrumentiști a atacat o melodie cunoscută: „Cântecul întoarcerii”, compus special în onoarea generalului Bonaparte și fredonat în tot orașul de când revenise la Paris. Brusc, din mijlocul mulțimii șerpuitoare, și-a făcut apariția însuși generalul care a urcat treptele din fața altarului; uniformă lui fără podoabe părea simplă și austeră, în comparație cu veșmintele sclipitoare ale celorlalți. Era escortat de aghiotanții lui, printre care se afla și fiul său vitreg, Eugène, un băiat chipeș, de șaisprezece ani. A fost întâmpinat cu aplauze frenetice, care s-au oprit abia după câteva minute. Mult mai scund decât ofițerii săi, dar impozant în uniformă sa elegantă, generalul a acceptat onorurile, fără să pară prea impresionat.

După cum își amintește Madame de Stae-l în memoriile sale, în clipa aceea, „el întruchipa speranța oricărui om, fie el republican sau regalist; toți legau prezentul și viitorul țării de puternica lui personalitate” 2.

Era un moment ce trebuia savurat, o adevărată culme în cariera generalului. Bonaparte credea de o bună bucată de vreme că era un om aparte. De câțiva ani, nutrea convingerea că i se rezervase un destin special. Și, până de curând, asociase împlinirea acestui destin cu persoana lui Joséphine. Ea u purtase întotdeauna noroc.

În ziua aceasta, totuși, Joséphine nu se afla lângă el, pentru a-i împărtăși triumful, îi simțea absența chiar mai acut fi de obicei. Nu punea la îndoială dorința ei de a fi alături el, î*18** nu ajunsese încă la Paris. Și se zvonea – așa II Ovesteau rudele lui – că nu călătorea singură, ci cu amantul său, Hippolyte Charles.

În cele din urmă, când trăsura a ajuns pe rue de la Victoire și Joséphine a pus piciorul pe pământul acoperit cu zăpadă, se simțea obosită și încordată. Călătoria anevoioasă, permanentă luptă cu migrenele și neliniștea la gândul că urma să îl întâlnească pe soțul ei își

potențau efectul combinat, îmbătrânind-o. Cine ar fi văzut-o n-ar mai fi zis că e o tânără de treizeci și patru de ani, subțirică și adolescentină, ci o femeie de patruzeci de ani, măcinată de griji.

Și avea nenumărate motive de neliniște legate de posibila reacție a lui Bonaparte la zvonurile despre aventura ei cu Hippolyte, zvonuri colportate de rudele ei prin alianță, mai ales de Joseph. La aceasta se adăugau incertitudinea viitoarelor ei întâlniri cu Hippolyte, acum când urma să trăiască alături de Bonaparte, sub același acoperiș, zi de zi, precum și teama că Hippolyte o înșela. Acesta o ajutase să scape de una din griji, intrând în posesia scrisorilor de dragoste pe care ea i le trimisese răposatului general Hoche (care murise recent de pneumonie), pentru ca Bonaparte să nu dea cumva vreodată de ele și să facă o criză de gelozie.

Dar în primul rând o îngrijora faptul că întârziase. Ministrul de Externe, Talleyrand, organizase un mare bal în onoarea ei, dar, fiindcă nu ajunsese la timp ca să poată participa, acesta fusese amânat – nu o dată, ci de două ori. Știa că Bonaparte va considera intolerabilă abaterea și că rudele ei prin alianță o vor adăuga și pe aceasta pe lista păcatelor ei.

Și, totuși, nu conta starea ei de oboseală; trebuia să

Participe. Nu era numai un bal, ci practic o ceremonie de să-l. Seara târziu, pe 3 ianuarie 1798, generalul și Madame

°naparte au coborât din trăsură lor la Hotel Galiffet, palatul

1 Talleyrand, și, trecând prin spațiosul hol de la intrare, apoi

Întrând scările largi cu balustradă de marmură, au pătruns în magnifica sală de bal, înțesată de lume.

În sala imensă se aflau patru mii de oaspeți, toți așteptând intrarea oaspetelui de onoare. Când i-au văzut pe soții Bonaparte, au izbucnit în aplauze politicoase, iar cei aflați în apropierea lui Joséphine au observat cât era de palidă și de trasă la față. Deși balul fusese organizat în onoarea lui Joséphine, Bonaparte, eroul momentului, a fost cel asaltat de admiratori. Datorită atenției de care s-a bucurat el, lumea nu o mai băga în seamă atât de mult și nici nu mai remarcă evidenta tensiune dintre cei doi. Văzându-l toată seara lângă ea, privitorii au

presupus că această considerație era un semn de devotament din partea lui; în realitate, comportamentul lui vădea mai degrabă gelozie sau nesiguranță, ori un efort de a contracara zvonurile potrivit cărora nevasta generalului se iubea cu alt bărbat.

Prin splendoarea decorațiunilor, operele de artă valoroase, reproducerile expuse la vedere, prin abundența de mâncăruri fine și băuturi, ca și prin argintăria și porțelanurile minunate, balul lui Talleyrand amintea de opulența vechiului regim. Se renunțase complet la simplitatea republicană. Deși balul se ținea în miez de iarnă, casa era plină de mirosul primăvărat al florilor proaspete de iasomie; gazda comandase sute de buchete de iasomie înflorită, aduse din Provence la Paris special pentru această noapte, cu mare cheltuială.

Soții Bonaparte au rămas la supeu, care a fost servit în stilul prerevoluționar, femeile stând jos, iar bărbații în picioare, în spatele lor, ca să le servească (Talleyrand o servea pe Joséphine), însă au plecat înainte să reînceapă dansul, adică la scurt timp după ce s-au strâns farfuriile de la ultimul fel de mâncare. Spre deosebire de soția lui, Bonaparte dansa prost. Nu încape îndoială, așadar, că era prea vanitos ca să-și arate nepriceperea la dansurile complicate, în vogă la vremea respectivă, în plus, avea capul plin de gânduri.

Pe lângă neliniștea stârnită de zvonurile despre Joséphine și neplăcerea provocată de extravaganța cu care această redecorase casa lor, Napoleon era preocupat de viitorul său.

Se pregătea pentru o nouă confruntare, dar în același timp / nu voia să lase impresia că ar reprezenta o amenințare politica en Directori. La rândul lor, Directorii erau dornici să vploteze remarcabila sa abilitate pe câmpul de luptă, dar u aveau de gând să-l ridice și mai mult în slăvi în ochii OpOrului. Adoptarea celei mai potrivite atitudini necesita tă chibzuință și diplomație.

În februarie, Bonaparte părea să-și fi pierdut astâmpărul fa lipsa unei activități cu un scop precis, se plimba ca un leu în cușcă. Declarând că Parisul „îl apăsa ca o manta de plumb”, a pornit într-o vizită inopinată la porturile de la jylarea Manecii, lăsând-o pe Joséphine să se vadă cu vechii prieteni și să se instaleze în casa

proaspăt redecorată.

Joséphine nu pregetase să reînnoade vechile relații – cu Therese Tallien, cu Madame Campi și Fortunee Hamelin, cu mătușa ei Edmée și vârstnicul ei soț ce locuiau acum în Saint Germain, cu Barras, de care era cea mai apropiată, și în primul rând cu Hippolyte.

Dădea dovadă de nesăbuiță. Se vedea aproape în fiecare zi cu Hippolyte, care era în permisie și locuia în casa principalului acționar de la Compania Bodin, în Faubourg St. Honoré. Vizitele ei erau dictate într-o oarecare măsură de interesele sale financiare, strâns legate de cele ale companiei comerciale. Se știa însă că Hippolyte se mutase în palatul Bodin și, întrucât mișcările lui Madame Bonaparte erau supravegheate îndeaproape, faptul că Joséphine stătea mai toată ziua în casa unde locuia Hippolyte a devenit curând subiect de bârfă.

Deși cunoștea riscurile pe care și le asuma, persevera în greșeală. Ajunsesse atât de nefericită lângă Bonaparte, încât nu-i mai păsa cum o vedeau alții și ce vorbeau despre ea.

după cum afirma Barras ulterior, Joséphine „făcea toate nebuniile” de dragul lui Hippolyte, căruia îi dădea sume enorme de bani, ba chiar și bijuterii, tratându-l ca pe propriul copil.³ *f*i dăruia amantului său tot timpul și toate lucrurile ei jisă exista o logică în faptele ei, o logică născută din dis Perare.

Căci în iarna anului 1798, Joséphine era extrem de

T

nefericită. Nemulțumită de rolul de soție a lui Bonaparte, simțea exasperată din cauza comportamentului extravagant și ridicol, precum și a nesfârșitelor lui pretenții amoroase. Presiunile vieții publice, de care nu putea scăpa o iritau la culme. Dar toate astea ar fi fost întrucâtva suportabile, dacă n-ar fi existat și hărțuiala rudelor ei prin alianță. Acestea o scoteau tot timpul din sărite, sporindu-i nefericirea și sentimentul de insecuritate. Un prieten i-a spus că îl auzise, fără să vrea, pe Joseph când afirmase că nu-și va găsi liniștea până ce nu va provoca o ruptură între fratele lui generalul, și nevasta lui, or Joséphine știa că Joseph îi era cel mai înverșunat dușman.

Conștientă de faptul că, mai devreme sau mai târziu, căsnicia ei

avea să se sfârșească, Joséphine risca totul pentru amantul ei – și pentru afacerea în care se implicaseră amândoi.

Se pare că planul ei disperat era de a câștiga cât mai mulți bani prin Compania Bodin, pentru ca ulterior să pună capăt regretabilei sale căsnicii și să se mărite cu Hippolyte.

„Plec la țară, dragul meu Hippolyte”, îi scria Joséphine iubitului ei. „Mă întorc la cinci și jumătate sau la șase la Bodin, ca să te caut. Da, Hippolyte, viața mea este un chin insuportabil. Numai tu îmi poți aduce fericirea. Spune-mi că mă iubești și că nu vei mai iubi pe nimeni altcineva. Și voi fi cea mai fericită femeie”. Biletul acesta spune tot: Joséphine suferea, evada, simțea nevoia de îmbărbătare. Și avea nevoie de bani. „Trimite-mi cincizeci de mii de livre, prin Bodin”, adăuga ea. „Te sărut. A ta, pe vecie”. 4

Uneori se vedea cu Hippolyte și cu Barras în aceeași zi, înainte de a se duce acasă, la soțul ei.

„Sunt ținută la pat de trei zile, dragă Barras, cu o răceală urâtă și febră”, îi spunea ea prietenului său, spre sfârșitul lui februarie. „Sunt supărată, fiindcă boala asta mă lipsește 06 plăcerea de a te vedea câteva clipe în seara asta. O zi buflă> prieten drag; te sărut cu duioșie”. 5

Nu se știe dacă Barras sau alți prieteni au încercat cumva să o convingă pe Joséphine să-și revizuiască această atitudine 11

gsăbuită; cert este că era imprudentă, riscând enorm. Joséphine făcea câteva supoziții hazardate: Compania Bodin era solidă, ar ea u va assta în continuare contracte guvernamentale esențiale, grație influenței de care se bucura; iar ea – și tjppolyte – puteau obține un profit suficient din aceste contracte, pentru a avea din ce trăi; și, cel mai important lucru, jjppolyte era dispus să se lase antrenat în această aventură nesăbuită și o iubea îndeajuns de mult, încât să se însoare cu ea.

Hippolyte demisionase din armată în martie, dedicându-se exclusiv afacerilor. Iar acestea nu fuseseră niciodată mai prospere decât acum. Și asta fiindcă Bonaparte, după turul făcut prin porturile de la Marea Manecii, renunțase la ideea de a mai cotropi Anglia, fiind

absorbit acum de un proiect și mai ambițios, care favoriza noi tranzacții comerciale.

Bonaparte intenționa să submineze puterea Angliei, atacându-i imperiul mondial, în cea mai desăvârșită taină, el și Talleyrand concepuseră un plan potrivit căruia, după ce Franța va încheia o alianță cu Imperiul Otoman – conducătorul oficial al Egiptului –, Bonaparte avea să invadeze și să cucerească Egiptul, urmând apoi să blocheze căile comerciale ale Angliei spre India.

În a doua parte a lunii februarie și toată luna martie, s-au făcut pregătiri pentru echiparea și aprovizionarea noii expediții. Din nou s-au încheiat contracte pentru uniforme, cizme, tunuri, cai și alimente de tot felul, în cantități uriașe.

Urmau să fie încărcate aproape două sute de nave, iar peste cincizeci de mii de soldați și marinari aveau nevoie de echipament. Și, întrucât Bonaparte intenționa să ia cu el oameni de știință și cărturari, ceea ce presupunea unele dotări speciale, apărea necesitatea de a se asigura și mai multe Vârfuri.

Pe la mijlocul lui martie, situația tuturor furnizorilor din țară, inclusiv a lui Bodin și a asociaților lui, era înfloritoare.

Împins de perspectiva grandioasei sale expediții în Orient.

Naparte își consacra tot timpul pregătirilor și discuțiilor

Matematicienii, botaniștii, lingviștii și ceilalți specialiști pe care îi convinsese să-l însoțească. Nu-și bătea prea mult capul cu drumurile și absențele soției sale. Nu același lucru se putea spune, însă, despre Joseph. De fapt, de câteva luni Joseph urmărea cu atenție toate mișcările lui Joséphine, aduna informații de la alții, trăgând cu urechea la zvonurile care circulau pe seama ei. Într-o după-amiază, pe la mijlocul lui martie, i-a relatat fratelui său ce aflase.

Conversația a durat mult – oricum, suficient ca s-o neliniștească pe Joséphine. Joseph i-a expus lui Bonaparte faptele incriminatoare, în ordinea în care le descoperise el: de o bucată de vreme, Joséphine se folosisese ilegal de influența ei, pentru a face rost de contracte de aprovizionare pentru Bodin; ea însăși obținuse profituri de pe urma furnizării unor mărfuri inferioare destinate armatei; prin intermediul

lui Bodin, făcuse speculații valutare (o activitate lucrativă colaterală a aprovizionării cu mărfuri), obținând profituri pe spezele guvernului; și, în fine, se întâlnise cu amantul său, Hippolyte Charles, în fiecare zi la sediul Companiei Bodin, din Faubourg St. Honoré.

Bonaparte avea o încredere desăvârșită în Joseph.

Asculta, din ce în ce mai uluit, această pledoarie împotriva soției sale. Când Joseph a terminat ce avea de spus, Bonaparte a chemat-o pe Joséphine.

„La sfârșitul conversației”, îi scria Jopsehine lui Hippolyte a doua zi, „am fost întrebată dacă îl cunosc pe cetățeanul Bodin, dacă eu am fost cea care i-am procurat contractele pentru aprovizionarea armatei din Italia... (dacă era adevărat că) Hippolyte locuiește în casa cetățeanului Bodin, de pe Faubourg St. Honoré nr. 100 și dacă m-am dus acolo în fiecare zi?” 6

A negat cu vehemență toate acuzațiile. Nu-l văzuse în viața ei pe cetățeanul Bodin. Nu știa nimic despre contractele pentru armată. Nu se apropiase niciodată de casa de pe Faubourg St. Honoré. Totul era o minciună monstruoasă.

Apoi a trecut și ea la atac. I-a spus lui Bonaparte ca, dacă voia să divorțeze de ea, nu trebuia să recurgă la uzații. Era suficient să-i spună verde în față acest lucru.

„Sunt cea mai nenorocită dintre femei”, i-a zis ea lui tjoiiaparte, plângând, „și cea mai nefericită”. Lacrimile sincere – i șiroiau Pe °brați, fiindcă nefericirea ei era reală.

A doua zi, a profitat de o clipă de singurătate pentru a-i «ovesti lui Hippolyte, într-o scrisoare, ce se întâmplase. În acel moment, era absolut răvășită sufletește.

„Da, Hippolyte, îi urăsc pe toți. Numai tu te bucuri de toată tandrețea și dragostea mea. Trebuie să vadă toți cât îi detest pentru starea îngrozitoare în care m-au adus... Și-au dat seama cât de mult regret și cât de disperată sunt că nu te pot întâlni atât de des cum îmi doresc”.

„Hippolyte”, continuă ea, „am să mă omor. Da! Vreau să pun capăt acestei vieți care devine o povară, dacă nu ți-o pot închina ție”. 7

Apoi, renunțând la tonul melodramatic, continua cu ceva mai mult simț practic, implorându-și amantul să o ajute să ascundă adevărul cu privire la îndeletnicirile ei. Îi cerea să-l convingă pe Bodin să mintă pentru ea, să nege că ar cunoaște-o și că ea i-ar fi făcut rost de contracte.

„Ah! Treaba lor, să mă chinuie cât vor”, scria ea, în încheiere. „Nu vor reuși niciodată să mă despartă de dragul meu Hippolyte. Sunt gata să-mi dau viața pentru el”. După ce i-a fixat o întâlnire a doua zi, a încheiat cu „mii de sărutări fierbinți și drăgăstoase, ca inima mea” 8.

Într-un fel, criza a trecut. Spunându-i lui Bonaparte că putea divorța de ea, dacă voia – o soluție de neconceput pentru el în ciuda dezamăgirii resimțite –, Joséphine a reușit să-l descumpănească. O iubea, dar totodată avea și încredere în fratele lui și nu putea neglija acuzațiile făcute de acesta. Și nici nu-și putea permite să piardă vremea, analizând declinul Căsnicieii sale. Expediția în Egipt se contura tot mai clar.

trebuia trimise zeci de ordine, solicitări și scrisori; era să se convoace trupele, să fie elaborate planurile deși să fie asigurată echiparea armatei.

Presat de timp, Bonaparte a optat pentru cea mai simplă soluție. A decis să o ia pe Joséphine cu el, în campanie. L felul acesta, o despărțea de amant și o ferea de necazuri; u cerut să-și facă bagajul pentru o scurtă ședere în Egipt – și s-au spună nimănui unde pleca.

La începutul lui mai, după ce stătuse doar patru luni 1» Paris, Joséphine s-a suit din nou într-o trăsură mare și a pornit la drum, spre sud. Planul ei nesăbuit eșuase. Investițiile nu o îmbogățiseră, nu izbutise să se elibereze din lanțurile căsnicieii, iar Hippolyte nu îi sărise în ajutor. Cuprinsă de descurajare, a descoperit că nu avea mijloacele, puterea și nici voința de a se despărți de soțul ei.

Așadar, nu numai că nu reușise să evadeze din această situație nenorocită ci, mai grav chiar, se împotmolise și mai adânc în ea. Fiindcă, acum, Joseph, dușmanul ei, avea asupra ei mai multă putere decât oricând. Bonaparte îi ceruse lui Joseph să se ocupe de toate afacerile și de toate treburile lui personale, pe toată durata expediției

în Egipt. Joséphine trebuia să-i dea socoteală lui Joseph pentru toți banii pe care îi cheltuia și, bineînțeles, pentru tot ce făcea, unde se ducea și cu cine se întâlnea.

Din nou părăsea Parisul pe o perioadă nedeterminată, pentru a poposi într-un loc străin, înconjurată de persoane necunoscute și expusă unor mari pericole. Nu știa când va putea să se revadă cu Hippolyte și nici dacă el avea să îi fie credincios, în timpul acestei despărțiri.

În curând, urma să împlinească treizeci și cinci de ani, vârstă care, după aprecierea generală, însemna mijlocul vieții.

Presupunând că îi va fi dat să trăiască mult, ce îi vor aduce următorii treizeci și cinci de ani? Va reuși vreodată să scape de această regretabilă legătură matrimonială cu Bonaparte?

Firește, era foarte posibil ca el să divorțeze de ea, cedând în fața presiunilor familiei. Dar acest lucru ar însemna, aproape sigur, o existență plină de privațiuni, având în vedere situația ei financiară precară. Nu, deocamdată va trebui să îndure soarta de acum, așteptând o ocazie prielnică pentru a-și o nouă viață. Râsi pupă câteva zile de călătorie anevoioasă, au ajuns la Aix, jurn spre Toulon. De la Aix, cea mai bună rută era prin v/farsilia ms** Bonaparte nu voia cu niciun chip să fie văzut, jyfarsilia, întrucât știa că acolo mișunau iscoadele britanice, 1 r el dorea ca, până în ultimul moment, englezii să nu știe despre mișcările lui. Așadar, i-a ordonat vizitiului să asească alt traseu, pe niște drumuri de țară care duceau pe coastă, peste dealuri.

S-au pus în mișcare în amurg, trăsura greoaie zdruncinându-se pe drumul îngust și plin de hârtoape. Din cauza ploilor de primăvară, care căzuseră în ultima vreme, drumul era noroios, iar felinarele slabe ale trăsurii abia dacă le lumina calea. După câteva ceasuri, pasagerii au încercat să doarmă, în timp ce diligenta urca dealurile tot mai înalte, în apropiere de orașul Roquevaire, au început să coboare o pantă abruptă care ducea spre un râu cu apele învolburate din cauza precipitațiilor căzute recent. Până în ziua precedentă, peste râu existase un pod, pe care îl luaseră însă șuvoaiele de apă.

Dar, fiind întuneric beznă, vizitiul nu vedea aproape nimic, nici

podul prăbușit, nici râul, nici măcar drumul plin de noroaie. Iar caii de la trăsură galopau tot mai repede la vale.

Brusc, caii s-au oprit și s-au tras înapoi, speriați, zgâlțâind trăsura violent și trezindu-i pe pasagerii dinăuntru. Timp de câteva clipe cumplite, au avut senzația că se vor răsturna, dar până la urmă vizitiul a redresat vehiculul și a strunit caii înspăimântați, iar călătorii uluiți s-au dat jos să vadă ce se întâmplase. O creangă imensă căzuse peste drum, blocându-l complet. De cealaltă parte a crengii de copac, la doar câțiva Pași de locul unde se opriseră, se afla o prăpastie abruptă, care dădea în torentul năvalnic. Dacă creanga nu le-ar fi barat turnul, și-ar fi găsit cu toții moartea în hăul adânc din fața lor.

Bonaparte s-a simțit îmbărbătat de acest noroc miraculos.

yovidența îl apăraseră întotdeauna. Joséphine, însă, cu ochii în lacrimi și neliniștită, avea senzația că scăpase cu viață ca minune. Ca și atunci când supraviețuise grozăviilor din închisoarea carmelită sau când izbutise să fugă de inamicului în vreme ce se afla pe malul lacului Garda, acum îi fusese cruțată viața.

În zilele următoare, pe măsură ce starea de nervozitate dispărea încetul cu încetul, e posibil ca Joséphine să-și fi amintit de prezicerile ghicitoarei din Martinica, potrivit cărora într-o bună zi va fi regina Franței. Probabil că la acest gând a schițat un zâmbet anemic, dar a resimțit și o vagă alinare.

Fiindcă în sinea sa, Joséphine se credea o ființă favorizată de soartă. Sub înfățișarea exterioară elegantă, Joséphine Bonaparte rămăsese tot Rose Tascher, cea care scăpase cu viață din marele uragan, femeia care știuse de fiecare dată să profite de ocaziile favorabile și să își asume toate riscurile.

Nu era nevoie ca vreo prezicătoare să-i dezvăluie acest adevăr despre ea, un adevăr care, chiar dacă o împingea adesea la nebunii, o smulgea întotdeauna din ghearele disperării.

y...).

R

<\\:

19 *: „Nu fac decât să plâng”.

Catargele sutelor de vase ancorate în portul Toulon se înălțau ca niște mănunchiuri de nuiiele groase din apa albastră și strălucitoare. Navele Armadei, răsfirate pe o suprafață de câțiva kilometri, erau deservite de bărcile care veneau și plecau de la chei, transportând la bord oameni și provizii, cai și cufere. Pe țărm erau depozitate lăzi și butoaie care urmau să fie încărcate, și mereu apăreau alte căruțe pline de marfa, toate cu destinația Egipt.

Mii de marinari și salahori au trudit săptămâni în șir pentru a aduna laolaltă toate componentele mării Armade: artileria și muniția, tonele de fân și ovăz, butoaiele uriașe de bere și coniac, sacii cu grâne și butoaiele cu ulei, vitele și orătăniile ce urmau să fie tăiate în timpul călătoriei. Cei aproape patruzeci mii de soldați și civili, care aveau să-l însoțească pe Bonaparte în expediția sa în Egipt, sosiseră deja la Toulon încă din aprilie, iar acum își făceau ultimele pregătiri, neștiind însă prea bine ce trebuia să ia cu ei în acest voiaj cu o destinație atât de exotică.

Joséphine crezuse că urma să se îmbarce și ea pe una din nave, însă de câteva zile Bonaparte se răzgândise și hotărâse ca ea să-și amâne deocamdată plecarea. El i-a sugerat soției sale să se ducă în stațiunea balneară Plombières, de la Poalele munților Vosgi, și să facă o cură cu apele de acolo, renurnite pentru efectele lor miraculoase asupra fecundității.

«O să vină să mă ia peste două luni», spunea Joséphine în scrisorile sale.¹ În două luni, se gândea ea, Bonaparte va cuceri și îmi va asigura un sejur confortabil de ședere. Le va fi departe de Paris – și de Hippolyte –, dar cel puțin era scutită de rigorile impuse de campania militară faza incipientă, în plus, dacă totul mergea bine, cura de ape își va face efectul și poate că mai devreme sau mai târziu v rămâne și ea însărcinată. Napoleon mizase probabil pe faptul că maternitatea o va lecui pe Joséphine de pasiunea ei prostească pentru Hippolyte Charles, fără să bănuiască, însă, cât de mult își iubea ea amantul și cât de nefericită era în căsnicie.

Fără îndoială că, în sinea ei, Joséphine se bucura la gândul că Napoleon pleca fără ea în această călătorie pe mare.

Într-adevăr, la Plombières va fi departe de Hippolyte și Paris, dar și de soțul ei bănuitor și de rudele lui ostile.

Sejurul la băi va marca o perioadă de respiro în șirul nesfârșit al greutăților prin care trecea, dându-i și răgazul de a se gândi la soluționarea lor.

În ziua de 19 mai, Joséphine a urcat la bordul navei amiral a lui Bonaparte, *L'Orient*, ca să-și ia rămas-bun. Despărțirea a fost, probabil, dureroasă, fiindcă își lua la revedere nu numai de la soț, ci și de la fiul său, Eugène, care avea acum șaptesprezece ani și nu mai semăna nici pe departe cu băiatul urâțel și bondoc de odinioară.

Eugène nu moștenise nimic din aroganța răposatului său tată – dar nici intelectul acestuia. Avea, în schimb firea dezinvoltă a lui Joséphine, remarcându-se printr-un comportament fermecător, multă dragălaşenie și veselie.

Chipeș și zvelt, era talentat la jocuri și exerciții fizice de tot felul, fiind și un bun dansator; de asemenea, îi plăceau foarte mult fetele, așa că lunga vară petrecută la Mombello a fost o fericire pentru el, fiindcă a putut să flirteze cu surorile mai mici ale lui Bonaparte. Tânărul urma să plece acum în Egipt ca aghiotant al lui Bonaparte. Știind însă câte primejdii îi pândeau pe soldați și ofițeri deopotrivă, Joséphine era conștientă de riscurile pe care și le asuma băiatul ei.

Împreună cu alte neveste de ofițeri, Joséphine a fost de față la plecarea flotei urmărind cu interes spectacolul grandios din port, unde răsunau salvele de tun din fortăreață și acordurile muzicii marțiale interpretate de fanfara militară le pe chei. Existau nenumărate cântece la modă despre Bonaparte și faptele lui de vitejie; acestea, laolaltă cu alte melodii patriotice republicane au fost reluate de multe ori, în tiflip ce lungul Șif de vase se deplasa încet spre largul mării.

În depărtare, la gura portului, nava amiral s-a lovit brusc de un banc de nisip, rămânând împotmolită. Câteva vase mai ci au remorcat nava lui Bonaparte, însă incidentul a spulberat măreția spectacolului, amintindu-le privitorilor de riscurile inerente ale acestei aventuri. Cine știe ce pericole ascunse îi mai pândeau pe viitor?

Asemenea gânduri o frământau, probabil, și pe Joséphine în

timp ce se îndrepta spre stațiunea montană din nordul țării, în pofida nefericirii ei în căsnicie, știa că, dacă Bonaparte ar fi murit în timpul campaniei, situația sa s-ar fi înrăutățit și mai mult. Joseph preluase controlul asupra afacerilor lui Bonaparte; dacă averea lui ar urma să fie administrată de fratele său, Joséphine risca să piardă tot – cu excepția acțiunilor de la Compania Bodin.

Compania, însă, se confrunta cu mari dificultăți. Natura și amploarea afacerilor ei scandaloase, cu mărfuri de proastă calitate, ajunseseră de notorietate publică. Chiar înainte de a sosi la Plombières, Joséphine a aflat de demersurile întreprinse pentru limitarea numărului de firme acreditate să lucreze cu guvernul. Ținând seama de proasta sa reputație, precum și de profiturile ilicite realizate de membrii săi, Compania Bodin avea toate șansele să-și piardă acreditarea, ceea ce însemna aproape sigur că va ajunge la faliment.

Disperată, Joséphine i-a scris lui Barras.

„Am aflat, dragă Barras, că generalul Bruce face tot Posibilul ca să ruineze Compania Bodin. Te implor, fă uz de influența ta și scrie-i generalului Bruce. Tot profitul nostru. Se datorează lor, așa că sper că vei reuși să preîntâmpini bucnirea unui scandal”. 2

Joséphine risca enorm, nu numai fiindcă investise în companie, ci și pentru căjil cooptase și pe Hippolyte, care nu avea altă sursă de venit, în eventualitatea în care Compania

Bodin pierdea contractele, Hippolyte era ruinat – iar iubirea lor putea și ea să se destrame. De la bun început, în relația dintre Joséphine și Hippolyte se combinaseră plăcerea și profitul reciproc; probabil că, în sinea ei, Joséphine era conștientă de faptul că în absența profitului, plăcerea nu va fi de ajuns pentru a-l ține lângă ea.

Elita pariziană s-a adunat în fermecătoarea stațiune balneară Plombières-les-Bains, încă de la începutul verii, fugind de căldura capitalei în oaza de verdeață a pădurii de brazi. Foști emigranți se amestecau acolo cu oficialități guvernamentale, bancheri și speculanți avuți pentru a bea apele dătătoare de viață și a se scălda în ele, distrându-se totodată și colportând zvonuri. Una din particularitățile specifice vieții din stațiunile balneare o reprezenta promenada, un

ritual care presupunea să te saluți cu toată lumea și să-ți etalezi podoabele și bogăția.

Din balconul casei închiriate unde locuia, Maison Martinet, vizavi de Hotel des Dames, Joséphine putea privi parada vilegiaturiștilor, care se plimbau în sus și în jos pe stradă, într-o zi, stătea în picioare pe balcon, împreună cu trei prietene, urmărind scena străzii de dedesubt. Dar greutatea a patru persoane a fost prea mare pentru structura construcției îmbătrânite. Brusc, balconul s-a prăbușit, iar cele patru femei au zburat șapte metri în jos, aterizând pe trotuar.

Din fericire, n-a murit nimeni, însă Joséphine, din cauza durerilor cumplite de spate, picioare și brațe, nu mai putea merge, așa că a fost imobilizată la pat. Doctorii aduși din toate orașele învecinate au consultat-o și, scuturând din cap, au opinat, în șoaptă, că exista posibilitatea să nu-și mai poată folosi niciodată picioarele.

Pentru a doua oară în decurs de două luni, Joséphine suferea un grav accident, aproape fatal, or, superstițioasă cum era din fire, nu se poate ca acest lucru să n-o fi înspăimântat. Avusese noroc că scăpase cu viață.

Se părea că tot orașul își făcea griji pentru ea. Joséphine a cel mai venerat oaspete al stațiunii, deși la băi mai venise i unul dintre directori, Rewbell. Lumea îi trimitea mâncare i medicamente, flori proaspete în fiecare zi și muzicanți, care să-i cânte sub fereastră. Buletine zilnice despre starea sănătății ei erau trimise la Paris, în fiecare după-amiază. Însă

Tosephine avea nevoie în primul rând de căldura familiei.

țin mesager a fost trimis la Hortense, în Saint-Germain, pentru a o înștiința despre accidentul suferit de mama ei; Hortense a sosit în scurt timp, împreună cu bătrâna Euphemie, fosta sclavă a lui Joséphine, din Martinica.

La cei cincisprezece ani ai săi, Hortense era blondă, dolofană și prietenoasă, deși părea mai degrabă urâtică, decât drăguță, în special din cauza nasului excesiv de lung și a obrazilor bucălați. Fusese eleva preferată a lui Madame Campan, remarcându-se printre celelalte școlărițe privilegiate – în rândul cărora se numărau Caroline, sora lui

Bonaparte, multe fiice ale unor emigrați nobili, precum și Elisa Monroe, al cărei tată avea să devină ulterior președinte al Americii – și fiind răsplătită pentru talentul ei la desen și la arta dramatică.

(Niciunul dintre copiii lui Joséphine nu a excelat în privința preocupărilor intelectuale, deși Hortense pare să fi fost ceva mai înclinată spre meditație decât fratele său Eugène.) Venind la Plombières, Hortense a ratat serbarea școlară de decernare a premiului, care avea să-i fie înmănat mătușii Edmée, în locul ei³.

Timp de două săptămâni, Joséphine a zăcut la pat, cu dureri permanente și nefiind în stare să se îmbrace sau să mănânce singură, din cauza slăbiciunii din brațe. Doctorii i-au luat sânge și i-au aplicat lipitori la încheieturile mâinilor, i-au prescris prafuri și comprese cu cartofi fierți, pe brațe și picioare. Recurgând la un leac vechi de secole, au pus să fie ȳmorâtă o oaie, în blana căreia au înfășurat-o pe Joséphine.

„Nu fac decât să plâng”, îi mărturisea aceasta lui Barras, într-o scrisoare dictată unui secretar. Informat prin curier despre sănătatea ei precară, Bonaparte a îndemnat-o să vină j* Neapole, urmând ca de acolo să se imbarce spre Egipt.

Deocamdată, însă, îi era imposibil să călătorească. La cea mai mică zdruncinătură, o durea cumplit mijlocul. „Dragă Barras”, scria ea, „nici nu-ți închipui cât de mult sufăr!”

Spaima teribilă că nu va mai putea merge niciodată i, a revenit, pe la mijlocul lui iulie, când a reușit să facă doar câțiva pași în prada unei dureri cumplite. I-a mărturisit Ku Barras că nu se întrevedea o însănătoșire completă. După două luni și-a propus să se întoarcă la Paris, dar a fost nevoită să călătorească încet, de teamă să nu își agraveze boala.

Bonaparte aranjase ca, o dată ajunsă la Paris, Joséphine să plece însoțită la Neapole. Însă ideea de a face din nou o lungă călătorie, traversând munții în cârca unui catâr, pe o vreme friguroasă de toamnă, i s-a părut probabil peste puterile ei.

Fără îndoială că a răsuflat ușurată atunci când, în fine, a sosit la Paris, la sfârșitul lui septembrie, și a aflat că din cauza blocadei

britanice niciun vas nu circula în Mediterana.

Campania lui Bonaparte din Egipt intrase brusc în impas.

După ce învinseseră garnizoana locală din Alexandria, apoi se îndreptaseră spre Cairo, francezii ieșiseră biruitori asupra armatei turcești, în Bătălia Piramidelor, cum fusese numită sugestiv. Dar, zece zile mai târziu, amiralul englez Nelson a distrus flota franceză, prinzându-i efectiv în capcană pe Bonaparte și pe oamenii lui în partea de nord a Egiptului și tăindu-le astfel orice legătură cu continentul. Idila lui Bonaparte cu Orientul căpătase un gust amar. Deși cucerise Delta Nilului, nu se putea întoarce acasă pentru a-și savura triumful, iar în scurt timp proviziile aveau să se termine.

Bonaparte se resimțea însă și mai mult în urma unei lovituri, în timp ce se afla în Egipt, Joséphine îl înșela cu Hippolyte Charles – iar de data asta nu s-a mai îndoit de veridicitatea știrii.

„Am mari necazuri în căsnicie”, îi scria el fratelui său, Joseph, „fiindcă vâlul s-a ridicat complet... Numai tu mi-ai mai rămas pe acest pământ; prietenia ta este tot ce am mai scump pe lume. Ca să devin un mizantrop, n-ar mai trebui decât să te pierd și pe tine și să aflu că m-ai trădat”. Făcuse geala *de* a-și concentra toate sentimentele – adorație, chin, /f deși resentiment – asupra unei singure persoane, soția... acum, când știa că îl trădase, se simțea stors și secătuit, orice emoție, „sătul de natura umană”. „Nu am pentru ce și”, îi spunea el lui Joseph, profund deziluzionat. „La i și nouă de ani, am ratat totul”. 4

pin cauza blocadei britanice, scrisoarea aceasta nu a ajuns niciodată la destinatarul ei. Curierul care o transporta fost capturat, așa că scrisoarea, la fel ca și altele, a căzut în inamicului. Aflată la mare distanță și neștiind nimic despre concluziile lui Bonaparte în privința ei, Joséphine nu avea cum să contracareze efectele deziluzionării lui, nici personal și nici prin scrisori. Cu inima sfâșiată, Bonaparte se străduia din răspuțeri să-și reprime suferința.

Dar trecea prin chinuri cumplite. Dragostea plină de adorație cu care o înconjurase pe Joséphine fusese tipică mai degrabă pentru un adolescent, decât pentru un om adult, un sentiment absolut, încrezător, izvorât din convingerea sa nezdruincată cu privire la

lealitatea ei sublimă. Cândva, Joséphine îi jurase o iubire „duioasă și constantă”, iar el îi răspunsese cu un sentiment și mai intens. „Nimeni n-a iubit vreodată ca mine”, i-a spus el o dată lui Joséphine. „Dragostea mea va dăinui de-a pururi”. 5

Acum, dragostea aceasta profundă și nemuritoare suferise o transformare ireversibilă. Nu s-a ofilit de tot, dar s-a impregnat cu amărăciune și resentiment. Seară de seară, Bonaparte discuta la nesfârșit cu Eugène despre comportarea foamei lui. Trecea în revistă dovezile în sprijinul infidelității ei> ca și cum, repetând tot ce auzise, ar fi sfârșit prin a accepta cruda realitate.

A încercat să se adapteze și prin alte mijloace la noul Sau statut marital. Era perfect conștient de faptul că soții puteau, îndeobște, să trăiască mai departe cu nevestele lor credincioase – înșelându-le și ei la rândul lor.

După câteva luni de chinuri sufletești, în septembrie 1 798, enit să i se aducă șase egiptene la cartierul său general din

Cairo. Le-a măsurat din cap până în picioare, dar i spre durdulii și prea lipsite de grație, ca să se poată apropia de ele. Așa că a poruncit să fie duse înapoi, la casele lor.

Îi plăcea, însă, o altă tânără, soția unui ofițer subaltern care în scurt timp a devenit amanta sa. Pauline Bellisig Foures, sau „Bellilotte”, cum îi spunea Bonaparte, era o blondă mai tânără decât el cu zece ani care se amuza să se îmbrace în uniforme bărbătești. A închiriat o casă pentru ea chiar lângă cartierul său general. Cei doi obișnuiau să se plimbe cu trăsura generalului, escortați de Eugène, calare care părea foarte afectat de idila lui Napoleon. Bonaparte a încercat să-l trimită în Franța pe soțul incomod al lui Bellilotte, dar n-a reușit din cauza blocadei britanice; furios, locotenentul Foures și-a făcut apariția la Cairo, iar soția lui, înspăimântată, s-a văzut nevoită să divorțeze de el.

Bonaparte și armata lui erau ținuiți pe loc în Egipt, dar, în pofida acestei captivități generalul trăia o senzație de eliberare. Idila cu Bellilotte era doar unul dintre simptomele acestei stări de spirit.

„În Egipt”, îi spunea el, după câțiva ani, memorialistei Madame de Remusat, „am scăpat de constrângerile impuse de o civilizație

plictisitoare. Am visat tot felul de lucruri și am întrevăzut mijloacele prin care le puteam pune în aplicare.

Perioada petrecută în Egipt a fost cea mai frumoasă din viața

„6
mea”.

Amăgindu-se cu gândul că se afla pe un alt țărm, unde nu existau niciun fel de restricții, Bonaparte se lăsa în voia reveriilor. „M-am văzut pe drumul spre Asia”, îi povestea el lui Remusat, „călare pe un elefant, cu un turban pe cap și în mână cu un nou Coran, pe care l-am scris eu însumi”. fo’ dorința de a se elibera de chinurile sufletești, își închipuia că era un senzualist oriental de genul celor creați de imagini1?

scriitorilor romantici, un hedonist care se conducea doar după legile plăcerii, își impregna nările cu parfum de mosc și s înconjura de servitori în livrele exotice. A devenit – sau încercat să se convingă că așa era – un alt bărbat7. jb

218 l între timp, la Paris, Joséphine avea în vedere o altă sformare, mai puțin grandioasă. De multă vreme voia să pere castelul Malmaison, aflat lângă Saint-Germain, pe aiurite Senei. Era o clădire relativ mică și destul de comună ca aspect, cu trei etaje și acoperiș din ardezie, altfel spus o locuință modestă genul conacelor de țăară, însă de jur-împrejurul ei se aflau trei sute de pogoane de pământ mănș, datorită râului ce curgea în apropiere. Pe terenul în pantă, era plantată viță de vie, iar în spatele grădinilor spațioase amenajate în stil britanic, se întindeau lanurile de gnu. Edmée și soțul ei locuiau alături, iar școala lui Hortense se afla și ea în aceeași zonă.

Cu cei patruzeci de mii de franci alocați de Joseph o dată pe an, Joséphine n-ar fi putut să cumpere Malmaison, care costa peste trei sute de mii și necesita de urgență reparații costisitoare. Dar ea reușea întotdeauna să obțină împrumuturi, când avea nevoie de bani, după cum și de astă dată a căzut la învoială cu proprietarul domeniului râvnit. În primăvara anului 1799, se instalase la Malmaison, înglodată în datorii și, ca de obicei, îngrijorată în privința viitorului.

Situația ei nu se deosebea prea mult de cea din urmă cu

cincisprezece ani, când se despărțise de Alexandre de Beauharnais și încercase să-și făurească o nouă viață, pe cont propriu. Atunci, își dorise independența, în vreme ce acum îi era impusă de împrejurări.

Între timp, aflate și ea cât de dezamăgit și de furios era Bonaparte din pricina ei. Corespondența lui, interceptată de către englezi, fusese publicată în ziarele londoneze; toată Europa, ba chiar și America, aflate de decizia generalului de a rupe relațiile cu soția lui păcătoasă.

O femeie mai puțin optimistă decât Joséphine și mai puțin Pregătită să înfrunte o soartă în permanentă schimbare ar fi 1 Jttrat, poate, în panică. iat-o, așadar, la aproape treizeci și ase de ani, confruntându-se cu eșecul celui de-al doilea ariaj și înglodată până peste cap în datorii. Eforturile ei cente de a face avere au eșuat ca urmare a falimentului Bodin, al cărei director, Louis Bodin, ajunsese să înfunde pușcăria. Povestea ei de dragoste, singura într-o existență plină de privațiuni, se destrăma și ea; deși a stat cu Joséphine uneori săptămâni în șir, în timpul ierrm 1798 – 1799, Hippolyte îi reproșa că e prea pretențioasă dându-i de înțeleș că voia să pună capăt unei relații ce devenise pentru el împovărătoare8.

Surprinsă de propria-i vulnerabilitate, dar preferând să trăiască departe de agitația politică și socială a Parisului pentru a nu se expune dojenilor sau compasiunii prietenilor și cunoștințelor în acele momente de grea cumpănă, Joséphine s-a izolat la Malmaison. Acolo se putea plimba prin grădini la adăpost de creditorii pisălogi, care o somau să le plătească facturile. La început, s-a întâlnit numai cu Hortense, Edtnee, Madame Champan și cele două nepoate ale acesteia. I-a poftit la cină pe frații și surorile lui Bonaparte, deși bănuia că aceștia nu-i vor onora invitația – ceea ce s-a și întâmplat. Totuși, Letizia, soacra ei, a păstrat aparențele unor relații cordiale9.

Joséphine îi povestea lui Barras, cu care rămăsese în termeni foarte buni, că de când se mutase la Malmaison „se sălbăticesc” atât de tare, încât îi era groază să mai iasă în lume.

„Mai mult”, adăuga ea, „sunt așa de nefericită, încât nu-mi place să le stârnesc altora mila”. 10

Cu toate acestea, Joséphine nu era nici pe departe inactivă pe tărâm social. Trimitea scrisori unor persoane influente.

Cultiva vechile relații, ca de pildă pe Joseph Fouché, ministrul Poliției, și făcea noi cunoștințe, printre care se numărau Jérôme Gohier, președintele Directoratului, și Madafflș Gohier. Propunerile pe care Joséphine i le-a făcut lui Fouché i-au asigurat cel puțin o modestă creștere a veniturilor; potrivit memoriilor lui Fouché, acesta o plătea pentru serviciile ei e informatoare a poliției. Legăturile cu soții Gohier erau și importante. Jérôme Gohier, politician monden și desfrâna o vizita frecvent pe Joséphine și o ținea la curent e evenimentele de la Paris, unde, în absența lui Bonaparte climatul politic se deteriorase simțitor. **i**

Blamați de opinia publică, cei cinci Directori nu & găseau Palatul Luxembourg, de teamă să nu fie bombardați u bulgări de pământ, irosindu-și timpul în certuri și intrigi toate acestea în detrimentul guvernului, în timp ce ordinea uiblică se destrăma, finanțele publice se deteriorau, iar narizienii se confruntau iarăși cu grave lipsuri alimentare, birocrății mărginiți se ciondăneau pentru tot felul de fleacuri, incapabili să preîntâmpine dezastrul la toate nivelurile administrației sau creșterea alarmantă a infracțiunilor. Din nou Franța era în război, iar armata ei, incapabilă să apere teritoriile cucerite de Bonaparte, suferea înfrângere după înfrângere.

Pentru a accentua, parcă, starea generală de deprimare, soarele nu a strălucit decât arareori în vara anului **1799**. Ploaia care cădea neconținut din cerul plumburiu se scurgea în jos pe acoperișurile de ardezie ale capitalei, băltind pe străzile noroioase și transformând drumurile de țară desfundate în adevărate mlaștini. Recoltele se stricau pe câmp, molima se răspândea deopotrivă în rândul oamenilor și al animalelor, iar lumea șoptea că vremea aceasta urâtă era un semn de rău augur trimis din ceruri, ceea ce impunea instaurarea unei noi ordini sociale în locul celei existente.

În iunie **1799** se împlinea aproape un an de la plecarea lui Bonaparte, or șederea prelungită în Orientul Apropiat îl afectase, probabil, profund, în urmă cu cinci luni, inițiasse o campanie nefastă

spre est, în Siria – Israelul modera – peste deșertul Sinai. În momentul acela, el și armata lui au trăit o experiență cumplită. Se înecau și abia mai puteau respira din cauza furtunilor de nisip, iar căldura nemiloasă și arzătoare îi doborâ la pământ. Cei care nu piereau de sete sau toarne erau secerăți de boli, astfel că mii de oameni și-au sâsit moartea în acel ținut neospitalier.

În toiul acestor nenorociri, Bonaparte, care se văzuse în

Pe? staza romantică a unui războinic ce înainta prin pustiu, a

°borât cu picioarele pe pământ și a devenit un om dur, să-l –
11*08 brutal După ce a cucerit Jaffa, le-a ordonat trupelor

„* Ucidă pe toți cei aflați în garnizoană, inclusiv femeile și copiii, iar pe parcursul campaniei mii de prizonieri turc neînarmați au fost măcelăriți – mulți împunși cu baioneta pentru a se economisi muniția, în urma asediului eșuat de u Acre, punctul crucial al întregii aventuri, s-au produs n0; grozăvii; ciuma bubonică a făcut prăpăd în rândurile aumate; franceze, iar oamenii năpăstuiți s-au văzut nevoiți SE mărșăluiesc din nou prin deșertul fierbinte. Cei prea bolnavi ca să se mai poată ține pe picioare au fost abandonați și lăsați să moară.

După ce nu mai primise vești luni în șir, Bonaparte a aflat pentru prima oară că guvernul Franței era în fierbere și că armatele străine făceau incursiuni în teritoriile cucerite de el; în momentul acela, a decis să renunțe la experimentul din Orientul Apropiat și să-și asume riscul întoarcerii inopinate la Paris.

Veștile primite erau înfricoșătoare. Pierduseră Italia.

Fortăreața de la Mantova, pe care Bonaparte o asediase atâta vreme și cu mult zel, se afla din nou în mâinile austrieilor.

Zeci de mii de ostași ruși erau masați la granițele din Alpi și pe Dunăre.

Ars de soare, înăsprit de suferințele îndurate pe care el însuși le provocase, Bonaparte și-a luat câțiva tovarăși și s-a imbarcat în taină pe fregata *Muiron* cu destinația Franța.

Paloșul pe care îl purta la cingătoare era simbolul noii sale personalități, iar Roustan, sclavul arab, un bărbat tânăr și voinic care îi servea drept gardă de corp, îi amintea permanent de cutremurătoarea

experiență trăită. Nu a luat-o la bord pe Bellilotte, dar i-a spus să vină repede după el. Vor fi împreună la Paris, i-a zis el. Va divorța de Joséphine și se va însura cu ea.

După ce a părăsit Delta Nilului, *Muiron* a intrat în Mediterana, unde flota amiralului Nelson n-a reușit s-o detecteze. Profitând de ceața învăluitoare, fregata a navigat spre Corsica, unde călătorii s-au odihnit opt zile și și-au făcut provizii, apoi s-au îndreptat spre Coasta de Azur. În ziua ce 9 octombrie, au debarcat la Saint Raphael.

j.

— Vestea sosirii lui Bonaparte în Franța s-a propagat ca
În sălbatic pe toată coasta sudică, apoi spre nord, către

paris-Lumea a reacționat cu o bucurie nemărginită.

Trăiască Bonaparte! Trăiască tătucul nostru!” strigau vgoveții și sătenii, care fluturau torțe ca să lumineze drumul ălatorilor spre Aix. Aveau loc demonstrații spontane, se discursuri de bun venit. Pe buzele tuturor flutura un ou cântec cu refrenul: „El s-a întors, totul e bine”. Ignorând riscul de a se îmbolnăvi – fiindcă Bonaparte și soldații lui fuseseră toți în contact cu persoane purtătoare de ciumă oamenii se înghesuiau pe străzi să își salute salvatorul.

Ovaționăm numele pe care îl adorăm, / Pe omul preaiubit al Franței, /Căci el e cel care ne va salva din nou”, cântau ei, convingi că de îndată ce generalul va ajunge la Paris, haosul și nenorocirile vor lua sfârșit.

Tot Parisul jubila, însă Joséphine, care a aflat despre întoarcerea neașteptată a soțului ei în timp ce cina la Palatul Luxembourg împreună cu soții Gohier, s-a cutremurat de spaimă. Știa că rudele lui Bonaparte abia așteptau să-i povestească ultimele bârfe despre ea. Dacă nu lua legătura cu el înaintea lor, era pierdută. A plecat repede acasă, a poruncit să i se împacheteze câteva lucruri și, împreună cu Hortense, a pornit în zori de zi pe drumul spre Burgundia, care ducea la Lyon, prin Dijon, cu speranța firavă că ea va fi prima persoană apropiată care îi va ieși în întâmpinare.

O căsnicie compromisă

Joséphine luase o hotărâre greșită atunci când alesese drumul spre Burgundia. În timp ce ea călătorea cu diligența, blestemând toate dealurile, hârtoapele și piedicile care încetineau galopul cailor, Bonaparte se îndrepta către nord.

la Nevers, optând pentru ruta ceva mai vestică, spre Paris.

Frații lui, Joseph și Lucien, l-au prins din urmă și, după o revedere emoționantă, i-au povestit tot ce se întâmplase în capitală, în lipsa lui.

Guvernul, i-au spus ei, era pe punctul de a cădea.

Directorii se certau tot timpul între ei, lumea cerea insistent un erou popular – iar opțiunile tuturor se îndreptau spre Bonaparte. Joseph și Lucien stabiliseră legături strânse cu o facțiune politică tot mai însemnată, care era dispusă să-l sprijine pe fratele lor în realizarea unei lovituri de stat.

Perspectivile păreau favorabile, cu condiția ca Bonaparte să acționeze rapid. Exista doar un singur impediment: trebuia să se descotorosească de Joséphine, care devenise indezirabilă din cauza legăturii ei adulterine cu Hippolyte Charles și strânsei asocieri cu furnizorii corupți. Și lunga relație intimă cu Barras i-ar fi putut crea dificultăți, i-au atras ei atenția; în plus, era în termeni foarte buni cu Gohier, care avea să fie înlăturat în urma loviturii de stat.

Veștile aflate de la frații lui i-au întărit hotărârea de a nu mai reînnoa relațiile cu soția lui.

Când a ajuns pe rue de la Victoire și a descoperit – poate cu o undă de mâhnire amestecată cu o senzație de ușurări – că ea nu-l aștepta acolo, s-a apucat să înlătore din casă oftic r a existenței ei, poruncindu-le servitorilor să-i arunce toate lucrurile. Surorile lui au venit cu alte acuzații, la adresa lui Joséphine, sporindu-i și mai mult deprimarea.

Furios și plin de amărăciune, Bonaparte le spunea tuturor joipe care-i întâlnea că mariajul lui luase sfârșit, fără să plarce ușoara surprindere stârnită de anunțul lui, care nu făcea decât să-l acopere de ridicol. Nu-i păsa. N-avea s-o ierte niciodată. După cum i-a mărturisit

unui camarad, „Dacă n-aş fi sigur de mine, mi-aş smulge inima din piept şi aş arunca-o înfoc!”

Când Joséphine a ajuns în cele din urmă pe rue de la Victoire, epuizată după zilele de călătorie febrilă şi îngrozită la gândul că rudele ei prin alianţă o ponegriseră în ochii generalului, nu i s-a dat voie să intre în casă. Fără să ţină seama de interdicţie, şi-a croit drum cu forţa pe lângă cabina portarului, a trecut de servitorii speriaţi, cărora li se poruncise să nu o lase înăuntru, şi s-a năpustit în sus, pe scara în spirală, spre uşa sanctuarului privat al lui Bonaparte. Aceasta era încuiată...

Joséphine l-a implorat pe soţul său s-o lase înăuntru, iar când acesta i-a răspuns furios că uşa lui nu se va mai deschide niciodată pentru o femeie de teapa ei, aceasta s-a prăbuşit la pământ, izbucnind în plâns.¹

A rămas acolo ceasuri în şir, în timp ce de cealaltă parte a uşii groase domnea o tăcere mormântală. L-a implorat, în numele copiilor ei – care asistau descumpăniţi la o scenă dramatică – să îi deschidă uşa. Însă, Bonaparte era de neînduplecat, între ei se dădea acum o luptă şi, ca în orice fel de bătălie, Bonaparte ştia că trebuie să învingă.

Înfruntarea a durat până în toiul nopţii, când Joséphine.

ale dormise puţin în ultimele zile, ajunsese în culmea disperării. Sfâşiată de durere, se foia încoace şi încolo pe ară, izbindu-se cu capul de uşa aceea care se încăpăţâna să moiană închisă.

Niciodată până atunci – nici când traversase Atlanticul° furtună cumplită, sau când, speriată, întrevăzuse spectrul sărăciei, ori nici măcar în faţa morţii iminente sub ghilotinei – nu fusese atât de înspăimântată şi de vulnerabil Rugăminţile ei erau sfâşietoare. Dar soţul ei rămânea neînduplecat.

Pe la patru dimineaţa, Eugène şi Hortense au urcat scara şi au bătut la uşa tatălui lor vitreg. Auzindu-le glasul Bonaparte a deschis, rămânând în prag, cu chipul înnegurat având urme de lacrimi pe obraji. Copiii au îngenuncheat la picioarele lui şi l-au implorat să nu o dea afară pe mama lor şi să nu-i părăsească.

Văzându-i pe cei doi tineri cu figurile lor pline de prospeţime şi

amintindu-și că Eugène fusese alături de el pe tot parcursul lungii sederi în deșert, viteaz, credincios și rezistent, un adevărat veteran de război acum, după rănilor suferite la cap în asediul de la Acre, sufletul lui Bonaparte s-a înduioșat. Chiar era în stare să-i pedepsească, pe ei și pe Joséphine deopotrivă, intentând acțiunea de divorț?

I-a spus lui Hortense să o aducă pe Joséphine, care nu mai era întinsă pe scări, ci coborâse la parter.

Când Joséphine a intrat în camera lui, i-a adus critici aspre. Tot resentimentul care crescuse în el în toate acele luni cât fuseseră despărțiți țâșnea acum afară, ca o cascadă plină de venin. Joséphine îl trădase. Se purtase execrabil, uitând cu totul de legământul marital, precum și de obligațiile ce îi reveneau față de el și față de familia lui. Se compromisese și își făcuse de ocară copiii și rudele prin alianță. Era abjectă, josnică și nevrednică de iertare. Niciodată nu va mai trăi cu ea, i-a spus Bonaparte lui Joséphine. Din acel moment aveau să locuiască separat.

„Pe umerii tăi, însă”, a zis Bonaparte, întorcându-se spfa Eugène, „nu va apăsa povara greșelilor comise de mama ta.

Tu vei rămâne mereu fiul meu. Te voi ține lângă mine”. 2

„Nu, domnule general”, a venit replica tânărului. „Trebuia să împărtășesc soarta tristă a mamei mele, așa că din acss moment drumurile noastre se vor despărți”.

Atitudinea demnă a lui Eugène a străpuns platoșa à uritate a lui Bonaparte, care l-a îmbrățișat și a izbucnit în Joséphine și Hortense s-au alăturat și ele acestei krățișări; la scurt timp după aceea, se împăcaseră cu toții, jupă ce Joséphine promisese să nu se mai vadă niciodată cu jipolyte Charles.

Așa cum îi spunea Bonaparte unei cunoștințe, a doua zi, Inima mea nu poate suporta să vadă lacrimi curgând. Eugène a fost cu mine în Egipt și m-am obișnuit să-l consider ca pe fiul meu adoptiv. E un băiat curajos și cumsecade. Hortense urllează să își facă intrarea în lume, ca domnișoară. Toți cei care o cunosc îmi vorbesc frumos despre ea. Recunosc... că am fost profund impresionat... Nu există om fără slăbiciuni”. 3

Împăcarea era deplină. Joséphine aflase tot ce spusese Joseph și Lucien despre ea și avusese prilejul de a se justifica, deși cele mai grave acuzații – că se încurcase cu Hippolyte Charles și că făcuse afaceri cu o firmă care escroca guvernul – nu prea puteau fi respinse. Așa cum recunoscuse singur, Bonaparte cedase slăbiciunii pe care o avea pentru nevasta lui și pentru copiii acesteia; văzuse tot, știa tot, și totuși se dovedise mărinimos.

Frământările casnice de pe rue de la Victoire erau simptomatice pentru agitația politică din afară. După întoarcerea din Egipt, Bonaparte și frații lui dobândiseră sprijin pentru a schimba regimul, în afara susținerii de către doi dintre cei cinci Directori, abatele Sieyès și Roger Ducos, Bonaparte mai conta pe lealitatea a peste douăzeci dintre generalii săi, la care se adăuga un consistent ajutor financiar de la o serie de bancheri importanți. Miza pe faptul că, într-o confruntare cu oficialitățile alese, imensa lui popularitate va atrage opinia publică de partea sa. Prudent, însă, plănuia ca Principalele episoade ale loviturii de stat să se deruleze în ara Parisului, întrucât cunoștea prea bine nestatornicia Puitorilor capitalei.

— Vremurile erau însă promițătoare; perspectiva unui viitor ai bun părea să prindă contur. Totul se concentra în jurul lui Bonaparte. Așa cum scria un observator perspicace, el

Uftgase neliniștile, risipise spaimile și reînviase speranțele” 4.

Un nou cântec, „Bonaparte”, răsună în toată capitala – fluier pe străzi, cântat prin taverne sau interpretat pe scena teatre! O

Dorința poporului de a se elibera de sub jugul Dire toratului era atât de puternică, încât părea dispus să accept orice soluție pentru rezolvarea crizei politice. Știa foarte bine pe cine dorea în funcția de conducător, dar nu își dădea seama ce formă trebuia să îmbrace această conducere. Oamenii n-ar fi vrut să renunțe la libertățile câștigate cu atâta trudă ultimii zece ani, în schimbul unei forme de guvernare individuală, însă doreau ca destinele să le fie conduse de o figură centrală puternică, așa cum fusese cândva monarhia a

Erijându-se într-un republican înfocat, Bonaparte se străduia ca prin retorica sa politică să întruchipeze ideea de revoluție. Dar, în

aceiași timp, avea carisma, puterea aproape mistică a unui conducător uns de Dumnezeu, căruia i se încredințase un mandat transcendent. Remarcabilele victorii militare (recentele înfrângeri erau trecute cu vederea), admirabila simplitate a vieții lui personale, conștiința menirii sale – iată tot atâtea motive care determinau poporul împilat să vadă în el mântuitorul mult așteptat.

În ziua de 9 noiembrie, membrii camerei superioare a parlamentului Franței, senatorii, care alcătuiau un forum relativ conservator, au fost informați despre existența unui „complot iacobin”, care viza răsturnarea guvernului, în această situație ei au încredințat comanda trupelor din Paris lui Bonaparte, care și-a asumat misiunea de a salva republica de la pieire. Între timp, însă, aliații lui Napoleon unelteau în culise. Dintre cei cinci Directori, Barras a fost obligat să demisioneze, lui Moulin și Gohier nu li s-a permis să părăsească Palatul Luxembourg, iar Sieyès și Ducos au asistat la derularea evenimentelor.

A doua zi, cele două camere parlamentare s-au întrunit la St. Cloud pentru a decide viitorul – și au descoperit ca soldații lui Bonaparte ajunseseră la castel înaintea lor/ > ocupând locul, ca și când ar fi fost vorba de o fortăreață. w vreme ce senatorii au adoptat o atitudine pasivă, membr11

erei inferioare, mult mai combativi (Consiliul celor Cinci e \ s-au repezit efectiv la Bonaparte când și-a făcut apariția

* înijlocul lor. („Douăzeci de asasini s-au năpustit asupra 10 vrând să mă înjunghie”, scria el mai târziu.) în strigăte f foarte trădătorului!” și „Să fie proscris!” Bonaparte s-a răbușit la pământ, pierzându-și cunoștința.

Lucien Bonaparte, președintele Consiliului celor Cinci

«Iute și unu Dintre principalii artizani ai loviturii de stat, s-a epezit afară, a adunat trupele și a lansat un atac împotriva asasinilor”, care îl agresaseră pe fratele său. Deputații au fost puși pe fugă. Ceva mai târziu, seara, câțiva s-au întors, sub amenințarea soldaților, și au supus la vot predarea puterii supreme unui consulat format din trei consuli – Bonaparte.

Sieyès și Ducos. În calitate de prim-consul, Bonaparte controla

totul.

Ningea din abundență în acea zi de februarie a anului 1800, când noul prim-consul s-a mutat în părăginitul Palat Tuileries. Veacul începea sub bune auspicii.

Cea mai mare parte a vechiului palat era în ruine, fiind lăsat în părăsire după ce hoardele de parizieni furioși îl devastaseră în primii ani ai revoluției. Pete de sânge mânjeau scările ornamentale și draperiile sfâșiate, care spânzurau strâmb la ferestrele sparte.

Cuvintele „Zece august” erau mângălite cu litere negre pe toate zidurile, amintind de ziua infamantă – pentru revoluționari, glorioasă – când parizienii au luat cu asalt palatul și au măcelărit Garda Elvețiană, în încercarea de a-l captura pe rege.

Bonaparte a poruncit să înceapă repararea stricăciunilor, însă lucrările înaintau anevoie din cauza protestatarilor gălăgioși, care susțineau că zidurile mângălite erau un Monument al libertății, menit să le amintească tuturor că nu mai trebuie să se supună niciodată jugului unui. Treptat-treptat, toate acele inscripții au fost șterse, s-au pus alte geamuri, s-au adus noi mobile și s-au refăcut – ecorațiunile interioare. Lui Joséphine i s-a instalat la parter, în apartamentele răposatei regine Maria Antoaneta, unde există o sală mare de recepție, salonul galben, redecorat după gustul ei. Lângă camera ei de toaletă se afla un mic apartarrie ocupat de Hortense, care și-a adus cu sine mobilierii ustensilele și mirosurile tablourilor ei în ulei.

În comparație cu splendoarea vechiului regim, noul decor de la Tuileries era relativ modest. Joséphine se simțea înși încântată la gândul că avea să locuiască într-un adevărat palat. Un husar în uniformă și câțiva valeți în livrea stăteau zi și noapte postați la ușa ei, pentru a o păzi și a-i îndeplini poruncile. Un șambelan supraveghea treburile casei, în care erau angrenați mulți servitori. Un mameluc îmbrăcat exotic Ali, adus din Egipt împreună cu Roustan, mamelucul lui Bonaparte, se stropșea la toți cei care făceau coadă la ușa lui Joséphine, sperându-i cu înfățișarea sa feroasă.

Deși continua să fie doar cetățeanca Bonaparte, soția primului-consul, Joséphine se simțea mult mai importantă și, potrivit

memorialistei Laure Junot, care făcea parte din suita ei oficială, și-a asumat cu dezinvoltură noul ei rol.

Constant Wairy, valetul recent angajat de Bonaparte, a fost frapat de mersul ei grațios și de „rara perfecțiune” a trupului ei. Indiferent de toanele în care se afla – or Joséphine părea incapabilă să-și ascundă sentimentele –, era o plăcere să te uiți la ea.

Constant evocă ținuta ei elegantă într-una din împrejurări, când a intrat într-o cameră plină de lume, escortată de Talleyrand. îmbrăcată cu o rochie albă de muselină, cu mâneci scurte și un șirag de perle la gât, având părul împletit și prins cu un pieptene de baga, era atât de impresionantă, încât a stârnit un murmur de admirație dintr-un capăt în celălalt al sălii⁵. Unii observatori, mai puțin galanți decât Constant, remarcău că „se apropia de patruzeci de ani” și chiar își arăta vârsta. Iar dinții, pe care se străduia din răspuțeri să și-l ascundă, erau negri și stricați ca la babe.

Datorită ascensiunii lui Bonaparte, soția lui ajunsese în vizorul publicului; era judecată, criticată și adesea condamnată pentru superficialitatea ei.

Un cap fără creier”, a decretat un curtean, care o ns idera pe Joséphine nesăbuită și imprudentă în toate c-vjnțele, fie că era vorba de proiectele politice ale soțuluiⁱ

P. de identitatea foștilor amanți, sau de uneltirile sale în e derea obținerii unor posturi și favoruri pentru cei care veneau la ea cu rugăminți. Minte seacă și labilă – scria acest observator acerb –, Joséphine „se lăsa antrenată în conversații deșarte și galante, plângând adesea când Bonaparte o certa cu asprime”. Neliniștită, „cu un ochi plângând, cu altul râzând”.

Joséphine era departe de a fi fericită. Cei care știau de vechea ei relație cu Hippolyte Charles (or era un lucru cunoscut de toată lumea bună) vedeau ce luptă acerbă se dădea în sufletul ei incapabil să se obișnuiască cu ideea că îl pierduse definitiv.⁶

Cu candoarea sa nesăbuită, Joséphine pălăvrăgea despre vremurile de altă dată, despre viața ei fericită dinaintea căsătoriei, când era poreclită „micuța Beauharnais” și „micuța americană”, fiind

curtată de nenumărați admiratori. Cei care o ascultau intuiau că Joséphine se simțea oarecum descumpănită, ba chiar jenată, de faptul că trăia pe picior mare. Deși acest lucru ar fi trebuit să atârne în balanță în favoarea ei, lumea îl socotea o insultă implicită la adresa lui Bonaparte, care, prin calitățile și remarcabilul său devotament față de compatrioți, îi asigurase un standard de viață atât de înalt.

El o propulsase pe scara ierarhică, dar și ea era făcută pentru acest rol, fiindcă Joséphine, născută Rose Tascher de la Pagerie, avea sânge de nobil francez, spre deosebire de Nabuleone Buonaparte din Ajaccio. În mod firesc, Joséphine a fost cea care a preluat inițiativa de a alcătui curtea și societatea de la Tuileries. Avea în continuare mulți prieteni și cunoscuți printre emigranții ce se întorseseră între timp în țară. Frecventase saloanele din vechiul regim, trăise în Preajma curții de la Fontainebleau. Suferise, fusese stigmatizată și aproape executată pentru că purta titlul de vicontesă de Beauharnais.

Aura conferită de fostul său titlu nobiliar i-a permis lui

Joséphine să-și asume rolul de stăpână la Tuileries, pătrundă în noile cercuri sociale care s-au format în zilele ale Consulatului.

Viața socială se înviora rapid, luând o nouă turnură, s isprăvisse cu energia smintită a Directoratului, cu macabrei „Baluri ale Victimei” și cu moda dansurilor dezlănțuite. Acum, musafirii eleganți în rochii și costume de culoare neagră adoptau o ținută maiestuoasă în timpul dansului Grosolănia vestimentară și manierele necioplite ce dominaseră vechea perioadă republicană cedau locul unui rafinament mai pronunțat; nu mai era riscant, din punct de vedere social sau politic, să manifesti bun-gust, sau să fii politicos. Ici și colo, la vreun bal sau la vreo serată se mai zărea câte un cap cu părul pudrat sau chiar câte o peruca pudrată, cum se purta pe vremuri.

Noua modă era etalată la recepțiile pe care le dădea, de două ori pe săptămână, Jean Cambaceres. În calitatea sa de consul secund¹ acesta ținea casa deschisă pentru colegii și subalternii săi. Cambaceres, un avocat domol la gesturi și la vorbă, cu tenul palid bolnăvicios și o miopie avansată, își plictisea oaspeții povestindu-le cu lux de amănunte despre nenumăratele lui boli. Din cauza aerului solemn pe

care îl arboră lumea îl socotea ridicol, deși vinurile și mâncărurile sale excelente, precum și societatea selectă ce putea fi întâlnită în casa lui reprezentau o garanție pentru reușita reuniunilor pe care le organiza.

Bonaparte domnea asupra societății pariziene cu un aer patern, veghind la respectarea regulilor impuse de etichetă.

„Vreau ca ordinea să fie păstrată cu strictețe în casa mea!” obișnuia el să le ceară tuturor. „Niciun fel de scandal!” Dorea ca, în orice situație, curtea lui să constituie un exemplu de bună conduită, și într-adevăr era evident că, odată cu începutul noului veac, „societatea arboră o moralitate și armonie conjugală nemăiîntâlnite până atunci în Franța” Moravurile îndoielnice, adulterul și libertinajul erau proscrise. Therese Tallien, care avea nu mai puțin de cinci

Opt din flori, mai mulți soți și zeci de amanți, fusese exclusă jip saloanele de la Tuileries.

Vestimentația femeilor, simptomatică pentru starea orăvurilor publice – după cum declară moralistii – a început să fie atent analizată de către primul-consul. Acesta se strâmba văzând modelele, care continuau să imite stilurile antice; țesăturile fine, mulate pe corp, ce scoteau în evidență formele seducătoare, erau preferate de către femeile moderne, împreună cu șalurile din cașmir, corsajele și tunicile din dantelă, în nuanțe de verde „Charlotte Corday” și violet.

Detesta gătelile de tot felul, cum ar fi penele de struț, turbanele și perucile albastre, dar în momentul în care femeile au adoptat moda britanică a jachetelor scurte și bonetele de catifea gen amiralul Nelson, Bonaparte s-a făcut stacojiu la față și le-a spus delincventelor că, dacă se îmbrăcau la fel ca dușmanii Franței, nu mai aveau ce căuta în lumea republicană civilizată.

Aidoma celorlalte femei, Joséphine se temea de remarcile brutale pe care soțul ei le făcea adesea în privința vestimentației sale. Odată, la scurt timp după ce s-au mutat la Tuileries, și-a pus o rochie care l-a scos din sărute pe Bonaparte. Acesta a luat o călimară de pe birou și a aruncat-o spre Joséphine, pătându-i hainele cu cerneală. Umilința suferită avea să-i accentueze frustrarea provocată de mariajul său nefericit.

Se produsese o împăcare, însă armonia desăvârșită rămăsese un deziderat imposibil de atins. Bonaparte n-a mai revenit niciodată la acea adorare necondiționată, pe care o simțise cândva pentru soția lui, manifestând cel mult o Secțiune duioasă și răbdătoare. Hotărârea lui de a nu-și alunga soția îi permitea să se simtă mărinimos și superior. Joséphine Pacătuise, își zicea Bonaparte; el, dintr-o iubire generoasă, **r** neîmpărtășită, o iertase – dar numai fiindcă se împăcase ideea că Joséphine nu se putea abține să nu se poarte așa.

O ființă plină de cusururi, infantilă în dorințele ei nedisciplinate, și, asemenea copiilor, avea nevoie de îndrumare, muștrare și pedeapsă. Nu va mai putea avea încredere în ea niciodată, firește, dar, de fapt, numai un nebun i-ar acorda credit unui copil neascultător.

Dincolo de acest raționament funcțional, care constituia noul fundal psihologic al relației lui Bonaparte cu soția lui își făceau simțită prezența curenți mai sumbri și subtili. Căci dacă primul-consul reușea să manifeste o atitudine binevoitoare față de Joséphine – afecțiune, tachinare inofensivă, lealitate, ocrotire, atracție sexuală continuă toate sentimentele lui erau, totuși, corodate de o permanentă amărăciune. Asemenea tuturor corsicanilor, Bonaparte a inițiat un fel de vendetă blajină împotriva lui Joséphine, uneori ajungând chiar la cruzime.

O trata cu condescendență. O neglija. O înșela în mod sistematic și, câteodată, ostentativ. Prețul plătit de Joséphine pentru continuarea căsniciei era acceptarea acestui nou tip de relație irevocabil alterată.

O plimbare prin pădure într-o dimineață, în cel de-al doilea an al Consulatului, Joséphine zăcea întinsă în dormitorul ei întunecos de la Malmaison, doborâtă de o migrenă cumplită. Stătea inertă, fiindcă orice mișcare îi provoca dureri și mai mari, și încerca să doarmă, în ciuda zgomotelor făcute de cei care roboteau pe-afară.

Agitat și dornic să iasă în oraș, Bonaparte se foia de colo-colo furios pe nevastă-sa că-i stricase toate planurile cu indispoziția ei subită. De câțiva ani simțea că se sufocă, atunci când pleca să călărească sau să vâneze în parcul neîncăpător al castelului, însă până de curând toate eforturile lui de a cumpăra terenul din jur eșuaseră. Acum, însă, era pe punctul de a achiziționa pădurile Batard, care aveau

să sporească simțitor dimensiunile proprietății, permițând totodată construirea unui pavilion, unde vânătorii puteau să mănânce și să se odihnească. Abia aștepta să se împăuneze cu noua sa achiziție, își propusese s-o ducă pe Joséphine în pădure și să-și petreacă ziua acolo, în compania ei și a câtorva invitați.

În cele din urmă, pierzându-și răbdarea, a dat buzna la ea în cameră.

Joséphine a țipat, probabil de durere din cauza zgomotului brusc și a fasciculului de lumină ce-i rănise ochii.

„Haide, haide, vino cu noi”, insista Bonaparte, fără să îmə seama de protestele ei. „O să-ți facă bine aerul curat de afară. Este leacul ideal pentru orice durere”. 1

Joséphine știa, din experiență, că dacă stătea lasoarei. Se accentua migrena; în plus, mersul cu trăsură pe drumuri de țară desfundate era o tortură pentru ea. Degeaba se opunea însă, fiindcă soțul ei ținea morțiș să vină și ea. Lui Joséphine nu-i era permis să fie bolnavă, atâta timp cât soțul ei îi solicita prezența.

Știa că nu avea niciun rost să i se împotrivescă.

Mișcându-se încet și gemând de durere, Joséphine s-a dat jos din pat, apoi a cerut să i se aducă o pălărie și un șal. Împreună cu două însoțitoare, nepoata ei, Emilie Lavalette (fiica lui François, fratele lui Alexandre Beauharnais) și Laure Junot, care se măritase de curând și era însărcinată, Joséphine s-a suit într-o trăsură descoperită, resemnându-se la gândul că trebuia să-i facă pe plac soțului său furios.

„Nu există cuvinte care să poată descrie spaimile lui Madame Bonaparte când mergea cu trăsură”, scria Laure Junot, amintindu-și de această excursie, „îmi vine și mie la fel de greu să mă stăpânesc, când văd atâta lipsă de compasiune pentru slăbiciunile celorlalți”. Laura o compătimea pe Joséphine, pentru care chinul era dublu – migrena și fobia mersului cu trăsură. „Napoleon nu gândea ca mine”, nota ea, cu amărăciune. „Nu avea pic de milă sau înțelegere pentru soția lui”. 2

Ani de-a rândul, călătoriile cu trăsură o înspăimântaseră pe Joséphine, însă frica devenise paralizantă în Ajunul Crăciunului trecut, când diligenta în care mergea împreună cu Hortense fusese pe punctul

de a fi distrusă de o bombă.

Bomba îl viza pe Bonaparte, care călătorea însă în altă trăsură, mult mai în față; vrând să-și aranjeze șalul, Joséphine nu plecase imediat după el. Dacă s-ar fi aflat mai aproape, trupul ei ar fi zăcut printre zecile de cadavre înșirate pe rue St.

— Nicaise, sau îngropate sub molozul caselor prăbușite la pământ. Primejdia prin care trecuse în acea seară îi provocase un adevărat șoc nervos. După aceea, nu s-a mai putut opni din tremurat și a plâns zile în șir³. Prea agitată pentru a închide un ochi, stătea trează toată noaptea, tresărind la orice zgomot chiar și în mediul familiar de acasă, orice chip necunoscut o speria și o făcea să plângă⁴.

y\ u pornit, așadar, printre copaci, Bonaparte și secretarul lui Bourrienne, călărind în fața trăsurii în care se aflau cele trei femei. Bonaparte era vesel și glumeț, ca un copil. O lua. galop înainte, după care se întorcea și o prindea pe sphine de mână, apoi pleca iarăși în galop. Pădurea Devenea din ce în ce mai deasă, drumul se îngusta, iar copacii cu frunziș bogat aproape că ascundeau cărarea șerpuitoare.

La un moment dat, au dat peste o râpă adâncă, pe fundul căreia curgea un pârlăiaș. Drumul se sfârșise. Nu aveau altă soluție» decât să coboare malul abrupt.

Joséphine i-a strigat vizitiului să oprească.

„Uite ce-i acolo!”, a exclamat ea „Ia-o înainte”, i-a zis ea omului, care era complet nedumerit, „și spune-i primuluiconsul că, dacă nu găsește alt drum, eu mă întorc la castel”.

Trăsura s-a întors anevoie, și-a făcut cale întoarsă.

Aproape imediat, însă, au auzit un tropăit de copite venind din spate. Era Bonaparte, iar când a ajuns în dreptul lor i-au văzut chipul negru de supărare.

„Ce s-a întâmplat? Ce te-a mai apucat, acum? Întoarce imediat”, i-a zis el vizitiului, atingându-l cu biciul pe umăr.

În ciuda obiecțiilor lui Joséphine, trăsura a luat-o înapoi spre malul ravenei, căreia Joséphine îi spunea „prăpastie”.

Bonaparte îi aștepta acolo.

„Haide!”, l-a îndemnat el pe vizitiu, „te repezi iute la vale, după

care tragi Miele și gata, ai ajuns dincolo!”

Cum avea să-și amintească Laure Junot după aceea, urletele lui Joséphine se auzeau dintr-un capăt în celălalt al Pădurii.

„Nu vreau să rămân în trăsură. Lasă-mă să ies! Bonaparte!

Te implor, ai milă de mine! Lasă-mă să cobor!”, Ți se rupea inima văzând cât era de speriată. Plângea și frângea mâinile de disperare.

Bonaparte s-a uitat la ea, a ridicat din umeri și, pe un ton asPru, i-a spus să se potolească.

Asta-i o copilărie. O să mergi mai departe cu trăsura”. v1, trăgând o înjurătură, s-a uitat furios la vizitiu. JUyiu; i ni

„N-ai auzit ce ți-am spus?”, a întrebat el pe un amenințător. Deja descălecaser și se apropia de trăsură; Junot a încercat să-l înduplece pe Bonaparte făcând apel frațiune; după părerea ei, orice om rațional și-ar fi dat seamă cât de periculoasă ar fi fost tentativa de a trece peste may acela abrupt.

„Generale”, a adăugat ea, „eu port și răspunderea pentru viața altei ființe. Nu pot rămâne aici. Zdruncinătura va f, violentă, iar, în starea mea actuală, nu risc numai să fiu rănită ci chiar să mor”, i-a zâmbit ea, contând pe bunăvoința lui's știind că ținea la ea. „Doar nu vrei să se întâmple așa ceva generale?!”

Bonaparte a devenit brusc galant.

„Eu, să-ți vreau ție răul? Tocmai ție? Dă-te jos imediat.

Ai dreptate; orice hurducătură îți poate dăuna”. Apropiindu-se de treptele trăsुरii, a întins mâna s-o ajute pe Madame Junot să coboare, ignorându-le cu bună știință pe Joséphine și pe Emilie, care amuțiseră de spaimă.

În timp ce se pregătea să iasă din trăsură, Laure Junot a adăugat, plină de bune intenții: „O hurducătură poate fi foarte dăunătoare și pentru Madame Bonaparte, generale, dacă e și ea în aceeași stare ca mine...”

S-a oprit însă la mijlocul frazei. Bonaparte se uita la ea consternat, cu o mutră ce ar fi putut părea amuzantă, dacă nu ar fi exprimat o schimbare periculoasă a stării lui de spirit.

Sugestia nu era deplasată, sau oricum așa gândea Laura, care la cei șaptesprezece ani ai săi, nu avea suficientă experiența de viață. De fapt, se întâmplă ca nevestele să fie adesea însărcinate; de ce-ar fi Joséphine o excepție? Nu știa însă că, de când devenise prim-consul, Bonaparte își dorise să întemeieze o dinastie, iar incapacitatea lui Joséphine de a-i dăruia un copil nu făcea decât să-l irite. (Desigur, nici cu amanta lui, Bellilotte, nu avea copii, așa că nu era exclus ca el să fie de vină. Fără îndoială că acest gând îi accentua și mai mult nervozitatea.)

Prin urmare, Laure adusesese vorba despre un subiect neplăcut. Dar, în afară de asta, se pare că Bonaparte ignoră

bună știință nu numai migrena cumplită a lui Joséphine, c. rănile grave pe care le suferise când căzuse la Plombières, ci să nu mai pomenim de șocul și zdruncinătura din toate C adularele provocate de explozia bombei, când ea și Hortense fuseseră practic trântite la pământ. Deși era puțin probabil ca Josephine să le însărcineze, nu putea fi exclus riscul unui ceident, lucru pe care îl știa foarte bine și Bonaparte.

Laure și generalul s-au privit lung, câteva clipe. Pe urmă, Laure a pufnit în râs văzând expresia ciudată de pe chipul lui, ceea ce l-a contaminat și pe el, dar râsul lui era aspru ca un lătrat, zgomotos, brutal și extrem de sugestiv.

Ajutată de Bonaparte, Laure a coborât din trăsură.

„Ridică scara”, i-a zis Bonaparte vizitiului, „și dă-i drumul înainte”.

Din nou, Laure Junot a obiectat.

„Generale, pari crud”, a rostit ea cu curaj, „deși în realitate nu ești așa. Madame Bonaparte e bolnavă. Are febră.

Te implor, las-o să coboare!”

Bonaparte s-a făcut brusc livid. Privirea pe care i-a aruncat-o a făcut-o să-i „înghețe sângele în vine”.

„Madame Junot”, a zis el pe un ton glacial. „Nu mi-a plăcut niciodată să fiu contrazis, nici măcar când eram mic; întreabă-le pe Signora Letizia și pe Madame Permon (mama lui Laure), și ai să afli

dacă m-am schimbat între timp”, a adăugat el, amenințător. Laure tăcea. Orice insistență era zadarnică.

După câteva clipe, Bonaparte a întins mâna spre soția sa.

„Ei, haide, cu ajutorul meu, o să treci *peste formidabilul torent* de dedesubt, peste *prăpastia* asta *însăpăimântătoare*. „Își închipuise poate că tonul lui sarcastic va înveseli atmosfera, însă pe Joséphine a făcut-o să plângă din nou.

„Plângă ca și când ar duce-o la tăiere”, își spunea Laure.

Chinul fizic și sufleteșc o sleise de puteri, iar nepăsarea soțului ei o zguduise. I-a strigat vizitiului să mai aștepte un P le> vrând să amâne momentul acela inevitabil. Trăsura rattiasese încremenită locului.

Lovindu-l pe bietul vizitiu cu biciul de călărie, Bonaparte i-a zberlat: e

„Omule, n-ai de gând să ascuți de ordinele mele?”

Și, numaidecât, biciul a lovit în cai, care au țâșnit în O pe peretele râpei și peste firul apei, zgâlțâind trăsura atât de rău, încât s-a rupt un arc și s-a slăbit un șurub. Joséphine ș; Emilie țipau și gâfâiau de spaimă, cu inima cât un purice așteptând să se termine calvarul.

„Întreaga făptură a lui Madame Bonaparte era răvășită de durere, teamă și mânie”, își amintea Laure Junot. În ciuda furiei care o invadase, nu îndrăznea să își înfrunte soțul. \ [era prea frică de el. Se pricepea de minune s-o rănească, recurgând la un vast și eficient repertoriu de torturi, în afară de asta, Joséphine știa că, sub imperiul furiei și al spaimei, fizicul ei avea de suferit, or dacă era neatrăgătoare se alegea cu și mai multe remarce caustice din partea lui Bonaparte, lucru care i se părea nespus de jignitor. Plângând în hohote, stătea cu fața ascunsă sub voalul de muselină. Tot restul drumului până la Butard, s-au auzit suspinele și smiorcăielile ei.

Când trăsura a ajuns în fine la pavilion, zgâlțâindu-se și legănându-se mai mult decât de obicei, Bonaparte a descălecat și s-a îndreptat furios spre vehicul. Băgând mâna înăuntru, practic a tras-o afară pe Joséphine, care plângea în continuare, și împingând-o brutal de la spate a dus-o în pădure, departe de ceilalți.

Amândoi erau furioși, Joséphine din cauza durerii și a umilinței, Bonaparte fiindcă soția sa îi stricase toată plăcerea excursiei. Au început să se certe și, deși se aflau la o distanță destul de mare de Laure Junot, astfel încât aceasta să nu poată auzi deslușit fiecare vorbă, era limpede că scandalul luase amploare.

În replică la insultele caustice ale lui Bonaparte, Joséphine a trecut și ea la acuzații, îi reproșa soțului său că se purta urât cu ea, că o neglija și îi făcea rău – și că o înșelabonaparte a ridicat glasul. Acum, Laure a putut auzi totul iar mai târziu avea să-și amintească fiecare cuvânt rostit.

Ești o proastă”, zbigiera el. „Dacă repeți asemenea lucruri seaftră e & ți-ai pierdut mințile, fiindcă vorbești fără sândești-știi că nu suport scenele de gelozie! Toate astea EI t niște scorneli! Dacă o ții tot așa, nu faci decât să-mi dai., Haide! Sărută-mă și fii cuminte! Ești tare urâtă când 1 lângi-Ți-am spus asta de nenumărate ori”. 5

până la urmă, s-a ajuns la un fel de armistițiu amar și cei doi au ieșit din pădure, Joséphinepalidă și zdruncinată, gonaparte îmbufnat și morocănos, întreaga excursie a fost un fiasco; neputând să-și verse furia asupra soțului ei, Joséphine și-a îndreptat săgețile împotriva lui Laure.

Maltratările și certurile erau frecvente în căsnicia lui Joséphine cu bărbatul căruia îi spunea acum „Domnule” și care era cel mai puternic om din Franța în acel moment.

Numai cu numele nu era rege, fiindcă altminteri el cârmuia destinele cetățenilor, la fel ca și viața ostașilor săi. Nimeni, și cu atât mai puțin soția sa, nu se putea sustrage controlului exercitat de el.

De altfel, în starea sa de deprimare, Joséphine nici nu încerca măcar să se opună. Forța coercitivă a lui Bonaparte era mult prea mare, în raport cu voința ei de a se elibera, în plus, nici nu mai avea unde să se ducă, nici la cine să apeleze.

Pe Hippolyte nu-l mai văzuse de multă vreme, idila lor amoroasă fiind deja de domeniul trecutului6, înlăturat odată cu desființarea Directoratului, Barras locuia acum departe de Paris, nemaifiind capabil și nici dispus să-i ofere lui Joséphine prietenia sau

mângâierea lui. Din ce în ce mai izolată, în ciuda nenumăratelor relații sociale pe care trebuia să le întrețină în calitate de soție a primului-consul, Joséphine îi scria mamei sale, în Martinica:

„Dragă mamă, trimit această scrisoare cu fregata care yine în Guadelupa ca să anunțe încheierea păcii cu Anglia”, cepea ea. Martinica revenea sub stăpânire franceză. O serie de „persoane bine intenționate și corecte” urmau să preia conducerea coloniei.

„De foarte multă vreme, n-am mai primit nicio veste de la tine, dragă mamă”, continuă ea, „dar cu toate astea i-o gândesc adesea la tine. Sper că ești sănătoasă, și că n-a încetat s-o iubești pe Yeyette a ta”. Îi povestea, apoi, despre Eugène și activitatea lui de ofițer în armată, ca și despre Hortense, care, în momentul când ea compunea scrisoarea picta un portret al lui Bonaparte, în care îl înfățișa plimbându-se prin parc. Promitea că îi va trimite ei tabloul în Martinica.

„Lui Bonaparte i-ar plăcea tare mult să vii în Franța, în măsura în care vei putea să te acomodezi cu traiul într-o clima atât de diferită de cea cu care ești învățată. Dacă te hotărăști să ne faci pe plac, trebuie să aranjezi lucrurile în așa fel încât să ajungi aici în iunie”. Rose-Claire Tascher avea șaiszeci și cinci de ani, fiind prea în vârstă – cum știa prea bine și Joséphine – ca să se aventureze într-o asemenea călătorie pe mare, dar mai ales ca să schimbe căldura apăsătoare de la tropice, cu frigul din nordul Europei.

Scrisoarea nu spunea mare lucru, dar ascundea mult.

Joséphine nu fusese niciodată prea apropiată de mama ei, pe care, în plus, nici n-o mai văzuse de douăzeci și trei de ani.

Nu i-a mărturisit adevărul în legătură cu starea ei actuală poate și pentru că Bonaparte continua să îi deschidă toate scrisorile și să le citească, așa cum începuse să facă în urmă cu cinci ani, în Italia. Nu i-a pomenit de faptul că era adesea bolnavă, că încercase să-și refacă viața alături de alt bărbat, dar dăduse greș, că trăia în grandoarea unui palat, dar n-avea nicio mulțumire sufletească. Rose-Claire n-ar fi înțeles, poate, toate astea, sau, dacă ar fi înțeles, n-ar fi manifestat niciun fel de compasiune. Yeyette fusese întotdeauna veselă, nesăbuită și impulsivă, așa că era direct răspunzătoare pentru situația în care ajunsese acum.

„Ție ți-ar plăcea tare mult Bonaparte”, continua Joséphine. „O face foarte fericită pe fiica ta. E un om bun, drăguț, un bărbat fermecător din toate punctele de vedere; o iubește foarte mult pe Yeyette a ta. Rămâi cu bine, draga mamă”, încheia ea. „Te sărut cu drag. Cele mai bune urări și

242.

partea nepoților tăi. Transmite-le complimentele mele și prietenilor. Sărut-o și pe doica mea”. 7

A sigilat scrisoarea și a expediat-o printr-un curier, știind – Ou va ajunge pe plantația **Trois-Îlets** decât abia după câteva luni-Răspunsul, dacă a existat vreunul, s-a pierdut, însă Roseflaire n-a venit la Tuileries, iar Joséphine nu i-a mai scris decât mult mai târziu. Chiar dacă s-a întâmplat ca, în clipele aq restrîse, Joséphine să se gândească în treacăt la posibilitatea de a se refugia în Martinica, în lumea aceea verde și luxuriantă, cu aura ei de descompunere prea pângurită și cu veșnicul miros de zahăr, nu încape îndoială că și-a alungat iute din minte această idee. Bonaparte n-ar fi lăsat-o niciodată să plece. Trebuia să-și îndeplinească îndatoririle față de soțul ei. Acesta o ținea prinsă, cum ținea și Franța, într-un clește din ce în ce mai strâns.

„Luxul se răspândise pe scară largă”.

În grădinile înțesate de lume de la Tuileries și pe noile bulevarde aglomerate, Parisul revenea la viață. Pretutindeni se vedeau semnele unei prosperități renăscute și ale spiritului de inițiativă neîngrădit de vreo interdicție: în nenumăratele noi restaurante și cafenele, care se deschideau pe fiecare stradă, în activitatea cartierelor comerciale ale orașului, unde negustorii își înșirau mărfurile în spatele unor vitrine cu geamuri ornamentate, pe străzi, unde pentru prima oară de ani de zile treceau cu viteză o sumedenie de vehicule.

Cabriolete rapide, trase de cai nervoși și având drept vizitii niște tineri, jochei”, carete și cupeuri goneau pe bolovanii pavajului, într-un ritm care îi speria pe trecători și îi împrășca de noroi pe vânzătorii ambulanți.

Se isprăvise cu agitația plină de frenezie din timpul

Directoratului, cu veselia aceea fragilă în spatele căreia se ascundea disperarea. Activitatea noului regim purta pecetea stabilității, și asta fiindcă prosperitatea ce domnea în capitală, în momentul în care Bonaparte s-a autointitulat „prim-consul” era larg răspândită printre parizienii din toate categoriile sociale, fără a se limita doar la speculanți și bancheri. Asta nu însemna, însă, că specula dispăruse cu totul; cozile erau lungi în fața loteriei de pe rue du Faubourg Montmartre, iar vânzătorii unor liste „infailibile” de numere câștigătoare la loto făceau afaceri fabuloase.

Parisul din perioada Consulatului era invadat de foi volante și de tot felul de anunțuri. Hârtiile colorate strălucitor, ce tapetau zidurile și coridoarele, îi îmbiau pe trecători să participe la lecții de scrimă, concerte, cure pentru boli periculoase, spectacole de teatru și vodevil. Distracțiile erau variate. Pentru câțiva gologani, puteai vedea, la Circul Franconi, purici dresați, muște luptătoare sau îl puteai admira Coco, cerbul înșeuat, care mergea la pas și la trap ca un rinăsar pursânge. Existau muzicanți orbi, care cântau pe bulevarde, femei cu barbă, dansatori pe sârmă și – una dintre minunile Parisului – Spaniolul Incombustibil, care bea ulei fierbinte și acid sulfuric, își băga în gură un cuțit încins în foc, după care pășea desculț pe o tablă de fier înroșită la flacără, fără să facă vreo bășică pe tălpi.

Vizitatorii care se perindau prin capitală remarcău imediat că diversele cicatrice ale revoluției – firele de iarbă crescute ici și colo prin caldarâm, semnele delăsării vizibile la fostele clădiri impozante, tavanele care curgeau, zidurile igrasioase, scările murdare – se vindecau greu; mai mult chiar, nu aveai cum să nu observi munții de gunoarie strânși la colțul străzilor, unde colcăiau șobolanii. Dar, tot așa, nu puteai să nu remarci noua peisagistică a grădinilor orașului, noile poduri peste Sena, demolarea multor clădiri dărăpănate, pentru a face loc unor construcții moderne. Apăreau străzi noi ale căror nume imortalizau victoriile lui Bonaparte (rue de Rivoli, rue de Castiglione), se clădeau teatre; vechiul Palais Royal, în continuare vulgar și sordid, fusese renovat, adăugându-i-se curți și alei suplimentare.

Dacă străbăteau de la un capăt la altul periferia orașului, ceea ce

un turist sănătos putea face într-o singură după-amiază, observai schimbări însemnate. Existau incomparabil mai mulți polițiști decât în trecut, care vegheau la respectarea ordinii publice. Ziarele scoase la vânzare nu mai erau atât de numeroase (ministrul Poliției interzisese majoritatea Jurnalelor pariziene deoarece le considera potențial subversive). Cocardele tricolore, odinioară emblema omniprezentă a lealității față de republică, erau din ce în ce mai rare, însă capetele pudrate puteau fi întâlnite la tot pasul.

Termenii de „domnule” și „doamnă” se auzeau mult mai de „acum decât apelativele revoluționare de „cetățean” și „cetățeană”. Iar aici-colo, printre mulțimile de oameni de pe bulevarde, la teatre și prin parcurile publice, deslușeai glasul sonor al vreunui emigrant educat și bine îmbrăcat, proaspăt reîntors în capitală, cerând servicii sau favoruri speciale pe un ton ce friza insolența. Se spunea că la Paris costul vieții crescuse cu aproape o treime, după venirea lui Bonaparte la putere, ceea ce nici nu era de mirare, având în vedere fastul și strălucirea vieții sociale. Se estimează că, în iarna anului 1802 s-au organizat circa zece mii de baluri și cel puțin șase mii de dineuri oficiale. Croitorii lucrau până noaptea târziu pentru a termina toaletele necesare în aceste ocazii, iar coaforii nu mai pridideau să facă față solicitării clienților. Mii de metri de satin, catifea, crep și tul erau cumpărate de la negustorii de țesături, iar pantofii de dans din satin erau atât de delicați și perisabili, încât țineau doar o noapte sau două, după care se înlocuiau cu altă pereche. După cum scria un călător englez, la aceste reuniuni mondene femeile erau „în general acoperite de bijuterii”; după părerea aceluiași turist, pe toate treptele ierarhiei sociale „luxul se răspândise pe scară largă”.

La festinurile organizate în casele bogătașilor, zeci de servitori trudeau să servească meniul format din câte douăzeci și cinci de feluri de bucate. La banchetul dat de bancherul Ouvrard în oranj eria palatului său, de ziduri au fost atârinate ramuri de viță de vie cu ciorchini de struguri copti, iar din fântâni țâșneau șuvoaie de vin. Un bazin din marmură cu pești vii frumos colorați alcătua piesa centrală a mesei monumentale, iar în jurul lui se aflau nenumărate fructe exotice,

unele autentice, altele modelate din zahăr.

Saloanele ornamentate în care aveau loc aceste ospete grandioase erau și mai mărețe, cu pereți auriți, oglinzi strălucitoare cu rame aurii, covoare fine și moi, și tablouri aparținând unor mari pictori italieni și olandezi. Se spunea că Fouché, ministrul Poliției, avea cea mai frumoasă casa din Paris, amplasată pe Quai Malaquais.

Valeții cu peruci cu coadă și pantaloni din catifea până la ei iunchi, purtând dantele aurii la gât și la manșete păreauiste amintiri fantomatice ale vechii curți. De peste zece ani? n saloanele gazdelor din lumea bună nu se mai văzuse nici urma de valet; acum, aceștia își făceau din nou apariția în societate. Emigranții reveniți în țară își căutau foștii valeți și îi reangajau. Totodată, erau formați alții noi. Nevrând să scape ocazia de a obține un profit, guvernul a impus o „taxă pe valet”, valabilă pentru gospodăriile celor bogați. Puteai să ai joi valeți, urmând ca pentru fiecare valet în plus să plătești un impozit de o sută de franci¹.

Oricât de mult ar fi încercat să dea un exemplu de simplitate și modestie vestimentară, primul-consul nu putea tempera înclinația spre exagerare și exces, perseverența aceea plină de snobism în procurarea celor mai rafinate obiecte, care pusesse stăpânire pe societate. Bărbații nu recurgeau doar la serviciile celui mai bun pantofar (Astehey), la croitorul cel mai bine cotate (Cățel), la specialistul numărul unu în confecționarea celebrilor pantaloni lungi până la genunchi (Henri). Purtând cravate late și bogate, redingote albastre cu nasturi aurii și veste roșii, cu mustața și perciunii ajustați până la lungimea ideală, niciun milimetru în plus sau în minus, domnii se plimbau pe bulevarde, pe jos sau călare, plini de importanță, știind că acolo pot fi admirați de către ceilalți. Doamnele, cu rochiile vaporoză și tunici albastre sau purpurii, de la Leroy, cu părul cârlionțat și pieptănat pe lângă obraji sau cu diademe de flori pe creștet, se întâlneau pentru a vedea și a fi văzute, dornice de complimente.

Paulette, sora lui Bonaparte, era promotoarea acestei neconținute emulații, țelul ei fiind acela de a le eclipsa pe toate femeile, dar mai ales pe cumnata sa, Joséphine. La fel ca și restul familiei,

Paulette s-a supărat foc pe Bonaparte atunci când s-a împăcat cu soția lui; în plus, era veșnic ciudată că Joséphine prezida în salonul galben de la Tuileries toate înaltele reuniuni ale societății mondene din Perioada Consulatului.

ale

Ori de câte ori Joséphine, îmbrăcată cu rochiile ei mul pe corp din crep alb, muselină sau lame argintiu strălucit? atrăgea privirile tuturor, iar femeile admirau apariția elncântătoare, Paulette spumega de furie. La un moment dat a născocit o toaletă care, după părerea sa, „urma s-A immortalizeze”. Două croitorese de lux și-au reunit talentul pentru a crea un costum memorabil – deși vulgar, după cum era de așteptat –, asortat cu un fel de pălărie din blană de tigru

Când Paulette și-a făcut apariția în salon, efectul a fost electrizant. Toate privirile s-au întors numaidecât spre ea și curând, lumea a început să facă comentarii. „Extravaganța asta deșăntată nu-i stă bine unei doamne”, a rostit pe un ton ceva mai ridicat unul dintre musafiri. Alții au strâmbat din nas văzând bijuteriile grele din aur, ciorchinii de struguri aurii din părul ei, care se ciocneau de blana de tigr, dar mai presus de toate urechile ei ciudate – subțiri, străvezii și mult prea mici, un fel de năsturei ciudați, nicidecum urechi adevărate.

„Ce păcat!”, a remarcat rânjind o frumusețe rivală. „Ar fi drăguță chiar... dacă n-ar avea urechile astea. Păi, să am eu asemenea urechi, aș prefera să le tai, decât să le afișez în lume”.

Înciudată din cauza efectului produs asupra asistenței, Paulette a pretins că era indispusă și s-a retras devreme de la petrecere².

În noua lume mondenă care cultiva gusturile rafinate, manierele elegante și educația aleasă, Paulette nu prea își găsea locul. Toate rudele primului-consul, poate doar cu excepția lui Joseph, nu puteau ascunde faptul că făceau parte din categoria parveniților care, până nu demult, fuseseră niște exilați sărăntoci veniți din Corsica. Acum aveau avere, domenii superbe, cunoștințe influente și se puteau bizui pe puterea fratelui lor pentru a urca și mai sus pe treptele ierarhiei sociale. Le lipseau, însă, eleganța stilului, bunul-gust, grația și dezinvoltura aristocratică – exact calitățile pe care le avea mult

disprețuita lor cumnată, în ciuda reputației ei întinate încă din primii ani ai Directoratului. „*...”

Unaparte însuși căpătase amprenta aristocrației, în urma satoriei cu vicontesa de Beauharnais. Întreaga familiei Bona Parte Putea ridica standardul social în același mod „jiftr-un mariaj avantajos.

La o serată dansantă, de la Malmaison, în septembrie 1, Louis Bonaparte a cerut-o de ne vastă pe Hortense, care à unele ezitări a acceptat să se mărite cu el. Legăturile dintre Bonaparte și Beauharnais erau pe punctul de a se consolida.

Atât mireasa, cât și mirele au avut serioase rețineri înainte de a face acest pas. Îndrăgostit de fiica unui inspector de poduri, pe care o cunoscuse la o plimbare prin parcul Tuileries, Louis susținea la câțiva ani după eveniment că fratele lui îl silise să o ceară de soție pe Hortense.³

La rândul său, fata, care i-a mărturisit lui Madame de Remusat că a simțit „un junghi dureros” după celebrarea logodnei, avea o neîncredere instinctivă în Louis și nu ar fi acceptat să devină nevasta lui, dacă n-ar fi fost convinsă că în felul acesta îi făcea plăcere mamei sale și că putea contribui, deopotrivă, la înlăturarea discordiei dintre Joséphine și familia lui Bonaparte. Hortense mai credea, de asemenea, că măritându-se cu unul din frații primului-consul va putea influența în bine și cariera fratelui ei, or pentru Hortense, la cei optsprezece ani ai săi, Eugène era cea mai importantă persoană din lume.⁴

În ciuda tinereții sale, Hortense știa ce înseamnă decepția în dragoste. Unul dintre aghiotanții lui Bonaparte, Christophe Duroc, își exprimase dorința de a se însura cu ea, sentimentele toi fiind împărtășite și de ea. Bonaparte nu avusese nicio obiecție, dar Joséphine se opusese. Voia ca fiica sa să facă o Partidă mai bună. Astfel, îi sugerase să se mărite un bărbat ai vârstnic, un fost amant al lui Madame de Staël; Hortense a refuzat din capul locului să ia de bărbat un om care avusese ții intime cu un „monstru bizar”, cum era Germaine de⁵

Faptul că cei doi tineri care urmau să se căsătorească A interesul armoniei familiei nu se potriveau deloc nu deranj pare-se, pe

nimeni, în afara lor înșiși. Hortense era vesela «bine dispusă, agreabilă și afectuoasă; lumea se simțea atrasă» de ea, datorită firii ei deschise, îi lipsea profunzimea, însg avea o decență care stârnea admirația lui Bonaparte „Hortense mă silește să cred în virtute”, a remarcat el, la un moment dat⁶.

Louis, pe de altă parte, era morocănos și introvertit chipeș, în pofida corpolenței sale, dar cu niște ochi mari și tulburi, care trădau un psihic instabil. Speranțele puse în el în timpul campaniei din Italia, când se remarcase alături de fratele său, se spulberaseră de mult. Se îmbolnăvisese, probabil de sifilis, iar boala îi provoca dureri cumplite în încheieturi.

De asemenea, i-a afectat și personalitatea. A devenit mizantrop și retras, veșnic preocupat de afecțiunea sa fizică, în detrimentul îndatoririlor sale în cadrul armatei – Bonaparte l-a avansat la gradul de general – pe motiv de boală.

Familia l-a trimis pe Louis într-o călătorie în nordul Europei, cu speranța că un an de călătorie avea să-l smulgă din starea aceea de apatie, făcându-l, totodată, să uite de aventura sa amoroasă, incompatibilă cu statutul social al familiei, însă el s-a întors la Paris doar după câteva luni, pe motiv că suferea de artrită și s-a refugiat într-o casă la țară, unde nu se vedea cu nimeni. Disprețuitor ca de obicei față de orice infirmitate fizică, Bonaparte n-a dat nicio atenție văicărelilor lui Louis, continuând să nutrească mari speranțe în privința lui. Deoarece părea puțin probabil faptul că va avea copii cu Joséphine, Bonaparte intenționa să-l facă pe Louis succesorul său. Așadar, căsătoria lui Louis cu Hortense era cum nu se putea mai nimerită, pentru că în acest fel în venele viitoarei generații a dinastiei Bonaparte va curge și sângele lui Joséphine.

Nunta lui Louis Bonaparte cu Hortense de Beauharnaia urma să aibă loc pe 4 ianuarie 1802, însă în ultimele zile ale ului precedent un ger cumplit paralizase aproape orice

³ Hvitare în Paris, iar curând după aceea dezghețul a făcut că e\Q Senei să se reverse peste maluri, inunând nenumărate sq Familiei Bonaparte i s-a părut de rău augur acest dezastru-Văzându-i pe toți la

cununie, împopoțonați și furioși, a era greu să deslușești pe chipurile lor nemulțumirea stârnită *aq* ceremonia la care luau parte.

paulette, ca întotdeauna cea mai refractară dintre toți, nu-și făcuse apariția; soțul ei fusese trimis de armată în Santo pomingo, iar ea îl însoțise – escortată de zeci de fregate și nave de război încărcate cu garderoba ei și diverse obiecte din casă.

Ceilalți membri ai familiei, însă, au fost prezenți, și fiecare dintre ei părea să-și dea seama cât de nepotrivită era căsătoria lui Louis cu Hortense: Letizia – politicoasă, dar rece, Joseph – stilat, dar mohorât, Elisa – roșie la față de indignare, și Lucien, înalt, brunet și pus pe harță.

Încăpățânatul Lucien îi dăduse mereu de furcă lui Bonaparte, care se văzuse nevoit să îl demită din funcția de ministru de Interne. Trimis ca ambasador în Spania, făcuse avere acolo, apoi se întorsese la Paris fără să mai fie cooptat în guvern, dar continuând să creeze necazuri familiei. Iritat fiindcă Bonaparte nu-i mai cerea sfatul și vexat de faptul că Joséphine își păstrase statutul de soție a primului-consul (Lucien îi recomandase lui Bonaparte să divorțeze și să se însoare cu fiica regelui Spaniei), Lucien devenise malițios, îl spusese nefericitului său frate, Louis, că nunta aceasta făcea parte dintr-un plan complicat, menit să îi asigure un ostenitor lui Bonaparte. Hortense, zicea el, este însărcinată Cu Bonaparte; de Louis era nevoie doar pentru ca nou-născutul să fie legitim și să aibă un nume.

Nuntașii, dârdâind de frig în rochiile subțiri și în pantalonii Până la genunchi, au remarcat că Hortense avea o privire tristă era palidă, când s-a prezentat în fața legatului papal, care tta să officieze ceremonia. Pe toată durata slujbei, Joséphine a plâns neîncetat, obicei de care nu se putea dezbara în oca>solemne!

După ce Louis și Hortense au fost declarați soț și soți Caroline Bonaparte a pășit în față, împreună cu soțul e „Joachim Murat. Erau căsătoriți de doi ani și aveau un copil însă căsnicia lor nu primise binecuvântarea Bisericii – întrufl cununiile religioase fuseseră interzise încă de la începutul revoluției –, așa că voiau să-și reînnoiască jurământul de fidelitate în fața legatului.

„Nu mi-a făcut plăcere această dublă cununie”,} ci reamintea

Hortense mai târziu. „Cealaltă pereche, doi oameni evident îndrăgostiți, erau nespuse de mulțumiți împreună”. Fericirea lui Caroline și a lui Murat contrasta puternic cu încordarea noilor căsătoriți. Și, pentru a înrăutăți și mai mult situația, Caroline, care n-o putea suferi pe Hortense de pe vremea când erau eleve amândouă la Academia lui Madame Campan, manifesta un dispreț nedisimulat față de noua sa cumnată.

Nimic n-a putut înveseli nunta amară, care s-a desfășurat în timpul dezastruoaselor inundații și pe un frig cumplit nici zestrea generoasă pe care atât Bonaparte, cât și Joséphine i-au dat-o lui Hortense, nici zecile de capoate, combinezoane, șaluri de cașmir și bonete de noapte dantelate, care alcătuiau trusoul ei extravagant, nici măcar palatul impunător de lângă rue St. Lazare, pe care Bonaparte l-a cumpărat pentru a-l dăruí cuplului, cu grădina lui imensă plină de statui antice.

De la bun început, Louis a fost distant, dur și disprețuitor.

Nu avea încredere în Hortense, în ciuda eforturilor ei de a fi afectuoasă. Hortense era fiica lui Joséphine: prin urmare, ca și mama ei, era probabil destrăbălată din fire, neavând ce căuta într-o familie respectabilă.

„Acum ești o Bonaparte”, i-a zis Louis soției sale, curând după căsătorie. „Trebuie să pui interesele noastre mai presus de toate celelalte, inclusiv ale familiei tale”. I-a mărturisit¹ plin de candoare că el disprețuiește aproape toate femeile și

„Are de gând să o conducă cu o mână fermă, astfel încât să C, i dea prilejul să-l dezonoreze – „soarta comună a tuturor Oților” Principala lui poruncă era ca Hortense s-o evite pe

⁵ aici-sa> astfel încât Joséphine să nu-și poată exercita asupra i proasta sa influență.⁷

Munta fiicei vitrege a primului-consul a stârnit un viu 'nteres în sânul societății pariziene. Decana gazdelor de pe yj-eniea fostului regim, marchiza de Montesson, a organizat un bal în cinstea căsătoriei lui Hortense, la care s-au înghesuit numeroși invitați.

Madame de Montesson, care fusese nevasta morganatică a

răposatului duce d'Orléans, erou al republicanilor din primele zile ale revoluției, a prezidat ca o zână balul somptuos a cărui splendoare te ducea cu gândul la o lume de basm.

Aveai senzația că lumea dinaintea revoluției revenise la viață pentru o noapte. Eleganța musafirilor, sclipind de giuvaieruri și pene colorate, care se unduiau ușor în aerul încins și neclintit, parfumul nenumăratelor flori, aduse cu mare cheltuială din sudul țării, muzica de dans însuflețită, etalarea rafinamentului și a grației în lumina celor o mie de luminări, le reaminteau oaspeților mai vârstnici de epoca trecută a Măriei-Antoaneta, cu tot farmecul și frumusețea ei.

Acum, când își recăpătaseră într-o oarecare măsură importanța politică și economică, când se părea că forțele extremismului pierduseră teren odată cu venirea la putere a lui Bonaparte, nu mai era periculos să privești înapoi, spre un trecut de mult apus și să îl idealizezi.

Însăși Madame de Montesson, în rochia ei din dantelă și satin, croită după moda de altă dată, purtând o perucă înaltă și frumos împodobită, părea o întruchipare a acelui trecut.

Avea șaizeci și cinci de ani, dar nu-i dădeai mai mult de Patruzeci; încă frumoasă, cu niște ochi violeți, se pricepuse a își asorteze albul perucii cu cremul pal al șalului de cașmir.

numărații emigranți care s-au îmbulzit la bal în acea seară O Priveau ca pe steaua lor călăuzitoare, capabilă să le inoculeze noblețe și rafinament. Aidoma altor republican.

și Bonaparte a luat-o drept model în deprinderea unor manie!!

alese și a unei curtenii de mult uitate, îndemnând-o Joséphine să se lase tutelată de această veritabilă doamnă

În acea seară nu s-a dansat decât vals, cei mai budansatori mișcându-se cu dezinvoltura și grația unor profesioniști. Cei mai renumiți dansatori contemporani Monsieur de Trenis și Monsieur Dupaty, au fost și ei de fați toată lumea privindu-i cum se învârtteau și își răsuceau partenerele, într-un ritm amețitor. Dansul a continuat până după miezul nopții, când musafirii au cinat din farfuriile de porțelan de Sèvres, ale lui Madame de Montesson, purtând emblema

casei de Orléans.

Se pare că niciunul dintre invitați nu își amintește ce a făcut sau a spus Louis Bonaparte în noaptea balului său de nuntă; Hortense, în schimb, a lăsat o impresie de neșters.

Într-o rochie largă, inspirată după o statueta din Herculaneum, cu coroană de flori pe creștet, a dansat ore în șir. A fost personajul central al serii, prima fiică vitregă, mireasa fericită.

Oaspeții care remarcaseră tristețea și paloarea ei din ziua cununiei au căutat zadarnic vreun semn al disperării de atunci.

În timp ce dansa gavota ei preferată cu blondul și fermecătorul Charles de Gontaut, mișcându-și amândoi capul la unison, în ritmul muzicii, Hortense părea transfigurată de fericire. Atât primul-consul, cu ochii săi vicleni, cărora nu le scăpa nimic, cât și bătrâna marchiză, ce privea mulțumită din jilțul ei, înclinau din cap, satisfăcuți.

La zece luni după marele bal, Hortense a adus pe lume un băiat, căruia i-a dat numele de Napoleon Louis Charles.

Chiar dacă Louis a avut îndoieli în privința paternității copilului, a preferat să nu le împărtășească nimănui, deși în timpul sarcinii o avertizase pe Hortense că, dacă va devansa chiar cu o zi termenul normal, el o va părăsi pentru totdeauna. Probabil că după naștere, tânăra mamă a răsuflat ușurată, dar și mai mare a fost încântarea consulului. Acum exista un copil pe care îl putea desemna drept urmaș, un succesor adevărat al niului Bonaparte. Dacă el avea să moară, stirpea lui nu va stinge. Nu mai era nevoie ca Joséphine să-i dăruiască

S ropil; din punct de vedere dinastic, măcar, se putea iși jjspenza de ea.

Acum, primul-consul își fredona fericit cântecul preferat.

vfu> nici că ar putea exista vreodată – Copil mai dulce și! ai drag mie!”, cântând fals refrenul. Ca de obicei, zbieretele lui zgriau tuturor auzul, însă plăcerea pe care i-o provoca micuțul ce-i purta numele era atât de mare, încât nimeni, nici Hortense, nu se încumeta să-l reducă la tăcere.

„O ambiție violentă și ucigașă”.

Spre sfârșitul anului 1803, cu două zile înainte de Crăciun,

parizienii au remarcat o acalmie atmosferică și o întunecare progresivă a cerului la amiază. Nu se anunța un viscol cu ninsoare, fiindcă afară nu era suficient de frig, în schimb fulgerele despicau norii negri care se îngrămădeau la orizont. Caii izbeau cu copitele în pământ și încercau să se smulgă din hamuri, iar câinii și pisicile se ascundeau pe unde puteau. Până și guzganii, care mișunau prin gunoaie și prin vechile clădiri lăsate în paragină, s-au făcut brusc nevăzuți, ascunzându-se prin ziduri și pe sub poduri, claie peste grămadă, la adăpost de stihiiile naturii.

În noaptea aceea înspăimântătoare n-au avut loc niciun fel de baluri sau petreceri; toate au fost anulate. Ploaia torențială a început după-amiază și, în câteva ceasuri, vântul năprasnic zgâlțâia copacii desfrunziți din grădinile Tuileries și învolbura apele râului. Niciun vehicul nu putea face fața prăpădului de afară; trăsurile și căruțele se răsturnau, fiind apoi măturate din drum, în timp ce pe malul apei, bărcile de pescuit și barjele erau scufundate sau azvârlite la țarm de forța vijeliei.

În orele următoare, rafalele de vânt s-au intensificat, smulgând țiglele de pe casă, dărâmând coșurile și zgâlțâind ferestrele. Mugetul furtunii era atât de puternic, încât nu se mai auzea om cu om, oricât de tare ar fi zbierat. Nici noaptea nu se putea dormi din cauza suflului violent al vântului e zgâlțâia din temelii zidurile; te așteptai oricând ca tavanul răbușească peste tine sau ca toată casa să se prăvălească

A doua zi dimineață, când vijelia s-a potolit și orașul a – cePut ștevină a viață, sub un cer cenușiu, lumea a putut dea toate ravagiile furtunii. Casele erau avariate, grădinile știite. Copaci smulși din pământ, cu rădăcină cu tot, blocau P ibrardele, iar în cartierele din vecinătatea râului, străzile curțile erau pline de un noroi negru. Parisul fusese măturat L uragan, iar la slujbele religioase care s-au ținut în Ajunul aceluia Crăciun au participat numeroși credincioși, care jjuțulmeau Cerului că scăpaseră cu viață, bucurându-se totodată că orașul lor nu fusese distrus în întregime.

Vijelia înfricoșătoare a înspăimântat-o pe Joséphine, amintindu-i de uraganele devastatoare din anii copilăriei.

Superstițioasă din fire, nutrea convingerea că un eveniment atât de rar și de distrugător avea o semnificație mult mai profundă. I-ar fi plăcut să se consulte cu ghicitoarea ei preferată, Vrăjitoarea, ca să afle cum putea fi interpretat acest semn de rău augur, însă Madame Lenormand se afla la închisoare, din ordinul lui Bonaparte, împreună cu alte persoane indezirabile, așa că Joséphine s-a mulțumit să-și dea singură în cărți.

Nu era deloc greu să facă legătura între întâmplări din viața ei și violența nimicitoare a mării vijelii, fiindcă la începutul anului 1803, odată cu împlinirea a patruzeci de ani, Joséphine a intrat în perioada sumbră a vârstei de mijloc.

Oricât de mult se străduia să ascundă semnele îmbătrânirii vopsindu-și părul, fardându-se din abundență, dormind cu bucăți de carne crudă pe obraji, ca să-și îmborsățească tenul, ungându-se cu creme pe gingii ca să își îmborsățească respirația –, amprente de vârstă erau de neșters, așa cum nu a Pregetat să-i reamintească Bonaparte. Chipurile îmbătrânite, remarcă el, nu sunt plăcute decât atunci când zâmbesc; Melancolia sau anxietatea, mai ales furia, le dau un aer grotesc. Realitatea era, însă, că el preferase dintotdeauna femeile „bune, drăguțe și conciliante”, pe fața cărora se citeau doar drăgălășenia și simplitatea.¹

După ce a trecut pragul vârstei de patruzeci de îndrăgălășenia și dulceața înăscute a lui Joséphine au încep” să se estompeze. A devenit agresivă, cârcotașă, vindicativă, vaită mereu, oricui era dispus să o asculte, din cau> tratamentul inacceptabil la care o supunea Bonaparte & Tentativele de a curma răutățile soțului ei dominator’s: atotputernic eșuau invariabil; în realitate, când încerca să-i înfrunte, devenea neputincioasă ca un copil, stârnindu-i doar disprețul și înăsprindu-l și mai mult. Atitudinea grosolană și brutală a lui Bonaparte rănea profund sensibilitatea lui Joséphine. Și, prea adesea, din cauza frustrării, uita că, sub învelișul lui dur, Bonaparte era gata să plângă, vibrând de fiecare dată la durerea celorlalți; când își amintea acest lucru, știa cum să-l îmbuneze – printr-o deferentă duioasă mângâindu-l și liniștindu-l, când avea insomnii sau crampe la stomac,

probabil din cauza orelor târzii la care se culca.

Știa cum să-l ia, însă de multe ori resentimentul prevala asupra simțului practic, și atunci Joséphine nu-și mai putea controla furia. A-l alina pe bărbatul care îi provoca atâta suferință însemna un stres insuportabil pentru ea. Deși nu obținea niciun rezultat, Joséphine prefera să se vaite, să înfrunte și să acuze, ceea ce nu făcea decât să declanșeze un nou ciclu de suferințe.²

Joséphine spumega de furie din cauza infidelităților lui Bonaparte și a îngâmfării cu care le etala. Pentru a-i stârni gelozia și a o răni, anunța, din când în când, că la fel ca un câine, „intrase și el în călduri” –, vorbind la nesfârșit și dând multe amănunte despre ultima sa amantă și „manifestând după cum afirma Madame de Remusat –, o mirare încrâncenată, dacă Joséphine nu era de acord”. Nu o scutea de niciun detaliu: formele, defectele fizice și atracții! ⁶ anatomice ale fiecărei femei, până la ultima aluniță, inclusiv gâfâielile și celelalte manifestări, spre umilința lui Joséphine; Știa că soția sa îi plătea pe unii servitori din casă și pe aindivizi din afară ca să-l spioneze și să-i povestească despre întâlnirile lui. îi făcea plăcere s-o informeze despre ^{afție} tâfliri amoroase, pe care iscoadele ei nu le descoperiseră, ^{JI} fel în cânt°s-Pmne scunoască întregul adevăr.

³ femeile din anturajul lui Joséphine, dar și alte persoane reniarcat că, ori de câte ori își lua o nouă amantă, Bonaparte Lvenea și mai violent cu soția sa, închizându-i gura, rutător, atunci când încerca să protesteze. Afirma că are °evoie de divertismentul erotic pe care i-l ofereau alte femei, jintindu-se îndreptățit să recurgă la acesta.

Eu nu sunt un bărbat ca toți ceilalți”, zicea el, umflându-se în pene de parcă n-ar fi fost conștient de dezavantajul staturii sale? „așa că legile morale și cele care guvernează comportamentul în societate își pierd valabilitatea în cazul meu”. ³ De regulă, la auzul acestor cuvinte Joséphine izbucnea în lacrimi de durere și jignire, lansând o avalanșă de văicăreli.

Mai mult decât pregătit pentru acest atac, Bonaparte se dezlănțuia, spărgând mobila și agresând-o pe Joséphine, atât verbal, cât și fizic⁴. Personalul consulului știa că nu avea niciun rost să

intervină. Oamenii asistau, cu oarecare jenă, la crizele acestuia, răsufând ușurați când se potoleau, dar veșnic temători la gândul că puteau reveni oricând.

Bruftuluită și maltratată, Joséphine se retrăgea să-și lingă rănilor. Ajunsese să aștepte măcar acea perioadă de calm ochiul uraganului – dintre răbufnirile de furie distrugătoare ale lui Bonaparte, când acesta se purta mai puțin aspru cu ea, manifestând chiar o tandrețe condescendentă. Nu-și putea permite, însă, să se lase amăgită de această acalmie din timpul furtunii și să uite care era realitatea, fiindcă alți nori sumbri se adunau de fiecare dată, noi amante își făceau apariția, ceea ce însemna că, pentru Joséphine, cerul rămânea veșnic întunecat.

Reacționa orbește la această atmosferă sumbră și Apăsătoare, confesându-se servitorilor, vizitatorilor la palat, °a chiar și negustorilor care veneau să îi vândă bijuterii, pălării și °bjets *d*ori. Le porunca doamnelor de onoare să compună Scrisori veninoase, pline de reproșuri, la adresa amantelor soțului ei, și pe urmă să trimită prin curier aceste anonime.

Își frângea mâinile și plângea din cauza chinurilor la care supunea nouă ei adversară, Caroline Murat, care încuraj viața amoroasă a primului-consul, prezentându-i tinej. e agreabile și disponibile, aranjându-i întâlniri și reamintindvuj neajunsurile lui Joséphine și incapacitatea ei de a face copj înlăcrimată și cu inima sfâșiată de durere, Joséphine. Se confesa doamnelor ei amuțite de uimire, spunându-le că niciun fel de scrupule nu-l împiedicau pe Bonaparte să își satisfacă poftel nelăcrimabile și că, dacă lumea n-ar fi fost tot timpul cu ochii pe el, înfrânându-i astfel cele mai condamnabile excese, s-ar deda unor vicii îngrozitoare. Nu-și sedusese, oare, surorile, una câte una? Întreba ea, retoric. Nu se credea el superior oamenilor obișnuiți, încât se socotea îndreptățit să-și satisfacă toate fanteziile erotice, oricât ar fi fost de mârșave? 5

Trecând de la defăimare la căutarea unor dovezi despre infidelitățile lui Bonaparte (dovezi de care nici nu mai era nevoie, la urma urmei, de vreme ce Bonaparte se lăuda singur cu isprăvile sale),

Joséphine a început să-și urmărească soțul, în speranța că o să-l surprindă în pat cu amantele, într-o noapte, când trecuse mult de miezul nopții, a trezit-o din somn pe Claire de Remusat, șoptindu-i într-o stare de surescitare maximă:

„Nu mai pot suporta așa ceva”. Era convinsă că Bonaparte se afla în micul apartament de deasupra biroului cu una dintre iubitele sale, celebra actriță Mademoiselle George, de la Comédie Française. „Vreau să-i surprind”, i-a spus ea celeilalte femei, pregătindu-se să urce scările spre biroul lui Bonaparte. Madame de Remusat a încercat s-o împiedice, însă Joséphine era aproape obsedată de dorința de a-și duce planul la îndeplinire.

„Vino după mine”, a zis ea. „Mergem sus amândouă”. Și a început să urce treptele înguste ale scării în spirală, urmată de tovarășa ei. Brusc, s-a auzit un zgomot. Cu nerim înținși la maximum, Joséphine a tresărit, după care a făcut un pas înapoi.

...„Poate că a fost Roustan, care stă de pază la ușă”, a y ea. „Ticălosul ăsta e în stare să ne taie beregata”.

Î? ollstan, matahala de mameluc a lui Bonaparte, dormea pe preș, în f & ța ușii lui Bonaparte, înarmat și fioros.

U Madame de Remusat a coborât scara îngustă pe cât de epede îi permitea jupa lungă; mai mult ca sigur că zgomotul așilor ei nu a trecut neobservat de către ocupanții camerelor L deasupra. Rămasă pe întuneric, fiindcă luminarea se afla ia tovarășa sa, Joséphine s-a văzut nevoită să coboare și ea, amuzată de mutra speriată a doamnei sale de onoare. Și astfel au renunțat la proiect.⁶

Cu altă ocazie, însă, obsesia lui Joséphine de a-l prinde pe Bonaparte cu altă femeie a generat o puternică stare conflictuală. Curtea se afla la St. Cloud, unde o scară ducea de la apartamentele personale ale lui Bonaparte într-o cămăruță ascunsă din pod, pe care o folosea pentru întâlnirile sale erotice, într-o seară, Joséphine a intrat la bănuieli, când a văzut-o strecurându-se afară din salon pe Adele Duchitel, o tânără fermecătoare de douăzeci și unu de ani, ce fusese adusă la curte de către soții Murat. Convinsă că Adele se ducea să se întâlnească cu Bonaparte, Joséphine și-a lăsat musafirii și, roasă de

gelozie, s-a îndreptat spre odaia din capul scărilor. Ușa era închisă, însă prin gaura cheii se auzeau vocea lui Bonaparte și a lui Adele. A bătut tare la ușă.

„Eu sunt, Joséphine”, a anunțat ea.

„Îți dai seama ce le-am făcut!”, i-a zis după aceea Joséphine lui Claire de Remusat, povestindu-i scena. „A trecut ceva timp până să deschidă ușa, iar, când în fine au făcut-o, starea de dezordine din încăperea nu lăsa loc nici unei îndoieli în privința celor întâmplate între ei. Știu că trebuia să mă fi abținut, dar n-am fost în stare, așa că i-am certat și Pe unul și pe celălalt”. 7

Adele a izbucnit în plâns, iar Bonaparte, furios cum Joséphine nu-l mai văzuse niciodată, a devenit atât de violent, încât ea a fugit speriată în camerele ei, tremurând din tot corpul r*” ... în «i...?. * ... – ... ti...

„Totul e pierdut!”, i-a zis ea doamnei sale de „Bănuielile mele s-au adevărit... Nu știi ce-o să facă, mai mult ca sigur că va urma o scenă teribilă”. r în scurt timp, Bonaparte a năvălit ca o vijelie în camera lui Joséphine, spărgând mobilele, proferând amenințări’s” insultând-o în fel și chip”, după cum a povestit chiar ea matârziu. Fără îndoială că au fost palme, zgâlțâieli violente, ba poate chiar și gesturi mai brutale, în afara înjurăturilor triviale Disprețul din glasul lui șfichiuia ca un bici. Nu mai tolera să fie spionat. De acum înainte, a anunțat-o el, va asculta de cei care l-au sfătuit să își ia altă nevastă, care să nu fie stearpă și bătrână. O va părăsi. Și o va lăsa fără niciun ban.

Înspăimântată, Joséphine a chemat-o pe Hortense, care reușea de cele mai multe ori să îl îmbuneze pe tatăl său vitreg.

Numai că Hortense nu a putut interveni. Soțul ei i-a ordonat să nu se amestece în scandal; ca și frații și surorile sale, Louis Bonaparte spera ca de această dată ruptura dintre primulconsul și soția lui să fie definitivă.

Bonaparte l-a convocat pe Eugène și i-a spus – acum ceva mai calm, dar nu mai puțin decis – că se hotărâse să divorțeze de Joséphine. Suficient de viclean încât să priceapă că de as dată nu mai era vorba

doar de o banală ceartă în familie, Eugeni nu a încercat să-l înduplece pe tatăl său vitreg să renunțe la idee. A afirmat doar că o va urma pe mama lui, indiferent unde s-ar hotărî să plece, chiar și înapoi în Martinica.

Timp de două zile, în palat a domnit o atmosferă încordată. Servitorii ieșeau și intrau în vârful picioarelor, persoanele oficiale din administrația casei încercau să păstreze aparențele, ignorând atmosfera tensionată, deși era limpede pentru toată lumea că mariajul lui Bonaparte ajunsese într-un punct critic. De astă dată, Joséphine a renunțat la tonul său agresiv și, folosindu-și talentul de a seduce, a izbutit în cele din urmă să îl înduplece pe Bonaparte să n-o izgonească de acasă. Era însă conștientă de faptul că se afla pe un teren nesigur. Bonaparte i-a spus cu sinceritate că se afla în fața unei dileme de nerezolvat. Interesele politic⁶

— Ningeau spre divorț, dar nu avea tăria de a renunța la ea.

Atâta vreme cât se dovedea ascultătoare, nu-l mai hărțuia și nu-i rful-oșa relațiile lui cu alte femei, el era decis să n-o părăsească.

Totuși? a rugat-o să facă pentru el un lucru care lui nu-i stătea în uteri: să își asume responsabilitatea de a-și sacrifica poziția de otie, atunci când va veni momentul politic potrivit.

„Înțeleg-te doar să-mi slujești interesul politic”, i-a zis el. «Tu ești cea care, din proprie inițiativă, mă poți scuti *aq decizia* neplăcută de a cere despărțirea”. ⁸

Așadar, pretindea ca Joséphine să se dea pur și simplu la o parte, atunci când considera el că era vremea s-o facă. Știind acest lucru, Joséphine nu se mai putea simți în siguranță. Și, între timp, în așteptarea clipei când trebuia să se autosacrifice, nu îndrăznea să-i mai reproșeze aventurile lui amoroase.

În acel moment, se pregătea o schimbare politică semnificativă. Printr-un act de obediență al Senatului, în mai **1804**, Bonaparte a fost ridicat la rangul de împărat al francezilor. Un plebiscit popular i-a confirmat noul statut, încununând într-un fel cu această ultimă onoare toate realizările lui remarcabile. Unii republicani au formulat obiecții la adresa izului monarhic al noii distincții, însă marea majoritatea a

supușilor împăratului și-au exprimat încântați acordul, împăratul Napoleon I era, în ochii lor, simbolul Franței victorioase, strălucit și de nebiruit în lupte, abil în guvernare, arbitrul destinelor Europei. Numai el reușea să le stârnească și să le satisfacă, deopotrivă, patriotismul, pofta de bătlie, setea de glorie militară. La câteva luni după ridicarea lui la rangul imperial, francezii au început să sărbătorească oficial „Ziua Sfântului Napoleon”, la 15 august, data de naștere a împăratului.

Noul împărat a suferit o transformare semnificativă, odată cu această avansare. Observatorii remarcău că părea mai grav și mai sever, căpătase o anumită noblețe a ținutei și avea glasul mai puternic și mai poruncitor. I-a apărut un tic nervos în colțul gurii – ca un semn al strădaniei de a se autostăpâni mai bine – și a renunțat la uniforma simplă pe care o purtase dintotdeauna, optând pentru o vestimentar bogat împodobită. Atitudinea lui, înainte concentrată 6 preocupată, a devenit acum detașată, proprie „oamenilor care au în vedere proiecte grandioase”, remarcă unul din contemporanii săi. Trăsăturile lui „trădau o ambiție exacerbată”, dezvăluind, dincolo de fațada imperială adevărata sa fire – pasionată, exaltată și neliniștită.

Împăratul s-a înconjurat de busturile unor mari oameni – Hannibal, Cezar, Scipio – și de tablourile unor eroi, ca regele Carol al XII-lea al Suediei, figuri ilustre, care asemenea lui, făceau parte din cercul închis și elitist al personalităților excepționale. Citea cu glas tare din piesele lui Corneille – deși, după părerea lui Claire de Remusat, nu reușea să redea ritmul versurilor alexandrine, moralizatoare în sensul fixării unor țeluri majore și al făuririi unor destine remarcabile.

„Aș vrea să știu părerea oamenilor despre mine după trecerea mea în neființă”, îi spunea el fratelui său Joseph. „Aș vrea să aud versurile înflăcărate pe care un mare poet, cum a fost Corneille, bunăoară, le va scrie despre faptele mele”. 9

Conștient de strălucirea sa spirituală și mirosind puternic a mosc, colonia cu care se îmbălsăma zilnic, împăratul se mișca printre curteni cu un zâmbet încremenit pe buze, dând din cap în dreapta și în stânga și balansându-se ușor (fiindcă niște foști slujitori de-ai lui Ludovic al XVI-lea îl informaseră că răposatul rege avea mersul

legănat), în prezența lui, înceta imediat orice conversație, toți ochii se întorceau spre el, iar oamenii se grăbeau să se așeze pe două rânduri ordonate printre care pășea plin de importanță conducătorul lor, urmat la o distanță considerabilă de soție și de alți membri ai suitei.

Exact înainte de a fi încoronat împărat, Bonaparte își dezvăluise cruzimea printr-un act de regicid, care a înspăimântat poporul aflat pe punctul de a adopta din nou idealurile monarhice. Ca reacție la tentativa de asasinat, comisă împotriva lui de câțiva conspiratori de dreapta, primul consul a poruncit ca cel mai proeminent vlăstar regal aflat în exil, ducele d'Enghien, să fie prins și executat de către un juton de pușcași. Multor francezi, acest gest de răzbunare u sânge rece li s-a părut brutal și nejustificat; un fior de le-a scuturat trupurile și, în șoaptă, s-au întrebat unii ceilalți ce fel de om era, oare, Bonaparte, dacă fusese în stare să verse sfântul sânge regesc al Franței, printr-un asemenea act de cruzime. Firește, revoluționarii din 1793 își trimiseseră regele la ghilotină cu o exuberanță aproape la fel de sinistă, dar, în realitate, Ludovic al XVI-lea se făcuse vinovat nu numai de proasta guvernare a țării, ci și de abandonarea poporului, în vreme ce tânărului duce d'Enghien nu i se putea reproșa nimic.

Controversata asasinare a tânărului prinț, întemnițarea inamicilor politici ai lui Bonaparte, exilarea conspiratorilor suspecti tocmai în îndepărtatele insule Seychelles, din Oceanul Indian, toate, coroborate, au creat ceea ce avea să fie denumită de unii autori o „mică teroare” în jurul împăratului. O atmosferă de venerație și groază domnea la St. Cloud, mărețul palat unde gravita acum curtea imperială.

Înconjurat de grădini stilizate, după moda clasică de la Versailles, Palatul St. Cloud avea curți spațioase, unde se desfășurau paradele militare, o oranjerie și alei lungi printre pajiști de iarbă tunsă frumos, și tufișuri ajustate cu meticulozitate. Nimic sălbatic, nimic asimetric nu înflorea acolo; până și lebedele lui Joséphine, care pluteau pe heleșteul mare din fața terasei, aveau o anumită mărime și nu trebuia să depășească un anumit număr, fiindu-le controlată înmulțirea și îngrădită libertatea.

Bonaparte a alocat sume enorme renovării Palatului St. Cloud,

pentru a crea acolo o ambianță potrivită cu înalta sa funcție. Portrete imense ale împăratului împodobeau încăperile spațioase. Un jilț aurit, aproape ca un tron, era Pus deoparte pentru împărat într-un capăt al vastei săli de audiențe. Bonaparte cina în ținută de gală, într-o sufragerie regală, sub privirile altora, bucuroși că li se rezervase Privilegiul de a-l urmări, în palat nu aveau acces decât câțiva membri ai elitei, aleși pe sprânceană. Pe terenurile de la **i**

St. Cloud nu mai vedeai plimbându-se soldați bătrâni, Malmaison, nădăjduind să-și vadă comandantul; acum, și camarazii de arme, la care împăratul ținea mult, erau oprți; la poartă, unde li se verifica identitatea și li se puneau întrebări despre motivul vizitei, înainte de a li se permite să intre în palat.

Treptat, treptat, împăratul se îndepărta de toată lumea inclusiv de soția sa. Deși Joséphine era prezentă – zâmbitoare grațioasă și îmbrăcată elegant – la recepțiile de la palat și prezida în calitate de amfitrionă dineurile oficiale cu cincizeci sau o sută de oaspeți, care se organizau în magnifica sufragerie de la St. Cloud, totuși ea nu mai reprezenta o figură centrală în familia lui Bonaparte. I se spunea „Maiestatea voastră Imperială” și purta o diademă cu diamante, asemenea reginelor, însă arareori mai era văzută alături de împărat; escortată de către unul dintre șambelanii palatului, mergea cu mulți pași în urma soțului ei și, de regulă, într-o încăpere spațioasă fiecare se așeza în alt capăt. Declarând că nu va mai suporta niciodată „umilința” de a împărți același dormitor cu soția sa, Bonaparte dormea într-o cameră separată, care se afla la o oarecare distanță de apartamentele lui Joséphine.

Când voia să-și petreacă noaptea cu ea, bătea cale lungă din camera lui până la ea, îmbrăcat în halat, cu papuci și batic în carouri; ori alegea să facă acest drum la intervale neregulate, astfel încât servitorii să-i remarce prezența, iar Joséphine să se împăuneze cu intimitatea lor pe tot parcursul zilei următoare.

Aflată într-o poziție atât de ingrată, Joséphine simțea nevoia să împărtășească gloria lui magnifică, fie și numai trecător. Aidoma tuturor celorlalți de la curte, se temea de Bonaparte, dar voia totodată

să-l țină strâns legat de ea, pretinzând să-i dăruiască ei bruma de lealitate și de afecțiune de care se mai simțea capabil. Era încă soția lui; cum spunea el adesea, numai cu ajutorul ei ajunsese la înalta funcție pe care o deținea acum.

Din moment ce Bonaparte devenise împărat, lui Joséphine nu-i mai rămânea decât să-și îndeplinească rolul de soție, deși imensitatea aurită a palatului St. Cloud și tiflosfera rece și ceremonioasă care domnea acolo nu erau cidecum pe gustul ei.

„Simt că nu sunt făcută pentru asemenea grandoare”, îi scria Joséphine lui Hortense. „Aș fi mai fericită într-un loc retras, înconjurată de lucruri dragi mie”. 10 în primăvara anului 804, Hortense era însărcinată cu al doilea copil, or probabil ca Joséphine s-a simțit adesea sfâșiată între obligațiile familiale și îndatoririle impuse de rangul său înalt. Ținea foarte mult la nepotelul său, Napoleon, așa că aștepta, probabil, cu nerăbdare ca acesta să se bucure de compania unui frățior sau a unei surioare.

Speranța sa de odinioară, ca fiul lui Hortense să ia locul copilului pe care ea nu-l putuse avea și să devină astfel moștenitorul lui Bonaparte, se spulberase. Știa acum că, făcând abstracție de o schimbare neașteptată și puțin probabilă a atitudinii soțului ei, rolul ei de nevastă avea să se încheie într-un viitor nu prea îndepărtat. El îi va porunci să nu-i mai stea în cale și, ca oricare alt supus, ea se va conforma. Aștepta hotărârea lui, lăsându-se în voia sorții.

Deși o parte din ființa ei continua să protesteze împotriva umilințelor la care o supunea, rațiunea îi spunea, totuși, că orice încercare de a-l înfrunta era zadarnică. Aidoma marelui uragan, împăratul Napoleon făcuse ravagii în viața ei, măturând totul în cale, iar puținele speranțe care îi mai rămăseseră zăceau călcate în picioare de el.

„Trăiască în veci împăratul!”

Tunurile au început să tragă la șase seara, pe data de 1 decembrie 1804, și au continuat așa, la intervale regulate, până după miezul nopții. Orașul strălucea de lumini felinarele scânteietoare sclipeau pe străzi, ferestrele caselor și vitrinele magazinelor erau

luminate, iar în vârful colinelor ardeau focuri și făclii lucitoare. Soldați în uniforme noi patrulau pe străzi, nerăbdători să-și ocupe locul de-a lungul drumului încoronării, în catedrala Notre-dame, nenumărați lucrători munceau la lumina torțelor până târziu în noapte, pentru a pregăti podiumul înalt unde urma să stea împăratul în ziua încoronării și a instala mii de luminări de ceară în cele douăzeci și patru de candelabre din cristal, care atârnau din tavan.

De luni de zile, Parisul făcea pregătiri pentru încoronarea împăratului Napoleon, această activitate frenetică atingând punctul culminant în ultimele săptămâni ale lui noiembrie.

Oamenii se înghesuiau să-și închirieze camere sau să-și rezerve locuri pe acoperișurile caselor de pe străzile pe unde urma să treacă trăsura împăratului, sau se grăbeau la croitori să-și probeze noile haine, în săptămânile de după ziua încoronării erau programate multe dineuri și serbări, așa ca parizienii înstăriți trebuia să aibă îmbrăcăminte potrivita pentru fiecare ocazie în parte. După ce-și terminau treburile» cumpărătorii se opreau la atelierul de brodat, unde meșterii împodobeau somptuoasa mantie de catifea a împăratului cu albine cusute cu fir de aur, și la bijutierul unde era expusa coroana lui, alături de sabia bătută în diamante.

Și împărăteasa urma să fie încoronată, numai că această, cizie fusese luată de către Bonaparte în ultimul moment, a mul" ezitări. Toate rudele lui se opuneau cu înverșunarcării lui Joséphine la rangul de împărăteasă. Se dovedise de rolul de consoartă cât timp Bonaparte deținuse funcția de prim-consul, susțineau ei; or, acum, când acesta ajunsese împărat, era și mai nepotrivită.

Furia lor colectivă a devenit clocotitoare în preajma încoronării. Joseph și Louis au refuzat pe un ton sec rolul ce li se rezervase în cadrul ceremoniei, ca „Mari Demnitari ai Imperiului”. Ori erau prinți, ori nimic, au declarat ei; în plus, nu admiteau ca virtuosoale lor soții să fie subordonate rău famatei Joséphine de Beauharnais. Elisei și lui Caroline li s-a acordat rangul de „Altețe Imperiale”, inclusiv pământurile și titlurile aferente, însă n-au fost mulțumite. Țineau morțiș să fie prințese, cum era Paulette; întrucât soțul lui Paulette,

Leclercq, murise, aceasta se măritase în urmă cu câteva luni cu prințul Borghese. Letizia, mama lui Bonaparte, a fost atât de ofensată că i s-a conferit doar rangul de „Madame, Mama Maiestății sale împăratul”, încât s-a retras la Roma și n-a participat la încoronare.

Asaltat de reproșurile rudelor, sătul de uneltirile lor neconținute și revoltat de aroganța lor față de Joséphine, cu câteva săptămâni înainte de încoronare Bonaparte s-a dus, într-o seară, în dormitorul soției sale și, luând-o în brațe, i-a spulberat neliniștea, spunându-i că va fi încoronată împreună cu el la Notre-dame.

„Papa va veni aici, la sfârșitul lunii”, i-a zis el. Ne va încorona pe amândoi. E timpul să începi pregătirile pentru ceremonie” 1.

Răgazul era scurt pentru numeroasele sarcini ce trebuia să fie duse la bun sfârșit. Aveau loc mereu repetiții ale galului complicat, Jacques-Louis David, pictorul curții, drumându-i pe toți, în conformitate cu o schemă coregrafică elaborată. Cum era și de așteptat, repetițiile erau întrerupte frecvent de certuri legate de ierarhie și rang; deși împăratul îi obligase pe doi dintre frați (Lucien și Jérôme fiind excW din protocol) și cele trei surori să participe și să păstremăcar aparențele în relație cu soția lui, aceștia nu-și puteau reprima ura, profitând de orice ocazie pentru a protesta împotriva rolurilor de subordonare care li se atribuiseră.

Instigate de Caroline, care era însărcinată, cele trei surori și Julie, nevasta lui Joseph, au refuzat categoric să țină imensa trenă a mantiei roșii de catifea, pe care o purta Joséphine. Animizitățile au devenit atât de puternice, încât Bonaparte a trebuit să intervină. Dar nici măcar ordinul lui expres nu a putut dezamorsa conflictul care risca să se soldeze cu retragerea întregii familii Bonaparte. La un moment dat, totul s-a oprit, în fiecare zi, diverși intermediari îngrijorați încercau să aplaneze lucrurile, în timp ce Bonaparte trebuia să suporte reproșurile permanente ale rudelor.

Probabil că în această situație conflictuală ce părea să nu aibă rezolvare, împăratul s-a dus la Joséphine și a întrebat-o dacă nu era de acord să fie părtașă la o înscenare, în ideea de a soluționa problema spinoasă a succesiunii și a pune astfel capăt obiecțiilor formulate de

rudele sale. Accepta să spună că e însărcinată și să păstreze aparențele până la termenul normal, simulând apoi o naștere? În cazul acesta, el va găsi altă femeie de fapt, credea că o găsisese deja – care să-i poarte în pânțe copilul și, la momentul potrivit, să nască pe ascuns, dându-i lui posibilitatea de a afirma că acela era copilul lui Joséphine?

Joséphine a fost de acord. Chiar dacă a avut rețineri, nu au rămas consemnate; după părerea lui Claire de Remusat, Joséphine era dispusă să încurajeze uneltirile soțului său, știind că în felul acesta putea să-și mențină statutul de soție.

Ideea i-a fost împărtășită lui Corvisart, doctorul principal al împăratului, întrucât cooperarea lui era esențială pentru reușita planului. Corvisart, însă, a obiectat din considerente de ordin etic. Nu putea participa la o asemenea înșelătorie, mai ales când se puneau problema succesiunii la tronul imperial. Frustrat, împăratul nu i-a făcut nicio scenă lui Corvisart, ci a fost de acord cu raționamentul lui, așa că s-a renunțat la proiect².

Toată curtea aștepta cu sufletul la gură soluționare³ controversei stârnite de stabilirea persoanelor care urmau să țină trena împărătesei. A trecut aproape o săptămână, iar gonaparte, îngrijorat și nedormit începea să-și piardă răbdarea. Îl enerva faptul că nu-și putea constrânge surorile răutăcioase să fie mai cooperante, însă familia nu renunța la pretențiile sale, iar el se simțea neputincios în fața ei. Din fericire, s-a găsit o soluție, fără a fi lezată demnitatea nici yjieia dintre părți. Cineva și-a amintit că la stabilirea ritualului încoronării s-a făcut o distincție între „a ține trena” – sarcină ce le revenea unor slujbași inferiori – și „a susține mantia” funcție de onoare îndeplinită de persoane de rang înalt. Elisa, Caroline, Paulette și Mie, împreună cu Hortense, au acceptat să susțină mantia” împărătesei, cu condiția ca fiecare să aibă câte un șambelan care să le țină și lor trena.

Dar nici nu s-a rezolvat bine această dificultate, că a și apărut alta. Joseph și Louis, prevalându-se de calitatea lor de frați ai împăratului, cereau insistent permisiunea de a purta o mantie somptuoasă împodobită cu hermină, aceasta fiind simbolul regalității sacre. Mantia lui Joséphine urma să fie împodobită cu hermină, or prin

veneale ei nu curgea sânge împărătesc, susțineau ei. Se cuvenea ca fraților împăratului să li se facă onoarea de a purta și ei hermină în virtutea consangvinității cu Bonaparte.

De data aceasta, oficialitățile de la curtejsărcinate cu protocolul s-au implicat și ele în conflict, între cancelar, trezorer, ministrul de Interne, marele șambelan, marele scutier și marele mareșal al curții s-a iscat o dispută aprinsă.

Fără îndoială că s-a înfuriat și împăratul, iar Joseph, care în calitate de frate mai mare se considera, în continuare, capul familiei Bonaparte, socotea intolerabilă insulta la adresa drepturilor sale patriarhale. Și-așa fratele mai mic comisesese Șteșeala de a nu-i urma sfatul, prin refuzul său de a divorța, iar acum, mai mult chiar, i se cerea să renunțe la simbolul regalității, în vremele lui Joséphine i se permitea să îl arboreze.

Până la urmă, deoarece oficialitățile s-au raliat împotriva °r> Joseph și Louis au cedat. Urmau să poarte mantii princiare, dar nu împodobite cu hermină, cum erau cele regești. Aveau să meargă în trăsură cu împăratul §; împărăteasa, dar nu li se va face onoarea de a ședea atâtuș de ei pe podiumul din catedrală. Frustrați din cauza privilegiilor ce le fuseseră refuzate, membrii familie; Bonaparte nu și-au putut reprima mânia ce le schimonosea chipurile în dimineața încoronării.

O persoană care a vizitat-o pe Joséphine cu câteva zile înainte de ceremonie a surprins-o plângând. Era nervoasă și irascibilă, agasată de furnizori și croitorese, funcționari de la curte și nelipsiții petiționari, care îi cereau favoruri.

Cumnații și cumnatele ei se uitau urât la ea și o insultau ori de câte ori li se oferea ocazia; în plus, o îngrozea ceremonialul căruia trebuia să-i facă față. Și mai avea un motiv de suferință.

Din nou, soțul ei „intrase în călduri”, manifestând, ca de obicei, un comportament greu de suportat.

Cu doamnele de la palat era neobișnuit de vesel, glumeț și curtenitor – „un adevărat sultan”, cum zicea Claire de Remusat. În schimb cu Joséphine era aspru și încrâncenat, preferând compania

unui mare număr de femei, deși niciuna nu-l atrăgea în mod deosebit. Complexitatea acestei intrigi deriva din faptul că obiectul pasiunii lui, Elizabeth de Vaudey, o blondă cu ochi albaștri, era combinată cu Eugène, care o iubea, iar când aceasta și-a părăsit brusc prietenul în favoarea împăratului, o bucată de vreme Bonaparte și-a tratat cu răceală fiul vitreg. Văzând că fratele său era îndrăgostit serios de Elizabeth de Vaudey și sperând că această iubire îl va determina să divorțeze de Joséphine, Caroline a alimentat conflictul dintre Elizabeth și împărăteasă, pe care a încercat s-o păcălească, sugerându-i că Murat și Elizabeth ar fi fost amanți în cele din urmă, Joséphine a descoperit adevărul Ofensată, și-a trimis slujitorii să o spioneze pe Elizabeth, dar orice ar fi făcut, nu reușea să diminueze dragostea U1} Bonaparte, care devenea din ce în ce mai puternică pe măsură ce se apropia ziua încoronării.

Joséphine mai avea un motiv de îngrijorare. Papa fiU putea încorona un împărat și o împărăteasă, care erau niți doar printr-o ceremonie civilă; în aceste condiții trebuia să fie oficiată cununia religioasă. Bonaparte a profitat de Afluența pe care o avea asupra unchiului său, cardinalul fesch, pentru a-l convinge să officieze în ultimul moment o slujbă nupțială în capela de la Tuileries, martori fiind doar doi dintre ofițerii împăratului, întrucât nu a fost de față niciun preot parohial, potrivit legii canonice legalitatea ceremoniei putea fi contestată, însă Joséphine a obținut o atestare scrisă potrivit căreia slujba avusese loc, iar ulterior acel act a devenit pentru ea unul dintre lucrurile cele mai de preț. Deși Bonaparte îi explicase limpede că, într-o bună zi va trebui să renunțe la statutul său de soție, Joséphine continua să spere că dovada scrisă a oficierii căsătoriei religioase, alături de consacrarea sa ca împărăteasă, puteau zădărnici planurile lui de divorț.4

Ziua încoronării a debutat, din zori, cu un frig năprasnic.

Străzile proaspăt măturate erau acoperite de promoroacă, iar din când în când mai cădea o ninsoare slabă. Șiruri lungi de soldați, așezați pe trei rânduri, erau postați pe drumul încoronării, în spatele lor, înghesuți pe lângă case și magazine, parizienii pândeau trecerea

împăratului și a împărătesei, urmați de suita lor. Erau mai mult curioși decât entuziasmați, remarcă un observator; de aproape treizeci de ani, la Paris nu mai avusese loc nicio încoronare, or mulți dintre cei aflați în mulțime nu văzuseră niciodată o asemenea ceremonie.

De îndată ce s-a luminat de ziuă, invitații au început să sosească la catedrală, dârdâind de frig în veșmintele lor de gală. Imensa biserică, cu tavanul său, nu era deloc încălzită; oficialitățile de la curte, care veniseră pe jos, în procesiune, de la Palais de Justice, scoteau aburi din gură din cauza atmosferei înghețate din catedrală.

Nu după mult timp, tropotul copitelor pe caldarâmul sticlos a anunțat sosirea papei, care venea într-o trăsură de Protocol, escortat de dragoni și precedat de cruce. Cu câțiva aili în urmă, numai, ar fi fost de neconceput ca însuși capul

Bisericii Catolice, însoțit de șase cardinali cu robe roșii și o sută de episcopi să vină la Notre-dame, ca să officieze slujba Cei crescuți în perioada revoluției, când nu se permitea decât cultul rațiunii, bisericile fiind transformate în taverne, grajduri sau săli de dans, considerau probabil exotică și oarecum deplasată imaginea acelui bătrân ascetic, ridicând mâna pentru a binecuvânta asistența.

Pe la mijlocul dimineții, mulțimea a fost străbătută de un freamăt de nerăbdare. Bubuitul tunului din Place du Carrousel a vestit plecarea suitei imperiale, în fruntea lungii procesiuni, care se mișcă în ritm molcom, se afla Murat, guvernatorul Parisului, urmat de sute de husari în costume argintii și aurii și de vânători în haine roșii. Ofițeri călare escortau trăsurile în care se aflau demnitarii de stat, maeștrii de ceremonii și surorile împăratului. Printre călăreți se detașa garda de corp a împăratului, egipteanul Roustan, înveșmântat și gătit după moda mamelucilor, cu un dolman din catifea verde, țesut cu perle.

Strigăte frenetice s-au auzit din mulțime când măreța caleașca imperială aurită și-a făcut apariția, trasă de opt cai spanioli murgi și înconjurată din toate părțile de douăzeci de escadroane de cavalerie. Din zilele vechiului regim nu se mai văzuse niciodată așa ceva: uriașa berlină, având deasupra o coroană de aur, cu portierele acoperite de lauri, stele, albine (noul simbol imperial) și litera „N”, scliffea în lumina

iernatică, roțile ei imense huruind zgomotos pe suprafața accidentată a străzilor înguste. Prin geamurile mari, împăratul se vedea clar, purtând mantia purpurie și o pălărie de catifea cu pene albe, iar lângă el împărăteasa, toată în alb, cu o diademă strălucitoare de diamante pe cap.

În miezul zilei cupeul imperial a tras în piațeta aglomerata din fața catedralei, iar ocupanții lui s-au dus într-o clădire alăturată, ca să-și pună veșmintele de ceremonie, în catedrala, vânzători de limonada, „bomboane Bonaparte” și chifle calde se foiau printre invitații înțepeniți de frig, care așteptau acolo de cinci ceasuri...

Calvarul de până atunci a fost dat uitării însă în momentul!

e orchestra cu patru sute de instrumentiști a început să-i? iar Joséphine, într-o rochie lungă din satin alb, sclipind toată de nestemate și broderii din aur și argint, și-a început rocesiunea oficială spre altar. Mulți dintre cei prezenți au j, ernarcatextraordinara grație și frumusețea ei tinerească din acea zi. În ciuda grijilor care o împovărau, a stresului din ultimei6 săptămâni și a chinului de a umbla pe jos îmbrăcată cil veșminte atât de grele, împărăteasa pășea transfigurată, parcă, pe culoarul dintre bănci, ca o fată de douăzeci și cinci de ani, după cum remarca Madame de Remusat.

De bună seamă că această apariție solitară și fragilă în raport cu imensitatea din jurul ei era foarte emoționată în vreme ce înainta, pe sub uriașele boite arcuite ale vechii catedrale. Totul avea darul s-o impresioneze – sunetele ample ale orchestrei, mirosul persistent de tămâie combinat cu coloniile oaspeților și izul de luminări aprinse, bogăția de culori, de la roșul draperiilor care acopereau pereții până la verdele intens al covorului, trecând prin toate nuanțele de violet strălucitor, albastru și roșu ale uniformelor și livrelor.

Dar, după ce papa le-a dat binecuvântarea împăratului și împărătesei, Joséphine a îngenuncheat în fața soțului său pentru a-și primi din mâinile lui coroana imperială și nu s-a mai putut stăpâni; lacrimile îi șiroiau pe obraji, în timp ce el, cu un aer poznaș, îi aranja tacticos coroana pe buclele strânse.

Își purta coroana cu mult mai multă grație decât dacă ar fi fost

din neam regesc, gândeau invitații, și pe tot parcursul ceremoniei care a durat trei ore Joséphine și-a executat fără cusur toate mișcările potrivit schemei coregrafice exersate în prealabil, însă cumnatele ei, furioase și cârcotașe, nu s-au putut abține să nu fie malițioase. Când împărăteasa a părăsit Starul ca să se apropie de cele douăzeci și patru de trepte care duceau la tronul ei și la cel al soțului, răutăcioasele Purtătoare de trenă au scăpat brusc din mâini mantia de peste Patruzeci de kilograme, lăsând-o să susțină singură toată & cutatea veșmântului somptuos. Joséphine era imobilizată.

erernonia nu mai putea continua.

„Văzând aceasta, împăratul le-a adresat surorilor sal câteva cuvinte seci pe un ton categoric”, după cum's 6 menționat în cronică, și spre surprinderea tuturor, acestea s-a & supus, ridicând din nou trena grea și urmând-o pe Josephin până când a ajuns la trepte. Cum a izbutit Joséphine să i urce neajutată, târând în urmă mantia grea, a fost un mister mult comentat după ce lungul ritual a luat sfârșit, însă cert este că s-a descurcat de minune, iar în final, ea și împăratul s-au instalat pe tronurile înalte și aurite.

A fost un moment glorios și memorabil. Papa a strigat cu glas sonor: „Vivat imperator în aeternum!” – „Trăiască de-a pururi împăratul!”, în acordurile dezlănțuite ale orchestrei, ale căror ecouri răzbăteau printre coloanele înalte până sus de tot spre bolțile ametoare din piatră. Impozantă și în același timp seducătoare, Joséphine părea foarte emoționată, în vreme ce Bonaparte, care își pusese pe cap o coroană aurie din frunze de laur, era palid, cu buzele strânse sever și chipul încordat.5 Făcea parte din categoria oamenilor pentru care fericirea înseamnă activitate; după câteva ceasuri de pasivitate, înveșmântat în hainele acelea de gală, ardea de nerăbdare să se apuce iarăși de treabă.

În primele luni de domnie ca împărăteasă, Joséphine a fost extrem de ocupată. Dulcea indolență în care trăise până atunci dispăruse complet, timpul ei fiind acum reglat în conformitate cu un program elaborat cu multă meticulozitate.

Se sfârșise cu lungile seri petrecute în compania unora și a

altora, cu extravaganțele, cu trândavia, a renunțat până și la mersul său lent și la mișcările line, adoptând un ritm de viață accelerat.

Avea multe lucruri de făcut, împăratul îi pretindea să vegheze ca ceremonialul de la palat și nenumăratele reguli impuse de etichetă să fie respectate cu strictețe. Ei îi revenea responsabilitatea de a le invita la micul dejun pe tinerele doamne de la curte și de a le familiariza cu subtilitățile codului social recent adoptat. Trebuia să transpună în practica solicitărilor împăratului, printre care se număra și cerința ca ainele să facă reverențe adânci în fața lui, un obicei larg spândit la curtea Bourbonilor, înainte de revoluție. Cel puțin jiji-tr-un punct de vedere, Joséphine a devenit un fel de atroană imperială, care veghea la respectarea tuturor gulamentelor oficiale – sarcină obositoare, având în vedere faptul că protocoalele la palat se țineau lanț.

] \ [u existau numai reguli referitoare la expulzarea persoanelor necorespunzătoare din incinta palatului imperial.

Sutele de servitori și funcționari, de la cameriste până la valeți, scutieri și paji aveau îndatoriri și privilegii specifice, și pentru fiecare se prevedeau restricții cu privire la locul unde avea voie să șadă sau să stea în picioare, camerele în care putea intra sau felul cum trebuia să se îmbrace, să vorbească ori să se adreseze atât superiorilor cât și subalternilor. Rangul fiecărui membru al personalului din casă, în ierarhia oficială, regulile ce stabileau întâietatea – cine trebuia să intre primul pe ușă, cine avea dreptul să vorbească direct cu împărăteasa (practic, nimeni), care dintre doamnele ei de onoare – având cel mai vechi și cel mai nobil nume prerevoluționar – era îndreptățită să ocupe poziția de frunte printre egalele sale.

Protocolul reglementa aproape tot: modul de deservire a mesenilor, numărul felurilor de mâncare, maniera în care se impunea să mănânce; ritualurile legate de trezirea împărătesei, dimineața, și de baia împăratului; stipulațiile privind doliul, cununiile, botezurile și alte rânduieli; reglementările în privința vestimentației; până și amplasarea mobilelor în „apartamentele interioare” ale împărătesei și în camerele ei personale, unde aveau acces doar câteva zeci de servitori și doamnele din suită, în cazul în care nu exista nicio

prevedere în condica de protocol, puteau fi consultate oracolele vii – Madame Campan, Madame de la Tour du Pin, care, domnișoară fiind, trăise la curtea Mariei Antoaneta, și Marchiza de Montesson, vechea îndrumătoare a lui Joséphine, care era mai tot timpul prin preajmă. Pentru a-i reaminti de statutul său de soție a unui mare bărbat.

În calitate sa de amfitrioană, Joséphine era pusă continuu în situația de a organiza sau de a prezida tot felul de acțiuni cu caracter oficial. Se dădeau supeuri anoste pentru generalii bătrâni și baluri cu cinci sute de invitați, se organizau festivități civile sau militare în aer liber, la care împărăteasa trebuia să prezideze, cu un aer senin și destins, ore în șir deși ei îi amorțeau măduarele și i se înroșeau urechile și nasul, din cauza frigului. Mai erau apoi serile la operă și reprezentațiile de teatru de la palat, la care surorile împăratului Caroline și Elisa, ce se credeau mari tragediene, îi făceau pe spectatori să râdă pe înfundate și să caște. La aceasta se adăugau micile „ceaiuri” de la orele trei după-amiază, supeurile târzii și concertele de la palat, cu participarea unor celebri cântăreți italieni. La recepțiile ei matinale, împărăteasa primea tot felul de oameni, de la ambasadori aroganți și onctuoși sau foști emigranți bătrâni, până la militarii, pe care numai tactul amfitrioanei reușea să-i atragă în conversație.

Uneori, Joséphine invita la palat oameni de litere, spre a citi celorlalți musafiri din operele lor. În răstimpul în care ei recitau, ea ședea în fața ramei cu tapiseria la care teșea cu fir de lână. Îi făcea să se simtă bine, fermecându-i cu firea sa caldă, plăcută și calmă; aceștia ajungeau chiar să nu mai ia în seamă lătrăturile continue ale câinelui, care stătea lângă stăpână și mârâia, ba mai mult, într-una din zile l-a mușcat de gambă pe scriitorul preferat al lui Joséphine, Antoine Arnault⁶.

Reușita acestor reuniuni literare era zădărnicită, câteodată, de prezența deplasată a Elisei, care, costumată în muză, cu voaluri multicolore extravagante și o coroană din frunze de laur pe cap, începea să emită judecăți de valoare despre meritele poemelor și ale pieselor de teatru pe măsură ce acestea erau citite. Plictisită de compania soțului ei corsican apărea peste tot însoțită de poetul și amantul său,

Fontanes, un om vulgar, cu realizări literare modeste, a cărui unică sursă de inspirație o constituia Elisa.

Joséphine trecea cu ușurință peste inconvenientul prezenței Elisei, așa cum știa să depășească orice situație conflictuală – detensionând atmosfera prin blânda ei solitudine, și dând tonul oricărui eveniment monden, prin

Oaniera sa elegantă, și în același timp agreabilă. Ținea minte urnele persoanelor și avea darul de a-i da fiecăreia senzația e este importantă și bine venită. Era sincer îngrijorată când afla despre cineva că are necazuri sau greutăți, își câștigase de mult renumele pentru mărinimia și faptele sale bune; la Paris oamenii vorbeau adesea despre actele ei de caritate, așa că vechea ei reputație de femeie frivolă fusese dată uitării, parizienii care nu aveau contact direct cu ea o iubeau, totuși, pentru bunătatea și firea ei deschisă. Deși, ca împărăteasă, ducea o viață pe măsura rangului său, Joséphine nu era niciodată distantă sau inaccesibilă. Lumea admira deopotrivă modestia și toaletele frumoase pe care le purta.

„Eu câștig bătlăi”, remarcă Bonaparte, „dar Joséphine câștigă inimi”. Firea ei sociabilă fusese întotdeauna de mare folos, deși acum nu atârna atât de greu în balanță. De fapt, nu mai avea nevoie de ea, or Joséphine știa lucrul acesta.

Făcându-se utilă și îndeplinindu-și cu succes rolul atribuit de soțul său, spera să mai prelungească o vreme mariajul lor.

Conștientă de faptul că ajunsese complet dependentă de el, îi era nespus de recunoscătoare pentru amânarea momentului când avea să o alunge.

După ce fusese ridicată la rangul de împărăteasă, Joséphine renunțase la orice aparență de independență, în realitate, făcuse un târg cu Bonaparte. Își va îndeplini rolul dificil și se va bucura de privilegiile aferente atâta vreme cât el va renunța la divorțul care, după cum îi spusese, părea inevitabil. Dar nu i se va mai opune. Capitularea ei era totală și definitivă. Spiritul ei fusese subjugat.

„Vreau să fiu de-a pururi pentru tine buna și tandra Joséphine, preocupată doar de fericirea ta”, îi scria ea.

«Dorința mea este... să-ți fiu pe plac, să te iubesc – ba, mai fliult, să te ador!” 7 Această atitudine exprima mai degrabă venerația unei supuse loiale decât afecțiunea unei soții.

Sentimentele amestecate pe care Joséphine le nutrea față de Bonaparte nu mai contau. Fuseseră înlocuite de loialitatea l’.

upsită de echivoc a celui inferior față de superiorul său, al servitorului în relație cu stăpânul, a vasalului față de nobil. \$ aidoma servitorului a cărui demnitate derivă din poziția n care o ocupă în casa unui nobil, la fel și împărăteasa Joséphine lăsându-și deoparte vechea personalitate, cu resentimentele ranchiunele și revoltele ei, își găsea demnitatea – sau măcar o oarecare alinare – în îndeplinirea noului său rol.

Cu toate acestea, nesiguranța și teamă nu numai că n-au părăsit-o, ci s-au accentuat.

Sentimentul de insecuritate îi conferea un farmec aparte care trezea simpatia celorlalți, însă o făcea vulnerabilă în ochii lui Bonaparte, care nu scăpa nicio ocazie s-o pună în dificultate. Când cheltuia prea mult, ceea ce se întâmpla din ce în ce mai des, Bonaparte îi cerea să îi arate chitanțele, iar ea tremura și plângea, îngrozită de furia lui. Dacă trebuia să rămână în pat, din cauza unor cumplite dureri de cap, se aștepta să-l vadă pe Bonaparte făcându-și apariția în camera ei întunecată, pentru a-i porunci să se scoale, să se îmbrace și să își îndeplinească îndatoririle sociale. Trăia într-o permanentă stare de teroare, care nu făcea decât să-i agraveze vechile migrene.

Desigur, din punctul de vedere al lui Joséphine viața sa ordonată ca împărăteasă prezenta multe avantaje. Avea posibilitatea să-i scrie mamei sale, care nu știuse niciodată ce înseamnă să nu ai nicio datorie, și să îi spună că ea, Joséphine, o să-i achite sumele restante – firește, cu riscul de a-și mări obligațiile financiare, în plus, a aranjat ca trezoreria să-i plătească mamei sale o pensie de o sută de mii de franci pe an, iar verilor ei și rudelor acestora le-a oferit case, pensii și funcții la curte. Toți cei șase copii ai unchiului Robert au venit din Martinica la Paris împreună cu tatăl lor, fiind găzduiți, în casa de pe rue de la Victoire, pe cheltuiala împărătesei.

Numărul și valoarea numeroaselor daruri pe care le primea ca împărăteasă depășeau cu mult ceea ce i se oferise pe vremea când soțul ei era prim-consul. Bijuterii, tablouri, țesături scumpe, mobile frumoase soseau la St. Cloud și la Tuileries, umplând până la refuz camerele lui Joséphine. au în fost amenajate încăperi speciale pentru depozitarea Burilor, dar numărul lor creștea de la lună la lună, astfel mei nu se mai deschideau cutiile și lăzile în care trimise.⁸

Deoarece Joséphine nu reușea să se limiteze la venitul care îi fusese alocat, nici acum nu se bucura de securitatea financiară pentru care luptase atât de mult la tinerețe, însă avea, în schimb, satisfacția de a fi înconjurată de semnele abundenței. Dulapurile ei erau înțesate cu rochii, pantofi, evantaie și lenjerie – multe dintre ele nefolosite. Fără să țină seama de ordinele exprese ale lui Bonaparte, în fiecare dimineață negustorii dădeau buzna în salonul ei, tentând-o cu noi modele, pălării, blănuri și țesături. Joséphine cumpăra cu toptanul și apoi împărțea lucrurile în dreapta și în stânga.

Era în stare să își umple toate camerele cu flori parfumate.

Nu-i lipsea nimic, deși dincolo de aparenta ei prosperitate avea un teanc în continuă creștere de facturi neplătite.

Existența aceasta precară ca împărăteasă se menținea neschimbată; fardată puternic și gătită cu bijuteriile trimise de la trezorerie de către ministrul Finanțelor, din ordinul lui Bonaparte, Joséphine apărea în fața supușilor împăratului zâmbind grațios și rostind frazele pe care trebuia să le memoreze, conștientă de faptul că, dacă greșea vreun cuvânt, iscoadele lui aveau să-și informeze imediat stăpânul.

Joséphine, împărăteasă

— JT a ««l //

francezilor

Sub soarele cald al Italiei, trăsura imperială înainta printre sirurile de ofițeri de cavalerie îmbrăcați în uniforme elegante reducându-și viteza pe măsură ce se apropia de Milano!

Așezată lângă soțul ei, pe bancheta tapițată, Joséphine ținea ochii închiși și își făcea vânt cu evantaiul, istovită. Călătoreau de o lună,

parcurgând un traseu periculos pe alocuri, care ducea, la sud de Paris, prin Burgundia, Dauphine și peste trecătorile înalte din Alpi, spre câmpia lombardă. Bonaparte urma să fie încoronat rege al Italiei la Milano, iar locuitorii orașului, entuziasmați și cuprinși de febra marelui eveniment sărbătoresc, ieșiseră în număr mare să-i întâmpine.

În lumina necruțătoare a amiezii, Joséphine părea mult mai bătrână decât soțul său. Cu stratul gros de fard alb și cu roșul de pe pomeți, semăna cu o păpușă pictată și, în ciuda veșmintelor ei splendide, nu puteai să nu remarci expresia de oboseală sau ridurile săpate de durere pe chipul ei istovit.

În ziua încoronării împăratului, la Paris, cu cinci luni în urmă, avantajată de lumina slabă a lumânărilor din Notre-Danie, Joséphine păruse tânără, însă, acum, în plină zi, arăta chiar mai bătrână în raport cu cei patruzeci și doi de ani ai săi, șubrezită parcă și demoralizată.

Săptămânile de călătorie o storseseră de vlagă – drumun proaste, somn puțin în paturi străine, nesfârșite recepții oficiale, în fiecare oraș, pe care trebuia să le onoreze cu prezența, îndeplinind un șir nesfârșit de obligații mondene, care de care mai anoste. Din cauza somnului insuficient 1° toată această perioadă, Joséphine era obosită, or din cauza gelii avea migrene atât de puternice, încât simțea că îi nesc ochii, pielea, părul, dându-i o senzație generală de ală și de greață.

În clipa în care trăsura a intrat în oraș, strigătele, fluierăturile și ovațiile milanezilor au început să se audă din în ce mai tare, estompând tropotul escortei călare; orașul asuna de dangătul clopotelor trase la zeci de biserici. Din cauza zgomotului, căldura părea și mai sufocantă, iar împărăteasa, căreia nu-i făcea plăcere să meargă cu trăsura, simțea că nu mai poate respira.

În timp ce bucuria de pe străzi se manifesta din ce în ce mai gălăgios, dublată de salvele trase de tunuri, Joséphine reușea din când în când să își zărească fiul. Acesta călărea alături de trăsura imperială cu un aer imperturbabil, fiind comandantul escadronului de cavalerie. Deși n-avea decât douăzeci și trei de ani, Eugène era un soldat viguros, cu multă experiență, și cu o fire plăcută. Semăna cu tatăl lui, un bărbat chipeș pe care continua să-l venereze. Bonaparte îl iubea pe Eugène și

se bizuia foarte mult pe el, numindu-l „neînfricatul cavaler fără-de-cusur” – expresie asociată cu marele erou medieval din războaiele italiice, cavalerul Bayard. În semn de prețuire îi acordase fiului său vitreg titlul de „Altețea sa Prințul Eugène, Cancelar al Statului și al Imperiului”.

Joséphine și-a fixat privirea asupra fiului său, și imaginea lui a ajutat-o să se liniștească și să nu amețească, așa cum i se întâmpla adesea când era necăjită. Atentă la el, a izbutit să-și recapete întrucâtva stăpânirea de sine, astfel încât, atunci când au ajuns în centrul orașului și au pornit spre catedrală, era mult mai calmă. A intrat în biserică, în urma soțului său, Ș-1 a îngenucheat lângă el, să se roage.

Înăuntru era răcoare și liniște, abstracție făcând de fgornotele produse de muncitorii care pregăteau ceremonia lricoronării. Până și larma mulțimii de afară se auzea aici estompat, fiind absorbită, parcă, de interiorul spațios și de durile vechi și groase, în vreme ce stătea îngenucheată, 111 lumina aceea difuză, Joséphine a început să-și mai revină.

Mai târziu, după ce și-a recăpătat echilibrul și calmul, a f0 în stare să-l însoțească pe Bonaparte la întâlnirea carhiiepiscopul și cu alți demnitari civili, care a avut loc 1 prima dintre nenumăratele recepții oferite în cinstea cupui

Imperial.

Încoronarea lui Bonaparte ca rege al Italiei a reprezentat punctul culminat al unui sejur care se va prelungi timp de câteva luni. Ceremonia propriu-zisă, un spectacol grandios impresionant prin fastul său deosebit, nu a solicitat-o aproape deloc pe Joséphine, întrucât ea nu a fost încoronată regină a Italiei; ea n-avea altceva de făcut decât să șadă pe un podium alături de țâfnoasa Elisa Bacciochi, și să asiste la desfășurarea ceremoniei.

Cele două femei nu și-au mai disputat întâietatea, fiindcă Joséphine n-a mai purtat trenă, iar Elisa n-a mai fost obligată să i-o susțină. Existau, totuși, multe resentimente din partea Elisei din cauza titlului pe care i-l conferise fratele ei prințesă de Lucea și Piombino. După părerea ei, Lucea și Piombino erau niște principate amărâte,

nevrednice de persoana ei. Când, la scurt timp după încoronare, Eugène a fost ridicat la rangul de vicerege al Italiei, Elisa s-a înverzit de ciudă, adoptând un comportament grosolan față de Joséphine și de fiul acesteia, ori de câte ori se întâmpla să participe cu toții la vreun banchet sau la vreo recepție.

Prea obosită ca să mai reacționeze în vreun fel, Joséphine nu lua în seamă bădărăniile Elisei. După cum îi spunea Joséphine lui Eugène, Elisa și frații ei „greșesc, prin faptul că nu ne acceptă. Dacă ar cumpăni bine lucrurile, ar constata că nu există pentru ei prieteni mai buni decât noi doi” 1 Se străduia din răsputeri să răspundă la rău cu bine, manifestând o bunătate exagerată față de rudele ei prin alianță – și asta nu din principiu sau pentru că ar fi urmărit vreun câștig, ci P11 și simplu fiindcă acesta era felul ei de a fi. Nu fusese niciodată răzbunătoare. Dacă și-ar fi impus să adopte altă tactică față de membrii familiei Bonaparte, înfruntându-i furioasă’s» u folosindu-și puțină influență pe care o mai avea asupra țului, pentru a-l întoarce împotriva lor, Joséphine ar fi’s Lstatat, cu mirare, că îi putea intimida, întrucât erau genul, Oanieni care respectau forța și pasiunea, devenind prudenți în fața um” Dușman declarat. Dar fiindcă nu coborâse 1 jeiodată la nivelul lor, se ajunsese în situația ca veșnicele lor uneltiri să îi spulbere fragila pace sufletească.

Timp de șase săptămâni, proaspăt încoronatul rege al Italiei a făcut turul orașelor din Romagna, în timp ce regina lui neîncoronată a vizitat lacul Como și lacul Maggiore, în căutarea liniștii și a odihnei. Bonaparte inspecta fortărețe și trupe, instruindu-l pe Eugène, în calitate de locțiitor al său, și transmițându-i toate veștile aduse de la Paris, de câteva ori pe zi de către curieri speciali.

Veștile erau sumbre. Premierul britanic William Pitt căuta aliați împotriva Franței. Rusia și Suedia se angajaseră să trimită trupe împotriva lui Bonaparte și, la scurt timp după încoronarea sa în Italia, împăratul a aflat că Francisc al II-lea al Austriei intrase și el în coaliția inamică. Lucrurile se precipitau, în curând, trebuia inițiată o campanie, întrucât armata rusă și cea austriacă se pregătiseră în vederea unui atac concertat împotriva recent creatului Imperiu Francez.

Șederea în Italia, pe care Bonaparte sperase să o prelungească, a fost întreruptă brusc, în timp ce se afla la Torino, împreună cu Joséphine, împăratul a aflat că se formau trei armate străine distincte, care urmau să se pună curând în mișcare. Bonaparte a anunțat că va pleca imediat – iar Joséphine, cu veșnicul ei sentiment de insecuritate și cu teama de ajnu fi părăsită, i-a cerut voie să vină cu el.

Îi permitea să-l însoțească – a zis el cu emfază –, dar flurnai dacă promitea că n-o să sufere de migrene pe parcursul călătoriei. Orice întârziere îi putea fi fatală. Dacă Joséphine. Se îmbolnăvea, trebuia să-i fie clar că nu vor face niciun P°pas, ca să-și recapete puterile.

Joséphine a acceptat.

S-au pus în mișcare, cu un cortegiu de șase trăsură, Paratul și împărăteasa mergând împreună, iar servitorii separat, în celelalte trăsură încărcate cu cufere. Nerăbdăto să ajungă la cartierul său general pentru a pune în practica miile de planuri care-i treceau prin minte, Napoleon i-a poruncit vizitiului să mîne cât de repede putea, așa ca, în scurt timp, trăsura imperială a lăsat în urmă vehiculele care mergeau mai încet. Caii goneau nebunește, iar trăsura hurducându-se pe roțile firave, se scutura și se zgâlțâia, gata să-și rupă vreo osie sau chiar să se răstoarne.

Cu ochii închiși, Joséphine îndura zdruncinăturile și zgâlțâielile trăsuri, încercând să-și reprime frica, în viața ei nu călătorise cu asemenea viteză și în condiții atât de proaste – fiindcă Bonaparte nu accepta să se oprească decât pentru înlocuirea cailor. La sfârșitul celei de-a doua zile, o luaseră atât de mult înaintea servitorilor și a vehiculelor cu bagaje, încât au avut surpriza să constate că nu li se pregătise niciun loc de dormit și nici mâncare gătită. Joséphine fusese întotdeauna înconjurată de slujnice; acum, însă, nu exista nimeni s-o ajute să se îmbrace sau să-și aranjeze părul și nici măcar n-avea haine de schimb.

După aproape o săptămână, au ajuns la Fontainebleau, unde servitorii din palat, care nu îi așteptau decât peste câteva zile, erau nepregătiți să-i primească. S-a improvizat în pripă o masă, s-au încălzit niște camere și s-au înfățat niște paturi pentru ei. Aproape imediat,

însă, Bonaparte s-a dus singur la Boulogne, să treacă în revistă forțele franceze care se concentraseră de multă vreme acolo, așteptând cucerirea Angliei, lucru puțin probabil în acel moment. N-a trecut mult și Joséphine a plecat și ea la Plombières, unde intenționa să își petreacă restul verii.

Stațiunea balneară Plombières era frumos împodobită, pentru a o primi pe împărăteasă. Pe străzi fuseseră plantate flori și verdeață, iar mănăstirea Capucinilor, unde se afla izvorul apelor minerale, căpătase un aer sărbătoresc datorită draperiilor colorate și stindardelor. Toți pinii de pe marginea drumului care ducea în oraș erau împodobiți cu lumini **și** sticle colorate, care licăreau în amurg. O mare mulțime se dunase în cursul după-amiezii pentru a o aclama pe **/**Ympărăteasă la sosire, și sutele de oameni continuau s-o amorțiți și înghețați. Târziu, seara, când trăsura ei și-a făcut apariția pe drumul luminat de torțe, au izbucnit focuri de artificii pentru a-i saluta prezența.

Joséphine fusese de nenumărate ori în această stațiune balneară, dar acum venea pentru prima dată în postura de împărăteasă. Oficialitățile orașului, mândre de prezența ei în Blocul lor, au insistat să-i asigure o amplă escortă militară, în ciuda protestelor ei că treizeci de soldați erau mai mult decât suficienți pentru a o feri de orice rău. Se simțea copleșită de dovezile de respect care i-au fost arătate pe parcursul șederii ei la băi. Soldații erau permanent la datorie, orașenii organizau periodic reuniuni mondene în cinstea lui Joséphine, așteptând la rândul lor să fie oaspeții ei. În timp ce își făcea cura de ape sau în scurtele excursii pe colinele din jurul orașului, Joséphine era urmărită de tot felul de curioși, care voiau să o vadă.

O relaxare în adevăratul sens al cuvântului părea imposibilă. Până și în ceasurile de răgaz trebuia să se ocupe de pregătirea concertelor și a supeurilor, să pozeze pentru cei care doreau să îi picteze portretul sau să se joace cu nepoțelul ei, Napoleon Louis, cel de-al doilea fiu al lui Hortense, care venise să stea o vreme cu ea.

„E tare frumuseț”, îi scria Joséphine lui Eugène, în Italia, referindu-se la băiețel. Spera ca în scurt timp să aibă și Eugène copii,

fiindcă Bonaparte făcuse aranjamentele necesare pentru a-l însura cu prințesa Augusta de Bavaria, o fată frumoasă de șaisprezece ani. „I-am văzut portretul”, îi spunea Joséphine lui Eugène. „E de-a dreptul adorabilă”. Dacă, așa cum spera ea, Eugène avea să se înrudească prin căsătorie cu vechea și respectabila casă de Wittelsbach, însemna că amândoi copiii lui Joséphine vor deține înalte titluri nobiliare, iar viitorul lor – ca și ai ei se va Dovedi mult mai sigur, în plus, atunci când va veni vremea ca Bonaparte să divorțeze de ea, °sephine o să-și poată găsi refugiul la copiii săi.

„Mă preocupă neîncetat persoana ta”, îi scria ea i –, Eugène, la începutul lui august, „ce faci tu, cum te distredar mai ales ce probleme ai”. O îngrijora perspectiva declanșării războiului, și implicit soarta „scumpului său fiU” atunci când vor începe luptele, îi promisese că va veni să o viziteze la iarnă, când urma să se încheie campania milita-Până atunci, îi spunea ea, suspina de dorul lui.

„Nu-mi place să stau departe de tine, iar ochii mi se umplu de lacrimi când mă gândesc sau vorbesc despre tine”. 2

Îl asigura pe Eugène că viața ei intrase pe un făgaș mai liniștit. Nu mai făcea scene de gelozie și accepta cu resemnare inevitabilele aventuri amoroase ale soțului ei. „Gata cu gelozia”, îi spunea fiului său. „Amândoi suntem mai fericiți”. În timpul șederii în Italia, Joséphine descoperise că Bonaparte era încurcat cu o tânără din anturajul ei, dar nu-i făcuse nicio scenă. Se mulțumise doar s-o îndepărteze, știind că în scurt timp o altă femeie o să-i ia locul în patul împăratului, își dădea seama de inutilitatea încercărilor ei de a pune capăt infidelităților lui. În plus, efortul de a se arăta indignată o solicita în mai mare măsură decât resemnarea.

La sfârșitul lui septembrie, Bonaparte a luat-o pe Joséphine cu el, când a pornit spre est, în campania împotriva armatelor continentale. A lăsat-o la Strasbourg, într-un apartament în palatul episcopal, și și-a continuat înaintarea prin statele germane, armatele lui deplasându-și cu asemenea repeziciune, încât în câteva săptămâni avangarda armatei austriece a fost încercuită la Ulm și silită să se predea, prin înfometare. Mărșăluind pe o ploaie torențială, dormind pe

câmpuri noroioase, în ciuda frigului care îi pătrundea până la os, soldații împăratului și-au continuat drumul, după capturarea Vienei, pregătindu-se să-i înfrunte pe ruși, în Moravia.

„Sunt în culmea fericirii”, îi scria Joséphine lui Eugen⁶ după ce a primit vestea victoriei de la Ulm. I-a povestit desigur⁶ miile de prizonieri capturați, despre steagurile de luptă și tunurile luate ca pradă de război, despre gândurile bune. Pe care i lă trimisese Bonaparte, subliniind că avea „toate oțivele să creadă că această campanie era extrem de favorabilă, căci până atunci nu știa să fi fost alta mai scurtă condusă mai strălucit”³. Presentimentele ei în privința unei înfrângeri se dovediseră eronate. Bonaparte și armatele lui repurtau victorii asupra unor forțe superioare lor, înregistrând relativ puține pierderi.

„Nu mai am probleme cu sănătatea”, îi spunea Joséphine fiului ei. „Fac adesea plimbări prin oraș, iar altă parte din zi mi-o petrec citind. Altceva mai bun nu știu să fac, acum când sunt departe de împărat și de tine”. La nenumăratele recepții și baluri pe care le prezida, era întâmpinată cu aplauze zgomotoase și felicitări înflăcărâte din partea prinților germani și a demnitarilor prezenți.

Laudele la adresa armatei franceze și a extraordinarului ei comandant se revărsau asupra ei, în calitate de reprezentantă a soțului ei. Când se ducea la teatru, toată sala se ridica în picioare și o aplauda frenetic. Ori de câte ori trăsură ei trecea pe stradă, locuitorii Strasbourgului o întâmpinau cu urale, prin care își exprimau admirația și loialitatea.

Emoționată și nerăbdătoare, Joséphine aștepta ca Bonaparte să o cheme lângă el, în campania militară, între timp, a dat un banchet în onoarea doamnelor din Strasbourg, a luat inițiativa organizării unui spectacol de operă franceză, *La Vestale*, și și-a ținut casa deschisă, având grijă ca fiecare musafir să plece acasă cu un surveniro tabacheră cu portretul ei pe capac sau câte o mică bijuterie.

În acel noiembrie friguros, mergând uneori printr-o zăpadă care le ajungea aproape de brâu, „La Grande Armée” se pregătea să-i înfrunte pe ruși. Cu un efectiv redus la șaptezeci și trei de mii de oameni și periculos de departe de bazele militare de la Rin, unde erau

depozitate proviziile și Muniția, armata se confrunta cu o criză fără precedent. Rușii aveau optzeci și cinci de mii de oameni și o artilerie de două ori mai puternică decât a francezilor, la care se adăugau fortificațiile aflate pe drum.

În noaptea de 1 decembrie, când armata franceză a fac, popas la Austerlitz, un sat din Moravia, împăratul s-a plimb printre oamenii săi, îmbărbătându-i și asigurându-i că y0 învinge. Strigăte răgușite au izbucnit din mii de piepturi, entuziasmați, oamenii au alcătuit o lungă procesiune și u lumina torțelor, l-au condus cu onoruri până la cortul lui

A doua zi dimineată, trăgătorii francezi au pornit la atac împotriva armatei rusești, urmați de coloane de infanteriști ale căror strigăte se împleteau cu sunetul goarnelor, sub flamurile fremătătoare. Luați prin surprindere de focurile artileriei franceze și neputând să riposteze cu tunurile, rușii au bătut în retragere, rupând rândurile. Cavaleria franceză a dat năvală înainte, iar în câteva ceasuri lupta s-a încheiat. Au fost făcuți prizonieri douăzeci de mii de ruși și s-au capturat multe tunuri. Treizeci de mii de soldați inamici zăceau morți sau grav răniți pe câmpul de luptă. Țarul Alexandru, care se aflase la comanda oștirii, a fugit în Ungaria, ca să-și salveze pielea.

Armatele continentale fuseseră nimicite, împăratul Napoleon, cu efectivele militare întărite doar prin alipirea unor mici grupuri de soldați germani, învinsese forțele combinate ale Angliei, Austriei, Prusiei și Rusiei, care dispuneau de armate mult mai mari și de resurse net superioare, or înfrângerea suferită de acestea fusese atât de decisivă, încât el devenise acum stăpânul Europei. Noi teritorii s-au adăugat Imperiului Francez, împreună cu o indemnizație considerabilă plătită tezaurului francez de către națiunile înfrânte.

Joséphine era în drum spre München, spre a-l întâlni pe soțul său. Cei doi sperau să ajungă la o înțelegere cu tatăl prințesei Augusta, Maximilian Joseph, elector de Bavaria, în privința căsătoriei prințesei cu Eugène.

Bonaparte a instruit-o pe Joséphine să adopte un comportament pe măsura statutului său de soție a cuceritorului Europei. Trebuia să i

se aducă onoruri și mai man> în semn de recunoaștere a supremației Franței printre celelalte state de pe continent.

„Fii politicoasă”, îi scria el, „dar primește cele mai înalteții. Ei îți datorează totul, în vreme ce tu nu le datorezi nimic, în afară de politețe”.

Joséphine era politicoasă, într-adevăr, și, de la distanță, Cărea tânără și drăguță, în timpul periplului ei prin principatele din sudul Germaniei. Ținutul deluros și împădurit, acoperit je o mantie groasă de zăpadă, sugera o lume de basm.

Orașele, cu frontoane și turnulețe gotice, fuseseră transforjitate de către cetățenii lor în adevărate scene de teatru unde se desfășura un spectacol fastuos.

Se înălțau arcuri de triumf, prin care urma să treacă trăsura împărătesei. Clădirile erau luminate, decorate și împodobite cu panglici, tapiserii și drapele. Aveau loc parade militare, cu salve de tun și fanfare. La Carlsruhe, pe o coloană din piatră, cu o înălțime de cincizeci de metri, erau gravate cuvintele „Joséphine, împărăteasa francezilor”.

Îmbrăcată elegant și împodobită cu nenumărate bijuterii, împărăteasa admira decorațiunile, asculta muzica fanfarei și discursurile, rostind la rândul său scurte alocuțiuni. Nu era doar politicoasă, ci surâzătoare și amabilă, plină de tact și de bunăvoință. Cei care au văzut-o au ținut minte multă vreme vizita ei.

Însă programul foarte încărcat cu ore de plecare foarte matinale o obosea, așa că, o dată ajunsă la München, s-a băgat în pat, și nu l-a mai părăsit multă vreme.

Mai avea de îndeplinit o sarcină deosebit de importantă.

Bonaparte făcuse tot posibilul pentru a-l convinge pe electorul Maximilian Joseph să încuviințeze căsătoria fiicei lui cu Eugène, însă electorul continua să se opună, împăratul spera că Joséphine, cu tactul său înăscut, îl va determina să se răzgândească.

Rolul ei era dificil din două motive: pe de-o parte prințesa Augusta îl iubea pe fostul său logodnic, prințul de Baden, l-ar pe de altă parte electorul voia, de fapt, ca însuși împăratul Napoleon să se

Însoare cu Augusta – după ce divorța de Joséphine.

Timp de aproape o lună, împărăteasa și-a exercitat considerabilul său farmec personal asupra lui Maximilian Joseph și a soției lui, Caroline. În scurt timp, a descoperit ca electorul, deși era apropiat de supușii săi, avea o fire orgolioasă, iar nevasta lui, mult mai tânără decât el, îi detesta pe francezi (mai ales pe împăratul Napoleon), dar adora literatura franceză, obișnuind să recite poeziile preferate Joséphine măgulea vanitatea electorului și în același timp se străduia din răputeri să o convingă pe electoare că măcar unii dintre francezi, mai cu seamă cei de origine creolă, erau niște persoane agreabile și că, în fond, cultura lor nu fusese creată din senin, ci exprima profunzimea sufletelor lor poetice.

În timp ce îndeplinea această dificilă sarcină diplomatică, Joséphine încerca să se apropie de tânără care, dacă totul mergea bine, avea să-i devină noră. Din fericire, o simpatiza pe Augusta, care nu era doar atrăgătoare, ci și inteligentă și bună la suflet.

„Are o înfățișare plăcută”, îi scria ea lui Eugène, „ba mai mult, ar putea fi considerată frumoasă, însă pentru mine contează mai mult mintea și sufletul ei, întrucât de acestea depinde fericirea ta. Știi, dragul meu, cât de importante sunt pentru mama ta aceste lucruri, însă după părerea mea nu vei avea ce să-i reproșezi”.

Săptămânile de persuasiune au avut un efect favorabil, dar nu și decisiv; în jocul politicii dinastice, ultimul cuvântal avea doar interesul. În cele din urmă, a fost nevoie de mituirea lui Maximilian Joseph pentru a-i srmige consimțământul.

Bonaparte l-a ridicat la rangul de rege al Bavariei, iar electorul a acceptat căsătoria fiicei sale cu Eugène. Cât despre Augusta, chiar dacă la început invoca sentimentele sale față de prințul de Baden, în scurt timp s-a îndrăgostit de chipeșul ei mire în impunătoarea lui uniformă de ofițer de cavalerie.

Cununia a avut loc în capela palatului, fiind prezente ambele familii. Mireasa era încântătoare, iar mirele, cu păr și ochi negri, semăna cu un erou romantic, „neînfricatul cavaler fără de cusur” din legendă, împăratul privea cu bunăvoință

În iurus-u în imp ce J°sprime⁵ copleșită de emoție, plângea sprijinindu-se de el.

Joséphine îi mărturisise lui Hortense într-o scrisoare că era » un Pe obosită”, deși în timpul șederii la München nu ai suferise din cauza migrenelor. Avea toate motivele să fie fericită pentru căsătoria lui Eugène, pe care împăratul intenționa să-l adopte, astfel că pe viitor el nu va mai fi cunoscut sub numele de Eugène de Beauharnais, ci ca gugene-Napoleon al Franței.

Fără îndoială că Joséphine spera ca măcar căsnicia fiului ei să fie mai reușită decât cea a lui Hortense, care debutase prost și se înrăutățise tot mai tare. Hotărât „să scape de soarta comună a tuturor soților”, cum spunea cu o undă de dispreț, Louis Bonaparte o ținea din scurt pe Hortense, interzicându-i orice fel de prietenie și făcându-i veșnice scene violente, care o epuizau și îi agravau starea sănătății. Louis era gelos pe dragostea pe care Hortense i-o purta lui Eugène și, plin de cruzime, i-a interzis să participe la nunta fratelui său. După cum avea să scrie Hortense mai târziu, aceasta a fost una dintre cele mai mari dezamăgiri din viața ei.⁴

Joséphine simpatiza cu nefericita sa fiică, ambele fiind măritate cu niște soți capricioși și pretențioși și trăind într-o permanentă stare de tensiune. Dar, spre deosebire de Hortense, Joséphine se împăcase întrucâtva cu soarta ei. În mod cert, numeroasele ei crize de nervi o storceau de puteri, însă, la un nivel mai profund, nu mai suferea. Acceptase perspectiva pe care i-o oferea viitorul, știa la ce să se aștepte și se străduia din răspuțeri să se adapteze.

Și se obișnuise, în linii mari, cu noul său rol de împărăteasă și cu despărțirile tot mai lungi de soțul său. Din ce în ce mai des avea senzația că trăiau existențe separate, el Preocupat de războaie, treburile statului și multiplele îndatoriri ale guvernării imperiale, iar ea cu programe zilnice foarte încărcate, din care nu lipseau reuniunile mondene obligatorii și pregătirea toaletelor ei complicate. Păstrarea i imaginii impecabile necesita mult timp și efort, de fapt ce în ce mai mult timp și efort, pe măsura scurgerii anilor.

Cei doi soți nu erau împreună decât arareori și, chiar atunci

când se aflau sub același acoperiș, se vedeau puțin de cele mai multe ori în prezența altora. Din când în când-Bonaparte o mai tachina pe Joséphine și o ciupea de obra? sau o alinta cu vreo poreclă tandră din trecut, ba chiar face câțiva pași cu ea prin grădină ori se juca pe iarbă, cu ea și Cedoi băieți ai lui Hortense. Dar, în general, o excludea din viața lui și avea grijă să-i atribuie suficiente responsabilități pentru ca nici ea să nu-și mai găsească timp pentru el.

Împăratul Napoleon devenise un colos ce stăpânea Europa, însă împărăteasa Joséphine, căreia i se înălțau obeliscuri și i se dedicau arcuri de triumf, ea, cea căreia i se țineau discursuri înflăcărâte și i se aduceau omagii măgulitoare, era din ce în ce mai detașată și mai puțin interesată de mersul treburilor în Europa. Desigur, citea scrisorile pe care i le trimitea Bonaparte când se afla în campanii militare și se bucura de victoriile lui. Însă nu o preocupa semnificația lor mai adâncă pentru viitor și nici nu-și dădea seama cât de mult crescuseră puterea și măreția lui.

Pe măsură ce creștea importanța treburilor publice, observa Claire de Remusat, Joséphine se înstrăina tot mai mult de ele. „Soarta lumii europene o lăsa rece; cercul ideilor ei nu includea gânduri grandioase”. 5 Ascensiunea fiului ei și securitatea pe care acest lucru îl reprezenta pentru ea îi potoleau cele mai cumplite temeri; în rest, „trăia molcom și detașat (de evenimente); se arăta la fel de afabilă cu toți, fără să se împrietenească cu cineva în mod special, chiar dacă manifesta bunăvoință față de fiecare în parte. Neinteresată de vreo plăcere anume, aflată la adăpost de orice neajuns, mereu dulce, grațioasă, senină și, în sinea ei, indiferentă aproape la tot, Joséphine se înstrăinase de Bonaparte și nu mai făcea scenele de gelozie care o tulburaseră atât de mult în ultimii ani”. 6

În izolarea ei, își cultiva echilibrul sufletesc, astfel ca atunci când era cu Bonaparte să poată revărsa asupra lui propria liniște lăuntrică. Tocmai calmul acesta, care contrasta tă de mult cu neliniștea lui constantă, îl atrăsese inițial la a. jar ceea ce îl îndepărta cel mai tare era latura ei opusă, lină de furie, excesiv de sentimentală și certăreață.

După aproape un an de când devenise împărăteasă, Joséphine

învăţase să fie singură, atât în relaţie cu lumea „neonjurătoare, sugerând o icoană aurită înălţată pe o scenă împodobită, dar şi în forul său interior, căci, treptat-treptat redescoperea acea inconştienţă primară, care o stăpânise odinioară în Martinica. O parte din fiinţa ei continua să fie retrasă, însă cealaltă narte se apropia tot mai mult de copiii bi îndeosebi de băiat, în care vedea un reazem în momentele de restrişte.

A dansat cu Eugène la balul lui de nuntă şi a primit felicitările nenumăraţilor oaspeţi, care au venit să o omagieze.

Seara a fost splendidă – cu măreţul salon luminat sclipitor, cu muzică bine ritmată, cu valsuri şi cadriluri executate cu graţie şi precizie. O vreme a urmărit acest spectacol, instalată într-un jilţ impunător şi conştientă de privirile admirative ale asistenţei. Nu după mult timp, însă, s-a simţit obosită, aşa că i-a cerut lui Bonaparte permisiunea de a se retrage.

Balul a continuat până în zori, aşadar încă multă vreme după ce Joséphine, copleşită de emoţii şi dornică de odihnă, se dusesese la culcare.

* „Mă voi purta ca o victimă; aşa cum sunt, de fapt”.

În vastul hol al marelui salon de la Tuileries, sub tavanul înalt, membrii curţii imperiale şedeau pe locurile care le fuseseră repartizate, înveşmântaţi cu rochiile, livrelele şi uniforme indicate, şi ascultau muzica lui Spontini.

Puţini dintre cei patru sute de spectatori se delectau cu acele acorduri sumbre şi greoaie, aşa cape măsură ce se cântau ariile curtenii începeau să moţăie vizibil plictisiţi. Potrivit afirmaţiei unuia dintre contemporani, la asemenea reuniuni mondene invitaţii erau cuprinşi de un fel de plictiseală plină de resemnare; seară de seară, membrii curţii îşi puneau hainele lor somptuoase, îşi ocupau locurile în salon sau în holul de concert, după care şedeau nemişcaţi ceasuri în şir tânjind să scape de acolo.

Diversi observatori remarcau că era absolut uluitor să priveşti curtea împăratului Napoleon, dar în acelaşi timp îi compătimeau sincer

pe membrii acesteia, împăratul, înconjurat de tot felul de lingușitori impresionati de succesele de la Austerlitz, decretase că trebuia respectate noi norme de protocol și îndeplinite noi ceremonialuri, astfel încât se ajunsese ca aproape toți cei din palat să trăiască permanent cu teama de a nu face vreun pas greșit, atrăgându-și astfel mânia lui Bonaparte¹.

Or mânia lui, cum știau toți curtenii, putea lăsa urme dureroase, îi bătea pe servitori, când îl enervau, azvârlea cu obiecte tăioase în ei, îi izbea de pereți și de mobile. Ca un arc strâns încordat, țâșnea pe neașteptate, ciupindu-i și pâlniuindu-i cu sete pe cei de lângă el, țipând și suduind, cu ochii scăpărând de furie, până când fața îi devenea stacojie².

Chiar și în stare de repaus, energia lui debordantă îl făcea să scrijească brațele oricărui fotoliu pe care se așeza, până ce sfâșia tapițeria sau distrugea lemnul.

În timp ce muzica răsună în Holul Mareșalilor, în rândul spectatorilor domnea o liniște încordată, toți fiind conștienți de faptul că împăratul îi studia cu atenție. Acesta ședea pe un jilț aurit în fundul încăperii uriașe, înconjurat de rude, prinți străini și demnitari de la curte, în dreapta lui, întoarsă din exilul autoimpus la Roma, se afla mama sa, Madame Mere sau „Mama Bucurie”, cum îi spuneai parizienii, fiindcă în latină numele ei, Letizia, sau *laetitia*, înseamnă bucurie.

Știrbă, împopoțonată caraghios, bănuitoare ca întotdeauna cu francezii și departe de a fi veselă și bucuroasă, Madame Mere își plimba privirile prin cameră cu o semeție rece. În stânga împăratului se afla Joséphine, purtând flori printre buclele brune, cu o expresie care alterna între drăgălășenia ei obișnuită și o îngrijorare profundă, când se întâmpla să privească spre Hortense, care ședea alături.

Cât despre ceilalți membri ai familiei Bonaparte, Joseph lipsea de la curte, Lucien continua să fie ostracizat, Jérôme, acum ofițer de marină, era plecat pe mare, iar Elisa se afla în Italia, prezidând nemulțumită peste principatele Lucea și Piombino. Numai Paulette, prințesă Borghese, și Caroline Murat, care purta acum titlul de mare ducesă de Berg, stăteau lângă mama lor pe rândul rezervat membrilor

de onoare ai familiei imperiale.

Eugène și Augusta, fercheși și mulțumiți, ședeau unul lângă celălalt, în apropierea împăratului, fiindcă lui Eugène i se acordase de curând statutul de fiu adoptiv. Veniseră pentru^o bucată de vreme la Paris, înainte de a se întoarce în Italia.

Cum era de așteptat, Paulette și mai ales Caroline erau ofensate de adoptarea lui Eugène în familia imperială; de Parcă nu fusese de ajuns că fratele lor le silise să cumpere scumpe pentru Eugène și Augusta, acum trebuia să-i vadă instalați la loc de cinste. Joséphine, care știa cât de mult ținea Eugène la sabia tatălui său, îi trimisese ca dar de nunta o altă comoară: sabia purtată de Bonaparte la Marengo. Aceasta era „simbolul gloriei și al prieteniei”, i-a spus ea, O amintire de la tatăl lui adoptiv, pe care avea s-o pună alături de sabia moștenită de la răposatul Alexandre de Beauharnais^{să}.

Mai exista o rudă de-a lui Joséphine, care fusese adoptată de către Bonaparte, nepoata ei, Stéphanie de Beauharnais.

După ce o luase sub aripa sa pe atrăgătoarea și blajina Stephanie încă de când aceasta avea paisprezece ani, plătindu-i taxele la școala lui Madame Campan și având grijă de ea, Joséphine era fericită acum că Stephanie făcea și ea parte din familia imperială. I se găsisese și un soț – nimeni altul decât fostul logodnic al Augustei, prințul de Baden, așa că prin căsătoria lui Stephanie se mai pecetluia o legătură între familia Beauharnais și regalitate – spre disperarea rudelor lui Bonaparte.

Dar, dintre toți cei prezenți la mărețul concert, Hortense era cea care îi atrăgea atenția, în mod special lui Joséphine.

Slăbise, își pierduse strălucirea de odinioară, iar fața ei devenise o mască a durerii. Căsnicia ei nefericită mergea tot mai prost, rudele lui Bonaparte o tratau cu un dispreț fățiș, iar ea îi mărturisea lui Madame de Remusat că nu mai avea putere să se apere împotriva zvonurilor colportate de răuvoitori potrivit cărora împăratul îi fusese amant, iar fiul ei cel mare era rodul legăturii lor⁴.

Băiatul, Napoleon-Charles, care împlinise trei ani și jumătate, era un copil vesel și fermecător, fiind preferatul mamei sale. El și frățiorul lui mai mic reprezentau singura consolare a lui Hortense în

mijlocul necazurilor de zi cu zi, așa că îi înconjura, atât pe ei, cât și pe fratele său adorat, Eugène, cu o afecțiune nețărmurită.

Morocănos și rău de gură, veșnic irascibil din cauza durerilor reumatice, Louis pretindea ca Hortense să-i satisfacă toate capriciile, oricât ar fi fost de exagerate. Când medicul împăratului, Corvisart, i-a sugerat lui Louis că ar putea scapa

298.

je reumatism dacă ar purta o cămașă de noapte dintr-o pânză aspră, acesta a pus în practică sfatul, insistând ca Hortense să doarmă în aceeași cameră cu el, ca să nu dea nimic de bănuț celorlalți din casă în privința experimentului respectiv.

Deși pretenția lui i s-a părut revoltătoare, Hortense s-a supus, fără să crâcnească.

Concertul din Holul Mareșalilor se apropia de sfârșit.

pupă cântăreți, apăruseră balerinii de la Opera din Paris și, în timp ce dansau în lumina tot mai slabă a lumânărilor, împăratul, deși savurase spectacolul, scrijelea brațele fotoliului, nerăbdător să plece de-acolo. Când, în cele din urmă, s-a ridicat în picioare, toată sala i-a urmat exemplul, rămânând cu toții încrămeniți într-o tăcere plină de respect, în timp ce el și familia lui ieșeau din sală.

În vara anului 1806, Imperiul Francez se extinsese, incluzând Belgia, Olanda, cea mai mare parte a Italiei și un conglomerat alcătuit din cincisprezece state germane, numite Confederația Rinului, care preferau să solicite protecția francezilor, decât să se trezească alipite brusc la posesiunile lui Bonaparte. În schimb, Confederația pune la dispoziție un mare contingent de soldați pentru „La Grande Armée”.

Împăratul Napoleon stăpânea Europa Occidentală; în afară de Anglia și Spania, doar Prusia și Rusia își păstrasera autonomia. De pe vremea lui Carol cel Mare, nu se mai pomenise ca o suveranitate statală să cârmuiască peste cea mai mare parte a continentului. Mașina franceză de cuceriri era formidabilă și, aparent, de nestăvilit.

Cu toate acestea, regele prusac, Frederick Wilhelm al III-lea, căruia i se promisese sprijin din partea rușilor și bani din partea englezilor, s-a pregătit să cotopească recent creată Confederație

Germană, în august 1806, iar împăratul, a rândul său, a luat măsuri pentru a contracara atacul.

În ultima clipă, Bonaparte a fost de acord s-o ia pe J°sephine cu el până la Mainz, unde intenționa să o lase pe durata campaniei militare. Spre sfârșitul lui septembrie, au Pornit la drum împreună, împăratul îngândurat, iar Joséphine Acordată. – ... – 3.

se Dar nu numai viitoarea campanie militară îi dădea împăratului motive de îngrijorare. Lăsase la Paris o amantă pe Eleonore Denuelle, care urma să-i nască un copil.

Sarcina aceasta era de mare importanță, fiindcă până atunci nu știuse cu certitudine că putea procrea⁵. Acum, când putea proba că infertilitatea lui Joséphine i se datora exclusiv ei, ambițiile lui matrimoniale crescuseră. Știa că, până la urmă, se va recăsători și că mireasa va fi o tânără prințesă dintr-o mare casă regală. Acum, însă, această dorință, coroborată cu probabilitatea de a avea și copii, îl transfigura de bucurie.

Și Joséphine era preocupată, și nu numai din cauza viitorului său incert ca împărăteasă. Unii membri ai casei imperiale șușoteau între ei despre „tandra afecțiune” pe care Joséphine i-o purta tânărului său majordom, Corbineau.⁶

La Mainz, împărăteasa s-a mutat în Palatul Teutonilor, știind că va rămâne acolo câteva luni, dar sperând, așa cum îi promisese Bonaparte, să se poată duce la el, după ce acesta se va instala în tabăra de iarnă, mult mai la est.

Felul în care Bonaparte și-a luat rămas-bun de la Joséphine trăda zbuciumul unei despărțiri definitive. Era foarte nervos, pe de o parte, poate, din cauza proiectelor de a-și găsi o nouă nevastă, iar pe de altă parte, fiindcă în sufletul său se cuibărise teama că despărțirea de Joséphine va marca sfârșitul norocului care îi călăuzise pașii până atunci.

Indiferent care a fost cauza acestei nervozități, cert este că în momentul când a chemat-o pe Joséphine, care plângea, avea și el ochii în lacrimi. S-a agățat cu disrerare de gâtul ei și l-a îmbrățișat cu aceeași ferveoare și pe Talleyrand.

„Mi-e foarte greu să mă despart de persoanele pe care le iubesc cel mai mult”, a zis el, după ce i-a strâns în brațe.

Cuvintele i s-au oprit în gât, sufocându-l, iar hohotele de plâns au fost atât de violente, încât a început să tremure din tot corpul.

Starea aceasta emoțională a mai persistat o vreme, în cele din urmă, însă, cu ajutorul unei băuturi întăritoare din flori de portocal, Bonaparte și-a revenit și, chemând trăsura, a plecat brusc. – st josephine, însă, nu se putea dezbara de spaima resimțită la despărțirea de Bonaparte și, în ciuda asigurărilor lui că o a chema în curând la el, avea cele mai sumbre presimțiri.

pe o bună bucată de timp se îndepărtaseră tot mai mult unul de celălalt, însă acum i se părea că o imensă prăpastie se escase între ei; Joséphine intuia că momentul îngrozitor când el îi va cere să-și sacrifice poziția de soție, de dragul carierei politice era foarte aproape, între timp, rudele lui Bonaparte, mai ales Caroline și Joseph, unelteau mai asiduu ca oricând să îl despartă pe fratele lor, împăratul, de soția lui, iar Caroline și Paulette încercau să cucerească o poziție mai influentă la curte. Rămasă singură și izolată la Mainz, Joséphine se temea că va fi eclipsată la Paris de către cumnatele ei, care vor țese și mai multe intrigi împotriva ei; iar, dacă soțul său nu o chema mai repede la el, putea fi subjugat de vreo prințesă străină, cu care nu era exclus să se și însoare.

În realitate, cu toate că era încă legat afectiv de Joséphine, Bonaparte începuse să se cam sature de ea. O făcuse împărăteasă, i-a mărturisit el secretarului său, Roederer, „dintr-un simț ai dreptății”. Fusese alături de el încă din primii ani, când viitorul lui era nebulos; îi asigurase statutul ei aristocratic, ceea ce l-a ajutat să-și înfăptuiască năzuințele. I se părea corect să împărtășească cu ea anii de glorie și bogăție.

„Dacă aș fi fost aruncat în temniță, și nu urcat pe tron”, îi spunea el lui Roederer, „nenorocirea mea s-ar fi repercutat și asupra ei. Așadar, se cuvine să se bucure și ea de măreția mea” 7.

Acum, după doi ani de la încoronarea ei ca împărăteasă, situația se schimbase. Se acționase în spiritul dreptății.

Joséphine împărtășise măreția și bogăția lui, pentru o bună bucată de timp. În afară de asta, ea proferase tot soiul de Buzații absurde, care ar fi putut întina bunul renume al Emiliei Bonaparte.

„Joséphine e bătrână”, îi spunea Bonaparte fratelui său, ucien, „și, cum nu mai poate face copii, este tare supărată un cauza asta și, pe deasupra, a devenit foarte plictisitoare.

Se teme de divorț sau chiar de ceva mai rău”. Întrucât Lucien trăia departe de Paris și nu se mai amesteca în uneltirile familiei, împăratul putea discuta deschis cu el. „Crede-radăuga el, că femeia asta plânge ori de câte ori face vrEQ indigestie, fiindcă își închipuie că a fost otrăvită de către Cei care pun la cale căsătoria mea cu altă femeie. Ce detestabil!”»

În timp ce se afla la Mainz, Joséphine era obsedata de gândul că rudele lui Bonaparte voiau s-o vadă moarta.

Cuprinsă de cele mai negre presimțiri, își petrecea timpul dând pasiențe și jucând biliard cu Hortense și cei doi copii ai acesteia, dar starea de deprimare n-o părăsea, în ianuarie 1807, când a devenit limpede că Bonaparte nu-i va îngădui să-l însoțească în campania din est, Joséphine i-a adus acuzații rostite pe un ton plin de amărăciune.

„Bonaparte e un ingrat!” exclamă ea de față cu Claire de Remusat. Când s-au căsătorit, ea s-a coborât la nivelul lui; considera că era unt din partea lui s-o dea la o parte acum când devenise stăpânul Europei. Intuia că în scurt timp avea să fie repudiată. Dar intenționa să-l desfidă.

„Nu voi ceda niciodată în fața lui”, insista ea, furioasă.

„Mă voi purta ca o victimă, cum și sunt, de fapt – dar, dacă îl întărat prea mult, cine știe ce e în stare să facă? Va rezista el oare presiunilor făcute asupra sa spre a-mi da papucii?” Această „bănuială sinistră” a obsadat-o pe împărăteasă o bună bucată de vreme, anulând sentimentul de resemnare la care reușise să ajungă în anul precedent și: edeșteptându-i vechile dureri de cap.

Din ordinul împăratului, Joséphine s-a întors la Paris la sfârșitul lui ianuarie, și curând după aceea a început să sufere de migrene și de o gravă depresie, care au durat câteva luni în cea mai mare parte a

timpului stătea în pat, sub supravegherea medicilor care nu puteau s-o ajute cu nin» O iau pus ventuze pe spate, sperând că durerea se va domoli și febra o să-i scadă, însă tratamentul s-a dovedit ineficient

Și-a închipuit că se va simți mai bine la Malmaison, a se făceau renovări. O amuza să urmărească activitate lucrătorilor, iar atunci când nu era prea frig afara se plimba rin Parc privind lebedele negre ce pluteau pe lac, dând de mâncare păunilor sau vizitând menajeria de zebre, foci, allguri și șaptesprezece broaște țestoase, care erau ținute în cuști în sere> creșteau soiuri rare de lalele și zambile aduse

Hin Olanda, alături de flori de iasomie, mimoze, heliotropi, rododendroni și o magnolie superbă, unica din Franța.

A trimis la Tuileries o parte dintre nenumăratele flori deja] vâlmaison, pentru a decora pereții unei săli de bal. Afară era încă iarnă, dar în încăpere aveai senzația că venise primăvara: covoare verzi ca iarba fuseseră așternute pe ringul de dans, pe balcoane și pe scări, iar în jurul oglinzilor și al ferestrelor fuseseră prinse ghirlande de verdeață și mușchi proaspăt. Dansatorii se roteau și săltau printre florile cu miros dulceag, formând un lanț lung ce șerpuia, dintr-o încăpere în alta, sub privirile împărătesei și ale doamnelor ei de onoare, care stăteau în lojă.

Oaspeții invitați la bal veniseră de la mare distanță pentru a contempla splendoarea curții imperiale franceze. Pe lângă nenumărați germani, ruși, italieni și elvețieni, erau de față și niște americani, ba chiar și reprezentanți ai marelui sultan, înveșmântați în haine brodate, purtând turbane și paloșe bătute cu nestemate. Parisul devenea locul de pelerinaj al întregii lumi, capitala marelui împărat Napoleon, care, prin victoriile de la Jena și Auerstadt, din luna octombrie, zdrobise armata prusacă, demonstrând încă o dată uimitoarea superioritate a oștirii franceze. Majoritatea musafirilor nu aflaseră încă de deznodământul unei bătălii ceva mai recente, desfășurată în mlaștinile de la Eylau, în Prusia Răsăriteană, unde francezii Scăpaseră de la înfrângere ca prin urechile acului, pierzând o cinci sute de oameni, în fața rușilor.

Joséphine știa, însă, ce se întâmplase, fiindcă primea tot scrisori

de la Bonaparte – uneori, chiar mai multe într-o singură zi –, iar soțul ei nu pregetase să-i dea detalii cu privire la desfășurarea acestei tragice bătălii, îl tulbura Profund faptul că armata sa fusese la un pas de înfrângere; dacă rușii nu s-ar fi retras în ultimul moment, forțele armate ar fi fost copleșite și biruite de inamic. și în seara balului de la Tuileries, Joséphine deplângea, du cum îi spunea ea lui Eugène într-o scrisoare, „pierder ea ar t bărbați viteji” la Eylau, printre ei numărându-se și febleior să corbineau. „Ce trist e totul”, îi scria Joséphine lui Euge „dar și mai teribil, chiar, este felul în care împăratul și-a risc viața”, își simțea inima grea, o durea capul și, în afara d copii, nu avea pe nimeni la care să găsească înțelegere’s mângâiere” 12.

În scrisorile pe care i le trimitea, Bonaparte o certa pentru faptul că își pierduse curajul. „Mi s-a spus că plângi tot timpul” îi scria el. „Să-ți fie rușine! M-a întristat scrisoarea ta din 7 ianuarie. Fii demnă de mine și dă dovadă de mai multă tărie îndeplinește-ți obligațiile sociale care îți revin la Paris și, mai presus de toate, fii fericită... Nu-mi plac oamenii slabi de înger; o împărăteasă trebuie să dea dovadă de curaj!” 13

Numai că descurajarea ei se datora și faptului că era adesea bolnavă și vlăguită de supărări, temeri, precum și de resentimentele celor din jur. Principala doamnă de onoare a lui Joséphine, ducesa de la Rochefoucauld, o relicvă îngâmfată a vechiului regim, se întorsese împotriva ei și, ori de câte ori împărăteasa nu era de față, își manifesta fâțiș disprețul față de ea. Deși nenumărate persoane de la palat îi rămăseseră loiale, nutriend o mare afecțiune pentru stăpâna lor, multe altele au urmat exemplul doamnei de onoare și, într-un mod insidios, dar evident, au încetat să îi mai arate respect împărătesei, în fiecare zi întâlnea priviri reci sau disprețuitoare, ba chiar auzea remarcе insolente rostite suficient de tare pentru a ajunge la urechile ei. Era prea buna la suflet, ca să-i dea afară pe acești servitori lipsiți de loialitate, și oricum, n-ar fi putut să-i concedieze pe toți ținând seama de numărul lor mare. În plus, e posibil să fi ajuns la concluzia că nu mai avea rost să își apere demnitatea prin concedieri masive, de vreme ce în curând urma să fie îndepărtată.

În fond, nu-și putea condamna servitorii fiindcă încerca11

W

* se pună la adăpost *de* schimbarea care li se părea tuturor's mentă. Nu făceau decât să dea dovadă de pragmatism; yjjoscând politica de la curte, preferau să se distanțeze dectuala împărăteasă, în speranța de a fi menținuți în funcție

He către succesoarea ei.

De la o săptămână la alta, rudele prin alianță ale lui Joséphine găseau noi modalități de a o pune în dificultate, îi era groază de oribilele dineuri în familie, unde neamurile lui Bonaparte păstrau o tăcere conspirativă, într-o atmosferă tensionată. De ziua ei onomastică, a fost nevoită să le privească pe Pauline și Caroline jucând în două piese de teatru montate în cinstea ei, la Malmaison.

Știa, de asemenea, că Joseph continua să insiste pe lângă fratele său ca s-o detroneze și să-i dea, în schimb, un principat peste care ar fi urmat să domnească, devenind astfel împărăteasa Țăriide-Nimic. Iar Letizia, încăpățânată și nemulțumită, număra zilele rămase până în momentul când celebrul ei fiu, Poleone, va pune capăt legăturii absurde cu târfa bătrână pe care o luase de nevastă și își va găsi o nevastă tânără.

Dar cel mai puternic motiv de îngrijorare a lui Joséphine, în iarna și primăvara anului 1807, îl reprezenta tânără și frumoasa poloneză Marie Walewska, ultima și cea mai înfocată iubire a soțului.

Doamnele poloneze de rang înalt veneau la Paris cu vești din Varșovia: împăratul Napoleon era îndrăgostit de Marie, o nobilă de optsprezece ani, blondă, virtuoasă și drăgălașă, care fusese măritată cu un bărbat de șaptezeci și cinci de ani.

Împăratul îi făcea curte, povesteau doamnele, ca un tinerel înamorat pentru prima oară în viață. Iar ea, deși la început i-a refuzat avansurile curtenitoare, până la urmă a cedat în fața perseverenței lui și a rugămintilor fierbinți venite din partea patrioților polonezi, care o implorau ca, pentru binele țării, să obțină separarea de soțul ei și să devină amanta împăratului.

Pentru Marie și compatrioții ei „nimic nu era mai important

decât eliberarea Poloniei, în ultimele decenii, regatul polonez fusese devorat de Prusia, Austria și, mai ales, Rusia, până ce nu mai rămăseseră decât amintirea fostului stat suveran și dorința arzătoare a polonezilor de a redobândi independența țării. Bonaparte, dușmanul înveterat al cei trei puteri cotropitoare, întruchipa speranța poporului de recâștiga suveranitatea Poloniei. Polonia, i-a spus Mari împăratului, când l-a întâlnit prima oară, „te așteaptă pe tine ca să se ridice din nou”.

Pentru Bonaparte, însă, care era deosebit de impresionat de firea blândă și sinceră a lui Marie, de chipul ei angelic și de vădita ei vulnerabilitate – toate amintindu-i de Joséphine la începutul relației lor –, nu conta decât inima lui. Până atunci, legăturile lui extraconjugale fuseseră departe de a avea o aură romantică. Recursese la ele pentru a-și potoli poftele, pentru a savura gustul aventurii, pentru a-și măguli vanitatea și pentru a-și dovedi puterea. Marie, însă, avea o puritate juvenilă, un idealism, o liniște interioară care îl răscoleau până în adâncul ființei lui, trezindu-i tandrețea, năzuința de a aluneca în reverie, atât de dragă lui în tinerețe. Cândva, Joséphine îi oferise exact aceste satisfacții, însă ulterior relația lor se alterase. Joséphine îl dezamăgea și, în plus, trecuse de mult de prima tinerețe, agasându-l cu atitudinea ei revendicativă și scenele de-a dreptul grotești generate de obsesiile ei că toți îi doreau moartea.

Bonaparte iubea, iar dragostea lui pentru Marie îi exacerba nemulțumirile provocate de soție, care oricum se afla la mare distanță. A continuat să scrie des; mesajele lui scurte erau pigmentate cu expresii afectuoase, dar neconvingătoare pentru Joséphine, având în vedere noua lui pasiune pentru Marie Walewska. Când Joséphine îi răspundea, exprimându-și temerea că Bonaparte se îndrăgostise de altă femeie, el trimitea dezmințiri amăgitoare și pline de condescendență „micuței lui Joséphine, buna, bosumflată și capricioasă”, la care adăuga și „mii de sărutări”

„Să nu ai nicio încredere în zvonurile colportate de răuvoitori”, îi spunea el. „Nu te îndoi niciodată de sentimentele mele și nu-ți face griji”. Referirea neglijentă la „acele zvonuri răuvoitoare” nu a făcut,

probabil, decât s-°

„Ngrijoreze și mai mult. Bonaparte știa foarte bine că lumea VOrbea despre legătura lui cu Marie, dar aceasta era atât de portantă pentru el, încât nici nu-i mai păsa de nimic, îndrăgostit până peste cap, ajunsese să negligeze chiar chestiunile vitale referitoare la guvernarea țării și să nu mai ge interesat de popularitatea sa în rândul supușilor, căreia până atunci îi acordase o însemnătate deosebită.

În absența lui din Paris, care se prelungise din toamna anului 1806 până în primăvara lui 1807, un fel de neliniște pusesese stăpânire pe oraș. Parizienii erau îngrijorați de veștile cu privire la victoria greu câștigată de „La Grande Armée” la Eylau, precum și de numărul mare de pierderi omenești suferite de francezi în bătălie. Pentru prima oară de ani de zile, Bonaparte nu mai fusese atotputernic pe câmpul de luptă; celebra lui imunitate la răni sau la înfrângeri începea să fie pusă sub semnul întrebării. De la cartierul său general, stabilit la castelul Finkenstein, în Polonia, dăduse ordin să fie încorporați zeci de mii de recruți pentru următoarea campanie militară; lumea bombănea nemulțumită, iar unii bărbați refuzau să se înroleze, încrederea opiniei publice scăzuse, nu în mod dramatic, dar, oricum, semnificativ; speculațiile la bursă cunoșteau o curbă descendentă, iar festivitățile organizate pentru a marca diverse comemorări importante stârneau aplauze de formă, și nu ovații înflăcărâte. Manifestările de idolatrizare a împăratului, până atunci omniprezente, își pierduseră din amploare și în capitală lumea aștepta vești despre următoarele bătălii susținute de marea armată, sperând, cu o oarecare rezervă, totuși, într-o victorie decisivă.

În această atmosferă de incertitudine generală, Joséphine aștepta cu nerăbdare nașterea primului copil al lui Eugène.

Spera să fie băiat și a trimis-o pe cea mai renumită moașă din Paris, Madame Frangeau, în Italia s-o asiste pe Augusta la naștere.

„Aștept cu înfrigurare vești despre soția ta și ultimul meu nepot”, îi scria ea lui Eugène. Regreta că nu putea fi prezentă la naștere, însă nutrea convingerea că Augusta va urma cu exactitate sfaturile moașei. Trimisese o mulțime de daruri pentru copilaș – un

trusou superb, cu cămășuțe brodate spline de danteluțe, bonetele, bavete, pături, precum și dantelă frumoasă pentru viitoarea mamă – împreună cu o prezentare a ceremoniei de botez organizate pentru cel de-al doilea copil al lui Hortense. În ce privește chestiunea importantă a numelui copilului, Joséphine îl îndemna pe Eugène să-i scrie împăratului, pentru a-i cere sfatul.

Trei săptămâni mai târziu, când s-a născut copilul, Eugène a informat-o pe mama sa că era o fetiță și că el și Augusta intenționau să-i dea numele de Joséphine-Maximilienne-Eugenie Napoleone. Împărăteasa era în culmea fericirii. Un nepot ar fi fost o binecuvântare dumnezeiască, dar și o nepoată – care îi purta numele – îi prilejuia o bucurie aproape la fel de mare.

„Te felicit din toată inima, dragul meu Eugène”, îi scria ea. „Sunt încântată să am o nepoțică”. Avea mare nevoie de o asemenea veste minunată, adăuga ea, pentru că în ultima vreme fusese tare bolnavă și deprimată. Când, după câteva săptămâni, a primit din Italia o suviță din părul micuței Joséphine, a păstrat-o ca pe o comoară și i-a trimis Augustei o scrisoare plină de sfaturi materne, precum și un dar frumos.¹⁴

Bucuria i-a fost umbrită, însă, de un mesaj sumbru sosit de la Hortense: fiul ei cel mare, Napoleon, se îmbolnăvise și nu prea avea șanse de însănătoșire. Hortense nu-și putea ascunde îngrijorarea. Băiatul era preferatul ei, primul său născut; deși fratele acestuia, Louis, moșteneau trăsăturile frumoase ale lui Bonaparte. Napoleon avea căldura și farmecul buniciei, precum și vitalitatea mamei lui. Acum, nu-i mai rămăsese niciun strop din energia lui; în reședința regala de la Haga, băiatul zăcea în pătuțul lui și tușea, roșu în obraji și cu ochii sticlind de febră.

În momentul acela, micul Napoleon era moștenitorul imperiului, iar de aproape un an devenise și moștenitorul Regatului Olandei, întrucât tatăl său primise coroana olandeză. Regele Louis și regina Hortense locuiau la Laequeo» lângă Bruxelles, însă Hortense era tare nefericită acolo; ÎS¹

l griji mereu pentru sănătatea copiilor, fiind convinsă că Ou ¹

priau frigul, umezeala permanentă și ceața din Olanda, pin păcate, boala gravă a fiului ei avea să-i confirme temerile.

Când Joséphine a primit scrisoarea lui Hortense, în care îi povestea despre boala micuțului Napoleon, starea acestuia se agravase de câteva zile. Au sosit noi mesaje – bilete scrise în grabă, care anunțau înrăutățirea sănătății băiețelului, urmărită cu o spaimă crescândă de Hortense. Fără îndoială, Josephine ar fi dorit să fie la căpătâiul micuțului bolnav. Dar nu îndrăznea să plece nicăieri fără permisiunea soțului ei, or el era în Polonia, cu amanta lui, și habar n-avea de gravitatea situației.

Temându-se să acționeze în vreun fel, în pofida știrilor alarmante care soseau din Olanda, Joséphine suferea și se frământa de va distanță pentru viața nepoțelului său. Laringele copilului s-a umflat atât de mult, încât micuțul abia mai putea respira, zăcând cu febră mare într-o stare de letargie. Cu inima frântă de durere, mama lui veghea lângă el, cu ochii ațintiți asupra părului său blond și răvășit pe pernă.

După șase zile s-a prăpădit, iar Hortense, stoarsă de ultimele puteri a căzut câteva ceasuri într-un fel de transă, urmată de o disperare mută. În sfârșit, lui Joséphine i s-a permis să se ducă să stea cu fiica ei și să-i aline suferința, așa că la întoarcere i-a adus cu ea la Malmaison pe Hortense și pe fiul ei mai mic.

„Biata Hortense, îi scria Joséphine lui Eugène. „Ce copil drăgălaș a pierdut! De când s-a întâmplat această nenorocire, parcă nici nu mai trăiesc; doar sufăr și plâng”. Își făcea griji din cauza lui Hortense, care era atât de zdruncinată de moartea copilului, încât părea că plutește pe altă lume. „Își va reveni Până la urmă”, îi spunea ea lui Eugène, „dar e de-ajuns să mă gândesc lapropia-mi suferință ca să-mi dau seama că sufletul u va rămâne veșnic neconsolat” 15.

La recomandarea medicului imperial, Corvisart, Hortense a plecat la băi, la Bagnères, iar micuțul Louis, care avea doi ani și jumătate, a rămas cu bunica sa.

„Pe zi ce trece, băiețelul devine tot mai viguros și drăgălaș”, îi spunea Joséphine lui Eugène. „Seamănă foarte mult cu sârmanul lui

frățior; are felul lui de a fi și aceeași voce, însă plăcerea pe care o simt văzându-l lângă mine nu mă poate consola pentru pierderea pe care am suferit-o”.

Soarta fusese crudă cu Joséphine: fiul lui Bonaparte rezultat din legătura extraconjugală cu Eleonore Denuelle prospera, în timp ce micuțul Napoleon, cândva moștenitorul lui Bonaparte, zăcea fără viață în capela de la Notre-Darne, așteptând să fie înmormântat. Moartea lui submina și mai mult poziția delicată a lui Joséphine, care vedea cu groază apropiindu-se ziua când i se va cere, pentru binele Franței, să renunțe la soțul ei și la coroană.

Sunt porniți cu toții împotriva mea”.

În pădurea deasă și răcoroasă de la Fontainebleau, culorile toamnei se întrepătrundeau cu nuanțele de verde întunecat al coniferelor. Soarele dimineții lumina frunzișul presărat cu pete de portocaliu intens și auriu, iar în tufișurile joase de pe marginea cărărilor înguste, pe unde treceau vânătorii, roșul se contopea cu verdele verii. Puțini oameni din orașul alăturat își aminteau de un anotimp mai frumos decât toamna aceasta a anului 1807, cu un aer proaspăt și răcoros, cu un soare cald, cu paleta bogată și multicoloră a bătrânilor arbori, cu animale numeroase și bine hrănite.

Aproape în fiecare dimineață din acel noiembrie, liniștea pădurii era sfâșiată de sunetul cornurilor de vânătoare, când caii și trăsurile suitei imperiale goneau cu iuțeală pe cărările întortocheate dintre copaci, bărbații țâșnind înainte pe urmele vreunui cerb, cu copoii după ei, iar femeile în trăsurile neacoperite venind cu viteză în spate, zdruncinate și legănate periculos la fiecare cotitură, în vehiculele lor fragile.

Împăratul Napoleon invitase un mare număr de curteni în vechiul palat din pădure, în total cam o mie două sute de oameni, și nu se zgârcise la bani pentru renovarea și remobilarea camerelor, repararea parcului și curățirea lacului.

Joséphine a remarcat cu plăcere că fuseseră aduse și lebede, pentru îndepărtarea ierburilor de pe lac.

În diminețile frumoase, împăratul se scula înainte de revărsatul

zorilor, pretinzând ca întreaga curte să-l urmeze în Pădure. Bărbații își puneau hainele de vânătoare din stofă verde cu maro, femeile rochiile lor din material verde cu galben și niște pălării negre de catifea cu pene albe unduitoare, instalându-se apoi în trăsurile lor neacoperite. După vreo oră de plimbare, se întâlneau la casa de vară, unde servitorii pregătiseră micul dejun, înviorați, mâncau în aer liber, iar, după partida de călărie și plimbarea cu trăsura, pofta lor de mâncare creștea simțitor.

Împăratul avea o mină foarte preocupată, în unele dimineți se ducea să călărească prin pădure, însoțit doar de majordomul lui preferat, îmbrăcat cu splendida lui haină vătuită, de culoarea nisipului, primită în dar de la țarul Alexandru în urmă cu trei luni, cu prilejul întâlnirii lor capitale de pe râul Niemen, Bonaparte părea gânditor și absent.

După conferința de la Tilsit, sentimentul propriei importanțe, deja puternic dezvoltat, a crescut și mai mult; el și țarul hotărâseră împreună viitorul Europei, vorbind ca de la egal la egal, în timp ce regele prusac, Frederick Wilhelm se plimba călare în apropiere, cu un aer nervos, așteptând deznodământul discuțiilor lor. După înfrângerea armatei rusești de către Bonaparte, în lupta de la Friedland din iunie, țarul Alexandru îi devenise din dușman, prieten – ba chiar admirator. Bonaparte părea, așadar, îndreptățit să spere că țarul îl va primi cu brațele deschise în familia sa, în calitate de cumnat, dacă își va manifesta dorința de a se însura cu sora acestuia, Ekaterina Pavlovna, în vârstă de nouăsprezece ani.

În ultimele luni studiasse cu atenție o listă a prințeselor aflate la vârsta măritişului din marile familii domnitoare, cântărind avantajele fiecăreia, atât din punct de vedere dinastic, cât și politic. Noua lui soție trebuia să fie tânără și, firește, fecundă, iar dacă se putea chiar atrăgătoare. La fel de important era și rangul ei, corespunzător situației lui sociale. Căsătoria cu o astfel de prințesă trebuia să-i consolideze poziția printre puterile europene – dacă acest lucru mai era necesar.

Acum, în toamna anului 1807, împăratul și-a dat seama pentru

prima oară cât de nepotrivită se dovedea căsătoria lui cu o membră a micii aristocrații franceze. Faptul că Joséphine nu era de neam regesc înșenina o ofensă adusă coroanei lui I imperiale. Joséphine ajunsese o pacoste, un neajuns, un obstacol. Supușii lui francezi o iubeau, însă în afara țării imaginea lui avea de suferit din cauza lui Joséphine.

După întoarcerea în Franța, în urma istoricei întrevederi cu țarul Alexandru, împăratul își modificase simțitor atitudinea față de soția sa. Nu se mai ducea la Joséphine în dormitor, iar când se întâlneau în timpul zilei, comportamentul lui față de ea li se părea distant celorlalți. Se simțea stânjenit, ca și cum n-ar fi știut cum s-o abordeze. Joséphine era ca un obstacol în calea lui, silindu-l să recurgă la oculuri neplăcute.

Iar faptul că nutrea și acum o afecțiune ascunsă față de ea nu făcea decât să-i sporească disconfortul.

Îi spusese că aștepta de la ea să renunțe la statutul de soție în momentul în care i-ar cere acest lucru, iar ea declarase, nu o dată, că se va supune poruncii lui – deși această docilitate exprimată prin cuvinte contrasta cu sfidarea pe care continua să o afișeze în absența lui. Comportarea ei în particular și controversele generate de aceasta în rândul curtenilor câteva persoane din anturajul ei încurajând-o să creadă că împăratul nu va avea niciodată curajul de a divorța de ea, iar altele încercând s-o pregătească pentru inevitabila despărțire –, erau regretabile, după părerea lui Bonaparte. În timp ce călărea de unul singur prin pădure, se întreba cum putea s-o determine pe soția lui să accepte mai ușor pasul pe care trebuia să îl facă.

În acea toamnă, toți curtenii invitați la Fontainebleau știau ori credeau că știu la ce se gândea împăratul când hoinărea prin pădure. Făcea planuri cum să divorțeze și să se recăsătorească, elaborând o strategie pentru fiecare etapă.

În încăperile ticsite ale palatului, grupuri de oaspeți vorbeau la nesfârșit despre căsniciile actuale și viitoare a împăratului, remarcând numărul mare de curieri care circulau între Fontainebleau și curtea rusească (semn că împăratul Napoleon făcea curte uneia dintre rudele țarului), răceala împăratului față de soția lui sau necesitatea imperioasă

de a se stabili ostentivul tronului, acum când fiul lui Hortense, care fusese Succesorul desemnat, nu mai era în viață. – îaf> * i

În mod cert, însă, își spuneau ei, frământările acestea n îl împiedicau pe împărat să-și continue aventurile amoroase. Se vorbea că la miezul nopții se ducea în camera frumoase: cântărețe genoveze, Madame Gazzani, strecurându-se pgrădina întunecată care despărțea dormitorul lui de al ei. și mai umbla după altă femeie superbă, Madame de Barrar una dintre doamnele de onoare ale lui Paulette, care părea să nu răspundă la avansurile lui. Recenta legătură amoroasă cu Marie Walewska era și ea de notorietate publică, deși se zvonea că împăratul mai avusese și alte aventuri trecătoare lucru semnificativ doar în raport cu statutul lui de cel mai puternic om din Europa, dacă nu chiar din lume.

Încurajată și îndemnată de către unele persoane de la palat să se arate în lume cât mai mult cu putință, pentru a infirma zvonurile răuvoitoare la adresa ei, Joséphine asista la spectacole de teatru și concerte, participa la balurile și partidele de vânătoare programate pentru sezonul autumnal și invita nenumărate persoane în apartamentele sale la recepții matinale, dejunuri, jocuri de cărți – seara – și conversație.

Printre acești musafiri se număra junele și chipeșul prinț Frederick Mecklenburg-Strelitz, fratele reginei prusace, care, deși cu peste zece ani mai tânăr decât împărăteasa, se simțea puternic atras de ea. Era un bărbat frumos, atent care o privea cu un ochi admirativ; nu încape îndoială că, la cei patruzeci și patru de ani ai ei, când i se reamintea permanent că îmbătrânea, Joséphine se simțea, probabil, măgulită de ocheadele și prezența stăruitoare a tânărului prinț.

Dar, chiar dacă ar fi nutrit vreun sentiment față de el, nici nu se punea problema ca între cei doi să se înfiripe o prietenie și, cu atât mai puțin, un flirt, știut fiind faptul că i se supraveghea orice mișcare și, mai ales, din cauza stării de profundă melancolie care îi împovăra sufletul.

Încă suferea în urma pierderii micuțului Napoleon. Păstra o șuviță din părul lui blond într-o cutie de sticlă și plângea adesea,

ținând-o în mână¹. Și, în timp ce se afla ia a mai primit și vestea că mama ei murise în știa de mulți ani că, probabil, nu își va mai revedea jeiodată mama, dar cu toate acestea, prin moartea lui Roserlaire Tascher se starâmase și ultima legătură a lui Joséphine cu copilăria ei; simțindu-se deja izolată, e posibil ca pierderea mamei și a trecutului pe care aceasta îl întruchipa să fi sporit senzația de însingurare a lui Joséphine în mijlocul unei mari mulțimi de oameni, când mergea de la partide de vânătoare la recepții și baluri, jucându-și rolul la curtea imperială.

Sejurul la Fontainebleau îi reamintea, probabil, de trecut, când cu peste douăzeci de ani în urmă, tânăra Rose de geauharnais venise să locuiască acolo cu mătușa ei, fiind acceptată în suita lui Ludovic al XVI-lea și a Mariei Antoaneta. Pe atunci era exuberantă, viguroasă și în culmea fericirii, fiindcă scăpase de viața apăsătoare pe care o trăise alături de soțul său Alexandre de Beauharnais. Călărea năvalnic prin pădure, împreună cu mulțimea de oaspeți și curteni, galopând neînfricăta după caleașca regală, în dorința de a-i zări pe rege și pe regină, fără să-i pese de frig sau de ploaia care îi uda costumul de călărie.

Pe atunci, era o tânără îndrăzneată, aproape o fetișcană de fapt, în fața căreia se deschidea o nouă lume. Pe atunci, ea era Rose, „micuța americană”, fata care îi captiva pe bărbați și învăța cum să se lase sedusă cu grație, dar mereu stăpânind deopotrivă seducția și pe seducători. Acolo, la Fontainebleau începuse să învețe cum să profite de pe urma dragostei, cum să exploateze și nu să se lase exploatată.

Acum, după aproape o viață de om, ea ajunsese mipărâteasa francezilor și continuase să speculeze dragostea, dacă se poate spune așa, însă plătită un preț ridicat pentru această glorie încărcată de amărăciune. Fata neînfricăta devenise o femeie fricoasă, fetișcana care își jucase pe degete Chiții se transformase într-o femeie supusă, îngrădită, spionată, care trăia ca într-o colivie.

Fontainebleau reprezenta locul unde, în anii tinereții.

Joséphine o văzuse prima oară pe regina Maria Antoaneta care, deși durdulie pe atunci, își păstrase capul de păpustrumoasă, cu ochii

ei albaștri și buclele blonde; aici auzis Joséphine, ce-i drept, nu pentru prima oară, bârfele urât despre extravaganțele reginei, care împingeau monarhia spre dezastru și faliment. Măria-Antoaneta îndurase cu stoicism criticile usturătoare, păstrându-și demnitatea în fața detractorilor săi.

Acum, împărăteasa Joséphine luase locul răposatei regine: trăia în apartamentele acesteia și era servită de mulți dintre oamenii care fuseseră în slujba predecesoarei sale, călcând pe urmele ei în calitate de conducătoare a menajului imperial. Acum, Joséphine era și ea acuzată de extravaganță și expusă bufelor răutăcioase și, cu toate că împărăția peste care domnea soțul ei depășea regatul lui Ludovic al XVI-lea, în ce privește prosperitatea și stabilitatea, se simțea și ea ținta unor critici aspre și lupta din răputeri să-și păstreze demnitatea.

Deși se străduia să pară veselă și mulțumită, Joséphine nu putea să-și ascundă adevăratele sentimente în fața doamnelor din anturajul său. Laure Junot considera că Joséphine era „copleșită de melancolie”, speriată de numeroasele discuții despre divorț, car întrucât nu avea voie să pomenească despre subiect în fața soțului ei nu știa ce gândea el în această privință.

„Madame Junot”, îi spunea Joséphine confidentei sale, „nu se vor potoli până ce nu mă vor alunga de pe tronul Franței. Sunt înverșunați cu toții împotriva mea”. 2 În acel sezon de vânătoare, împărăteasa avea senzația că ea era prada, iar rudele lui Bonaparte și majoritatea curtenilor – copoii care o hărțuiau fără milă.

Fouché a abordat-o într-o dimineață, când curtea revenea de la slujbă. I-a vorbit scurt și la obiect, pe un ton tăios” Pentru binele public și coeziunea prezentei dinastii» împăratul trebuie să aibă copii”, a anunțat-o el. Se impunea ca Joséphine să apară în fața Senatului și, după ce primea

01.

rjj mul acestui for, avea obligația să îl roage pe împărat „să facă cel mai dureros sacrificiu pentru sufletul lui”.

Acestea erau cuvintele de care îi fusese groază tot timpul.

t se cerea să se dea la o parte, or ea îi promisese împăratului să

le supună, în momentul în care i se va cere acest lucru. Nu se așteptase, însă, ca rugămintea să vină din partea lui Fouché.

Era derutată. Oare Bonaparte îi ceruse lui Fouché să vorbească în locul lui, fiindcă nu se simțea în stare să facă el asta? Sau Fouché puneă în practică vreo intrigă secretă, de care împăratul nici nu avea habar? Și ea cum trebuia să procedeze? Fouché era ministrul Poliției, un om puternic și periculos. Așa că se impunea maximum de prudență.

L-a întrebat pe ministru dacă fusese trimis de soțul său și dacă vorbea în numele acestuia.

Fouché i-a răspuns, evaziv, că vorbea în calitate de slujitor al guvernului și ca supus preocupat de binele Imperiului Francez. Se comporta ca un mesager, dar felul direct în care i se adresase o umpluse de teamă pe Joséphine.

Riscând să-l supere grav pe soțul ei, Joséphine s-a dus totuși la Bonaparte și l-a întrebat dacă el îi ceruse lui Fouché să stea de vorbă cu ea, dar, deși împăratul a negat că ar fi avut vreun amestec, împărăteasa tot nu s-a liniștit. A primit în scurt timp o scrisoare de la Fouché, în care acesta insista asupra necesității ca Joséphine să facă primul demers pentru renunțarea la coroană și la statutul de soție a împăratului, în scrisoare, ministrul spunea că acționa din proprie inițiativă, ca Bonaparte nu știa nimic și că s-ar supăra dacă ar afla.

Împărătesei i se cerea să păstreze secretul în privința mesajului primit.

Derutată de insistențele înfricoșătorului ministru și de figurările soțului său care susținea că Fouché acționa în nume propriu, Joséphine nu știa cum să procedeze. Nu putea să nu ia în seamă scrisoarea lui Fouché, primită după conversația ei cu Bonaparte. Chiar era posibil ca Fouché să asemenea inițiative, fără știrea lui Bonaparte?

Joséphine își dădea seama că trebuia să citească print rânduri – dar cum? Nu avea pe nimeni care să o sfătuiască primul rând fiindcă nicio persoană de la curte nu putea fi imparțială, când era vorba de o asemenea chestiune vitală¹ Nu putea avea încredere nici în adepții săi, nici în detractori în ce-l privește pe Eugène, era singurul în măsură săi de „un sfat bun în ciuda loialității sale față de împărat, dar fi-i său se

afla în Italia, or ea nu putea să aștepte până ar fi primit un răspuns de la el. Trebuia să decidă repede ce avea de făcut.

Cu câteva luni în urmă, îi scrisese lui Eugène despre manevrele dușmanilor săi, care îl îndemneau pe Bonaparte să divorțeze de ea. „Cei din jurul lui se gândesc în primul rând la interesul lor, și mai puțin la el”, îi spunea ea fiului său”. Îl mint și îl lingușesc, dându-i sfaturi care le sunt de folos doar lor”.

Răspunsul lui Eugène a fost cât se poate de obiectiv. Din necesități politice și în virtutea rolului pe care îl juca în istorie, împăratul era nevoit să încheie o căsătorie dinastică; prin urmare, prima lui căsnicie trebuia anulată.

„S-a vorbit mult despre divorț”, îi spunea el mamei sale.

„Am auzit peste tot discuții de acest fel, de la Paris până la München”. Joséphine trebuia să se „mpace cu situația și să aibă grijă să obțină o rentă îndestulătoare și permisiunea de a locui lângă el, în Italia.

„Asta nu înseamnă că vom ține mai puțin la el”, adăuga Eugène, „după cum nici sentimentele lui față de noi nu se vor schimba, chiar dacă va fi obligat de împrejurări să se îndepărteze de familia noastră”. „Să nu-ți fie frică de ceea ce va urma, și nici de intriganți”, o liniștea el. „Vorbește-i întotdeauna deschis Maiestății sale”.

Joséphine nu uitase povețele fiului său, dar avea senzația că n-o ajutau să rezolve dilema cu care se confrunta în acel moment. Să ignore tentativa lui Fouché de a o intimida, sau să se supună, știind că aceasta era dorința soțului ei, deși Bonaparte nu recunoștea adevărul?

pe măsură ce trecea timpul, Joséphine se simțea cuprinsă în panică. La câteva zile după ce primise scrisoarea lui pOuche, l-a chemat urgent, la miezul nopții, pe soțul lui Claire je Remusat, care era unul dintre șambelanii împăratului. Când acesta a fost poftit în camerele lui Joséphine, a găsit-o pe împărăteasă într-o stare de mare deznădejde. Tensiunea din ultima perioadă o marcase foarte tare, fiindcă Joséphine avea ochii plânși, părul nepieptănat și un aspect neglijent.

„Ce să mă fac?” l-a întrebat ea pe șambelan.

Acesta a sfătuit-o să se ducă la soțul ei, să-i arate scrisoarea

primită de la Fouché și să-i spună că se simțise ofensată de acea tentativă de intimidare. Trebuia să îl asigure din nou că era gata să renunțe la poziția ei, dar numai dacă el îi cerea în mod expres acest lucru. Remusat a avertizat-o, de asemenea, să nu îi dea de înțeles că se sfătuisse cu cineva, care o învățase ce să spună și să facă, fiindcă lucrul acesta i-ar trezi suspiciunile.

Îmbărbătată de recomandările lui Remusat și amintindu-și că și Eugène o îndemnase să vorbească deschis cu soțul ei, Joséphine l-a abordat pe împărat.

Când i-a citit lui Bonaparte scrisoarea primită de la ministru, împăratul s-a prefăcut că e indignat și i-a spus lui Joséphine că Fouché acționase fără acordul lui. Adevărul era, însă, ceva mai complicat. Bonaparte îi dezvăluise lui Fouché intenția sa de a pune capăt căsniciei lui, deși adăugase că avea încă unele îndoieli. Se hotărâse să treacă la fapte dar nu prea știa în ce mod. Scriindu-i lui Joséphine, Fouché încercase să acționeze în locul lui, pentru a urni lucrurile din loc. Deși nu primise o autorizare explicită în acest sens, Fouché reprezentase interesele împăratului.

Bonaparte a negat totul, dar, fiindcă tot venise vorba despre această problemă, a profitat de ocazie pentru a-i cere Părerea lui Joséphine. Probabil că întrebarea lui a descumpănit-o, deoarece confirma faptul că, în realitate, Gestiunea divorțului îl preocupa cu adevărat

Și-a ales cu grijă cuvintele, subliniind din nou ca ei decisă să adopte cel mult un rol pasiv și să se supună voințelul. El i-a dat de înțeles că ea îi purtase mereu noroc și cântăturarea ei i-ar putea aduce ghinion.

Problema a rămas în suspensie și nu s-a mai spus *nimic* pe această temă. Joséphine a remarcat, totuși, că Fouché rm a fost pedepsit din cauza conversației neplăcute avute cu ea ceea ce i-a întărit, convingerea că, dintr-un anumit punct de vedere, ministrul exprimase, în fond, poziția suveranului său E cert că Bonaparte nu a făcut niciun efort pentru a opri discuțiile despre divorț, care căpătau tot mai multă amploare răspândindu-se rapid de la curtea imperială în

toată capitala și în provincie. Rapoartele Poliției conțineau relatări detaliate despre conversații surprinse între parizieni și între provinciali din toate clasele, care dezbăteau la nesfârșit soarta împărătesei. Multora li s-a făcut milă de Joséphine, care urma să fie abandonată, dar alții, probabil majoritatea, credeau că dacă împăratul se însura cu sora țarului – care li se părea o soție potrivită pentru el –, rezultatul ar însemna o pace trainică, or, după atâtea bătălii sângeroase și nenumărate jertfe, oamenii ajunseseră să tânjească după pace. În mod cert, comentau ei, împăratul va avea grijă să Joséphine să nu ducă lipsă de nimic. Se zvonea chiar că va deveni regina orașului Neapole și că va fi trimisă să domnească peste acest oraș romantic, așezat la poalele vulcanului vestit pentru splendida priveliște pe care o oferea spre golf.

Pe la mijlocul lui noiembrie, frunzișul îngălbenit al copacilor din pădurea Fontainebleau începuse să se vestejească. Convoiul vânătorii imperiale continua să înainteze impetuos pe potecile întortocheate dintre arborii falnici, cerbii și porcii mistreți cădeau răpuși de vânăton, însă dimineața în zori pământul era înghețat, iar vântul rece luase locul aerului înviorător de la începutul toamnei.

Împăratul a plecat de unul singur în Italia, iar

Joséphine l-a implorat s-o ia cu el ca să-și poată flepoata, care îi purta numele, Bonaparte a refuzat. Ea a trebuit să se mulțumească, în continuare, cu diversele miniaturi ce-o înfățișau pe fetiță, pe care Eugène i le trimitea odată cu scrisorile sale pline de sfaturi înțelepte.

După plecarea celorlalți invitați, unul dintre oaspeți a rămas la Fontainebleau, însoțind-o pe Joséphine la Paris, la sfârșitul lui noiembrie. Prințul Frederick nu voia să se despartă de Joséphine, care îl subjugase cu farmecul ei; deși aceasta se purta cu el doar binevoitor și amabil, cum făcea cu toată lumea, prințul Frederick era nelipsit din anturajul ei.

În absența lui Bonaparte, Joséphine l-a invitat, împreună cu alții, să vină la teatru – nu într-una din sălile grandioase, unde ședea în splendoarea marmoreană a unei loje tapițate în catifea, ci într-un teatru mic, cu atmosferă intimă, unde putea savura incognito

spectacolul. Prințul a acceptat, iar iscoadele lui Fouché, care raportau tot ce făcea împărăteasa, și-au anunțat superiorul, care l-a rândul lui l-a înștiințat pe împărat, în Italia.

Bonaparte i-a scris pentru a o dojeni. Nu-i atrăsese atenția să evite teatrele mici, care erau sub demnitatea ei? Fusese imprudentă. Nu avea nimic împotriva ca Joséphine să se distreze, dar nu-i plăcea ca prin comportarea ei să dea naștere la bârfe. Invitându-l și pe prințul Frederick printre alți oaspeți, deși se zvonea că acesta era îndrăgostit de ea, se purtase necorespunzător, or pe viitor trebuia să-și revizuiască atitudinea, în curând, se va întoarce, ca să fie lângă ea și să vegheze ca asemenea lucruri să nu se mai întâmple.

Se apropia iarna, și, odată cu ea, se înmulțeau restricțiile impuse împărătesei. „Nu ies niciodată din casă, nu-mi satisfac nicio plăcere și duc o viață la care m-am adaptat, spre uimirea multora, deși am fost obișnuită să fiu mai independentă și să mă văd cu o sumedenie de oameni”, îi scria ea lui Eugène, în februarie 1808.4 „Mă las în seama providenței și a voinței împăratului. Singurul lucru ce pledează în favoarea mea, este Propria-mi comportare care mă străduiesc să fie ireproșabilă”.

Steaua ei era în declin. Joséphine avea multe motive îi supărare și trăia în continuare cu teama să nu fie otrăvită. Unii dintre confidenții cărora le împărtășea gândurile credeau că Joséphine voia de fapt să pună capăt casnicii pentru a se smulge din atmosfera de nesiguranță în care trai *

„Câtă nefericire aduc tronurile domnitoare, dragul me Eugène!”, spunea ea la sfârșitul scrisorii. „Fără niciun regret și mâine aș fi gata să semnez o abdicare în numele întregii

Y» M tt & **

familiei.

I...

I

Ca și cum q otrăvă mortală mi s-ar prelinge prin vene”.

Bonaparte era stăpânul Europei, însă țările și popoarele pe care le supusese începeau să se răzvrătească.

La fiecare nouă campanie militară, întâmpina tot mai multă rezistență și resentimente din partea celor pe care îi învinsese. Lumea care îl considerase cândva eliberatorul Europei vedea acum în el un asupritor; atât monarhiștii, cât și patrioții radicali complotau ca să-l asasineze.

Pe măsură ce dificultățile și starea de tensiune generată de actul de cârmuire deveneau tot mai puternice, împăratul se simțea tot mai vlăguit fizic. De multă vreme se gândea cu groază la clipa când va împlini patruzeci de ani, fiindcă avea convingerea că după depășirea acestui prag, se va îngrășă și va deveni neputincios. În 1808 și-a sărbătorit cea de treizeci și noua aniversare a zilei de naștere; deși era capabil, în continuare, să îndure rigorile taberelor militare în aer liber, începea să se împlinească la trup și suferea, adesea, de dureri de stomac.

Pentru a-și consolida imperiul și a fi sigur că, indiferent ce s-ar întâmpla cu el, fundația solidă pe care o clădise de-a lungul atâtor ani va rezista, trebuia să întemeieze o dinastie și asta foarte repede, fiindcă moștenitorul său va avea nevoie de câteva decenii pentru a se pregăti temeinic și a se adapta ngorilor impuse de guvernare.

Însă, confruntat cu atâtea probleme create de dușmanii lui care păreau să iasă fortificați, după fiecare înfrângere, în Vreme ce în Franța popularitatea lui era în declin, Bonaparte nu îndrăznea să își îngreuneze și mai mult situația și sânfrunte criticile lumii întregi, divorțând de soția lui, care's bucura de simpatia tuturor, și însurându-se cu o străina! plus, se îngrozea la gândul că fără Joséphine ar avea parte numai de ghinion, or, chiar dacă încerca din răspuțeri să îsânfrâneze latura sentimentală și vulnerabilă, adesea temerile de acest fel deveneau dominante, mai ales când era vorba despre relația cu soția sa.

În primăvara anului 1808, Bonaparte și-a luat inima în dinți și a decis să divorțeze, indiferent de riscuri. A comunicat această hotărâre celor mai importante oficialități de la curte după care au început procedurile legale. Curând, însă, l-au cuprins ezitățile, fiindcă numai gândul de a o înlătura pe soția sa îi declanșa o stare de agitație, urmată

la scurt timp de crampe la stomac; chircit de durere, împăratul cădea la pat și, cu ochii în lacrimi, îi spunea lui Joséphine că era incapabil s-o părăsească.

După luni de răceală și nepăsare, îl copleșise brusc vechea pasiune pentru Joséphine, ajungând chiar să petreacă noaptea împreună. „A fost o noapte de dragoste”, i-a spus Joséphine lui Claire de Remusat, ca să nu dea loc la neînțelegeri.

Dar n-a trecut mult timp și Bonaparte și-a reamintit de presiunile care îl aduseseră în pragul divorțului, așa că episodul pasional a fost dat uitării. Cu toate acestea, încă ezita să pună în aplicare decizia de a divorța.

Sfâșiată între dorința de a vedea încheiat acel lung calvar și teama de rușinea și deruta pe care le-ar atrage după sine un divorț, Joséphine se simțea profund deprimată, în așteptarea deciziei definitive a soțului său. Parcă era o prizonieră, condamnată deja să ispășească o pedeapsă, a cărei punere în aplicare se amâna la nesfârșit. Într-un fel, situația se repeta; învățase, în închisoarea carmelită, ce însemna să-și aștepte moartea, fără să știe când va veni sau dacă îi va fi dat să mai trăiască cel puțin o zi. Atunci, viața ei fusese în pericol acum riscul plana nu asupra existenței propriu-zise, ci asupra modului de viață – mediul în care își petrecea timpul, looul bi în familia imperială, poziția ei în vârful ierarhiei sociale, Bunăstarea cu care se obișnuise.

În această stare de nesiguranță, lipsită de anturajul ei obișnuit și de plăcerile cu care se deprinsese, Joséphine se agăța parcă de lucrurile sale, ca și cum și-ar fi căutat un refugiu în bunurile pe care le adunase și pe care continua să je adune, ca pe niște metereze în calea sorții viitoare, în anii jg08 și 1809, Joséphine a cheltuit în neștire, de parcă starea sufletească de femeie aproape abandonată o îmboldea să se înconjoare de tot mai multe obiecte.

Cumpăra plante, mobilier, vase de Sèvres și candelabre de cristal. Plătea artiști plastici ca să îi picteze portretul, apoi dăruia servitorilor tablourile ei. Cheltuia mari sume de bani pentru opere filantropice – un procent de peste zece la sută din renta ei anuală se folosea pentru întreținerea unor rude, pentru ajutoare bănești

destinate unor persoane nevoiașe, printre care se număra și Laure de Girardin, cândva amanta lui Alexandre de Beauharnais, ajunsă acum văduvă bătrână și bolnavă, femeia care îi provocase atâta suferință lui Rose de Beauharnais.

Uneori, când o apuca cheful de cumpărături, împărăteasa cheltuia câte zece sau douăsprezece mii de franci dintr-un foc, după care uita complet de lucrurile achiziționate.

Devenise colecționară de obiecte de artă și curiozități sculpturi antice, camee, bucăți de chihlimbar din Rusia, tablouri frumoase și nenumărate picturi de gen, unele fără nicio valoare artistică, cărți rare, clavecine, coloane de marmură și granit, pene colorate, iar din Egipt, capete și mâini mumificate, sau chiar mumii întregi furate din morminte străvechi. Reședința de la Malmaison era ticsită de comorile ei, dar Joséphine tot continua să cumpere altele, astfel încât în 1809 s-a construit o nouă galerie pentru depozitarea lor.

În sala aceasta cu o lungime de aproape cinci sute de metri, lumina pătrundea înăuntru prin plafonul de sticlă; au fost angajați servitori care aveau sarcina de a șterge de praf obiectele expuse pe niște mese.

II Deși dulapurile și scrinurile ei gemeau de rochii v lenjerie, cum nu visase nicio femeie vreodată, Joséphine comanda mereu altele – toalete de catifea și satin, lenjerie din muselină brodată și percal, haine de velur și cape de tafta rochii de gală cu volane din dantelă și decolteuri adânci. Avea rochii de dantelă, care costau cincizeci sau chiar o sută de mii de franci bucata, și rochii fanteziste, acoperite cu petale de trandafir cusute manual, chiar înainte de a fi îmbrăcate. Una dintre rochii părea confecționată în întregime din pene strălucitoare de tucan, prinsă fiecare cu câte o perlă.

Lui Joséphine îi plăceau șalurile mari și ușoare, din cașmir moale, pe care le purta dimineața, peste halat. Avea atâtea șaluri – cel puțin patru sute, la o numărătoare sumară – încât a pus să i se facă din ele rochii și cuverturi pentru pat în vreme ce altele au fost folosite pentru acoperirea pernelor pe care ședeau ogarii ei rusești.

Cumpărăturile făcute în 1808 și 1809 au depășit orice limite:

aproape o mie de perechi de mănuși, opt sute de perechi de pantofi, câteva mii de perechi de ciorapi de mătase în diferite nuanțe (își schimba ciorapii de trei ori pe zi, de fiecare dată cu o pereche nouă), sute de combinezoane brodate, halate de muselină, furouri fine, bonete de noapte și batiste din dantele scumpe de Valenciennes sau Malines.

Aproape în fiecare zi i se aduceau cutii cu haine frumoase, pe care le dădea de pomană, după câteva zile sau săptămâni, nedesfăcute și nepurtate.

Se agăța cu disperare de toate lucrurile ei, ceea ce nu făcea decât să-i sporească senzația de singurătate. Pașii ei răsunau solitari în vastele galerii înțesate cu obiecte ciudate și picturi diverse. Ședea singură, admirându-și toaletele pe care cele patru servitoare care se ocupau de dulapurile ei i le aduceau rând pe rând să le vadă. Din când în când, dând curs vreunei rugăminți speciale, porunca să i se aducă o masa lungă în salon, pe care își etala toate bijuteriile, pentru a n admirate de musafirul ocazional. Bijuteriile erau de-a dreptul uluitoare, cu pietre prețioase mari și strălucitoare, cu uriaș6 perfect finisate și sclipitoare, rubine, safire, smaralde opale, care depășeau ca număr și valoare orice altă colecție din Europa. Ți se tăia respirația văzând toată acea splendoare, iar împărăteasa zâmbea încântată de reacția oaspetelui, după care porunca repede ca bijuteriile să fie strânse și încuiate la loc în seifuri. Nu purta decât arareori bijuterii, preferând să își pună în păr coronițe de flori proaspete și podoabe mai simple la gât și la mâini. Îi făcea mai multă plăcere să admire spectacolul florilor din sere, decât să se uite la bijuteriile ei, însă tot singură și nefericită se simțea și când se plimba printre plante, în aerul acela cald și umed.

Într-o zi, a făcut câțiva pași împreună cu Laure Junot printr-una din serele supraîncălzite de la Malmaison, înfășurată bine într-un șal de cașmir și plângându-se că îi era frig. O vreme, a discutat despre chestiuni legate de familie, după care a devenit gravă. Presupunea că Laure, care în acea vreme se afla în anturajul Letiziei Bonaparte, știa incomparabil mai multe despre problema divorțului, decât ea.

„Te implor, spune-mi ce-ai auzit despre mine”, i s-a adresat lui Laure, luând-o de mână. „Fă asta pentru mine, fiindcă știi și tu că

oamenii ăștia vor să mă distrugă, nu numai pe mine, dar și pe copiii mei”.

Era strigătul disperat al unei femei condamnate, iar Laure, discretă din fire, dar miloasă la suflet, a fost mișcată de suferința lui Joséphine, care stătea rezemată de brațul ei, tremurând toată, cu palmele reci și asudate de frică. Laure știa că împărăteasa fusese bolnavă, din cauza migrenelor care se agravasera și a unui abces, din pricina căruia suferise cumplit.¹

„Ține minte ce-ți spun”, i-a zis Joséphine pe un ton melodramatic, dar calm. „Despărțirea aceasta va însemna Moartea mea, de care ei se fac vinovați”.

Rostise aceste cuvinte ca un oracol, pe un ton sumbru și Profetic, cum făceau prezicătoarele din Martinica. În realitate, osephine consultase tot felul de ghicitoare, spre marea Nemulțumire a lui Bonaparte – care poruncise ca Prezicătoarea ei preferată, Mademoiselle Lenormand, să fie băgată la închisoare, pentru a doua oară, în 1809. Exasperata de incertitudinea situației în care se afla și neștiind ce era în mintea soțului său, Joséphine a căutat ajutor în singuri domeniu unde știa că îl poate găsi: ocultismul.

Acum, avea la îndemână un oracol mai veridic în persoana lui Laure Junot, însă aceasta nu putea să-i spunj mare lucru, din loialitate față de stăpâna sa Bonaparte.

Fiica mai mare al lui Laure a alergat spre cele două femei care se plimbau printre flori, iar Joséphine, care nu-și văzuse niciodată nepoțica din Italia, a îmbrățișat-o pe fetiță.

„Nici nu-ți închipui cât am suferit ori de câte ori ați venit cu copiii la mine”, i-a spus ea, înlăcrimată. „Cerul mi-e martor că nu sunt invidioasă, însă am simțit că o otravă mortală mi se prelinge prin vene”. I se explicase de nenumărate ori că mariajul ei trebuia să se termine nu numai fiindcă ea nu putea să-i dăruiască un copil lui Bonaparte, dar și pentru că nu aparținea unei mari case regale. Mai avea împotriva ei trecutul, vârsta și personalitatea puternică. De o bună bucată de vreme, Bonaparte optase pentru drăgălășenia feminină a lui Marie Walewska – pe care o adusese la Paris, ca să fie mai

aproape de el –, fiind iritat de crizele de răzvrătire ale lui Joséphine, emotivitatea și veșnicile ei văicăreli. (Totuși, când Joséphine avea dureri mari din cauza abcesului, Bonaparte a trecut pe la ea și de trei sau patru ori pe noapte, tandru și prevenitor, dar profund ambivalent, or tocmai această solitudine nu făcea decât s-o tulbure și s-o neliniștească și mai mult.)

În sinea ei, știa că deznodământul nu mai putea fi amânat multă vreme, dar aceasta n-o împiedica să-și dea în cărți, să apeleze la ghicitoare în speranța deșartă de a afla lucruri liniștitoare sau să-și implore vechii prieteni s-o țină la curent cu ultimele noutăți.

La sfârșitul lunii octombrie 1809, Joséphine a fost chemată la Fontainebleau, unde se afla curtea imperială. A plecat cu spaima în suflet, susținută moral de Hortense și ce!

doi copii ai acesteia. (La începutul anului 1808, Hortense și mai aduseseră pe lume un băiat, căruia îi dăduseră de Charles-Louis Napoleon.) Și-a găsit camerele la fel de ospitaliere precum le știa, însă în rest nimic nu mai era ca înainte. Paulette îi luase locul de gazdă imperială, prezidând la dejunuri, dând baluri și petreceri în fiecare seară, fără s-o invite și pe Joséphine, însoțindu-le pe doamne la vânătoare și făcând tot posibilul să-și eclipseze cumnata. Ea îi prezentase fratelui său o nouă amantă blondă, pentru a se distra în acele ultime săptămâni de căsnicie.

Într-adevăr, căsătoria imperială era pe punctul de a se încheia. Acolo, la Fontainebleau, în noiembrie 1809, împăratul s-a decis în cele din urmă să rupă toate legăturile cu soția sa. Momentul fusese ales cu grijă; deși Bonaparte se confrunta cu ostilitatea tot mai mare a englezilor în Spania și Belgia, câștigase o victorie decisivă la Wagram, în iulie, iar în octombrie constrânsese Austria să mai semneze un tratat de pace favorabil Franței. Se bucura din nou de respectul supușilor care se îndoiseră de el, beneficiind totodată de o poziție privilegiată printre puterile Europei, în consecință, avea toate motivele să spere că va putea aspira la mâna unei prințese aparținând unei mari dinastii.

Un reprezentant al curții imperiale franceze a fost trimis la Petersburg pentru a afla dacă Anne, sora țarului Alexandru, era

disponibilă și, în caz afirmativ, s-o pețescă în numele împăratului. Dacă mariajul rusesc nu se putea finaliza, alegerea urma să cadă asupra arhiducesei austriece Marialuiza, care avea optsprezece ani și era numai bună de măritat.

Căci, părea de neconceput ca împăratul Austriei să nu încuviințeze căsătoria fiicei sale cu bărbatul care obținuse victoria de la Wagram și cucerise Viena.

Desigur, mai exista o candidată. Rudele lui Bonaparte, care nu priveau cu ochi buni un mariaj cu o străină, ar fi vrut ca împăratul să ia de nevastă pe cineva din familie. După opinia lor, fiica lui Lucien, Charlotte, de paisprezece ani, era Mireasa ideală – inteligentă, ascultătoare și, mai presus de toate, corsicană. Căsătoria dintre unchi și nepoată ar fi restabilit legătura dintre împărat și Lucien, având și avantajul de a asigura păstrarea întregii averi împărătești în familie.

Indiferent ce mireasă își alegea Bonaparte, Joséphine trebuia să se retragă elegant ca să-i cedeze locul acesteia împăratul nu se încumeta, însă, să îi spună lui Joséphine că venise vremea să plece. L-a rugat pe cancelarul Cambaceressă o facă, iar, când acesta a refuzat, a apelat la alții, inclusiv la Hortense, presupunând că aceasta va da curs rugăminții lui.

Curtea s-a întors la Paris, iar Joséphine, după patru săptămâni oribile, în care fusese ignorată, insultată sau tratată pur și simplu ca și când nici n-ar fi existat, a intuit că venise momentul să i se aducă la cunoștință decizia definitivă a împăratului. Nu se știe dacă Hortense i-a transmis sau nu mesajul acestuia; cert este că, tăcută și întristată, Joséphine continua să aștepte la Tuileries ca Bonaparte să-i comunice personal hotărârea sa.

În seara de 30 noiembrie, s-a așezat la cină cu soțul său și alți invitați, ca de obicei Paulette prezidând în capul mesei.

Supusă și cu ochii roșii, Joséphine „era tristețea și disperarea întruchipată”, după cum remarca Laure Junot. Bonaparte țipase furios la ea, deoarece depășise considerabil alocația pe care i-o stabilise, la aceasta adăugându-se și supărarea provocată de cearta ce izbucnise între ei cu o zi sau două în urmă.

Se dusesese în apartamentele ei, unde dăduse peste o persoană indezirabilă – un bine cunoscut ghicitor neamț, care îi dădea în cărți.

Turbat de furie, Bonaparte a început să zbiere la ea, acuzând-o că îi nesocotea ordinele dinadins. Surprinsă și nedumerită, Joséphine a încercat să se apere cu o minciună; i-a spus că nu ea îl chemase pe ghicitor, ci că acesta venisă nepoftit, împreună cu o croitoreasă recomandată de Letizialroitoreasa s-a ascuns îngrozită, neamțul a adoptat o atitudine sfidătoare, iar Bonaparte, scârbit și mânios, a ieșit vijelios din încăpere, trântind ușa, apoi i-a ordonat prefectului Duroc să-i dea afară pe ghicitor și pe croitoreasă.

Furia împăratului nu se datora atât prezenței ghicitorului în apartamentele lui Joséphine, cât incapacității acesteia de a accepta realitatea. Bonaparte ardea de nerăbdare să își pună în aplicare planurile de însurătoare; dăduse ordin ca Joséphine să fie informată în privința intențiilor lui; or Joséphine trebuia să se dea la o parte din calea lui. Aștepta de la ea să fie înțelegătoare și cooperantă, în schimb, ea se comporta prosteste, refuzând să accepte situația și să se retragă elegant.

„Se anunță o furtună”, i-a spus Duroc lui Laure Junot.

„Și asta din cauza divorțului, împărăteasa, care n-a înțeles niciodată adevărata ei situație, nu vede cum stau lucrurile; și un muribund intuiește ce va urma, numai ea rămâne oarbă și surdă... A adus numai necazuri cu stupiditatea ei”.

Cina aceea penibilă a continuat până la capăt, apoi, în timp ce Bonaparte și Joséphine își beau cafeaua în salon, s-a declanșat furtuna despre care pomenise Duroc. Ștergându-și lacrimile cu batista, Joséphine i-a pus soțului ei întrebarea al cărei răspuns îl știa de ani de zile.

„De ce vrei să mă părăsești? Nu suntem fericiți împreună?”

Întrebarea aceea nesăbuită, care se voia provocatoare, a stârnit reacția promptă a împăratului.

„Fericiți? Fericiți? Păi, cel mai nenorocit dintre toți slujbașii mei e mai fericit decât mine! Fericiți? Îți bați joc de mine?” Foindu-se de colo-colo, tunând și fulgerând, i-a înșirat toate nemulțumirile sale:

Joséphine îl chinuise îngrozitor cu gelozia ei absurdă, cu acuzațiile și crizele ei de isterie. Poate că ar fi fost fericit, i-a spus el acuzator, dacă nu i-ar fi distrus liniștea sufletească cu suspiciunile și nervii ei. Cu firea sa neîncrezătoare, Bonaparte nu avea cum să își găsească oiulțumirea – și, în plus, interesele Franței impuneau ca el să renunțe la orice satisfacții deșarte și să își ia o soție capabilă să asigure un moștenitor la tron.

„Înseamnă că totul s-a terminat?” a întrebat ea.

Exasperat, Bonaparte a repetat că necesitățile poporului francez trebuia să treacă pe primul plan – adăugând ca ea \\ silise să adopte această atitudine și că el suferea mai mult decât ea, deoarece, după cum s-a exprimat el, „îți fac rău cu mâna mea” 2.

Joséphine a început din nou să plângă și în scurt timp a izbucnit în hohote de plâns deznădăjduit. Toate temerile din sufletul ei s-au revărsat în scâncete de groază.

„Nu, n-am să mai pot trăi!”, țipa ea, zguduită de o criza de plâns, deopotrivă demonstrativă și autentică.

Cu ajutorul unuia dintre prefecții palatului, Bonaparte a reușit să o ducă pe Joséphine, aproape leșinată, la ea în dormitor. Era vădit surprins de izbucnirea ei, întrucât se aștepta ca Hortense s-o fi pregătit pentru acest moment. „O compătimesc din tot sufletul”, i-a spus împăratul prefecțului.

„Credeam că e mai tare. Nu m-am așteptat la o reacție atât de puternică”.

Bonaparte își închipuise, în ciuda demonstrațiilor ei lipsite de echivoc, că Joséphine va primi cu calm vestea divorțului. Presupunea că începuse să se gândească deja la viitoarea ei viață de femeie independentă. Nu excludea posibilitatea unui nou mariaj, sugerând chiar că prințul Mecklenburgătreiltz ar fi fost un soț potrivit³. Reacția ei disperată l-a speriat, ca de altfel și conversația avută ulterior cu Hortense.

Aceasta fusese chemată, împreună cu doctorul Corvisart, să stea lângă Joséphine. I-a spus împăratului că, după pronunțarea divorțului, ea și Eugène se vor simți obligați să se retragă de la curte, ca să fie

alături de mama lor.

Era rândul lui să facă o criză.

„Ce!?” a strigat el, cu glasul sugrumat de durere. „Aveți de gând să mă părăsiți cu toții? Vreți să mă lăsați de izbeliște?

Să înțeleg că nu mai țineți deloc la mine?”

Când Eugène a venit din Italia, după câteva zile de la această întâmplare, i-a spus și el că se va simți obligat să se retragă alături de mama sa.

Tulburat la gândul de a-i pierde pe cei doi copii vitregi ai săi, față de care nutrea o dragoste sinceră, Bonaparte șovăia; se putea găsi, eventual, o cale ca Joséphine să rămână la curte, sugera el, sau poate că divorțul nu era chiar cea mai bună soluție.

Atât Hortense, cât și Eugène s-au menținut ferm pe poziție. Nu acceptau compromisuri sau jumătăți de măsură.

Acum, când toată familia știa de intenția lui, Joséphine nu mai avea cum să trăiască în liniște alături de el. Divorțul trebuia să-și urmeze cursul, conform planului. Nimic nu mai putea fi ca înainte.

În următoarele zece zile, servitorii de-abia au prididit să împacheteze lucrurile împărătesei, pentru a fi transportate la Malmaison, viitoarea ei reședință privată. Ce dureros a fost, probabil, pentru ea să urmărească lunga procesiune de cufere, coșuri și cutii, până ce camerele sale elegante, pe care le decorase cu atâta grijă, au fost golite de tot ce îi aparținuse: mesele cu blat de marmură, secretele, casetele cu farduri, dulăpioarele din lemn fin cu inscrustații, în care își ținea comorile – amintirile de la Hippolyte, scrisorile de la Alexandre, suvenirurile din lunga sa căsnicie cu Bonaparte; toate acestea, împreună cu cele câteva obiecte păstrate din anii copilăriei au fost puse frumos în cufere și luate de acolo.

Nu a mai rămas nimic în urma sa, nici măcar cărțile de botanică, pe care le ținea în dormitor, sau soldățeii de plumb, mobila pentru casa păpușilor, trăsurile în miniatură și tunurile de jucărie, pe care le ținea pentru nepoți, când veneau în vizită.

La sfârșit, au fost luați câinii și păsărelele. Femela ogar urma să fete, or exista temerea că drumul până la Malmaison i-ar fi putut

dăuna.

Despărțirile nu se limitau, însă, numai la locuri și obiecte.

Cele câteva sute de servitori ai lui Joséphine se întrebau înfrigurați cine va fi noua stăpână de la Tuileries și care dintre ei urma să plece împreună cu împărăteasa, pentru a o sluji în continuare. Doar câțiva servitori aveau s-o însoțească pe împărăteasă la Malmaison, iar pentru aceștia mutarea va atrage după sine o reducere considerabilă a salariului și a rangului. După ce trăiseră și slujiseră la cea mai grandioasă curte din Europa, ei se vedeau nevoiți să se retragă într-o reședință privată confortabilă, dar relativ modestă, pentru a servi o stăpână bolnavă, marginalizată de societate.

În primele săptămâni ale lunii decembrie 1809, în timp ce se mutau lucrurile și se luau decizii cu privire la aspectele de procedură ale divorțului, împărăteasa a continuat să apară în public, purtând coroana pe cap, dar stând mai departe de împărat, care nu-i acorda nicio atenție. La ceremonia desfășurată la primărie, în cinstea celei de-a cincea aniversări a încoronării împăratului, ochii tuturor erau ațintiți asupra lui Joséphine, urmărindu-i fiecare mișcare.

Toți au remarcat atitudinea ei demnă la dineuri, concerte și alte evenimente mondene la care participa, căci, în ciuda atmosferei tensionate și a scurtei crize de nervi pe care o avusese nu de mult, Joséphine izbutea să își păstreze grația obișnuită. Ignora privirile cu subînțeleas ale rudelor lui Bonaparte, rânjetele și răutățile lor, conversațiile nesfârșite pe tema viitoarei împărătese.

A ajuns la concluzia că, în fond, putea supraviețui, fiindcă avea tăria de a răzbi prin orice greutate. Bonaparte îi promisese că vor rămâne prieteni, că se vor întâlni des și că legăturile de familie dintre ei vor continua, ce-i drept sub altă formă, îi făgăduise să îi asigure un trai îndestulat, dându-i nu numai Malmaison, ci și Palatul Élysée și o rentă de trei milioane de franci pe an. Fusesse de acord să îi plătească toate datoriile și se oferise să îi dăruiască un mic principat în Italia, peste care urma să domnească – însă Joséphine nu a fost de acord cu aceste două propuneri.

Va rămâne cunoscută în continuare ca împărăteasa Joséphine,

dar nu va mai fi împărăteasa francezilor, ci suverana de la Malmaison. Va scăpa de stres, conflicte, rude răutăcioase și enervante și intrigi nesfârșite. Poate că, în zilei 6 premergătoare pronunțării divorțului, pe lângă tristețea și amărăciunea care o copleșeau, Joséphine s-a simțit cuprinsă «j de o senzație de ușurare. Avea posibilitatea, acum, să revină la viața de tihnă și huzur pe care o abandonase în momentul când soțul ei își începuse ascensiunea – cu lungi după-amiezi de lăncezeală, plimbări prin sere, într-o dulce și plăcută indolență, ca în anii copilăriei, petrecute în Martinica.

Hortense o încuraja să privească situația cu speranța într-un viitor mai bun. „Pentru prima oară până acum”, îi spusese Hortense, „departe de lume și de curte, vom duce cu adevărat o viață de familie și vom cunoaște adevărata fericire”.

1

„Sora cea mare a Grațiilor”.

Ceremonia a fost scurtă și decentă, din ordinul expres al lui Bonaparte care nu voia ca Joséphine să se simtă ofensată în vreun fel. Totul s-a făcut în limitele bunei-cuviințe, lăsând impresia curtenilor că divorțul era o decizie de familie – mai bine zis un „sacrificiu în numele familiei”, făcut pentru binele imperiului și al supușilor împăratului.

Grandioasa sală a tronului de la Tuileries a fost pregătită ca pentru o sărbătoare magnifică, iar curtenii s-au adunat acolo, înveșmântați cu tot ce aveau ei mai bun. Printre ei se aflau aproape toate rudele lui Bonaparte. Elisa nu venise din Italia, întrucât urma să nască în curând, așa că nu putea călători, iar Joseph era în Spania, însă Caroline și Murat, Jérôme și Catherine, cu care se însurase nu de mult, Louis, Paulette și Letizia erau prezenți cu toții, radiind de bucurie și așteptând cu nerăbdare momentul când avea să fie semnat documentul final prin care împăratul devenea un om liber, îmbrăcată cu o rochie albă fără nicio podoabă sau coroană pe cap, Joséphine a intrat în biroul personal al împăratului, sprijinindu-se de brațul lui Hortense, iar ceilalți membri ai familiei au pășit în urma ei, așezându-se pe scaune și taburete lângă pereți. După cum își amintește Constant, Joséphine, palidă, dar calmă, s-a instalat pe un fotoliu, în

mijlocul încăperii; celelalte persoane aflate acolo, mai ales Hortense și Eugène, păreau mult mai tulburați decât ea.

Eugène, în special, care stătea în picioare, cu brațele încrucișate, lângă tatăl său vitreg, tremura atât de tare, inert ai fi zis că era în pragul unei crize de nervi¹. Bonaparte ședea încremenit ca o statuie, cu ochii ațintiți în gol.

Imediat după ce Joséphine a intrat în birou, și-a făcut apariția și șambelanul curții, cu documentele de divorț, însoțit de secretarul de stat al casei imperiale.

Împăratul s-a ridicat în picioare și a început să citească o declarație pregătită dinainte, în care a intercalat câteva comentarii personale. A explicat că, preocupat de binele supușilor săi și conștient de necesitatea de a asigura succesiunea la tron, a decis, cu multă durere în suflet, să renunțe la soția pe care o iubește. „Nu am niciun motiv să mă plâng”, a precizat el, „ci dimpotrivă apreciez în cel mai înalt grad devotamentul și tandrețea preaiubitei mele neveste.

Ea e cea care mi-a înfrumusețat cincisprezece ani din viață; amintirile îmi vor rămâne întipărite pe veci în inimă”. ²

După ce a jurat că va continua să fie „prietenu ei cel mai bun și iubitor”, Bonaparte s-a întors spre Joséphine, care era liniștită, dar plângea în tăcere, cu lacrimi mari care i se rostogoleau pe obraji. I se dăduse și ei un discurs pe care urma să-l citească; după ce analizase textul cu atenție, făcuse câteva modificări, apoi îl recopiase.

A început să citească.

„Cu permisiunea augustului și scumpului meu soț, trebuie să declar că, neavând nicio speranță de a aduce pe lume copii care să poată împlini nevoile politicii sale, aflată în concordanță cu interesele Franței, am plăcerea de a-i oferi cea mai mare dovadă de devotament, întâlnită vreodată pe acest pământ”. Vocea i s-a stins de emoție. Lacrimile îi șiroiau pe obraji. I-a dat hârtia secretarului, care a citit restul textului.

Exprimând recunoștința lui Joséphine față de Bonaparte care o încoronase, scurtul discurs îl numea „marele om ridicat de providență pentru a înlătura relele revoluției” și a restabili ordinea în societate.

Sentimentele ei rămâneau aceleași, chiar dacă nu mai puteau conviețui ca soț și soție. Va fi mereu „cea i bună prietenă” a împăratului, în încheierea discursului, se exprima convingerea că amândoi soții vor trăi cu mulțumire că și-au sacrificat sentimentele pentru binele Imperiului.

Nu mai rămânea decât ca toți cei prezenți să senine documentele oficiale, pentru a fi transmise Consiliului de Stat, urmând ca Senatul să le legitimeze a doua zi.

Cu mâna tremurândă, Joséphine s-a iscălit. Era și avea să rămână împărăteasa.

A doua zi dimineață, când lucrurile împărătesei erau încărcate în trăsură, ploua torențial peste palatul Tuileries. Plecarea ei trecea aproape neobservată și datorită suitei sale relativ modeste; în trecut, nu se întâmplase niciodată să călătorească fără a fi escortată de un escadron de cavalerie împreună cu diverși călăreți, treizeci sau patruzeci de persoane oficiale și un lung alai de servitori, paji și doamne de onoare. Acum, nu era însoțită decât de către Hortense, șase slujnice, câțiva șambelani, la care se adăugau papagalul ei și câinii cu pui. Redevenise o persoană particulară, chiar dacă purta în continuare un titlu înalt.

Bonaparte a venit să-și ia rămas-bun și a sărutat-o cast, dar afectuos, pe obraz, ca pe o mătușă, după care a plecat brusc. Afară, dincolo de zidurile curții, se adunaseră mulți oameni dornici să asiste la momentul despărțirii.

Ajunsă la Malmaison, Joséphine a încercat să se instaleze comod, însă, în loc să regăsească gustul adevăratei fericiri, cum îi prezisese Hortense, se simțea copleșită de melancolie.

Respectându-și promisiunea, Bonaparte o vizita adesea și îi trimitea scrisori, dându-i și alte dovezi că era foarte preocupat de soarta ei și dorea să o vadă împăcată cu noua ei existență.

Joséphine se agăța din răspuțuri de el. Deși în ultimii ani de căsnicie se îndepărtaseră unul de celălalt, acum, după divorț, Joséphine a ajuns dependentă sentimental de el, cufll nu se mai întâmplase niciodată până atunci. Era ca un copii care se temea să nu fie abandonat

de un părinte capricios, 11 ieșea în întâmpinare, alergând spre trăsura lui ori de câte ori auzea hurea roților pe alee. Zâmbindu-i, cu ochii țipăienjeniți de lacrimi, îl lua de braț și îl ducea în parc, unde ședea amândoi pe o bancă sau se plimbau pe sub copacii desfrunziți ori prin sere. În primele săptămâni după divorț nu exista mulțumire mai mare pentru ea decât să-l vadă «i s-a stea de vorbă cu el. Bonaparte era grijuliu și mult mai atent decât pe vremea când fuseseră căsătoriți. Josephine avea senzația că toate cruzimile, umilințele și chinurile la care fusese supusă în timpul căsniciei păreau să fi dispărut.

Nu-și putea imagina altă existență, decât aceea pe care o ducea la Malmaison, locuind departe de împărat, dar totuși văzându-se des cu el. Când prințul Frederick i-a scris lui Bonaparte, cerându-i oficial permisiunea de a se însura cu Joséphine, aceasta a refuzat să ia în considerare propunerea lui. Dacă se mărita cu prințul, trebuia să se mute la Mecklenburg, or ea nu voia să plece de lângă împărat, în plus, se pare că nu-l iubea pe tânărul ei curtezan și că nici măcar nu avea prea mult respect pentru el. În starea ei actuală, zdrobită sufletește, și speriată la gândul că ar putea pierde afecțiunea lui Bonaparte, Joséphine era preocupată doar să-și păstreze statutul pe care îl dobândise.

„Draga mea”, îi scria împăratul la scurt timp după plecarea lui Joséphine de la Tuileries, „azi mi-ai părut mai slăbită ca de obicei. Fii curajoasă, așa cum ai fost și în trecut pentru a rezista”. O îndemna să nu cadă pradă disperării, ci să se resemneze cu noua existență, dar mai ales să-și îngrijească sănătatea. „Să nu te îndoiești niciodată de constanta și tandra mea prietenie”, îi scria el, în încheiere.

— Ar însemna că nu mă cunoști și nu știi ce este în sufletul meu dacă ți-ai imagina că eu pot fi fericit cu prețul neliniștii tale”. 3

Îi trimitea tot felul de mesageri, care s-o viziteze, iar ea îi primea pe toți, deși nu avea chef de musafiri, ascunzându-și chipul înlăcrimat sub borurile largi ale unei pălării. Unii oaspeți se arătau deosebit de înțelegători; fără să-și mai ascundă lacrimile, ea le destăinuia că „se străduia din răspuțeri să nu-și piardă curajul”. Alții, însă, veneau doar fiindcă îi rugase împăratul. Erau și oameni de rea-credință care o

priveau cu dispreț pe Joséphine. Cu toți, însă, ea'» arăta la fel de primitoare și drăguță. După cum remarca Claire de Remusat, „Joséphine era cu adevărat amabilă și afectuoasă ca un înger”, fără nicio urmă de amărăciune sau resentiment’

Își ducea musafirii în noua sa galerie, unde fuseseră expuse toate tablourile și comorile ei artistice. Chipul tineresc și proaspăt al fostei împărătese – așa cum apărea într-un portret neterminat realizat de pictorul Isabey – contrasta flagrant cu înfățișarea ei încordată din acel moment. „Este mai degrabă opera unui prieten, decât a unui pictor”, le spunea ea, de parcă le-ar fi ghicit gândurile nerostite.

Întâlnirea cu vechii prieteni o înveselea și o întrista deopotrivă. Când Therese Tallien – acum prințesă de Caraman-Chimay – și Fortune Hamelin au venit la Malmaison, le-a îmbrățișat pe amândouă cu multă căldură, fiindcă nu le mai văzuse de zece ani din ordinul lui Bonaparte.

Deși cele două femei aveau o vârstă respectabilă, Fortunee rămăsese la fel de vioaie, directă și amuzantă ca întotdeauna, iar Therese, care născuse cel puțin opt copii, părea tot frumoasă. Simpla lor prezență îi amintea lui Joséphine de tot ceea ce pierduse: amândouă erau vestigii vii ale unei epoci apuse, când Joséphine fusese lipsită de griji, poate chiar inconștientă, când se înfruptase din toate plăcerile vieții, încrezătoare în viitorul său luminos.

Timp de cel puțin șase săptămâni, când a plouat neconținut, iar parcul de la Malmaison s-a preschimbat într-o adevărată mlaștină, Joséphine a suferit de melancolie. Plângea tot timpul, „de ți se făcea milă să te uiți la ea”, cum își amintea Claire de Remusat.

Noaptea ei erau pline de suferință, zilele pustii, chiar dacă nu se putea plânge de singurătate. Ori de câte ori avea loc vreo partidă de vânatoare în pădurea învecinată, se ducea la fereastra din birou, de unde putea vedea drumul principal, și aștepta să apară trăsura împăratului. Simplul fapt că îl zăiea

— N depărtare devenea pentru ea momentul culminant al zilei, dacă Bonaparte nu se abătea pe la Malmaison, fie și elltru o scurtă vizită.

Spre sfârșitul lui ianuarie s-a mutat înapoi la Paris, în cealaltă reședință a sa, Palatul Élysée. Capitala era în fierbere deoarece în februarie împăratul a anunțat că urma, fi se însoare cu Maria-Luiza, arhiducesa Austriei. Alianța cu Rusia căzuse, pe de o parte din cauza opoziției îndârjite a țarinei-mame, care spunea că Bonaparte e „un tiran sângeros, care cârmuiește Europa cu o mână de fier”, iar pe de altă parte – cel puțin așa presupunea împăratul – fiindcă Josephine răspândise zvonul că ar fi fost impotent – zvon pe care a trebuit să-l dezmintă oficial.

În timp ce se făceau pregătirile pentru nuntă, parizienii sușoteau pe tema caracterului nefast al căsătoriei dintre un conducător francez și o austriacă – doar știau cu toții ce pățise Ludovic al XVI-lea care făcuse și el același pas – și o bârfeau pe Maria-Luiza, considerând-o rece, flegmatică și urâcioasă, spre deosebire de fermecătoarea și grațioasa Joséphine. Cei care o văzuseră pe arhiducesa austriacă o asemuiau cu o țărăncă blondă cu un mers apăsător (deși avea niște picioare surprinzător de mici și delicate), singurul ei talent fiind capacitatea ciudată de a-și roti mușchii maxilarului astfel încât să descrie un cerc complet⁴.

Oricum, însă, Maria-Luiza avea nouăsprezece ani, era sănătoasă, promițător de fecundă și, în plus, provenea dintr-o familie imperială, or lucrul acesta atârna cel mai greu în balanță. Primise de la tatăl său o zestre foarte mare, trusoul ei fiind de-a dreptul magnific – într-adevăr, se spunea că însuși împăratul supraveghea confecționarea nenumăratelor ei toalete somptuoase. Hortense, care, deși inițial își exprimase intenția de a pleca de la curtea lui Bonaparte, iar ulterior acceptase să se întoarcă și să devină una dintre Doamnele de onoare ale noii împărătesc, îi povestea mamei sale despre schimbările uluitoare care se făceau în onoarea sosirii Mariei-Luiza: renovarea reședinței imperiale, alegerea croitorului și a coaforului ce fuseseră în slujba lui Joséphine pentru a îndeplini aceleași oficii pe lângă noua împărăteasă; frumoasa rochie de mireasă din satin, care era confecționată pe baza măsurilor primite de la Viena, lecțiile de vals urmate de Bonaparte pentru a ști să se comporte pe ringul de dans ca

un adevărat vienez. (Lecțiile de dans au fost un fiasco; Talleyrand i-a spus împăratului că, „pentru un mare om, dansează perfect” 5.)

Fără să se simtă rănită de toate aceste dovezi menite să confirme înlocuirea ei cu altă femeie, Joséphine se străduia din răspuțeri să lase impresia că era încântată de alegerea fostului ei soț, că aproba căsătoria cu austriacă Maria-Luiza, ba chiar că își adusese și ea contribuția la perfectarea acestei uniuni. Sacrificiul ei avusese drept scop tocmai acest deznodământ – sau, oricum, așa se afirmase la ceremonia de divorț.

După ce a plecat de la Malmaison, Joséphine și-a reprimat stările de melancolie, lăsându-se în voia puternicului său instinct de supraviețuire. Conștientă de faptul că era în interesul ei să intre în grațiile noii împărătesc și ale anturajului ei, i-a invitat la dejun pe șambelanii Mariei-Luiza, care i-au promis că-i vor pleda cauza pe lângă noua împărăteasă.

Înainte ca Bonaparte să ajungă la putere, Joséphine se pricepuse să-și atingă scopurile câștigând influența unor persoane-cheie, or nu-și pierduse nici acum această abilitate.

Trebuia să se folosească de ea, dacă voia să-și găsească un loc la curtea împăratului – nu o poziție atât de importantă, încât Maria-Luiza să se simtă amenințată, dar nici prea neînsemnată, pentru a nu risca să fie dată la o parte sau exilată.

La sfârșitul lui martie, într-o seară, Maria-Luiza a sosit la Compiègne cu nenumăratele sale trăsură pline de servitori și de lucruri, iar Bonaparte, care până atunci nu-și mai găsisese locul de nerăbdare, a fost încântat să o vadă pe arhiducesa durdulie, cu aerul ei de fetișcană sfioasă. Ignorând regulii de protocol, a cinat cu ea între patru ochi. După aceea, întrud unchiul Fesch îi dăduse asigurări că, practic, cununia prin pl-ocură care avusese loc la Viena, cu câteva săptămâni în urmă, constituia o căsătorie civilă legală, împăratul s-a dus la culcare cu tânăra lui soție, deși aceasta avea guturai, experimentul a fost reușit.

Nunta împăratului Napoleon I cu arhiducesa Maria-Luiza a Austriei s-a celebrat într-o atmosferă de mare fast.

Ceremonia propriu-zisă, care s-a desfășurat sub un imens baldachin în galeria Luvrului, a adunat laolaltă capete încoronate și demnitari, conferind curții imperiale o strălucire nemaiaținsă până atunci. Heralzi în livrele lucitoare trâmbișau evenimentul, în timp ce senatorii, miniștrii, prinții și oficialitățile își ocupau locurile alături de doamne cu rochii de satin, împodobite cu prețioase bijuterii, în curtea palatului s-au tras salve de artilerie și s-au tras clopotele, sub soarele primăvăratic de afară încărcat de promisiuni ademenitoare.

Pe tot parcursul festivității, împăratul a zâmbit mulțumit, iar Maria-Luiza, deși țeapănă, stângace și împovărată de diadema grea care îi apăsa tâmplele, a izbutit și ea să arboreze din când în când un surâs anemic. Evenimentul nu a fost lipsit de complicații; Biserica n-a aprobat celebrarea căsătoriei, așa că la ceremonie n-a participat niciun cardinal, iar unii invitați s-au simțit ofenșați din cauza nerespectării etichetei.

Dai banchetul care a urmat a fost opulent, cu vin curgând din toate fântânile și focuri de artificii care au luminat ceasuri, întregi cerul nopții.

Lumini colorate împodobeau toate palatele particulare și clădirile publice din Paris – până și turlele bisericilor aveau un contur strălucitor, care străpungea parcă întunericul.

Coloanele înalte de pe podul Ludovic al XV-lea, fiecare cu câte o stea lucitoare în vârf, erau legate între ele cu ghirlande de sticlă colorată și strălucitoare, întreaga construcție pulsând Parcă de viață. O stea imensă, ca un diamant, fusese înălțată Pe deasupra Observatorului, iar de pe cupola Bisericii Saint Genevieve, sus deasupra orașului, țâșnea o flacăra imensă.

Nicicând Parisul nu fusese mai frumos ca în acest aprir însă Joséphine nu era acolo ca să-l poată vedea. I se cerus să plece pentru o vreme, pentru ca prezența ei să nu tulbur festivitatea de primire a noii soții a împăratului.

Bonaparte a făcut în așa fel încât să-i creeze lui Josephin și lumii întregi impresia că exilarea ei temporară din Paera, de fapt, o mare onoare. I-a dăruit ducatul Navarra, un mic teritoriu din Normandia, la

șaizeci de kilometri la vest de Paris, datorită căruia veniturile ei au crescut simțitor Castelul avea grădini frumoase, întrucât proprietarii anteriori transformaseră pantele împădurite ale colinelor într-un tărâm de basm cu canale, pâraie și iazuri, pe malurile cărora fuseseră plantați copaci, în mijlocul straturilor de flori ornamentale Știind că aceste grădini vor fi pe placul lui Joséphine, împăratul a trecut cu vederea inconvenientele vechiului castel dărăpănat care se înălța pe terenul domeniului. Pur și simplu, i-a poruncit fostei soții să se ducă să locuiască acolo pe tot parcursul lunii aprilie.

Pentru a patra oară în șase luni, Joséphine și suita ei tot mai modestă și-au pus lucrurile în cufere și au pornit spre o nouă destinație.

Deși locuitorii din Evreux i-au ieșit în întâmpinare, lui Joséphine i s-a strâns inima de durere văzând jalnica primire care nu semăna deloc de ceremoniile grandioase de odinioară.

Discursurile rostite de demnitarii orașului semănau mai degrabă a condoleanțe decât a felicitări, iar aplauzele anemice nu făceau decât să-i reamintească faptul că statutul ei se schimbase definitiv. „Se vedea clar că nu mai prezintă aceeași importanță în ochii lor” 6, îi scria Joséphine lui Hortense.

Când a ajuns la moșie, în primul moment a fost impresionată. Casa propriu-zisă, purtând patina vremii, cu un turn rotund în stil baroc și o cupolă ornamentală, era situată la capătul unei alei lungi de câțiva kilometri, străjuită de ulmi uriași – într-un cuvânt o intrare impozantă. Peluza imensa, ornamentată cu două bazine mari, făcea și mai frumoasa construcția străjuită de arbori falnici. De la distanță, priveliștea era deopotrivă impunătoare și fermecătoare: casa înaltă, cu câteva terase, un râuleț pe o parte, o pajiște mare pe cealaltă, la poalele unei cascade splendide, coline împădurite și în depărtare un sat, totul amplasat într-o vale verde.

După ce s-a instalat, însă, Joséphine a constatat cu groază starea deplorabilă a interioarelor. Castelul nu mai fusese locuit de la izbucnirea revoluției, așadar de douăzeci de ani, răstimp în care căzuse în paragină. Ploua prin acoperiș, lemnăria era mâncată de carii, iar pe

pereții crăpați ai salonului aurit înflorise mucegaiul. La acestea se adăuga frigul cumplit ce domnea în salonul cu tavan înalt și în cămăruțele întunecoase, fiindcă lemnăria se umflase atât de tare, încât ferestrele nu se mai puteau închide, iar coșurile șemineurilor nu trăgeau aproape deloc.

După câteva zile de coșmar, au început reparațiile, iar vremea s-a mai încălzit, permițându-i lui Joséphine să descopere atracția grădinilor.

Într-o după-amiază din acea lună de mai se plimba cu vărul său, Maurice de Tascher, prin labirintul de canale și pâraie. Maurice, care nu făcea parte din grupul verilor ei primari din Martinica, ci aparținea altei ramuri a familiei, a fost impresionat de condițiile în care trăia Joséphine; numărul mare de servitori din salonul omăt, conversațiile sofisticate dintre doamnele ei de onoare, atmosfera de mondenitate și *savoirfaire* – în fine, toate acestea l-au redus la tăcere, făcându-l să se simtă stingherit. A admirat farmecul domeniului, deși după părerea lui grădinile erau prea artificiale. Aceeași senzație i-au dat-o vorbele alese cu grijă și gesturile studiate pe care le observase în salon prea mult artificial în toate și prea puțină autenticitate și naturalețe.

Pe Joséphine, în schimb, o găsea plină de farmec. Era de-a dreptul seducătoare când își făcea apariția pe terasă, în rochia ei de dimineață, însoțită de frumoasa ei verișoară

Stephanie, prințesă de Aremberg, și de nepoata ei Stephanie, prințesă de Baden.

Toaletele ei purtau amprenta celei mai ingenioase arte și a celei mai elegante simplități”, scria Maurice în jurnalul său. Urmele lăsate de vârstă dispăreau cu desăvârșire. „Surăsul ei grațios, plin de perspicacitate și inteligență, o făcea adorabilă, înainte de a începe să vorbească. Privirea ei era plină de drăgălășenie și farmec, iar căldura ei sufletească radia prin toți porii”. Era bună și foarte atrăgătoare ca femeie⁷.

S-a plimbat cu verișoara sa prin grădina lui Hebe, în parfumul îmbătător al liliacului înflorit, pășind pe malul unor pâraie umflate de ploi sau traversând pajiști cu iarbă bogată și verde. Maurice a remarcat

prezența multor grădinari, angajați de Joséphine pentru executarea lucrărilor curente.

Ieșind din grădina lui Hebe, cu copaci înfrunziți și tufișuri de trandafiri, au ajuns la Grădina Iubirii, unde cascade artificiale se prăvăleau în bazine nu prea adânci. Tot felul de statui antice mărgineau aleea, de unde, din loc în loc, se deschideau priveliști spre valea de dedesubt și colinele din jur. Maurice o privea cu admirație pe verișoara lui Joséphine, „încă frumoasă și seducătoare”, cum nota el în jurnal, „deși avea patruzeci și cinci de ani”, în realitate, Joséphine se apropia de vârsta de patruzeci și șapte de ani, pe care, cu părul vopsit, fardul gros și dantura stricată, nu avea cum s-o ascundă. Pălăriile cu boruri largi și voalurile ample o fereau de strălucirea nemiloasă a soarelui de primăvară.

Și, totuși, când stătea în picioare lângă cascade, încadrata de flori și de sălcii, Joséphine degaja încă un puternic farmec feminin. „Cine ar fi văzut-o în acea dimineață”, scria Maurice de Tascher, „fără nicio exagerare, ar fi luat-o drept sora cea mare a Grațiilor”.

„Singură și părăsită printre străini”.

Joséphine era perfect conștientă de faptul că trăia ca într-un fel de purgatoriu. Avea o poziție foarte incertă în calitate de fostă soție a împăratului – alungată de la curte, dar păstrându-și titlurile și rangul și bucurându-se totodată de bunăvoința declarată a fostului ei soț –, ceea ce în situația ei confuză reprezenta deopotrivă un mare atu, dar și un punct nevralgic.

Știa că risca să fie definitiv expulzată din țară, dacă împărăteasa Maria-Luiza se simțea amenințată de prezența ei permanentă în Franța, și asta din cauza bunăvoinței pe care Bonaparte o manifesta față de Joséphine. De asemenea și popularitatea sa în rândul francezilor reprezenta un pericol; până la urmă, era preferabil ca ea să nu exploateze aceste avantaje, evitând astfel s-o ofenseze pe noua ocupantă a palatului Tuileries, împreună cu augustele ei rude.

Musafirii care o vizitau la Navarra o țineau la curent cu ultimele bârfe de la Paris, care sunau amenințător. Se zvonea că în capitală Bonaparte, fermecat de tânăra lui soție și dornic să-i fie pe plac, nu

ieșea din vorba ei. Se mai spunea că Marialuiza era foarte geloasă și pornită împotriva lui Joséphine.

În scurt timp avea să pună mâna pe Malmaison, susțineau gurile rele. De asemenea, nu scăpa nicio ocazie de a-l întărâta pe Bonaparte împotriva fostei neveste, insistând ca Joséphine să se retragă undeva la mare distanță – mult mai departe decât Normandia.

Cunoscând firea capricioasă a lui Bonaparte, Joséphine își făcea griji din pricina acestor zvonuri; nu s-a liniștit nici după ce i s-a dat voie să se întoarcă la Malmaison. Bonaparte a vizitat-o acolo în iunie 1810, la șase luni de la divorț arătându-se extrem de bine dispus și plin de considerație și afecțiune; după ce a stat de vorbă cu el o oră și jumătate Joséphine a ajuns la concluzia că, deocamdată, Bonaparte nu o va abandona.

Cu toate acestea, s-a gândit că era mai bine să dispară o vreme din împrejurimile Parisului – poate la sugestia lui Napoleon –, așa că s-a hotărât să plece în călătorie. Ani de zile, obișnuise să se ducă în fiecare vară la Aix-les-Bains, în Savoia, așa că la mijlocul lui iunie s-a îndreptat spre aceasta stațiune balneară, însoțită de Claire de Remusat și alte câteva doamne, slujnica ei negresă, Malvina, cinci șambelani, o serie de servitori și câinele ei Askim.

A călătorit incognito, folosind numele unei doamne din anturajul său, „Madame d'Arberg”. A închiriat câteva conace la Aix, pentru ea și Hortense, o casă pentru personalul ei, după care și-a stabilit un program zilnic deosebit de plăcut: dimineața, băi în apele termale, apoi dejunul cu membrii suitei, iar după-amiaza plimbări cu trăsura.

Era însă imposibil ca fosta soție a împăratului să-și ascundă adevărata identitate. Toată lumea știa că „Madame d'Arberg” era, de fapt, împărăteasa Joséphine. În fiecare după-amiază, lângă locuința ei se strâneau o mulțime de oameni, care așteptau să-i vadă trăsura, iar lumea venea tocmai de la Torino sau Grenoble ca să dea ochii cu ea și să îi înmâneze tot felul de petiții adresate lui Bonaparte. Joséphine nu refuza pe nimeni, salutându-i pe oameni cu răbdare și bunătate și asigurându-i că va face tot posibilul pentru a-i ajuta.

Oriunde mergea împreună cu însoțitorii ei, Joséphine era întâmpinată de grupuri de gură-cască atrași de trăsura ei somptuoasă cu atelajul său splendid, de servitorii în livrea și de doamnele luxos îmbrăcate. Curând, oamenii din Aix s-au obișnuit să o vadă zilnic pe cea mai distinsă vilegiaturistă. din localitate, recunoscându-i dintr-o privire silueta durdulie, pălăriile cu pene și șalurile strălucitoare din cașmir. Căpătase o alură de matroană, renunțând la eleganța ei obișnuită și adoptând un stil vestimentar excesiv de încărcat care, pentru un ochi critic, friza vulgaritatea, în locul rochiilor ușoare și vapoase din muselină în nuanțe pastelate, croite cu un decolteu adânc, Joséphine purta acum toalete din mătase groasă albastră sau roșie, încheiate în nasturi până la gât.

Armonia delicată a tonurilor care fusese dintotdeauna o caracteristică a stilului ei vestimentar dispăruse complet, fiind înlocuită cu tot felul de culori stridente și neasortate unele cu altele. La insistențele lui Claire de Remusat, Joséphine începuse să poarte corsete tari, strânse bine pe talie; după ce divorțase, în numai câteva luni, mâncase excesiv, astfel încât, după cum spunea Bonaparte, „se îngrășase ca o țarancă din Normandia”.

Cu toate acestea, Joséphine se simțea mult mai bine. Deși continua să aibă stări de neliniște părea incomparabil mai relaxată decât în anii când fusese soția lui Bonaparte. Vechile simptome ale dezechilibrului său nervos – plânsul permanent, iritabilitatea, dar mai ales migrenele cumplite – s-au atenuat.

Excursiile zilnice constituiau dovada unei sănătăți mai robuste. Putea fi văzută adesea la picnicuri pe dealuri pitorești, stând sub o umbrelă lângă un izvor de munte sau în picioare cu un binoclu, admirând priveliști îndepărtate.

Într-o după-amiază, Joséphine și grupul ei au ieșit la o plimbare cu barca pe lac, când brusc a izbucnit o furtună violentă. Mica ambarcațiune se zgâlțâia atât de puternic, încât mulți dintre pasageri și-au spus ultimele rugăciuni dinaintea morții, agățându-se cu disperare unii de alții, în speranța că poate barcagiii vor izbuti totuși să-i ducă teferi la mal. Ca să se mai îmbărbăteze, au început să cânte, în

timp ce doi dintre șambelanii lui Joséphine, Pourtales și Turpin s-au luat de mână, încercând s-o protejeze cu propriile corpuri, în vreme ce barcagiii trăgeau la rame, pe mal, unde ploua, se adunase lumea speriată de tragedia care se petrecea sub ochii săi.

°arca nu s-a scufundat, însă, și, în cele din urmă, plină de apa, dar totuși plutind, a ajuns la țarm unde, uzi și înțepeniți, Pasagerii au coborât nevătămați.

Deși se plângea că era „singură și părăsită... printre străini”, Joséphine a fost tot timpul înconjurată de lume la Aix, în vara anului 1810. Au vizitat-o Eugène și Augusta precum și vărul ei, Louis Tascher. Unii dintre șambelanii ei mai ales blajinul și simpaticul tânăr Lancelot Turpin de Cris se reprezentau o companie foarte plăcută, la fel ca și un alt membru al suitei, Charles de Flahaut, un om deosebit de vesel și amuzant¹.

Hortense a venit la Aix de două ori în acea vară, împreună; cu copiii. Când a sosit prima dată era ostenită și bolnavă; marcată psihic de despărțirea definitivă de soțul ei. De luni de zile, Joséphine își făcea griji din pricina lui Hortense, păstrând mereu legătura cu ea în această ultimă fază a nefericitei ei căsnicii. După ce Joséphine divorțase, rudele lui Bonaparte încercaseră s-o constrângă pe Hortense să se ducă la soțul ei în Olanda și să se situeze de partea lui Bonaparte în conflictul tot mai accentuat dintre Bonaparte și Beauharnais. Tentativa a eșuat, însă, în primul rând pentru că Louis, certat cu fratele său imperial, a renunțat la tronul Olandei, regatul fiind înghițit de Franța. După această răsturnare de situație, Bonaparte i-a permis lui Hortense să se despartă definitiv de Louis.

În timpul șederii la Aix, Hortense părea să fi renăscut; i-au făcut bine soarele cald și aerul înviorător al stațiunii, idila cu Charles de Flahaut, care parcă a întinerit-o, la fel ca și încurajările mamei sale. Joséphine o îndemna pe Hortense să își descopere tăria în forul său lăuntric.

„Încearcă să fii un pic mai curajoasă, scumpa mea”, îi spusese Joséphine lui Hortense, într-o scrisoare, cu puțin timp înainte de sosirea la Aix. „Știi că ne-ar prinde bine amândurora. Adesea, mă lasă și

pe mine puterile, dar pe măsura trecerii timpului și cu puțin efort din partea noastră vom reuși să ieșim din impas”.

Scrisoarea lui Joséphine reflectă forța ei lăuntrică și nemărginita încredere în sine. Încet-încet, își revenea, redescoperindu-și trăsături pe care ani de zile și le ignorase-Acum, când nu mai trebuia să suporte izbucnirile de furie ale lui Bonaparte, i se refăcuse echilibrul sufletesc, la fel ca și sănătatea fizică. O robustețe spirituală neobișnuită a luat locul timidității și spaimei dinainte. Vedea totul mult mai limpede, înțelegea ce se întâmpla și nu se mai temea aproape de nimic.

Desigur, când lua legătura cu fostul ei soț, prin scrisori sau personal, risca să cadă în aceeași stare de dependență emoțională și să izbucnească în plâns din orice fleac, însă simptomele unei căderi nervoase – plânsul disperat, dezechilibrul afectiv, neliniștile cumplite și permanenta senzație de dezastru iminent – nu mai erau atât de grave ca înainte, așa că lumea, cu tot ce se afla în ea, a început să i se pară mai luminoasă.

De la Aix, Joséphine s-a dus în Elveția și a tras la un hotel de pe malul lacului, la Geneva, unde s-au organizat niște serbări în cinstea ei. Printre focuri de artificii și muzicanți care cântau serenade pe barjele ce alunecau pe apă, Joséphine s-a plimbat pe lac într-o barcă specială trasă de două lebede și escortată de sute de mici ambarcațiuni, cu stindarde fluturânde și ghirlande de flori. A fost foarte încântată de primirea pe care i-au făcut-o locuitorii Genevei.

„Ce bine e să fii iubită”, i-a spus ea primarului, mulțumindu-i pentru atenția ce-i fusese acordată.

În toamna aceea, și-a umplut timpul făcând scurte excursii – la moșia lui Voltaire, de la Ferney, la Berna, la Interlaken.

Primea vizitele oficialităților locale, asista la spectacole de dans folcloric, lupte și concerte. Prezida banchete și privea paradele cu vaci gătitte cu clopote și flori, care coborau la vale de pe pășunile muntoase.

Își amintea cu plăcere de ziua când a pornit călare din Chamonix, însoțită de optzeci de călăuze, hamali și prieteni, și a escaladat pantele mai joase ale vârfului Mont Blanc. Când calul n-a mai putut să urce, a fost transportată cu scaunul Până la Mer de Glacé,

unde, înfășurată în blănuri, s-a plimbat Pe ghețar, în ciuda vântului pătrunzător.

Excursiile de acest fel îi ridicau moralul și o ajutau să mai uite de vestea proastă pe care i-o comunicase nu demult Bonaparte: împărăteasa Maria-Luiza era însărcinată.

Acum, când urma să vină pe lume un moștenitor la tronul împărătesc, Joséphine intuia că poziția ei se șubrezise simțitor. Bonaparte voia să scape de ea pe durata lunilor de sarcină, așa că i-a sugerat, prin intermediul lui Hortense, să se stabilească la Roma, ca guvernator delegat de Imperiul Francez, sau să se ducă la Bruxelles, ori, în cazul cel mai rău, să-și petreacă iarna cu familia lui Eugène, la Milano.

Sub nicio formă nu trebuia să se întoarcă la Malmaison unde era prea aproape de capitală; prezența ei acolo ar fi deranjat-o pe împărăteasa gravidă.

Vestea aceasta neașteptată risca să zădărnicească toate realizările lui Joséphine. A slăbit și au lăsat-o puterile, simțindu-se dintr-odată foarte istovită, își închipuia că Hortense și Eugène vor suferi când se va naște copilul Marieiluiza, Hortense pentru că cei doi fii ai ei nu vor mai conta în ochii lui Bonaparte ca potențiali moștenitori, iar Eugène fiindcă viitorul nou-născut îi va lua locul de conducător al Italiei. Lui Eugène i se oferise alt regat, Suedia, însă el refuzase. Joséphine se temea că va intra și el într-un con de umbră, viitorul lui și al familiei sale anunțându-se din ce în ce mai incert.

Deoarece se acomodase cu viața în Elveția, Joséphine a hotărât să-și prelungească sejurul acolo, cumpărând un domeniu modest lângă Geneva, pe malul lacului, în luna octombrie a anului 1810 s-a odihnit la reședința sa elvețiană și a meditat la viitor, așteptând noi vești din Franța.

Domeniul Pregny-La-Tour era un univers în miniatură, cu câteva livezi, o pădure, lanuri cu grâne, podgorii și o luncă imensă. Un mic debarcader asigura accesul pe lac. De pe fiecare dintre cele trei terase principale ale casei puteai admira lacul și munții. Era un loc liniștit și odihnitor, așa cum își dorise probabil Joséphine, cu câțiva ani

în urmă, când u spusese lui Eugène că ar prefera „o singurătate absolută” 2

După nicio lună, însă, Joséphine a poruncit să se din nou bagajele, pentru că intenționa să se întoarcă la Ixararra. E posibil ca domeniul de la Pregny să i se fi părut prea izolat, sau poate că, după căderea primelor zăpezi, giveția nu mai era atât de îmbietoare ca Normandia, în ciuda ploii și a cețurilor ce o învăluiau.

„Am nevoie de multă variație și distracție”, îi spunea ea lui Bonaparte, la scurt timp după ce se mutase la Pregny, „or nu le pot găsi, dacă nu schimb decorul” 3. E limpede că noua proprietate era pentru ea doar un divertisment temporar, un loc de popas, înainte de a porni mai departe.

Domeniul lui Joséphine de la Navarra devenise mult mai atrăgător decât fusese în iarna precedentă, în lipsa ei, se făcuseră lucrări de renovare, se reparase acoperișul și se curățaseră toate coșurile. Șemineele nu mai scoteau fum, iar în încăperile mici de lângă salon era cald; pereții fuseseră zugrăviți, iar ferestrele aveau acum cercevele noi. Din grădinile și serele de la Malmaison fuseseră aduse sute de plante, așa că Joséphine se putea bucura în această iarnă friguroasă din Normandia de palmierii, ferigile și trestiile ei de zahăr.

După ce a declarat că din acel moment avea să se ocupe de „botanică și arte”, Joséphine s-a instalat la Navarra, la sfârșitul lui noiembrie 1810, străduindu-se din răspuțeri să își asigure un loc confortabil în societatea provincială. 4 A invitat la masă notabilitățile din Evreux, impresionându-le cu servitorii, majordomii și valeții care roiau în jurul lor.

După dineuri, urmau jocuri de cărți sau concerte. Uneori, Joséphine cânta și ea, spre uimirea musafirilor; știa pe de rost arii din câteva opere contemporane, fiind capabilă să cânte alături de soliști consacrați. 5

Serile erau pline, însă zilele i se păreau lungi și pustii, mai ales când trebuia să rămână în casă din cauza frigului și a ploilor, îi plăcea să coasă, în timp ce șambelanii îi citeau cu voce tare. Juca biliard și își dădea tot timpul pasiențe. Ghicea în cărți și medita la diverse

subiecte: de ce Bonaparte nu mai venea să o viziteze, ce se va întâmpla când se va naște copilul Mariei-Luiza, ce făcea lumea bună la Paris de unde ea fusese exclusă și cum se desfășura viața la curte.

8 Lipsiți de *tact*, unii dintre musafirii veniți la Navarra f povesteau lui Joséphine despre balurile și petrecerile grandioase organizate în capitală, unde curteni îmbrăcați elegant și aristocrați cu titluri nobiliare dansau și cinau într-o ambianță de o splendoare extravagantă. Fără să țină seama de sensibilitatea lui Joséphine, acești oaspeți îi relatau despre recepțiile și balurile impozante care aveau loc la Tuileries unde Bonaparte și noua lui împărăteasă prezidau ca niște semizei care domnesc peste gloata muritorilor de rând. De pe vremea Mariei Antoaneta nu se mai pomenise ca o doamnă descendentă dintr-o familie regală să lumineze cu grația ei palatul; Bonaparte nu precupețea niciun efort pentru a asigura un fundal măreț augustei sale persoane.

Iminenta venire pe lume a unui moștenitor al dinastiei Bonaparte conferea tuturor festivităților un plus de farmec și strălucire. Sarcina Mariei-Luiza avansa normal, după cum se spunea. Copilul avea să fie sănătos. Urma să se nască în martie și, cum era firesc, toată lumea spera ca împărăteasa să aducă pe lume un băiat.

În toiul acestor evenimente, lumea uitase complet de Joséphine. Foștii ei prieteni, cunoștințele de odinioară, toți cei care recurseseră nu o dată la ajutorul ei, o neglijau acum.

Până și musafirii care veniseră s-o vadă la Malmaison, în iarna precedentă, nu au mai vizitat-o la Navarra și nici măcar nu i-au scris.

„Cei care, mai demult, păreau atât de legați de mine, nu mi-au mai dat nicio dovadă de respect”, îi scria ea lui Eugène, „îi iert din toată inima. Mi-aduc aminte doar de cei care nu m-au uitat, iar la ceilalți refuz să mă mai gândesc... Am trasat direcția pe care o voi urma și n-am de gând să mă abat de la ea: să trăiesc retrasă, departe de toți, dar cu demnitate și fără să cer nimic, în afară de odihnă”. 6

Nu i se părea surprinzător faptul că nu primise nicio veste de la Maria-Luiza. „Se pare că împărăteasa Maria-Luiza nu vorbește despre mine”, îi spunea Joséphine fiului său, „Și că nu are niciun chef să mă

vadă. Din acest punct de vedere.

Ou ne deosebim una de alta; nici eu n-aș fi acceptat o întrevvedere cu ea, numai dacă aș fi vrut să-i fac plăcere Apăratului”. 7

Odată cu venirea iernii, viața lui Joséphine a devenit și mai izolată. Îi spunea lui Eugène că la castel se simțea ca la mănăstire, întrucât persoanele de sex feminin erau mult mai numeroase decât bărbații, și toate adoptau o atitudine sfioasă și supusă, în realitate, se plictisea îngrozitor, într-un fel, se simțea nedreptățită. Nu i se plângea lui Eugène, cunoscându-i loialitatea și afecțiunea față de fostul său tată vitreg, dar își deschidea inima în prezența lui Bourrienne, fostul secretar al lui Bonaparte, cu care împărtășise multe secrete în primii ani de căsnicie, ceea ce-i întărea convingerea că n-o va trăda nici pe viitor.

„Mi-am luat porția de nefericire”, i s-a confesat ea lui Bourrienne, când acesta a venit să o viziteze. „M-a părăsit, m-a abandonat. Mi-a lăsat rangul de împărăteasă, doar ca să mă facă și mai mult de rușine. Ah! Cât de bine l-am intuit noi!” Joséphine știuse dintotdeauna că până la urmă Bonaparte se va descotorosi de ea. Ambiția lui era atât de mare, încât ar fi sacrificat totul pentru a și-o satisface, inclusiv căsnicia.

Dar felul cum a procedat pentru a scăpa de ea a scos la iveală josnicia de care nici ea, nici Bourrienne nu-l crezuseră capabil. „A dat dovadă de o cruzime inimaginabilă”, a adăugat Joséphine. „Nici nu-ți poți închipui câte am suferit din cauza lui... Mă mir că n-am murit, îți dai seama ce chin a fost pentru mine să aflu de la alții despre serbările care s-au ținut lanț?”

I-a povestit lui Bourrienne că în ziua când Bonaparte a venit prima oară să o vadă după ce se recăsătorise, a jignit-o și a făcut-o să sufere, iar după ce aflase că actuala lui soție rămăsese însărcinată o rănise din nou cu referirile lui la moștenitorul care urma să se nască.

„Mai bine aș trăi în exil, la mii de leghe distanță de aici”, îi spunea Joséphine lui Bourrienne. „Oricum, mai am câțiva Prieteni credincioși, și unica mea consolare e să mă pot vedea cu ei din când în când”. 8

Discuția cu Bourrienne i-a făcut, probabil, mult bine Uii Joséphine, care nu avea decât arareori ocazia să se destăinuie cuiva, în relația cu copiii săi, continua să-și manifeste devotamentul și loialitatea față de Bonaparte, atât de dragul lor, cât și pentru propria-i siguranță; corespondența îi era mereu deschisă, iar în toate casele, atât la ea, cât mai ales la copiii ei, existau iscoade. Unei persoane din afară, însă, ca de pildă fostului secretar care fusese alungat de la curte cu ani în urmă, îi putea spune adevărul.

Când i-a declarat lui Bourrienne că ar fi preferat exilul într-un loc îndepărtat, în locul situației ei actuale, Joséphine nu era sinceră, în realitate, se putea considera norocoasa fiindcă locuia la Navarra, mai ales că între timp reședința devenise destul de confortabilă. Se afla suficient de departe de Paris, încât să n-o deranjeze pe Maria-Luiza – cel puțin pentru moment –, dar nu la o distanță atât de mare încât să se simtă complet izolată de lumea pariziană. Bonaparte nu-i mai sugerase lui Joséphine să se mute la Roma sau Bruxelles.

Pe parcursul vieții, Joséphine trecuse prin tot felul de întâmplări, astfel că, pe măsura înaintării în vârstă învățase să se adapteze și să aștepte. S-a resemnat să ducă o „existență de castelană”, după cum îi spusese Eugène, supraveghindu-și personalul din casă, ocupându-și lungile ceasuri de tihnă cum se pricepea mai bine, privind cum plouă în grădini și așteptând scrisori de la copiii ei.

Exact înainte de Crăciun, Eugène i-a scris pentru a o anunța că Augusta adusese pe lume un băiețel, Auguste-eugene, născut pe 9 decembrie, la un an de la divorțul lui Joséphine.

„Vestea aceasta a umplut casa de bucurie”, i-a răspuns Joséphine. Cu prilejul sărbătorilor, Joséphine a organizat o loterie pentru personalul ei, premiul – un inel cu rubine fiind decernat preotului ei, arhiepiscopul Barral. Au mai fost și alte distracții – petreceri la Evreux, vizite la croitori, bijutieri, modiste și negustori de obiecte de artă, repetiții pentru un spectacol de operă, la care participau în calitate de **r** coriști câțiva servitori de-ai lui Joséphine. Numai din când în când, în scrisorile trimise din capitală se mai strecura câte o veste amară, care umbrea pe moment plăcerea

sărbătorilor.

Parisul se pregătea pentru nașterea pruncului împărătesc, pusese ales personalul care urma să-l supravegheze, i se pregătise dormitorul elegant, cu un părut comandat special cu decorațiuni antice sub formă de frunze aurii și un baldachin regesc. Bonaparte poruncise unui arhitect să proiecteze un palat regal pentru „Regele Romei”, cum avea să fie numit flouăscutul, un edificiu cu mult mai măreț decât clădise vreodată un conducător francez.

Când a aflat toate aceste noutăți, Joséphine s-a înfiorat de groază, încerca să nu se gândească, izolându-se în solitudinea ei și dedicându-se botanicii și artelor. Numai că adesea își dădea în cărți, încruntată și concentrată, încercând să deslușească viitorul în ilustrațiile cărților de tarot.

„Nu-mi doresc altceva decât o liniște desăvârșită’s!

La Navarra, soseau vești alarmante din Paris. În timp ce elita societății ducea o viață extravagantă, presărată cu distracții, economia se prăbușea vertiginos. Ziarele cuprindeau nenumărate anunțuri despre falimente bancare, despre fabrici care se închideau și despre lipsuri alimentare. Mii de oameni rămăseseră fără locuri de muncă. Criza financiară se extindea cu rapiditate, astfel încât în februarie 1811 a ajuns să fie resimțită și de negustorii și bancherii din Evreux; muncitorii, care nu-și mai găseau de lucru își instalau tarabe pe stradă, încercând să-și vândă bunurile. S-au deschis cantineale săracilor și s-au construit cămine pentru cei fără adăpost. Însă numărul oamenilor înfometați creștea mai repede decât mijloacele necesare pentru a le asigura subzistența; drumurile de țară erau înțesate de căruțe, în care familii întregi își încărcaseră lucrurile și plecaseră să cerșească, din casă în casă.

În primele zile ale lui martie, din cauza lipsurilor și a greutăților, oamenii au început să se dedea jafurilor. Bande înarmate furau făină din magazine și deturnau barjele care transportau saci de grâne și butoaie cu vin. Lumea nu se mai aventura să călătorească înspăimântată la gândul că se reîntronase haosul din anii '90. În ciuda eforturilor lui Bonaparte de a înăbuși răzmerițele și de a-i aresta pe

instigatori, la care se adăugau tonele de mâncare trimise io oraș pentru potolirea spiritelor, protestele și infracțiunile-**l** continuat, ceea ce confirma temerea că în temelia solida a Imperiului Francez apăruseră fisuri grave.

f

Valul subit de falimente și nemulțumirile care au decurs **& q** aici s-au produs într-un moment când, aparent, Franța atinsese culmea puterii. Imperiul înghițise cea mai mare parte a continentului european și, cu toate că în Spania războiul Continua, la fel ca și în porturi și pe mare, unde se dădeau lupte cu englezii, în majoritatea zonelor domnea pacea, pinastia Bonaparte era pe punctul de a se consolida prin nașterea unui moștenitor. Trezoreria imperială fusese umplută, iar averea personală a împăratului ajunsese fabuloasă. Cum se explica, așadar, apariția atâtor dificultăți?

În primul rând, însăși vastitatea imperiului reprezenta un izvor de nemulțumiri. Din punct de vedere politic, lacoma Franță era inflexibilă, iar tentativa lui Bonaparte de a obliga statele subordonate să aplice embargoul economic împotriva Angliei a generat un resentiment tot mai accentuat. Pentru a menține în formă celebra „Grande Armée”, împăratul a trebuit să ceară noi recruți din Italia, Polonia, statele germane și alte zone, măsură urmată de introducerea unor impozite ridicate pentru întreținerea trupelor. Criticii împăratului oameni curajoși, care cutezau să înfrunte regimul atotputernic, renumit pentru rețeaua de spioni și măsurile sale represive – se întrebau dacă Franța mai avea nevoie de alte războaie, de alte cuceriri; de asemenea, existau și temeri legate de deteriorarea relațiilor dintre Bonaparte și Rusia, ca și de aspirațiile lui nerealiste de a anexa acest imperiu.

Cu fiecare nouă mobilizare de recruți în eventualitatea reluării războiului, cu fiecare creștere a impozitelor, semnele nemulțumirii deveneau tot mai alarmante și, deși împăratul Napoleon continua să fie venerat, era în același timp și detestat, iar în unele cercuri, chiar, se uneltea împotriva lui.

Nu puțini dintre foștii lui adepți, inclusiv membri ai guvernului,

păreau nerăbdători să-l detroneze.

Deși locuia la Navarra, Joséphine resimțea întrucâtva efectele crizei economice, căreia îi căzuse victimă populația locală. La ușa ei veneau cerșetori, așa cum se duceau și pe la Ușile vecinilor, iar ea se dovedea de fiecare dată mărinimoasă.

Într-o zi, a apărut la castel un bărbat zdrențăros, care șoferit să cânte. Deși interpretarea lui era mai mult decât mediocră, Joséphine a insistat ca acesta să încheie bucata's și-a certat slujitorii ce-l batjocoreau pe bietul om, care potrivit spuselor ei, „își dă silința să-mi fie pe plac, cu toate că e mort de foame”. „Buna Joséphine”, cum i se spunea uneori, se comporta minunat când se confrunta cu nevoile stringente ale oamenilor.

Spre sfârșitul lui ianuarie 1811, Joséphine îi scria nu Eugène, prezentându-i tabloul vieții sale de zi cu zi. Un strat gros de zăpadă acoperea pământul, iar tufișurile golașe și copacii desfrunziți din grădinile de la Navarra se încovoiau sub povara fulgilor de nea, însă în ziua în care scria ea un soare palid răsărise printre nori. Ieșise afară la plimbare, profitând de acest răgaz dintre ninsori și viscole, apoi se așezase la masa de scris. Hortense venise în vizită pentru câteva zile – „e atât de slabă și de schimbată”, spunea Joséphine – înainte de a se întoarce la Tuileries, pentru a-și îndeplini îndatoririle de membră a suitei Mariei-Luiza.

La Navarra, zilele semănau între ele, îi scria Joséphine lui Eugène, iar ea se obișnuise cu această monotonie. „Ce dulce e tihna! Numai ambiția o poate tulbura și, slavă Domnului, nu sufăr de această boală”. Avea tot ce îi trebuia, singurul lucru care o nemulțumea fiind calitatea inferioară a țesăturilor din prăvăliile din Evreux. N-ar putea Eugène să-i trimită niște metraj de crepdeșin, din Bologna? „Ce mult aș vrea să te văd”, încheia ea. „Puține alte lucruri îmi mai lipsesc”. 1

Scria cu oarecare dificultate, fiindcă o supărau ochii; doctorul care o tratase pusese suferința ei pe seama lacrimilor vărsate din abundență. „Dar în ultima vreme n-am mai ptios decât arareori”, îi spunea ea lui Hortense. „Sper ca viața liniștită pe care o duc aici, departe de intrigi și bârfe, să mă întremeze și să-mi îmbunătățească

vederea”.

Joséphine a dat un bal în martie, alegând în așa fel data încât să coincidă cu momentul în care urma să nască împărăteasa Maria-Luiza. Întrucât castelul nu avea sală de bal, a angajat niște dulgheri ca să construiască un ring de dans, peste pardoseala salonului, în seara respectivă, și-a primit musafirii șezând într-un jilț impozant; purta pe cap una dintre diademele ei cu diamante, ceea ce marca o revenire, după multe luni, la opulența pe care o afișase înainte de divorț. Strălucirea candelabrelor din salonul uriaș îi rănea privirea, așa că trebuia să mijească ochii în timp ce saluta parada de vizitatori care treceau prin fața ei, îmbrăcați cu hainele lor cele mai bune, de provinciali, însă toată lumea recunoștea că Joséphine era fermecătoare și deosebit de amabilă².

Cu excepția unor incidente minore, balul a fost o reușită, însă prilejul organizării lui o întrista pe Joséphine. Fără îndoială că ar fi preferat să nu audă bubuiturile tunurilor din Evreux, în seara următoare, vestind că împărăteasa adusese pe lume un copil. Desigur, a trebuit să-și exprime bucuria când a sosit la castel mesagerul lui Bonaparte, pentru a-i transmite că fiul său nou-născut era voinic și sănătos. Ca răspuns la mesaj a fost nevoită să trimită o scrisoare de felicitare la curte și s-a prefăcut, față de toată lumea, că era deosebit de încântată de deznodământul fericit al perioadei de sarcină a împărătesei.

Probabil că, după efortul de a-și disimula resentimentele, Joséphine a răsuflat ușurată mai ales că izbucnirea inițială de entuziasm s-a stins în câteva săptămâni, iar ziarele au inclus din nou în paginile lor relatări despre dezastrul economic, tulburările sociale și creșterea ratei sinuciderilor în rândul muncitorilor rămași șomeri.

Și în casa lui Joséphine domnea o stare de agitație. Ca stăpână, era indulgentă, iar servitorii profitau de bunătatea și de atitudinea ei neutră față de certurile lor meschine pe tema supremației. Majoritatea își dădeau aere și insistau să li se acorde diverse privilegii; unul dintre ofițeri, foarte îngâmfat, refuza să iasă din castel fără trăsură și escortă de călăreți, iar alții pretindeau să mănânce la mese speciale, separat de

restul personalului. Cei din suita lui Joséphine vegheau îndeaproape la respectarea ierarhiei, astfel că șambelanii refuzau să mănânce cu servitorii și valeții, iar slujnicele care făceau curățenie considerau că nu e de demnitatea lor să se așeze la masă cu bărbații care aprindeau focul din șeminee. Când șefa personalului, Madame d'Arberg, încerca să intervină, conflictul lua amploare.

Pe măsură ce treceau lunile, situația se înrăutățea. Servitorii ajunseseră s-o jefuiască pe Joséphine de bunurile sale. Furau mâncare, pe care o vindeau la prețuri de speculă, șterpeleau lumânări, țesături și obiecte de artă, vindeau caii valoroși din grajduri și-puneau în locul lor niște mârțoage amărâte, înlocuiau chiar și trăsurile lui Joséphine cu niște imitații, iar apoi vindeau originalele – totul, fără a-i trezi nicio bănuială.

Din nou, Joséphine avea probleme cu sănătatea. Îi reveniseră durerile de cap, însoțite de un zumzet înnebunitor în urechi, care îi dădea senzația, uneori, că surzise complet.

Aproape pe tot parcursul verii anului 1811, când grădinile se umpluseră iarăși de vegetație verde, iar sutele de plante noi aduse de la Malmaison înfloriseră frumos, Joséphine a zăcut în camera sa întunecoasă. Doctorii îi puneau lipitori pe brațe și picioare, îi aplicau ventuze pe spate, cum procedaseră de atâtea ori în trecut, ca să-i domolească presiunea de la tâmpile și sinusuri. Leacurile acestea nu aveau aproape niciun efect, așa că odată cu venirea toamnei s-a decis să se întoarcă la Malmaison – cu permisiunea lui Bonaparte – sperând ca schimbarea decorului va fi benefică.

În toamna lui 1811, se produsese o schimbare în relațiile lui Joséphine cu Bonaparte. Acesta îi făgăduise tinerei sale soții că nu se va mai duce niciodată la Malmaison, așa ca, acum, obișnuia să comunice cu Joséphine prin scrisori sau mesageri. I-a trimis vorbă că trebuia să-și achite datoriile imense, înainte de a mai primi alte fonduri din trezorerie. 11 nemulțumeau dezordinea și hoția din rândul servitorimn ei, la fel ca și cheltuielile ei nechibzuite. Iscoadele lui u informaseră că fosta lui soție avea un venit anual de peste trei milioane de franci; Joséphine cumpăra în neștire, dădea de pomană celor care

aveau nevoie de bani, trimitea bani și daruri nepoților și verilor ei Tascher.

„Rezolvă-ți problemele financiare și încetează să mai dai bani oricui îți cere”, îi scria el. „Dacă vrei să-mi faci pe plac, poartă-te astfel încât să-ți crească veniturile”. 3 Joséphine se străduia din răspuțeri să se conformeze, dar se simțea îngrădită și se gândea îngrijorată că muștrările din scrisoarea lui Bonaparte reprezentau, poate, un preambul al viitoarelor greutăți.

Totuși, i-a dat voie să rămână la Malmaison, unde Joséphine era mult mai fericită decât în Navarra. La insistențele lui Bonaparte, la Malmaison se respecta o etichetă destul de rigidă: femeile din suita lui Joséphine purtau toalete greoaie ca la curte, cu trene lungi, ori de câte ori se anunțau oaspeți. Adesea, musafirii erau anosti, membri vorbăreți ai Legislativului sau consilieri înfumurați trimiși de Bonaparte s-o supravegheze pe fosta lui nevastă. Se purta o conversație complet lipsită de spontaneitate sau de interes. Erau lăudate bucatele preparate de excelentul bucătar italian al lui Joséphine, Ruccesi, la fel ca și untul și laptele gras provenit de la cireada de vaci elvețiene de pe domeniu, sau brânza de Cheshire și brișele făcute de soția paznicului, englezoaică de origine. După ce se isprăvea, însă, cu aceste aprecieri de complezență, nu prea mai rămânea mare lucru de spus. Toți cei de față știau că discuția îi va fi reprodusă împăratului, de către căpitanul gărzii, iscoada lui Napoleon, sau de către Mademoiselle Gazzani, care îi dădea raportul lui Talleyrand; prin urmare, nu se abordau decât subiecte absolut inofensive.

În zilele în care sănătatea îi permitea, Joséphine se plimba neobosită prin galeria de tablouri sau făcea turul serelor ei spațioase. Domeniul oferea o sumedenie de distracții. Când era vreme frumoasă, putea ieși cu barca pe canal, plutind printre lebedele negre și celelalte păsări de apă. Joséphine avea bărcuța ei ornamentată, prevăzută cu perne brodate cu fir de aur, la care se adăuga și o copertină impermeabilă, pentru eventualitatea în care s-ar fi produs brusc vreo avversă.

Grădina zoologică se mărea și ea, cu fiecare an, așa că în 1811 avea, pe lângă alte specii, struți, veverițe, gnu, antilope, gazele și o femelă de urangutan, care purta combinezon și era dresată să facă reverențe. Toamna, puteai vedea la Malmaison cum se face vinul din struguri albi, iar primăvara, cum se pregăteau și se semănau câmpurile. În toate anotimpurile, oaspeții aveau posibilitatea să viziteze grajdurile și hambarele, sau să călărească prin păduri și pe pajiști.

După cum scria Claire de Remusat, Malmaison era „un loc încântător”, mai ales grădinile amenajate de arhitecții peisagiști angajați de Joséphine. Peste tot se zăreau construcții pitorești – o imitație de templu grec, obeliscuri înalte din marmură roșie, gravate cu hieroglife aduse din Egipt, un fel de „grotto” cu un mormânt, ba chiar o întreagă fațadă de capelă medievală, cu uși de lemn sculptate, adusă din Renania și reasamblată în vârful unei coline joase.

Ca și grădinile din Navarra, cele de la Malmaison aveau cascade, pâraie, iazuri și lacuri, cu sălcii plângătoare, pâcuri de rododendroni roz, albi și roșii, precum și mici insulițe acoperite în întregime cu flori. Apa țâșnea din fântâni, statuile se înălțau prin frunziș, iar arborii falnici își proiectau umbra peste pajiștile verzi și moi.

Joséphine a redecorat câteva încăperi din casă, inclusiv dormitorul, pe care l-a reamenajat după modelul roman, cu pereții înveliți în pânză purpurie atârnată de niște coloane firave; tavanul reprezenta și el o pată de culoare purpurie, cu un filigran auriu îndrăzneț, iar deasupra patului se afla un baldachin din muselină tivită cu aur. Tăblia de la capul patului era ornată cu lebede sculptate din lemn. Într-un cuvânt, își amenajase o încăpere veselă, ca budoarul regalității înseși.

Cu excepția patului, atât baldachinul înalt, cât și dulăpioarele din abanos aurite și jilțurile roșii tapițate sugerau mai degrabă sala tronului.

Dormitorul și biroul lui Bonaparte nu au fost renovate, ci menținute neschimbate de la blana de tigru de lângă pat, până la pânza de cort militar care acoperea pereții. Nu existau prea multe obiecte ce

amintea de prezența împăratului la fs/lalmaison, deoarece aceasta fusese întotdeauna casa lui Joséphine. Cei care vizitau grădina zoologică și treceau pe lângă coliviile cu păsări auzeau la orice oră din zi tipătul pițigăiat al unui papagal: „Bemaparte! Bonaparte!”

Viața retrasă pe care o ducea acum Joséphine, suferințele ei – în ultima vreme se plângea că avea „ceva la cap”, pe lângă alte simptome – și iarna mohorâtă îi accentuau starea de deprimare. Solitudinea absolută nu-i plăcea atât de mult cum sperase ea. „Totul mi-e străin”, îi spunea ea lui Eugène, plângându-se că împăratul o uitase – deși, în realitate, aflase din ziare că Bonaparte era preocupat de organizarea armatei și de realizarea celui mai măreț obiectiv militar din cariera lui: cucerirea Rusiei.

Amorțeala care domnise ani de zile pe fronturile de luptă a luat sfârșit în iarna și primăvara anului 1812. Relațiile dintre Imperiul Francez aflat în expansiune și Rusia, singura mare putere de pe continent care mai rămăsese, se înrăutățiseră simțitor în ultimii ani.

Bonaparte se simțea trădat de către țarul Alexandru, întrucât acesta, deși se angajase să lupte împotriva Angliei, nu făcuse niciun efort militar, ba mai mult, sabota strategia francezilor menită să blocheze exporturile britanice, permițând pătrunderea mărfurilor englezești în porturile rusești. Alexandru, la rândul său, percepea ca pe o amenințare cucerirea teritoriilor Poloniei de către Bonaparte – rușii pretindeau că aceste pământuri aparțineau sferei lor de influență – și, totodată, era deranjat de agresivitatea francezilor în relație cu țările din Balcani, unde Rusia intenționa să se extindă. Căsătoria lui Bonaparte cu o membră a dinastiei austriece reprezenta un alt motiv de supărare, în răstimpul de cinci ani, care trecuseră de când cei doi împărați se întâlniseră la Tilsit, devenise tot mai limpede că în curând cei doi suverani și armatele lor își vor măsura forțele.

Spre sfârșitul lunii aprilie 1812, ambasadorul Rusiei s-a prezentat la Tuileries pentru a face cunoscută declarația de război a țarului Alexandru. Forțele rusești, modernizate și antrenate după modelul francez, nu fuseseră nicicând mai puternice, iar regele Marii Britanii și prințul Suediei (Bernadotte, fostul mareșal al lui Bonaparte)

Îl susțineau acum pe țar. Napoleon adunase și echipase o armată enormă incluzând trupe austriece și prusace, cu care intenționa să zdrobească definitiv opoziția Rusiei, pentru a deveni conducătorul întregului continent; în faza următoare, împăratul avea de gând să continue campania spre est, pentru a cuceri India.

Bonaparte părea mai hotărât ca oricând să-și finalizeze proiectele. Avea aproape patruzeci și trei de ani, era chel și voinic, suferea adesea de crampe la stomac și ajunsese în acea fază în care nu mai dispunea de forța necesară pentru a conduce o campanie militară de anvergură, însă mintea lui neobosită, înaripată de o bogată imaginație era mai ageră ca oricând; în plus, știa să le inoculeze soldaților un devotament nemărginit. Considera că previziunile acelor care socoteau nefastă acțiunea militară împotriva Rusiei nu erau decât rodul unor fantezii zămislite de minți inferioare. Succesul campaniei n-avea nicio legătură cu mariajul său cu o austriacă, își spunea Bonaparte, și, în plus, nici nu simțea nevoia ca Joséphine să fie lângă el pentru a ieși biruitor.

Cu toate acestea, s-a dus la Malmaison, nerespectându-și promisiunea față de Maria-Luiza, și a stat mult cu Joséphine, înainte de a pleca spre răsărit.

S-au plimbat prin grădini și s-au oprit să se odihnească sub pomii înfloriți. Nu s-a păstrat nicio mărturie despre conversația lor, însă se poate bănuși că Joséphine își făcea griji pentru soarta sa și a celor care depindeau de ea, în eventualitatea în care Bonaparte nu se întorcea viu din Rusia.

Îi era teamă și pentru Eugène, căruia i se încredințase comanda uneia dintre cele trei divizii ale armatei.

S-ar putea ca Bonaparte să fi încercat s-o liniștească, spunându-i că, de fapt, campania va fi scurtă – doar cinci săptămâni – și că celebra sa „Grande Armée”, cu un număr de peste șase sute de mii de soldați bine pregătiți, mulți dintre ei veterani de război cu o bogată experiență, va birui cu certitudine forțele rusești, care nu reprezentau nici jumătate din armata franceză.

Soția lui Eugène, Augusta, era însărcinată cu al patrulea copil și

urma să nască în iulie, în absența lui Eugène, Joséphine s-a dus în Italia, pentru a-i propune Augustei să supravegheze treburile casei – deși, dată fiind experiența ei din Navarra, nu se prea putea pune bază pe abilitatea sa în domeniul gospodăriei.

Joséphine a plecat de la Malmaison la mijlocul lui iulie și, după o călătorie dezagreabilă, din cauza durerilor de cap, a sosit la Milano pe 27 iulie și s-a întâlnit, pentru prima oară, cu cei trei nepoți ai săi.

S-au manifestat dovezi de afecțiune din ambele părți.

Copiii, care primiseră tot timpul cadouri de la bunica lor – indiferent unde s-ar fi aflat, aceasta le trimitea aproape în fiecare lună tot felul de păpuși, soldăței de plumb sau animale de pluș – au întâmpinat-o cu căldură și drăgălășenie, iar ea le-a răspuns cu aceeași dragoste.

„Ai niște copii adorabili”, îi scria Joséphine lui Eugène, sperând ca mesagerul care îi ducea misiva să-l găsească în Polonia sau Rusia. „Nu există pe lume micuți mai frumoși și mai drăgălași decât ei”. Deși îi cunoștea doar de câteva zile, îi iubea deja „la nebunie”. „Augusta e minunată”, adăuga ea. „Sarcina evoluează fără probleme, iar ea se simte atât de bine, încât e aproape sigur că va avea o naștere ușoară. Te implor să nu fii îngrijorat. Am să fiu tot timpul în preajma ei”. 4

Auzindu-i mereu pe soția și pe copiii lui vorbind despre Eugène, Joséphine se gândea adesea la fiul său. În ochii ei, el era un etalon. Comandant destoinic, dacă nu chiar excepțional, iubit de oamenii lui, conducător apreciat al principatului Italiei, bun soț și tată, Eugène reprezenta, la cei treizeci și unu de ani ai săi, idealul majorității bărbaților.

Firea lui veselă și optimistă îl făcea deosebit de agreabil, iar tăria de caracter, simțul datoriei, lealitatea și responsabilitatea lui stârneau admirația tuturor.

Dar paradoxal, toate aceste calități îl făceau vulnerabil pe Eugène. Joséphine știa că Eugène ar fi fost în stare să se jertfească, decât să își trădeze sau să își abandoneze oamenii.

Cu mulți ani în urmă, în campania din Egipt, Bonaparte îi ceruse să-și asume mari riscuri, în timpul asediului de la Jaffa; Eugène nu

pregetase nicio clipă, așa că se întorsese acasă cu câteva răni la cap. În plus, avusese norocul de a supraviețui caniculei, bolilor și greutăților din Egipt, în timp ce mulți alții ofițeri și soldați deopotrivă, își pierduseră viața. Ca și Bonaparte, Eugène participase la numeroase campanii militare și scăpase întotdeauna teafăr și fără nicio infirmitate.

Mă gândesc tot timpul la primejdiile la care te expur, îi scria Joséphine lui Eugène, în timp ce ședea în odaia lui.

Fără îndoială că își dădea mereu în cărți, dornică să afle ce se va întâmpla cu el și încercând să-și reprime spaima cumplită care o cuprindea ori de câte ori își imagina tot ce putea fi mai rău Franța era plină de văduve și orfani, căci numărul bărbaților din generația lui Eugène se rărise considerabil.

Multe femei de vârsta lui Joséphine își pierduseră tui în război. Până acum, ea avusese noroc. Când își strângea la piept nepoteii – pe frumușica Joséphine, tiza ei („o scumpete, cum îi spunea ea lui Hortense), pe Eugenie, cealaltă fiica adorabilă a lor („isteată, inteligentă”, dar și drăguță) și micuțul Auguste Napoleon (un „Hercule în miniatură”) – Joséphine se gândea, probabil, la tatăl lor și simțea că o podidesc lacrimile.

Durerile facerii au început pe la miezul *noptii*, P 31 iulie, iar Joséphine a stat lângă patul Augustei, imindș de mână și îmbărbătând-o, când aceasta îl striga pe Eugène.

Curând, durerile s-au întetit. Augusta se chinuia îngrop sub privirile atente ale mâniosului, iar țipetele ei devenea tot mai puternice. Nașterea a fost extrem de grea, dar nu s-*

Ivit niciun fel de complicații; exact înainte de revărsatul zorilor, a venit pe lume o fetiță, care a început să plângă zgomotos.

Spre marea ușurare a lui Joséphine, mama și fiica au trecut cu bine prin această grea încercare. Fetița era voinică și sănătoasă, iar Joséphine știa că, în mai puțin de o oră, toată lumea îi va remarca frumusețea. I s-a dat numele de Amelie.

Epuizată după lunga noapte de veghe, dar „în culmea fericirii”, cum îi scria ea lui Eugène, mai târziu în acea zi, Joséphine s-a dus la

culcare – bunică pentru a șaptea oară și a adormit profund.

3 Z

Imnul final

1 Soarele de august își revărsa razele fierbinți peste Villa Bonaparte, cu mușcatele și lămâii ei de pe terase, cu pajiștile îngălbenite de arșiță și câmpurile cu grâne aurii. Țăranii culegeau ciorchinii de struguri negri, din care urma să se facă vin, iar podgorenii prognoza un an excelent.

Era greu să-ți imaginezi, în canicula moleșitoare a Italiei, că la sute de kilometri spre nord-est mășăluia celebra „Grande Armée”, angajată în ceea ce Bonaparte promisese că avea să fie o campanie scurtă, dar glorioasă. Zilnic, Joséphine și Augusta, care traversa perioada de lăuzie, așteptau cu nerăbdare vești din Rusia, iar când nu primeau nimic se resemnau să aștepte până a doua zi, moțâind în după-amiezile caniculare și stând afară în lungile seri calde, când priveau licuricii prin iarbă.

Joséphine continua să se plângă de dureri de cap și de ochi, la care se adăuga bâzâitul permanent din urechi, așa că după o lună a plecat la Aix, cu speranța că băile, înotul, viața mondenă și excursiile o vor ajuta să-și amelioreze starea sănătății.

În așteptarea veștilor din Rusia, toată luna septembrie a anului 1812, Joséphine s-a întâlnit cu nenumăratele doamne din înalta societate care se aflau în stațiunea balneară, inclusiv cu fosta sa cumnată Julie Bonaparte și cu sora acesteia, Desiree Beraadotte, cu care împăratul intenționase la un moment dat să se însoare. Cele trei femei formau un trio ciudat: fosta stăpână de la Tuileries, regina Spaniei – întrucât soțul lui Julie, Joseph Bonaparte, primise de la fratele său acest regat – și prințesa moștenitoare a Suediei, al cărei soț, Jean Bernadotte, cândva ionul dintre mareșalii împăratului, era acum moștenitorul tronului suedez și aliatul Rusiei împotriva „Grande Armée”. Generoase și bine crescute, cele trei doamne se înțelegeau de minune între ele.

Paulette Bonaparte, devenită între timp prințesa Borghese, care se afla și ea la Aix, continua să fie înfumurată și distantă. Nu o băga în

seamă pe Joséphine, anturajul limitându-se la câțiva lingușitori. Singura ei preocupare era să se scalde în lapte și să urmeze sfaturile celor trei medici, care roiau în jurul ei. Paulette și frații ei o dușmăneau deopotrivă pe împărăteasa Maria-Luiza, care îi considera niște corsicani de rând, motiv pentru care nu lua în seamă atacurile lor josnice; în plus, fiindcă într-o oarecare măsură copilașul nou-născut le luase locul în inima lui Bonaparte, rudele se simțeau jignite.

Când Joséphine a plecat de la Aix, în octombrie, spre moșia ei de la Pregny, situată pe malul lacului, a primit vești bune: Bonaparte îi bătuse pe ruși la Borodino. Campania se prelungea mai mult decât anticipase el, dar întârzierea se dovedea benefică. A mai liniștit-o și scrisoarea primită de la Eugène, în care acesta îi spunea că era sănătos și că în lupta victorioasă el comandase aripa stângă a armatei. („Ne-am făcut cu toții datoria”, scria Eugène, „și sperăm ca împăratul să fie mulțumit.”)

Răsuflând ușurată, Joséphine a participat la o recepție organizată la Geneva, cu prilejul victoriei obținute de francezi, apoi a dat și ea câteva petreceri în casa mobilată în pripă, dar plină de flori. Oaspeții erau fermecați de naturalețea ei; sub privirile ei amuzate, musafirii se jucau de-a babaoarba pe iarbă. Deși se apropia de cincizeci de ani, Joséphine își păstrase farmecul de odinioară. La unul dintre baluri, s-a îmbrăcat cu o rochie foarte decoltată din crepdeșin roz, brodată cu argint și și-a pus la gât un colier de perle mari. Și-a aranjat părul vopsit într-o pieptănătură complicată, petrecându-și printre șuvițe niște fâșii argintii – o modă tinerească, pe care nu s-a sfiit s-o adopte¹.

Așteptându-se să primească din clipă în clipă vestea ca celebra „Grande Armée” își începuse întoarcerea triumfală în Franța, Joséphine a plecat de la Pregny la Malmaison pe 19 octombrie, dar pe drum a aflat că la Paris avusese loc o lovitură de stat. Un general francez, Claude-François de Malet, profitase de absența împăratului ca să pună mâna pe putere, câștigând rapid sprijinul multor oameni importanți.

Dar n-a trecut decât o săptămână de la răsturnarea împăratului de la putere și generalul a fost înlăturat și împușcat, sub acuzația de

înaltă trădare. Incidentul a demonstrat, însă, cât de fragilă era puterea imperială și cât de ușor putea fi doborâta, lăsând loc haosului.

Veștile despre evenimentele din Paris au tulburat-o pe Joséphine și i-au redeșteptat temerile în privința campaniei și a sorții lui Eugène și a lui Bonaparte, deopotrivă. Dacă ar fi știut adevărul despre cele întâmplate în Rusia, spaima ei ar fi fost și mai mare.

Puternica „Grande Armée” înainta în inima Rusiei mult mai adânc decât fusese prevăzut, pentru a se confrunta cu inamicul aflat în retragere, și suferise mari pierderi. Când a avut loc bătălia de la Borodino, pe 7 septembrie, francezii mai dispuneau de aproape o sută cincizeci de mii de oameni, ceilalți fiind răpuși de boli sau dezertând pur și simplu. Bătălia s-a soldat mai degrabă cu o retragere, decât cu o victorie, iar rușii, animați de un devotament împins până la sacrificiu față de scumpa lor patrie, s-au dovedit neînfricați și abili.

Hotărâți să nu cedeze în fața francezilor, comandanții ruși au luat decizia înfricoșătoare de a-și sacrifica, totuși, capitala, preferând să nu mai lupte sau – alternativă de neconceput – să se predea, dar să nu negocieze un tratat de pace cu francezii. Tactica lor a fost cât se poate de simplă: le permiteau francezilor să ocupe Moscova, dar nu înainte de a arde orașul din temelii, astfel încât francezii să nu mai găsească niciun fel de provizii, să nu aibă ce jefui și nici unde să se adăpostească de frig. Cu timpul, socoteau ei, efectele combinate ale foamei și ale gerului năprasnic vor avea drept consecință retragerea francezilor spre vest.

Comandantul armatei rusești, generalul Kutuzov, a ordonat evacuarea Moscovei și, în ziua în care francezii au intrat în oraș, a dat ordin să fie aprinse sute de focuri. Soldații au așteptat până la lăsarea serii, după care, cu torțe aprinse, au pornit pe străzile înguste și întortocheate, incendiind casele de lemn, prăvăliile și grajdurile. Una câte una, construcțiile alăturate luau și ele foc, arzând ca niște surcele, până ce întreg orașul a fost cuprins de flăcări. Un fum negru s-a înălțat spre cerul nopții, care devenise portocaliu de la strălucirea miilor de focuri contopite într-o imensă pălălaie. Încercarea francezilor de a le stinge s-a dovedit zadarnică, fiindcă incendiatorii își făcuseră bine

treaba. Focul uriaș a ars practic aproape o săptămână, din tot orașul nemairămânând decât niște ruine și un miros groaznic de fum și lemn ars. Numai bisericile din piatră, arse pe dinăuntru și cu zidurile înnegrite, păreau să sfideze dezastrul general.

Lui Bonaparte i-a trebuit multă vreme până să înțeleagă adevărul situației în care se afla – fusese înfrânt, nu în luptă cu armata rusă, ci prin retragerea acesteia. Săptămâni întregi a rămas în mijlocul orașului pustiit, așteptând ca țarul Alexandru să trimită un mesaj de capitulare și devenind din ce în ce mai contrariat când a văzut că nu primea nicio veste.

Nu lua în seamă vocile tot mai insistente – printre care și a lui Eugène – care îi atrăgeau atenția că rezervele de hrană erau pe sfârșite și că armata trebuia să ajungă cât mai repede la depozitele de la Smolensk, aflate la o distanță de peste trei sute de kilometri spre vest, și asta înainte să cadă prima ninsoare.

În cele din urmă, pe 18 octombrie, împăratul a dat ordin soldaților săi să înceapă retragerea din Moscova. Nu mai rămăseseră nicio sută de mii de oameni – francezi, polonezi, germani și italieni. Splendidele lor uniforme – din materiale subțiri, ca pentru vară, erau acum murdare și jerpelite, iar caii se jigăriseră și abia se mai mișcau, în spatele armatei, veneau pe jos zeci de mii de oameni ce alcătuiau personalul auxiliar – valeți și spălătorese, bucătari, fierari, tehnicieni, neveste, amante și copiii ai soldaților.

Înșirați pe o distanță de câțiva kilometri, soldații erau lipsiți complet de apărare în fața cavaleriștilor ruși și a cazacilor, care ieșeau în galop din pădure și îi atacau din toate părțile. Cavaleria lui Murat nu prea reușea să facă față rușilor, iar Bonaparte a fost la un pas de a cădea prizonier într-unul dintre raiduri, la sfârșitul lui octombrie.

Ziua se micșora tot mai mult, vremea se răcea, iar noaptea era groaznic de frig. Ninsorile au început încă din primele zile ale lui noiembrie; viscolul aduna zăpada în nămeți uriași, care înghețau din cauza gerului. Lihnită de foame, faimoasa „Grande Armée” era învăluită într-o mantie de gheață.

Oamenii mureau pe capete. Drumul alunecos era înțesat de

cadavre de soldați și cai muribunzi. Bonaparte se amestecase printre oameni, renunțând la confortul trăsurii și mergând pe jos kilometri întregi. Numai jumătate din efectivul armatei care plecase din Moscova a mai ajuns la Smolensk. Înnebuniți de foame, cei rămași în viață au devastat depozitele cu mâncare, risipind o mare parte din prețioasele provizii.

Rușii și vremea rea nu le lăsau francezilor nicio clipă de răgaz. Aflată în imposibilitatea de a campa pe timp de iarnă din cauza trupelor rusești care o hărțuiau neconținut efectivul lor se întărise datorită unor forțe proaspete sosite din Finlanda și Moldova – „La Grande Armée”, cu rândurile rărite, nu avea altă soluție decât să-și continue retragerea prin nămeții de zăpadă și viscolul tot mai aspru, în speranța de a ajunge cu bine în Polonia.

Acum nu mai era vorba de o armată, ci de niște ostași rătăciți, degerați de frig, livizi și scheletici, pe care nu-i mai putea stăpâni nimeni. După ce au mâncat și ultimele provizii au spintecat burțile pușinilor cai care le mai rămăseseră ca să le bea sângele cald și să se înfrupte din carnea lor cruda.

Cuprinși de disperare, au ajuns să-și devoreze și camarazii căzuți. Cu fiecare nouă zi, mureau alți oameni, prăbușindu-se fără zgomot în mormanele de zăpadă...

Năucii de tragedia din jurul lor, nemaisimțind decât frigul, durerea constantă, foamea și nevoia imperioasă de a merge înainte, cei mai rezistenți dintre ostași și cei care veneau în urma armatei se agățau de viață, dar mulți dintre ei aveau să fie răpuși de puternicele forțe rusești în momentul când încercau să treacă râul Berezina, în ultimele zile ale lui noiembrie, în cele din urmă, la mijlocul lui decembrie, supraviețuitorii au trecut granița, intrând în Marele Ducat al Varșoviei. Ajunseseră de recunoscut – niște epave umane înfometate, cu chiciură pe față.

De câteva săptămâni parizienii își dăduseră seama că lucrurile nu mergeau bine pe frontul din Rusia – fiindcă, altminteri, soldații s-ar fi întors acasă sau ar fi trimis vorbă că se aflau în siguranță în taberele de iarnă. Tăcerea aceasta era îngrijorătoare; în plus, se zvonea că

împăratul fusese capturat sau ucis și că guvernul nu mai avea multe zile.

Cu două săptămâni înainte de Crăciunul anului 1812, au sosit niște vești catastrofale. Un buletin oficial al armatei anunța că la „La Grande Armée” fusese distrusă. Nu era vorba de o înfrângere, ci de dispariția ei definitivă în confruntarea cu apriga iarnă rusească. Peste o sută de mii de bărbați – tați, soți, frați, veri – muriseră; trupurile lor rămăseseră neîngropate pe marginea drumului, hrană pentru lupi și păsările de pradă. Peste o sută de mii de oameni – rude ale militarilor, servitori și alte persoane care însoțeau trupele avuseseră aceeași soartă.

Înfățișarea puținilor supraviețuitori, care au început să se întoarcă în capitală la începutul noului an, era înspăimântătoare. Mulți aveau proteze de lemn, aproape toți își pierduseră degetele de la mâini și de la picioare (ba chiar și nasul) din cauza degerăturilor. Oriunde își făceau apariția – palizi, cadaverici, trași la față, cu ochii înfundați în orbite, adevărate măști ale durerii –, întunecau chipurile celor care îi ascultau cu poveștile lor despre lipsuri și suferințe inimaginabile.

Parisul era în doliu; Joséphine a început și ea să poarte haine negre, fiindcă, deși spre marea ei ușurare Eugène se întorsese teafăr și nevătămat, vărul ei, Henri Tascher, nu scăpase cu viață. Povestea acestuia era aidoma multor altora împreună cu fratele său Louis, Henri plecase din Moscova incendiată, alături de ceilalți soldați. Amândoi erau răniți și bolnavi; nevrând să-și abandoneze fratele la marginea drumului, Henri l-a cărat pe Louis kilometri întregi, zi după zi, izbutind să-l țină în viață. O dată ajunși la loc sigur, Henri a fost internat într-un spital german, unde a murit.

Îndurerăți, parizienii începeau să-și dea seama de adevăratele implicații ale acestei teribile înfrângeri. Cândva invincibil, Bonaparte devenise vulnerabil în fața dezastrelor.

Atrăgea parcă toate nenorocirile și nimeni nu mai îndrăznea să îi încredințeze viața unui mare număr de oameni, întotdeauna, sau aproape întotdeauna în trecut, soldații căzuți pe câmpul de luptă erau aureolați de glorie datorită victoriei obținute de francezi într-o bătălie

decisivă. Moartea ostașilor care își găsiseră sfârșitul în Rusia era absurdă și lipsită de orice glorie. Din cauza incapacității împăratului de a ieși biruitor în bătălie, fuseseră irosite câteva sute de mii de vieți.

Același umor sinistru manifestat de parizieni atunci când organizaseră „Balul Victimelor”, după Teroare, și-a găsit acum expresia în „Balul Picioarelor de Lemn”, unde invitații au dansat cu bucăți de lemn prinse de tălpi. Glumele despre Bonaparte, care fusese învins de „Generalul Iarnă”, făceau deliciul multor dineuri; în plus, umorul negru părea să se potrivească perfect cu veșmintele de doliu.

În pofida acestor glume macabre, parizienii erau conștienți de faptul că înfrângerea suferită de Bonaparte pune în primejdie statul francez, îmbărbătați de anihilarea celebrei „Grande Armée”, rușii porniseră năvalnic spre vest, încheind alianțe cu țările prin care treceau. Erau decizi să recucerească pământurile crotropite de Bonaparte și să le dea astfel populațiilor locale șansa de a se răzbuna pe francezi.

Înalt și blond, tânărul țar Alexandru se vedea în postura de răzibunător al Europei, ales de Dumnezeu să-l distrugă pe **p**

Bonaparte și să-i nimicească imperiul. A recucerit Marele Ducat al Varșoviei și a înaintat mai departe spre Berlin, convingându-l pe regele prusac să i se alăture în această cruciadă. Cu sprijinul substanțial al englezilor, rușii și prusacii au pătruns pe teritoriile Confederației Rinului, pregătindu-se pentru o confruntare decisivă, menită să pună capăt hegemoniei Franței imperiale.

Între timp, Bonaparte, aparent neafectat de chinurile fizice și sufletești prin care trecuse, își canaliza întreaga energie în direcția anihilării efectelor produse de campania sa dezastruoasă în Rusia. Cu o rapiditate remarcabilă, a strâns o nouă armată, înrolând optzeci de mii de oameni din Garda Națională; pregătirea noilor trupe s-a axat în principal pe săparea tranșeele și mânuirea armelor, în mod paradoxal, soldații au reacționat cu entuziasm la mesajele încurajatoare lansate de Bonaparte, fericiți să lupte sub comanda lui – un tribut adus carismei lui, care îi face pe oameni să uite sau să ignore soarta tragică a ultimei lui armate.

În aprilie 1813, împăratul formase o nouă armată de peste două sute de mii de soldați, cu ajutorul căreia intenționa să-și adjudece victoria în confruntarea ce urma să aibă loc și să îi împingă pe ruși, împreună cu aliații lor, înapoi spre răsărit.

Eugène, care adunase noi forțe militare în Italia, se afla alături de fostul său tată vitreg. La începutul lui mai, francezii l-au înfrânt pe Alexandru la Lützen, apoi la Bautzen, dar n-au reușit să fructifice acest avantaj; pierderile pe care le-au suferit erau prea grele, iar rezervele de arme, muniții și alte materiale – insuficiente. S-a negociat un armistițiu – în sine, un fel de triumf, având în vedere dezavanatajele generale ale francezilor – ambele părți retrăgându-se cu intenția de a se pregăti pentru o nouă confruntare, în toamnă.

La Malmaison, Joséphine încerca să uite de instabilitatea situației militare, ocupându-se de colecționarea de tablouri pentru galeria sa de artă și de extinderea grădinilor, cărora le-a adăugat un lac și o cascadă artificială, în vara anului 1813, grădinile ei atrăgeau mai mulți vizitatori decât saloanele din interiorul reședinței; îi făcea plăcere să vadă grupuri de parizieni plimbându-se pe alei, sub coroanele arborilor și printre plantele înflorite.

În ciuda eforturilor ei, nimic nu putea să-i destindă nervii încordați sau să-i alunge grijile. Noaptea nu putea dormi; îi plăcuse dintotdeauna să se culce târziu, jucând cărți sau stând de vorbă, însă acum, când venea miezul nopții, apoi se lumina de ziuă, se zvârcolea în așternut fără să poată închide un ochi.

Nimic nu reușea să-i potolească spaimele, încă de la începutul anului, trăise cu groaza că 1813 va aduce mult ghinion; anii cu cifra 13 s-au dovedit de fiecare dată dezastruoși. Prezicerile veteranilor, potrivit cărora dacă Bonaparte divorța de „aia bătrână” va avea parte de o catastrofă, se adevereau. Vremurile erau nesigure, amintind de zilele schimbătoare ale revoluției, când nimeni nu știa, dintr-o clipă în alta, ce întâmplare neprevăzută putea surveni, în anii '90, Joséphine găsisse întotdeauna modalitatea de a face față veșnicelor schimbări care se petreceau în jurul ei.

Se înconjurase de prieteni și aliați dispuși s-o ajute și își folosiseră

ingenuitatea pentru a-și asigura noi mijloace de trai.

Acum, însă, ajunsă la vârsta de cincizeci de ani, când trupul îmbătrânit se răzvrătea împotriva tensiunii permanente a acelor vremuri tulburi, nu prea mai reușea să facă față evenimentelor care se succedau cu rapiditate. Fiecare nouă știre sosită de la Paris sau zvonurile aduse de musafiri îi tulburau echilibrul lăuntric și îi provocau insomnii.

Formele ei durdulii au început să se topească; Joséphine slăbea tot mai tare și avea cearcăne negre sub ochi. Fruntea i s-a acoperit de riduri săpate de atâtea griji, zâmbetul ei dintotdeauna a dispărut de pe buzele care acum erau strânse, exprimând o tristețe adâncă. Medicii veneau adesea la Malmaison, la solicitarea personalului îngrijorat din cauza durerilor ei de cap din ce în ce mai acute; cu toții erau de acord că migrenele lui Joséphine se datorau stării de anxietate continuă².

Medicii se vedeau însă nevoiți să recunoască faptul ca

Joséphine avea toate motivele să fie speriată, întrucât se anunțau schimbări majore și era puțin probabil ca împărăteasa să nu aibă de suferit de pe urma lor.

Majoritatea francezilor își dădeau seama că, și în eventualitatea în care Bonaparte izbutea să țină în șah forțele aliate împotriva lui, nu va putea face acest lucru multă vreme.

Era un bărbat abil, strălucit și îndrăzneț, însă nu dispunea de resurse nelimitate, atât personale, cât și politice. Tot mai mulți dintre supuși ajunseseră să-și dorească înfrângerea lui, iar câțiva încercau chiar să uneltească în taină cu familia regală de Bourbon, aflată în exil, pentru restaurarea monarhiei. Până și în anturajul lui Joséphine existau persoane care șușoteau între ele prevestind apropiata prăbușirea a Franței imperiale și începutul unei noi ere de pace și guvernare stabilă, sub un rege din dinastia Bourbon.

Pe Joséphine o îngrijora în primul rând soarta sa, în cazul înlăturării lui Bonaparte de la putere. Desigur, divorțaseră, însă ea rămânea pe veci asociată cu persoana lui. Siguranța în care trăise se datora protecției lui; în plus, îl susținuse întotdeauna – ea fiind cea care îl ajutase, la început, să se afirme recurgând la rețeaua sa de

relații și prieteni. Orice se întâmpla cu el avea să se repercuteze și asupra ei. Când el va suferi înfrângerea finală, indiferent dacă acest lucru va surveni mai devreme sau mai târziu, nici ea nu va scăpa de consecințe.

Sedea în dormitorul ei cu draperii purpurii, imaginându-și tot ce era mai rău. Noptile de nesomn îi afectau rațiunea și îi exacerbau temerile. De un lucru era sigură: deși între ea și Bonaparte nu mai exista iubire, nimic nu putea desface legătura dintre ei. Aveau un trecut comun, iar pe viitor vor împărtăși aceeași soartă.

Când războiul a reînceput în august 1813, nu mai încăpea nicio îndoială că situația Franței se înrăutățise. Dușmanii lui Bonaparte i-au propus să încheie pace, cu condiția să renunțe la cea mai mare parte a imperiului său, să se limiteze la stăpânirea unui teritoriu mult mai mic și să nu mai reprezinte o amenințare pentru stabilitatea Europei.

Bonaparte a respins, însă, această formulă de compromis.

Austria a intrat și ea în coaliția organizată împotriva lui, accelerând astfel fărâmițarea imperiului, în octombrie, în bătălia de trei zile de la Leipzig, forțele franceze au fost înfrânte decisiv, iar Bonaparte a trebuit să se retragă peste Rin cu o armată de numai șaiszeci de mii de oameni prost echipați, mulți dintre ei bolnavi de tifos.

Parizienii au început să se pregătească pentru zile negre, înarmându-se, făcând provizii de hrană și apă și transformându-și casele în adevărate fortărețe. Unii dintre ei plănuiau să fugă în provinciile vestice, pentru a scăpa de invazia inamicului.

Soldații care păziseră până atunci palatul Malmaison au fost chemați să se înroleze în armata lui Bonaparte, fiind înlocuiți de către șaisprezece ostași răniți, care nu puteau face mare lucru, în cazul în care în grădini sau în Rueil, satul învecinat, și-ar fi făcut apariția forțele armate ale inamicului, în fiecare zi Hortense, care se afla la Tuileries, împreună cu împărăteasa Maria-Luiza, trimitea un curier la Malmaison, cu vești despre situația armatei. Joséphine o puneă pe Madame Gazzani să-i citească mesajul în prezența lui Claire de Remusat și a prințesei Giedroyc, care purtau cocarda albă a Bourbon-ilor și se bucurau în secret de victoriile reputate de coaliția

aliaților.

Tot personalul casei confecționa bandaje pentru armată.

Proviziile de hrană se înapuținau, deși existau cantități suficiente de lapte și brânză de la vacile albe elvețiene, pâine și chifle făcute din grânele de la Malmaison, precum și vin din podgoriile domeniului, în afară de faptul că pe râu treceau tot mai puține barje, mai puteau fi văzute și alte semne de rău augur – comerțul era în declin, băncile se închideau și, ca întotdeauna în vremuri de restriște, oamenii își vindeau bunurile la margine de drum sau pe tarabe improvizate.

Circulau diverse zvonuri: inamicul fusese văzut la Reims, la Soissons, la Versailles. Bonaparte pierise în luptă. Guvernul căzuse. Nimeni nu știa ce să mai creadă, dar toți înțelegeau că sfârșitul era aproape – nu doar sfârșitul Franței imperiale, ci al unei întregi epoci, al unui întreg mod de viață.

Impetuozitatea francezilor, care dusesse la răsturnarea vechii monarhii și la inițierea unui lung experiment sângeros de guvernare populară, un experiment care se soldase cu venirea la putere a generalului Bonaparte și cu dominarea francezilor asupra restului continentului, dispăruse fără urmă.

Joséphine nu pleca urechea la aceste zvonuri, însă nu-i putea împiedica pe servitori să le repete și nici n-avea cum să le domolească panica. Adesea plângea amarnic, tăind fâșii de pânză și pregătind bandaje. Lacrimi vărsate pentru cei morți, pentru muribunzi, pentru viitorul incert și pentru soarta copiilor săi, pentru toate plăsmuirile minții ei dominate de spaimă. Erau lacrimi și pentru trecut, pentru tot ceea ce văzuse și trăise de-a lungul unei existențe zbuciumate pe parcursul căreia avusese parte și de noroc. Cu mâinile tremurânde, își ștergea din când în lacrimile, impunându-și să meargă mai departe, orice s-ar întâmpla.

„Curajul nu m-a părăsit niciodată în viață”.

Joséphine și-a strâns lucrurile în grabă și a poruncit slugilor și personalului să se pregătească pentru a părăsi Malmaison a doua zi dimineață. Mai devreme în acea zi de 28 martie 1814 primise un mesaj

urgent de la Hortense. Capitala nu era fortificată și nu putea fi apărată, într-o zi sau două armata rusă și cea austriacă urmau să intre în oraș. Împărăteasa Marialuiza pleca de la Tuileries spre Blois. Joséphine trebuia să părăsească imediat Malmaison și să fugă în Navarra. În cel mai scurt timp, Hortense și copiii ei vor veni și ei acolo.

De câteva zile, bubuitul tunurilor inamicului răsună tot mai tare, pe măsură ce armatele generalului Bliicher și ale generalului Schwarzenburg înaintau pe teritoriul Franței.

Refugiații veniți din orașele aflate la est de Paris înțesau drumurile spre capitală; în Rueil și-au făcut apariția o mulțime de țărani care fugeau din calea patrulelor inamice sau a cazacilor. Trăgeau după ei căruțe încărcate cu saci de grâne, orătănii și copii cu ochii măriți de uimire.

Spre deosebire de mulți dintre vecinii ei, Joséphine nu a intrat în panică. „Curajul nu m-a părăsit niciodată în viață, atunci când a trebuit să fac față nenumăratelor situații primejdioase, în care m-am aflat”, îi scria ea lui Hortense.

Pe tot parcursul iernii, rezistase tentației de a se depărta de Paris, informându-se în legătură cu situația armatei și sperând ca până la urmă împăratul, cu armata sa împuținată, să poată ține piept forțelor superioare ale inamicului.

Spre sfârșitul lui martie, Bonaparte purtase ultima lui bătălie și, conștient de imposibilitatea de a organiza o apărare chiar în Paris, se dusesse la Fontainebleau, cu soldații care îi mai rămăseseră, sperând să negocieze de acolo pacea cu forțele Rusiei, Austriei, Prusiei și Marii Britanii. Timp de câteva zile, parizienii s-au bucurat la aflarea știrii că un trimis diplomatic plecase de la Londra, pentru a discuta termenii tratatului de pace, dar ulterior s-a dovedit că informația fusese falsă.

Relativ izolată și lipsită de apărare la Malmaison, Joséphine trebuia să dea dovadă de prudență și să se retragă în Normandia. Cetele de cazaci jefuiseră și incendiaseră nenumărate moșii din Champagne și de pe valea Loarei; cu puțin timp înainte de plecarea lui Joséphine, s-a aflat că, în acel moment, cavaleria rusă ajunsese la Bondy, adică la numai câțiva kilometri de centrul Parisului. Fără

îndoială că inamicul n-avea să ocolească Malmaison.

Timpul era scurt, așa că nu puteau lua cu ei decât câteva lucruri. Joséphine și-a cusut cele mai valoroase bijuterii în vatelina unei rochii căptușite, cu care s-a îmbrăcat înainte de plecare. Dacă situația se agrava și începea haosul general sau izbucnea vreun război civil, putea procura alimente în schimbul acelor bijuterii.

A pornit la drum, împreună cu servitorii și suita sa, în dimineața ploioasă de 29 martie, luând toți caii care mai rămăseseră în grajduri (deoarece caii deveniseră o raritate, majoritatea fiind rechiziționați de armată) și toate trăsurile.

„Sufăr atât de mult că nu sunt cu copiii mei, încât mi-e indiferent ce se întâmplă cu mine”, îi scria ea lui Hortense. Lui Eugène, care era angajat într-o luptă zadarnică în Italia, i-a trimis o scrisoare în care își exprima regretul pentru cursul neașteptat al evenimentelor și speranța într-o pace cât mai rapidă.¹

Drumul care ieșea din Paris, ducând spre nord-vest, de-a lungul Senei, era plin de noroaie și hârtoape adânci, din cauza nenumăratelor vehicule care trecuseră pe acolo. Mii de oameni mergeau pe jos pe lângă căruțele și trăsurile care abia se târau, unii mânându-și vitele, alții oile, ba chiar și găștele.

Fugarii nu se mai opreau să mănânce sau să se odihnească, cuprinși de teama stârnită de bandele de soldați inamici, de tâlhari, dar mai ales de fioroșii cazaci, cu atât mai de temut, cu cât nu-i văzuse aproape nimeni, în imaginația populară, cazacii erau un fel de uriași înfricoșători, înveșmântați în blănuri ca niște oameni primitivi, cu săbii imense și călărind pe niște armăsari de foc. Puteau să apară oriunde, ca din senin, și să-i omoare pe toți cei întâlniți în cale.

La un moment dat, o slujnică de-a lui Joséphine a strigat „Cazacii!”, și imediat toată lumea a intrat în panică. Cu nervii întinși la maximum, Joséphine s-a speriat așa de rău, încât a deschis portiera, a sărit din trăsură și a început să alerge împiedicându-se în rochia plină de bijuterii. După câteva momente, când s-a constatat că fusese o alarmă falsă, membrii suitei au adus-o înapoi și au încercat s-o liniștească.

După o lungă noapte de nesomn petrecută la Mantes, unde caii au fost hrăniți și lăsați să se odihnească, călătorii și-au continuat drumul speriați de zvonul că inamicul era pe punctul de a intra în Paris. Tunurile continuau să bubuie, clopotele sunau alarma, lumea tresărea înspăimântată când avea impresia că zărea vreo bandă de tâlhari sau când vreo căruță supraîncărcată se împotmolea în noroi. Spre seara celei de-a doua zile, Joséphine și tovarășii ei au ajuns în Navarra, dar au descoperit că în Normandia dezordinea și panica erau la fel de mari ca și în Paris. Toți așteptau cu înfrigurare noutăți, însă poșta din Evreux nu funcționa, așa că nu se primeau scrisori sau ziare. Cu excepția câtorva misive aduse de câte cineva sau a relatărilor provenite de la călătorii sosiți în regiune, nu puteai pune bază pe nicio informație.

„Nici nu-ți pot spune cât sunt de nefericită”, îi scria Joséphine lui Hortense în seara în care a ajuns la moșie, neștiind dacă fiica ei va primi vreodată acea scrisoare. „Am dat dovadă de curaj în cele mai dificile situații, așa că îmi voi aduna puterile pentru a suporta adversitățile sorții; dar n-am suficient curaj ca să pot trece cu vederea absența copiilor mei și incertitudinea viitorului lor”. 2 O ruga pe Hortense să-i dea vești despre ea și copii – și despre Eugène, dacă aflase ceva de la el. Auzea multe zvonuri, spunea ea, dar nu știa ce să creadă, își făcea griji pentru Malmaison era adevărat că inamicul ocupase podul de la Neuilly? În acest caz, însemna că dușmanii se aflau la un pas de moșie.

Joséphine nu spunea nimic despre Bonaparte în scrisoarea sa. Nimeni nu știa ce se întâmplase cu el, dacă nu cumva căzuse prizonier în mâinile rușilor sau ale austriecilor, ori dacă nu izbutise până la urmă să-și păcălească adversarii și să găsească o modalitate de a fugi.

Primele zile petrecute în Navarra au fost extrem de agitate, în casă domnea o mare dezordine și era imposibil să găsești alimente sau lemne pentru foc, întrucât la Evreux nu mai exista nicio piață, iar livrările de combustibil încetaseră.

Mai mult, la Navarra au început să sosească refugiați, care se rugau de Joséphine să-i adăpostească în oaza ei de liniște.

O serie de doamne de la curtea imperială au ajuns în Normandia, toate îngrijorate și speriate, plângând tot timpul și așteptând cu disperare vești din capitală. („Și toate fără bărbat”, scria una dintre ele, „și neavând habar ce să facă.”)

Întrucât băncile erau închise, iar circuitul uzual al lichidităților prin canalele financiare fusese și el întrerupt, Joséphine ducea mare lipsă de bani. A împrumutat douăzeci și cinci de mii de franci de la cea mai însemnată persoană din suita ei și cu această sumă a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a-și găzdui musafirii speriați, înfășurată în mai multe șaluri din cauza vremii reci și ploioase, răgușită și suferindă din cauza permanentelor sale dureri de cap, se străduia să facă față penuriei de alimente, haosului general și aglomerației din jur. Din pricina grijilor, și-a pierdut pofta de mâncare, iar somnul a devenit o mare problemă, în condițiile în care toate camerele erau pline de oameni care se văitau, se certau, se consolau unii pe alții sau plângeau în hohote.

În mijlocul acestei harababuri, a sosit și Hortense, cu copiii, și toată lumea s-a strâns ciorchine în jurul ei ca să afle ultimele noutăți.

Fiind alături de împărăteasa Maria-Luiza în ultimele zile premergătoare capitulării, Hortense văzuse și auzise multe

V. →”.

lucruri pe care le relata acum unei asistente fascinate. Le-a spus că, în momentul în care inamicul a început să se apropie de capitală, grupuri de milițieni parizieni înarmați cu furci s-au adunat pe colinele orașului, hotărâți să îl apere cu prețul vieții lor; în același timp, la Tuileries, Joseph Bonaparte și alți membri ai Consiliului de regență, convinși că puterea imperială nu mai putea fi salvată, au ordonat să fie arse toate documentele și să se evacueze palatul; în ce-l privește pe generalul Marmont, care avea responsabilitatea de a apăra Parisul cu douăzeci de mii de soldați, acesta s-a predat rușilor, cu armată cu tot, și, în primele ore ale zilei de 31 martie a semnat documentul de capitulare.

De asemenea, fusese de față la invadarea Parisului de către armatele cuceritoare, în frunte cu țarul Alexandru și cu regele

Frederick Wilhelm al III-lea al Prusiei. Bocancii soldaților răsunau zgomotos pe caldarâm, sub privirile mulțimii amuțite pe străzi. Parizienii nu mai văzuseră niciodată armate străine mărșăluind pe străzile lor. Nu puteau încă pricepe amploarea transformării care se desfășura sub ochii lor.

În prima săptămână a lui aprilie, noul guvern a început să prindă contur, împăratul, aflat în continuare la Fontainebleau, a fost silit să abdice, puterea fiind preluată de un guvern provizoriu, condus de Talleyrand. S-a întocmit o nouă constituție și s-a luat hotărârea ca într-o lună-două să fie restaurată monarhia Bourbonilor. Temerile în privința unui posibil război civil s-au stins, piețele au reînflorit, băncile s-au redeschis și viața a început să revină la normal.

Schimbarea curentului de opinie a fost atât de bruscă în rândul populației, încât în prima săptămână din aprilie ziarele erau pline de critici la adresa lui Bonaparte. Peste noapte, fostul erou devenise un paria și nimeni nu mai avea de spus o vorbă bună despre el. Mulți dintre cei care fuseseră funcționari sau oficialități în guvernul lui Bonaparte au dat bir cu fugiții în tabăra lui Talleyrand, cu speranța de a-și găsi un loc sub noul regim; câteva persoane din suita lui Joséphine au plecat, de asemenea, în căutarea unor poziții mai avantajoase.

Teama, agitația, neajunsurile de tot felul și veșnicele răsturnări de situație o mâhneau pe Joséphine și o epuizau nervos. „Ce săptămână am avut, dragul meu Eugène!”, îi scria ea fiului său, pe 9 aprilie. „Ce mult am suferit din cauza tratamentului la care a fost supus împăratul! Câte atacuri au apărut în ziare și ce ingraturitudine din partea celor pe care el i-a copleșit cu favoruri! Dar n-a mai rămas nicio speranță.

Totul s-a sfârșit, Bonaparte abdică”. îl ruga pe Eugène să se considere absolvit de jurământul de fidelitate făcut fostului împărat și să acționeze în interesul propriei familii³.

La fel ca și ceilalți foști supuși ai lui Bonaparte, Joséphine trebuia să se adapteze noilor realități. O mai făcuse și altă dată – de câte ori, de fapt! – și știa foarte bine cum avea să procedeze.

I-a scris lui Talleyrand, reamintindu-i că după divorț ea trăise din alocația generoasă acordată de Senat. „Aștept ca Senatul să

acționeze în același fel și încredințez soarta mea și a copiilor mei în mâinile dumitale”, îi scria ea. „Sfătuiește-mă ce să fac, iar eu voi urma întocmai povețele dumitale”. 4

Își făcea griji pentru Eugène, care risca să fie supus unor represalii din partea noului guvern întrucât era cunoscut drept cel mai loial reprezentant al lui Bonaparte. Și soarta lui Hortense o preocupa în cel mai înalt grad datorită relației ei de rudenie cu Bonaparte. Încă din primele zile ale guvernului provizoriu fiica sa plănuise să se mute în Martinica și să locuiască la **Trois-Îlets**, departe de tumultul Parisului.

Joséphine nu se gândea prea mult la viitorul său, însă toate acțiunile pe care le întreprindea dovedeau că instinctele ei de supraviețuire politică și socială rămăseseră la fel de puternice ca întotdeauna. I-a scris lui Bonpland, administratorul de la Malmaison, pentru a-l sfătui să solicite o gardă de protecție în jurul domeniului, sugerându-i totodată că „ofițerul comandant trebuie să ceneze cu tine, iar soldații lui să fie bine hrăniți și ei” 5. Era un gest tipic pentru ea, menit să amelioreze relațiile interumane și să asigure reacția scontată prin alchimia propriei persoane. Zeci de ani își croise drum prin labirintul puterii grație acestor metode delicate, dar teribil de eficiente, or avea de gând să le folosească și în noile condiții.

Nimeni nu recunoștea și nu aprecia în mai mare măsură instinctul de autoconservare al lui Joséphine, decât Talleyrand care și el supraviețuise cu succes mai multor regimuri datorită capacității sale excepționale de a se adapta situației politice de moment. Și-a dat seama numaidecât că fosta nevastă a lui Bonaparte, cu nenumăratele sale cunoștințe în lumea mondenă și cu vasta ei experiență de viață în preajma puterii de la curtea Franței, la care se mai adăugau generozitatea manifestată față de semenii săi aflați la ananghie, putea fi o aliată de nădejde a guvernului provizoriu. I-a scris, așadar, la Navarra, asigurând-o că și sub noul regim va primi în continuare alocația de un milion de franci; Hortense, de asemenea, va beneficia și ea de o sumă anuală de patru sute de mii de franci.

Instinctele politice o slujeau și acum pe Joséphine, însă era evident pentru oricine o vedea că sănătatea ei devenea tot mai

șubredă. Ajunsesse atât de slabă – când croitorul a venit să îi ia măsurile pentru garderoba de vară a constatat cu surprindere cât de mult se micșoraseră –, încât nici nu mai avea nevoie de corsete ca să-și subțieze talia. Avea tenul palid, vocea răgușită și o tuse persistentă. Fără îndoială că impactul emoțional al ultimelor evenimente o vlăguise considerabil pe Joséphine. Compătimitoare din fire, ea suferea pentru toți cei aflați în impas, inclusiv pentru Bonaparte.

L-a ascultat cu lacrimi în ochi pe trimisul fostului împărat, care venise la Navarra să-i povestească ce se întâmplase cu Bonaparte în ultimele zile dinaintea capitulării Parisului. A durut-o sufletul pentru tot ceea ce a aflat: că Bonaparte încercase, zadarnic, să recucerească Parisul, ca majoritatea foștilor susținători îl abandonaseră, că Marialuiza se întorsese în Austria, dar mai ales că fusese condamnat să trăiască în exil pe mica insulă Elba. (El își exprimase dorința să fie trimis în Corsica, însă puterile învingătoare socotiseră că această variantă era prea periculoasă.)

Joséphine îl vedea cu ochii minții pe fostul ei soț, cândva atât de temut, conducătorul a milioane de oameni, comandantul unor vaste armate, ajuns acum un personaj neînsemnat, prizonier singuratic izgonit într-un sinistru surghiun.

„Dacă n-ar exista soția lui, m-aș lăsa și eu întemnițată acolo!”, a exclamat ea, când a aflat ce sentință primise Bonaparte. Impulsul acesta a fost generos și izvorât din compasiune – și exagerat, totodată, având în vedere starea ei de epuizare –, dar n-a reprezentat altceva decât un imbold.

Joséphine n-ar fi plecat niciodată în Elba cu Bonaparte, chiar dacă ar fi fost posibil, dacă nu din alt motiv, cel puțin pentru faptul că simțea nevoia să fie în preajma copiilor și nepoților săi. Aceștia deveniseră principala ei preocupare; de aceea se și străduia din răspuțeri să o determine pe Hortense să renunțe la ideea de a se stabili în Martinica.

Mai existau, însă, și alte solicitări în afara celor de ordin familial: la mijlocul lunii aprilie, a fost poftită – aproape somată, ca să spunem lucrurilor pe nume – să revină la Malmaison, în calitate de amfitrioană

neoficială a noului regim.

Era nevoie de ea – or când simțea acest lucru, invariabil Joséphine își dădea silința să fie la înălțime. Conducătorii regimului de tranziție – Talleyrand, Metternich, dar mai ales țarul Alexandru – i-au scris lui Joséphine, solicitându-i prezența în capitală. Alexandru s-a oferit să-i trimită un detașament de soldați care să-i asigure paza și protecția.

Regele urma să revină în curând, se spunea în mesaje, și avea o părere favorabilă despre „buna Joséphine”. I-ar face mare plăcere dacă Joséphine ar reveni la reședința sa de la Malmaison.

Împăratul plecase, regele venea. Evenimentele se succedau prea repede, aducând cu ele un noian de solicitări, griji și emoții. Joséphine știa că trebuia să dea curs somațiilor urgente de a se întoarce la Malmaison și că, o dată ajunsă acolo, i se va cere să primească un șir nesfârșit de demnitari.

Va trebui să supravegheze pregătirea casei pentru toate aceste recepții, va fi nevoită să se familiarizeze cu configurația mondenă a noului regim – o configurație pe care ea avea rolul de a o modela.

Și va trebui să prezideze, cu grație și aplomb, ore în șir, toată succesiunea epuizantă a nenumăratelor evenimente.

La mijlocul lui aprilie, într-o zi rece și cu un vânt vijelios, contesa de Navarra – nu mai era recomandabil să se numească „împărăteasă” – a părăsit domeniul său din Normandia, pregătindu-se să se întoarcă la Malmaison. În timp ce trăsura înainta huruind pe șosea, Joséphine a încercat să se odihnească, rezemată de bancheta capitonată, însă legănatul și hurducăturile permanente o deranjau, la fel ca și tușea sâcâitoare, mai ales că pe parcursul călătoriei mintea ei lucra cu febrilitate, preocupată de viitorul său nebulos și de toate sarcinile mari și mici pe care trebuia să și le asume.

Restaurare

Noul rege Ludovic al XVIII-lea abia aștepta să părăsească reședința sa din Anglia și să traverseze Canalul Mânecii, pentru a-și revendica regatul. Deocamdată, însă, era ținut la pat: piciorul i se umflase și se înroșise din cauza gutei, iar trupul său îndesat și

dizgrațios nu-i permitea să meargă pe jos, decât susținut de un servitor, de o parte și de cealaltă.

Ludovic-Stanislas-Xavier, conte de Provence, se autointitulase regele Ludovic al XVIII-lea de nouăsprezece ani, de când fiul și moștenitorul fratelui său, răposatul rege Ludovic al XVI-lea, murise în închisoare, în timpul Revoluției, Ludovic-Stanislas devenind astfel succesorul la tron. În 1814, avea cincizeci și nouă de ani, fiind o adevărată relicvă din alte timpuri, care își petrecuse cea mai mare parte din viață la periferia evenimentelor importante ale lumii.

Avusese curte regală în exil în Germania, Rusia, Polonia și, mai recent, în Anglia, așteptând cu un stoicism remarcabil ca supușilor lui să le vină mintea la cap și să renunțe la nebunia revoluționară care pusese stăpânire pe ei; pentru regele Ludovic, simulacrul de domnie a „împăratului Napoleon” fusese doar o farsă, fiindcă prin venele acestuia nu curgea sânge domnesc, iar cuceririle lui militare, deși uluitoare, se dovediseră a fi efemere.

Prima soție a împăratului, Joséphine, reprezentase singurul element de autenticitate, după opinia regelui: aristocrată, atât prin naștere, cât și prin căsătorie, membră a suitei fratelui său regele Ludovic al XVI-lea și a reginei Maria Antoaneta, într-un cuvânt o doamnă grațioasă care știuse să prezideze peste o gloată de parveniți, oportuniști și ticăloși.

(Plin de tact, regele trecea cu vederea oportunismul de care dădea dovadă însăși Joséphine, la fel ca și escapadele ei din timpul Directoratului.) De-a lungul zecilor de ani de amăgire colectivă, Joséphine păstrase, prin felul de a fi și prin eleganța sa personală, ceva din parfumul vechii curți, așa că regele era dornic s-o onoreze și să-i arate bunăvoința sa regală, acum când urma să urce pe tronul ce i se cuvenea de drept.

L-a trimis pe reprezentantul său, ducele de Polignac, s-o viziteze pe Joséphine la Malmaison, ca să-i transmită complimentele lui și să-i mulțumească pentru serviciile aduse cu ani în urmă emigranților. Și nepotul lui Ludovic, ducele de Berry, a venit s-o vadă pe Joséphine, iar în scurt timp castelul a devenit un fel de magnet pentru toți curtenii

noului rege și pentru membrii guvernului provizoriu.

Cel mai distins musafir și admirator al lui Joséphine a fost țarul Alexandru, care în absența regelui Ludovic era cea mai însemnată personalitate din Paris.

Înalt, cu ochi albaștri, păr blond ușor rărit și un farmec copleșitor, țarul izbutise să topească răceala cu care îl primiseră parizienii, fiind pe cale de a deveni un erou foarte popular. Ieșea adesea să se plimbe pe jos pe străzile Parisului, amestecându-se cu cetățenii capitalei, înconjurat de niște cazaci voinici, cu haine și căciuli de blană. Firea lui inimoasă și deschisă, la fel ca și excelenta franceză pe care o vorbea i-au cucerit pe parizieni, care au renunțat la scepticismul lor proverbial. Îi admirau fizicul frumos și totala lipsă de pompă regală, curiozitatea nemărginită în privința orașului și a locuitorilor lui. După ce adoptaseră o atitudine ostilă față de fostul lor împărat – condamnat în tot felul de pamflete drept „cel mai mare criminal care a existat vreodată pe fota pământului” –, parizienii nu aveau cum să nu-l aplaude pe bărbatul care îl învinsese și să nu-l primească acum ca pe eliberatorul lor.

Dacă parizienii se îndrăgostiseră de Alexandru, acesta era și el sedus de Joséphine, pe care o vizita adesea la Malmaison. Obișnuit cu eticheta de la curtea Rusiei, unde, în ciuda influenței reformatoare a bunicii sale, Ecaterina cea

Mare, femeile erau privite ca niște mamifere decorative cu rolul de perpetuare a dinastiei, țarul privea fascinat fenomenul amfitrioanei din saloanele franceze, independentă, liber-cugetătoare, prototip de cultură și egală, într-un anumit sens, cu bărbații care erau prietenii și amanții ei.

În comparație cu Joséphine, Germaine de Stae-l reprezenta o întruchipare mai autentică a acestui fenomen, în aprilie 1814, Germaine avea la Paris un salon în care atrăgea un număr tot mai mare de oaspeți. Alexandru, însă, o prefera pe Joséphine, în locul lui Madame de Stae-l, care avea o alură masculină. Germaine de Stae-l era dominatoare și dură, obișnuită cu dezbaterile intelectuale, în vreme ce Joséphine, fragilă și gingașă, cu rochiile ei fine din muselină albă

brodată reprezenta întruchiparea vulnerabilității feminine.

Țarul savura plăcerea de a se simți ca acasă la Malmaison, dar totodată se preocupa serios de bunăstarea și binele lui Joséphine. „Cu mare regret, am observat că liniștea Maiestății voastre este tulburată”, îi scria el lui Joséphine după prima lor întâlnire, „dar sper să vă convingeți că aceste griji sunt neîntemeiate”. 1 Interesat de Hortense și copiii acesteia, a întrebat-o pe Joséphine ce putea face pentru ei, „ca să le fie bine”, îi spunea lui Joséphine „Maiestatea voastră” și nu se prelua niciodată de titlul său, cerându-i întotdeauna permisiunea de a o vizita și așteptând apoi ca și ea să îl invite.

Pesemne că solitudinea țarului, la fel ca și asigurările primite din partea lui Talleyrand cu privire la reînnoirea alocăției ei anuale au mai liniștit-o pe Joséphine, care continua însă să aibă un aer obosit, cu cearcăne negre la ochi și tenul pământiu. Deși nu putea aborda acest subiect de față cu musafirii, în sinea sa, Joséphine era copleșită de tristețe: știa că în curând Bonaparte urma să se imbarce spre Elba și aflate, probabil, că fostul împărat încercase să se sinucidă de câteva ori, înghițind otravă.

Îi trimisese o scrisoare lungă de la Fontainebleau, în care îi mărturisea că „se felicita” pentru situația lui. „Mintea și inima mi s-au eliberat de o povară enormă”, scria el, „căderea mea este spectaculoasă, dar măcar slujește unui țel util dacă se poate spune așa”.

Intenționa să profite de șederea la Elba pentru a așterne pe hârtie istoria domniei lui, i se confesa el lui Joséphine. Va fi o po/este surprinzătoare, întrucât, potrivit spuselor lui, „lumea m-a văzut doar din profil, or acum mă voi arăta din față” 2, încerca să fie obiectiv și analitic, dar Joséphine și-a dat seama cât de tare suferea din cauza lipsei de loialitate a foștilor lui suptși.

I-am copleșit cu favoruri pe mii de nemernici! Și ce-au făcut ei până la urmă pentru mine? M-au trădat cu toții. Singura excepție e scumpul nostru Eugène, un om demn de tine și de mine”.

Acum, când Bonaparte se pregătea să plece într-un exil umilitor, toată compasiunea extravagantă a lui Joséphine se îndrepta spre el.

Dintotdeauna o înduioșaseră oamenii amărâți; dar acum, când fostul ei soț căzuse în dizgrație, inima ei era plină de afecțiune pentru el, ceea ce nu se întâmplase niciodată cât timp Bonaparte fusese la putere, în vreme ce alții îl trădau, ea avea de gând să-i rămână loială. Față de țar și nenumărații ei musafiri, se prefăcea că îl sprijină pe regele Ludovic, însă în sinea sa se gândea permanent la Bonaparte și la soarta lui vitregă, or conflictul acesta dintre suferința interioară și satisfacția afișată în relație cu ceilalți îi secătua puterile.

În ziua de 4 mai, regele Ludovic și-a făcut intrarea triumfală în Paris, iar cetățenii, care cu numai cinci săptămâni în urmă se ridicaseră să-și apere orașul împotriva cotropitorilor, l-au primit acum cu brațele deschise pe monarhul instalat de invadatori, scandând „Vive le roi!”

Un vizitator sosit la Malmaison a adus vești despre spectaculoasa procesiune a regelui pe străzi, cu caleașca; flamuri, steaguri și pânze albe atârnav de balcoane, mii de oameni purtau la pălărie cocarde albe, în semn de susținere pentru Bourboni, la ferestre apăruseră portrete cu chipul îmbătrânit al regelui, peste tot se cânta și se țineau cuvântări cu prilejul inaugurării glorioasei domnii.

Atmosfera era cu adevărat sărbătorească, dar și ușor comică, din cauza înfățișării grotești a regelui bolnav de gută și a mutrei lui joviale de bețivan. Ludovic al XVIII-lea nu avea nimic din prestanța unui rege, după cum nici frenezia și veselia parizienilor nu porneau din inimă, fiind mai degrabă un fel de delir sec și efemer, și nu expresia unei satisfacții sincere provocate de restaurarea monarhiei. Mulți observatori au sesizat un fel de neliniște dincolo de atmosfera de sărbătoare, un neastâmpăr mohorât care risca să pună în pericol pacea noului regim.

Împreună cu musafirii aflați la cină, Joséphine a ascultat relatarea despre evenimentele din acea zi de la Paris, amuzându-se pe seama înfățișării regelui și înregistrând remarca despre labilitatea parizienilor. Hohotele de râs i-au provocat un acces de tuse seacă și epuizantă. Punându-și batista la gură, s-a scuzat cu glasul răgușit și a părăsit încăperea.

Venirea la putere a regelui Ludovic și nenumăratele cuvinte

frumoase pe care le-a rostit la adresa lui Joséphine, în fața curtenilor, a sporit fluxul de vizitatori de la Malmaison.

Zilnic, veneau s-o vadă țarul Alexandru și aghiotantul lui, prințul Cernicev, Marele Duce Constantin, prințul Leopold al Austriei, fratele Mariei Antoaneta, regele Prusiei cu cei doi fii ai săi, Marele Duce al Badenului, prințul Maximilian Joseph al Bavariei, tatăl Augustei, și chiar și prințul Frederick de Mecklenburg-Strelitz, tânărul chipeș care voise să se însoare cu Joséphine în urmă cu șase ani. La supeurile organizate de amfitrioană, pe lângă franceză, se vorbeau multe alte limbi – germană, rusă, polonă (contesa Walewska, care devenise între timp prietena lui Joséphine, era adesea prezentă), italiană, ba chiar și engleză, întrucât o serie de aristocrați britanici veniseră la Paris pentru tratativele diplomatice, care au pus capăt războiului. Amestecul de graiuri străine, veșnicul du-te-vino al trăsurilor, foiala servitorilor și a negustorilor care aduceau mâncare și băutură întrețineau o permanentă stare de agitație; amfitrioana obosită nu avea nicio clipă de *răgaz*, astfel că la sosirea sa la Malmaison, în ziua de 9 mai, Eugène s-a speriat văzând cât de bolnavă părea mama sa.

În ciuda insistențelor lor, Eugène și Hortense nu au determinat-o să încetinească ritmul acestei vieți trepidante.

Copiii lui Joséphine își dădeau seama că mama lor avea nevoie de odihnă și liniște. I-ar fi prins bine atmosfera relaxată de la Plombières sau, șederea la moșia ei de la Pregny. Fiind însă aleasă de către țar și rege să dea strălucire reuniunilor înaltei societăți, Joséphine nu voia să renunțe la poziția sa, nici măcar pentru o scurtă perioadă de timp, de teamă că, dacă n-ar mai ține casă deschisă la Malmaison, și-ar pierde tot creditul pe care îl avea pe lângă cei aflați la putere, iar ea și copiii săi ar ajunge la sapă de lemn.

Era o frică irațională, alimentată de starea de epuizare și de boala care o macină; o frică aidoma celei care o dominase cu ani în urmă, când nutrea convingerea că Bonaparte voia s-o otrăvească. În închipuirea ei, demonii sărăciei îi dădeau târcoale; o pândeau tot felul de persecuții, greutăți și crude răzbunări. Regele, cu care încă nu făcuse cunoștință, a devenit în mintea ei un tiran necruțător, decis s-o

alunge definitiv din Franța și să-i osândească nepoții și copiii să moară de foame.

La mijlocul lunii mai, când i-a împărtășit țarului Alexandru toate spaimile ei, la o petrecere dată de Hortense la moșia ei de la St.

— Leu, acesta a făcut tot posibilul ca s-o liniștească, muștrând-o că pleca urechea la insinuările răutăcioase ale „intriganților și codoașelor” și sfătuind-o să aibă încredere în bunăvoința regelui.

„Nimănui nu-i trece prin minte să te izgonească din Franța sau să-ți tulbure liniștea”, i-a zis el. „La nevoie, eu am să garantez pentru dumneata”. Avea mulți prieteni sus-puși, i-a reamintit el. Și țarul se număra printre ei. Nu îi oferise chiar el un palat la Petersburg, cu mulți servitori și cu toți banii de care avea nevoie?

În acea după-amiază, chipul ascuțit al lui Joséphine, de obicei palid, era îmbujorat din cauza febrei, iar umezeala din aer îi agrava și mai mult tușea. Când membrii familiei au plecat cu trăsura la plimbare, s-a simțit prea slăbită ca să-i însoțească. A rămas în casă și a băut apă cu petale de flori de portocal, știind că o întreamează, după care s-a lungit în pat până la ora cinei.

Seara a fost plăcută: Madame Ney, care avea o voce frumoasă, și Hortense, i-au cântat țarului. Joséphine n-a mâncat nimic, însă a ascultat muzica. Obrajii ei aveau o tentă roz nesănătoasă, iar chipul ei exprima o vie suferință”.

A doua zi, la Malmaison, a făcut tot posibilul pentru a-și primi ca de obicei numeroșii musafiri, însă era deprimată și cu nervii întinși la maximum, în această stare de spirit nu se simțea capabilă să dea ochii cu Germaine de Stae-l, care a venit în vizită să vadă galeria de tablouri. Fără să remarce slăbiciunea lui Joséphine, formidabila Madame de Stae-l a început să își interogheze gazda despre viața pe care o dusesese alături de fostul împărat. Voia să știe ce fel de om era, ce obiceiuri avea, câte amante întreținuse – și întrebările curgeau una după alta, iar Joséphine se enerva tot mai tare, fiind cuprinsă de o „stare de mare agitație” cum a remarcat cineva care a văzut-o imediat după aceea.

Joséphine a așteptat ca Madame de Stare lsă plece și apoi, vlăguită și neliniștită, s-a apropiat de alți musafiri. „Am avut o întâlnire

foarte neplăcută”, le-a spus ea în șoaptă, cu un glas răgușit. „Vă puteți imagina că, printre alte lucruri, Madame de Stae-l m-a întrebat dacă îl mai iubesc pe împărat?

Parcă voia să-mi despice sufletul și să-l analizeze, știind cât de mult mă face să sufăr această nenorocire”.

Zdruncinată de întrevederea cu Madame de Stae-l, care dăduse dovadă de atâta lipsă de tact, Joséphine a fost nevoită să se odihnească și, în următoarea săptămână, a făcut eforturi supraomenești să-și îndeplinească obligațiile sociale, în ciuda stării de slăbiciune pe care o avea. Nimeni nu putea interveni; nu voia să asculte de sfatul nimănui. Fusesse invitată la Tuileries, pe 26 mai, ca să fie prezentată regelui, iar ideea că urma să îl întâlnească o speria și o însuflețea deopotrivă.

Pe măsură ce se apropia ziua vizitei la Tuileries, energia ei se topea văzând cu ochii. S-a simțit suficient de bine ca să-l însoțească pe regele Prusiei împreună cu fiii lui într-un tur complet al grădinilor și al menajeriei, dar după aceea a trebuit să se odihnească. Lui Eugène i s-a părut atunci că niciodată nu arătase mai bolnavă. Pe lângă tușea gravă și răgușeală, Joséphine a făcut și guturai, dar a încercat să ducă boala pe picioare, spunându-i lui Hortense că ea „nu dăduse niciodată atenție răcelilor”. A reușit să danseze cu țarul la un bal, dar după aceea a avut un puseu de febră, asociat cu o erupție pe tot corpul. Din cauza tusei, nici nu putea dormi.

Se simțea prea rău ca să poată merge la Tuileries, iar a doua zi după anularea întâlnirii cu regele, vineri, 27 mai, Hortense s-a speriat când medicul personal al țarului a avertizat-o că mama ei era grav bolnavă și avea nevoie imediat de tratament.³

Hortense a adus trei specialiști de la Paris, însă infecția devenise acută – medicii au diagnosticat o amigdalită – și uneori pacienta delira. Medicii au conchis că nu se mai putea face aproape nimic.

Joséphine zăcea în patul ei de sub baldachinul cu franjuri aurii, zvârcolindu-se neîncetat și respirând tot mai greu.

Compresele puse pe gât și la picioare nu mai foloseau la nimic; corpul ei, epuizat de stres și efort, nu mai putea lupta împotriva infecției care tratat-treat îi cuprindea gâtul.

Dezorientată și slăbită, Joséphine încerca să se opună forței care o trăgea în jos-iar mintea ei obosită se chinuia zadarnic să judece limpede, în cap i se învâlmășeau imagini, amintiri, senzații; mirosul de zahăr contopit cu briza mării, chipul surâzător al lui Hippolyte Charles, duhoarea de la închisoarea carmelită, vocea lui Bonaparte strigând-o pe nume. Hortense, care ședea lângă patul mamei ei, a auzit-o spunând „Bonaparte... insula Elba... regele Romei”.

Duminică dimineața, pe 29 mai, Hortense și Eugène s-au dus în dormitorul mamei lor și au înlemnit văzând-o atât de schimbată. Fața ei era lipsită complet de culoare și umflată grotesc, gâtul i se înroșise, iar ceafa părea imensă. A încercat să vorbească, dar n-a reușit să scoată niciun cuvânt. Cu un ultim efort și-a întins brațele și și-a sărutat copiii. Plângeau toți trei. Și servitorii aveau ochii înlăcrimați. Când Hortense și Eugène s-au dus la capelă să participe la o scurtă slujbă, tot personalul din casă se afla acolo, ca să se roage pentru buna Joséphine.

Eugène i-a cerut abatelui Bertrand să-i dea mamei lui ultima binecuvântare, iar, după îndeplinirea acestui ritual, a îngenunchat lângă patul ei, ținându-i în brațe trupul plăpând, până ce încetul cu încetul Joséphine a trecut în neființă.

rttf – EPILOG

Bisericuța de la Rueil era plină de oameni îndoliați.

Deși vremea era caldă pentru acel început de iunie, iar briza care adia dinspre râu aducea miros de flori și iarbă crudă, în sanctuar domnea o atmosferă sumbră, iar lumea adunată lângă biserică – fiindcă interiorul devenise neîncăpător pentru nenumăratele persoane care voiau să asiste la funeraliile lui Joséphine – aștepta în tăcere începerea slujbei de înmormântare.

În biserică, unde ardeau sute de luminări, coșciugul de plumb așezat pe catafalc era acoperit cu un simplu văl negru.

Niciun fel de blazon, niciun fel de însemn – nimic nu sugera faptul că femeia a cărei viață se sfârșise fusese timp de cinci ani împărăteasa Franței.

Nu existau monarhi printre oamenii îndoliați aflați acolo, fiindcă suveranii nu participă la funeralii. Țarul Alexandru și regele Prusiei

și-au trimis reprezentanți, iar regele Ludovic a expediat și el o scrisoare de condoleanțe, în conformitate cu eticheta din acea epocă, nici măcar Hortense și Eugène n-au avut voie să participe la slujba de înmormântare a mamei lor. Erau de față însă membrii personalului din casa lui Joséphine, o serie de demnitari și generali, alături de muncitorii și țăranii din împrejurimi. O delegație a săracilor, reprezentându-i pe toți oamenii pe care Joséphine îi ajutase de-a lungul anilor, suspina încetișor în spatele bisericii.

A fost de față și Frederick de Mecklenburg-Strelitz, care era foarte afectat de dispariția lui Joséphine, nu însă și Hippolyte Charles – sau, dacă o fi venit la înmormântare, nimeni nu s-a gândit să menționeze undeva prezența lui. S-ar putea să fi participat la funeralii și Marie Walewska, fiindcă Joséphine se împrietenise cu ea și petrecuseră împreună multe după-amiezi la Malmaison. Nu este exclus ca în rândurile asistenței îndoliate să se fi aflat, de asemenea, Fortunee Hamelin și prințesa de Caraman-Chimay, însă Paul Barras nu a fost de față; acesta era la Roma, sub pază din ordinul guvernului și, oricum, tot nu ar fi venit, chiar dacă ar fi avut posibilitatea, întrucât de câțiva ani îi purta pică lui Joséphine.

Arhiepiscopul de Tours s-a urcat în micul amvon și a elogiât-o pe Joséphine, având grijă să evite orice referire la Bonaparte sau la viața defunctei din perioada revoluției. A pomenit de bunătatea și mărinimia ei, de drăgălășenia și căldura ei sufletească. A amintit de ajutorul pe care îl acordase emigranților și de intervențiile făcute pe lângă autorități în favoarea rudelor aristocraților ghilotinați. Acestea erau lucrurile despre care puteai vorbi fără risc în Franța din timpul lui Ludovic al XVIII-lea.

Corul a intonat imnul, ostiile au fost împărțite, iar după ce și-au luat rămas-bun de la defunctă, participanții la înmormântare au ieșit afară, sub razele soarelui de vară.

Moartea lui Joséphine îi luase prin surprindere, asemenea altor evenimente spectaculoase survenite în acel anotimp al răsturnărilor de situație, îl pierduseră pe Bonaparte, cu imperiul lui cu tot, iar în locul lui se aleseseră cu anostul, dar solidul rege Ludovic. Rămânea de

văzut cât de rezistent și de stabil avea să fie regatul sub domnia lui.

În librăriile și pe tarabele de pe malul Senei se vindeau broșuri care comemorau viața lui Joséphine și ofereau detalii despre scandalurile secrete în care fusese implicată, încă de atunci, adevărul poveștii ei fusese denaturat, iar peste câțiva ani diverșii memorialiști cu imaginație bogată, jurnaliștii și colportorii de bârfe aveau să-l deformeze și mai mult, până ce autentica Joséphine nu va mai putea fi redescoperită.

Bonaparte, pe insula Elba, și ulterior pe Sfânta Elena a denigrat-o pe fosta sa soție și a minimalizat rolul pe care l-a jucat în făurirea propriei cariere.

Dar copiii și nepoții lui Joséphine își aminteau cu multă dragoste de ea, la fel ca și toți aceia care o cunoscuseră și o slujiseră, în biserica de la Rueil, unde venise atâta lume în acea zi de iunie, ca s-o conducă pe Joséphine pe ultimul drum, Hortense și Eugène au ridicat un monument închinat mamei lor – o sculptură, care o înfățișa cum fusese ea în prima tinerețe, sfioasă, cu trăsături drăgălașe și ținând mâinile încleștate într-un gest menit să sugereze încrederea în viitor.

Note

Capitolul 1: În casa vânturilor 1. Câțiva dintre biografii lui Joséphine au presupus că familia Tascher se refugiase în rafinărie în timpul marelui uragan din 1766, din moment ce după furtună locuia tot acolo.

Nu există nicio atestare documentară în acest sens, dar în Martinica oamenii obișnuiau să se adăpostească într-o casă a vânturilor, ori de câte ori izbucnea vreo furtună. Cred că este mult mai probabil ca Joseph Tascher să se fi refugiat acolo, împreună cu familia și sclavii din casă.

Se poate presupune că mama lui Rose-Claire și mama lui Joseph erau și ele prezente; ambele au locuit multă vreme la Trois-Îlets, or e foarte posibil ca și una, și cealaltă să fi fost acolo în august 1766, când Rose-Claire urma să nască.

Dacă cele două femei mai în vârstă din familie se aflau la Trois-Îlets, este de prespus că și Alexandre era acolo. Unii biografi

afirmă, eronat, că Alexandre s-a întors în Franța în 1765, însă Frederic Masson, *Joséphine de Beauharnais, 1763 – 1796* (Paris, 1903), p. 89, susține că Alexandria revenit în Franța abia în anul 1769, mult după uragan. În 1769, Alexandre avea nouă ani.

Capitolul 2: Mirosul de zahăr I. Deși a pretins titlul de marchiz de la Fierthe-Beauharnais, François de Beauharnais nu posedea terenuri întinse și nici avere pentru a da consistență titlului, pe care îl deținea doar de formă; beneficia, în schimb, de o pensie substanțială, acordată de guvern în urma serviciilor navale pe care le prestase în Antile. François avea un venit de trei mii de livre, din rentele ce i se cuveneau ca senior de Mauroy-Prouville, precum și din cele trei domenii din Santo Domingo, pe care le deținea în indiviziune cu fratele său mai mic.

2. În timp ce se afla în Franța, înainte de a fi trimis în Martinica, Renau din făcuse închisoare timp de patru ani, sub învinuirea de a-și fi otrăvit tatăl; deși acuzația, bazată pe depoziția unui martor dubios, era probabil falsă, Renau din a rămas stigmatizat.

3. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 89.

4. În jurul anului 1720, autoritățile franceze din Martinica le ardeau pe rug pe vrăjitoarele care se ocupau de magie neagră, pe motiv că ar fi fost în căldășie cu diavolul.

5. Jean Gabriel de Montgaillard, Conte de Rocques, *Mémoires diplomatiques extraits des Archives du Ministre de l'Intérieur* (Paris, 1895), p. 227. Autorul adăuga că Joséphine era de „o frivolitate și o cochetărie, ca să nu spunem mai mult, absolut uimitoare până și pentru colonii – fiind capricioasă și extravagantă”.

Montgaillard scria aceste rânduri după ce micuța Yeyette devenise celebra împărăteasă a Franței, amintirile lui fiind influențate, negreșit, de faima pe care aceasta o căpătase ulterior.

6. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 103.

7. Ernest John Knapton, *Empress Joséphine* (Cambridge, Mass., 1963), p. 19.

8. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 106.

9. *Ibid.*, p. 105.

10. Jean Hanoteau, *Joséphine avant Napoleon: Le Ménage*

Beauharnais d'après des correspondances inédites (Paris, 1935), p.50.

Capitolul 3: O călătorie cu peripeții 7!

1. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 28.

2. *Ibid.*, pp. 57 – 59.

3. În mod greșit, se afirmă uneori că, în timpul călătoriei dinaintea nunții, în 1779, Joséphine se temea să nu fie capturată, fiindcă știa ce pățise ruda ei, Aimée du Buc de Rivery, care fusese răpită pe mare de către niște pirați berberi, în realitate, Aimée a fost capturată în 1784. Knapton, p. 14.

4. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 51.

5. Andre Castelot, *Joséphine* (New York and Evanston, 1967), p.14.

6. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, p. 78.

7. Knapton, p. 26.

Capitolul 4: Un legământ discutabil

1. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 112.

2. Când a solicitat separarea de Alexandre, Rose i-a spus magistratului care a audiat cazul că Alexandre obișnuia să se dedea unor „mari dezmațuri”. Knapton, p.55. Desigur, se deprinsese să piardă nopțile în chefuri, înainte de a se însura cu Rose. Se pare că n-a renunțat la aceste năravuri nici după aceea.

3. Soțul lui Laure de Girardin a murit cu câteva zile înainte ca Alexandre și Rose să se căsătorească. E posibil ca Alexandre să fi aflat de moartea acestuia înainte de nuntă, deși e mult mai probabil ca știrea să-i fi parvenit ulterior.

4. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 114 – 115.

Capitolul 5: „Cea mai mârșavă creatură”.

1. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 138 – 139.

2. *Ibid.*, p. 137.

3. *Ibid.*, pp. 155 – 156.

4. *Ibid.*, p. 158.

5. Knapton, p. 51.

6. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 177 – 178.

7. Knapton, p. 48. Data corectă a scrisorii lui Alexandre este 12

iulie 1783. Masson, *Joséphine Beauharnais*, pp.138141 o datează greșit.
m

8. Knapton, p. 49. i

9. Hanoteau, *Le Ménage Beauharnais*, pp. 176 – 177.

10. /ta/., p. 178.

Capitolul 6: „Mica americană” \$

1. Castelot, p. 34

Capitolul 7: Eliberarea

1. În privința momentului în care Rose a început să întrețină relații sexuale extraconjugale, biograful trebuie să manifeste multă prudență. Bonaparte susținea că a fost încurcată cu ducele de Lorge în timpul șederii la Fontainebleau, subliniind că această legătură a generat fricțiuni între Rose și Alexandre.

Rose a avut mulți detractori care, fără să prezinte nicio dovadă scrisă, afirmau că s-a complăcut în promiscuitate încă de la douăzeci de ani, dacă nu chiar mai dinainte. Dar, întrucât acești autori erau ostili regimului lui Bonaparte, privind starea de lucruri existentă, precum și viața lui Rose din perspectiva restaurării monarhiei, afirmațiile lor sunt discutabile și, implicit, neconvingătoare.

Totuși, spusele lui Bonaparte au o oarecare greutate, iar personalitatea și comportamentul ulterior al lui Rose, moravurile epocii și ale curții, strâmtorarea financiară și cercurile sociale în care se învârtea în timpul șederii la Fontainebleau fac plauzibilă ipoteza că a început să aibă amanți încă din acea perioadă.

Capitolul 8: Transformarea

Nu există note explicative pentru acest capitol.

Capitolul 9: Cotitura spre nebunie l. În memoriile sale, generalul Lamarque scria că Rose „crescuse” împreună cu Desiree Hosten, în Martinica. Philip W. Sergeant, *The empress Joséphine, Napoleon's Enchantress* (New York, 1909), p. 20.

Capitolul 10: Cetățeanca Beauharnais

1. Memorialista Claire de Remusat, care în 1793 avea treisprezece sau paisprezece ani și locuia cu familia la

Croissy, a primit o vizită din partea lui Hortense, care a ținut morțiș să-i vadă colecția de bijuterii. *Mémoires de Madame de Remusat, 1802 - 1808*, ed. Paul de Remusat (Paris, 1893), I, p. 138.

2. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, pp. 219 - 220.

3. L. Bigaud, *Joséphine de Beauharnais à Croissy*, *Revue des Études Napoléoniennes* (martie-aprilie 1926), p. 112.

Capitolul 11: Zilele Liturghiei Roșii

1. Alexandre Sorel, *Le Couvent des Carmes et le Séminaire de Saint-Sulpice pendant la terreur* (Paris, 1894), pp. 37037.

2. Castelot, p. 56.

3. Prizonierul Beugnot, care a supraviețuit detenției din timpul Terorii, scria referitor la acest erotism exacerbat că „Franța este probabil unica țară din lume, iar franțuzoaicele singurele femei capabile de a oferi o asemenea intimitate aparte și de a se înfățișa cum nu se poate mai atrăgătoare și voluptuoase, în contextul celor mai dezgustătoare și oribile împrejurări...” Citat în Castelot, p. 56.

4. Idila lui Rose, din închisoare, cu Lazare Hoche este menționată în memoriile generalului Montgaillard și în veninoasele amintiri ale lui Barras, fiind de asemenea de notorietate publică pentru contemporanii lui Rose. Memoriile mincinoase ale englezoaicei Grace Elliot, *Journal of My Life*, care își propun să descrie idila lui Rose și să dea diverse detalii despre detenția ei la închisoarea carmelită, sunt pure născociri. Grace Elliot nu a fost niciodată întemnițată, iar amintirile ei abundă în erori. Sorel, p. 267.

5. S-a sugerat că, din cauza privațiunilor la care fusese supusă în închisoare, Rose suferea de amenoree, nemaiaivând menstruație, și că după eliberare, aparatul ei genital a fost iremediabil afectat, de unde și incapacitatea de a mai avea copii în a doua căsătorie. Acest argument pare plauzibil, deși nu există niciun fel de dovadă în sprijinul lui.

6. Eugène de Beauharnais scrie în memoriile sale că

Tallien a fost „omul căruia îi datorăm această faptă bună” salvarea lui Rose de la moarte și eliberarea ei din temniță.

„I-am rămas întotdeauna recunoscător pentru asta”, scria Eugène, „și, din fericire, am avut ocazia să-i demonstrăm în repetate

rânduri profunzimea sentimentelor pe care i le purtam”. *Mémoires et correspondance politique et militaire de Princeeugene...* ed. A. du Casse (Paris, 1858 – 60), I, p. 30.

7. Un martor ocular consemnează amănunte despre felul în care Rose și-a luat rămas-bun. C.A. Dauban, *Les Prisons de Paris sous la Révolution* (Paris, 1870), p. 375.

e»

Capitolul 12: O nouă viață j

1. Knapton, p. 96.

fi, 2. *Ibid.*

3. Masson, *Joséphine de Beauharnais*, p. 253.

4. Laure Junot, ducesă d'Abrantes, *Mémoires* (Paris), II, p. 41.

Într-un permis oficial, pe care Rose l-a obținut în iulie 1795 se menționează că avea „vârsta de douăzeci și nouă de ani (în realitate avea treizeci și doi de ani), înălțimea de un metru cincizeci, nasul și gura bine conturate, ochi portocalii, părul și sprâncenele de culoare castaniu închis, fața lungă, bărbia întrucâtva proeminentă”. G. de Sainte-Croix de la Roncière, *Joséphine, impératrice des français* (Paris, 1934), p. 98.

Laure Junot scria că, pe atunci, Rose era fermecătoare și că, abstracție făcând de dinții stricați, „arăta, mai ales de la o distanță de câțiva pași, ca o femeie tânără și drăguță”.

Abrantes, *Mémoires*, II, p. 51. Scriitorul Frenilly spunea despre Rose că era genul de femeie care, până la patruzeci și cinci de ani, va continua să arate tot de treizeci.

Capitolul 13: „I se citea generozitatea în priviri”;

1. Knapton, p. 93.

2. Tânărul Bonaparte o ceruse în căsătorie pe Adelaide de St. Germain, dar fără niciun succes. La Paris, în 1795, a curtat-o pe Madame de la Bouchardie, cu intenția de a se însura cu ea, dar, simțindu-se nedorit, nu a mai cerut-o de nevastă, îi spunea lui Joseph că se temea să nu cadă într-un fel de „manie a însurătorii, iar, potrivit lui Ouvrard, se pare că a vrut să se căsătorească până și cu Therese Tallien, care a râs de propunerea lui și nu l-a luat în seamă. Knapton, p.

110.

Deși soții Clary spusese răspicat că nu erau de acord cu mariajul lui Desiree cu Nabuleone, în septembrie 1795 acesta nu abandonase definitiv această speranță, încercând să afle, cu ajutorul lui Joseph, dacă Desiree dorea să devină soția lui. „Ori punem la punct problema asta, ori o lăsăm baltă”, îi spusese Bonaparte fratelui său.

3. Joseph Bonaparte, *Mémoires et correspondance politique et militaire* (Paris, 1855), I, pp. 142 – 143.

4. Citat în Evangeline Bruce, *Napoleon and Joséphine: An Improbable Marriage* (New York, 1995), p. 133.

5. Resentimentele lui Barras față de Rose erau influențate fără îndoială de ostilitatea pe care acesta o resimțea față de soții Bonaparte. După ce Napoleon a ajuns la putere, lui Barras i-au fost oferite mici funcții guvernamentale, pe care însă le-a refuzat, atrăgându-și dezaprobarea lui Bonaparte. Plin de amărăciune, a trăit retras pe toată durata guvernării lui Bonaparte, în cea mai mare parte a timpului în afara Franței.

6. Interesul manifestat cu oarecare întârziere de către Rose față de Bonaparte, pe care se pare că îl ignorase înainte de a primi fonduri substanțiale din partea Directorilor, dă oarecare greutate afirmațiilor lui Barras cu privire la venalitatea ei.

7. Cultivându-l pe Bonaparte, nu se poate ca Rose să nu se fi gândit în primul rând la propria bunăstare; având în vedere minciunile pe care i le-a spus despre resursele ei financiare, e posibil să fi început să îl privească ca pe un potențial soț încă din octombrie sau noiembrie 1795, făcând tot ce-i stătea în puteri pentru a-l determina s-o ceară de nevastă.

8. François Gilbert de Coston, *Biographie des premières années de Napoleon Bonaparte* (Paris, 1840), I, p. 433.

9. În memoriile sale, Bonaparte spune că a văzut-o prima oară pe Rose de Beauharnais în vara anului 1795, ceea ce pare să coincidă cu ce își amintea și Barras, care afirma că l-a dus pe Bonaparte prin saloanele importante din Paris, inclusiv cel al lui Therese Tallien, chiar în acea vară. Henri d'Almeras, *Barras et son temps* (Paris, 1930), p. 302.

Potrivit lui Andoche Junot, în 1795 Bonaparte își petrecea vremea „vizitând toate persoanele influente și ciocnind la toate ușile”, își câștigase renumele unui musafir neobosit. Nu se poate să nu se fi întâlnit cu Rose în nenumărate ocazii. Biletul pe care Rose i l-a trimis pe 28 octombrie sugerează o prietenie de luni de zile, și nu doar de câteva zile sau săptămâni.

Versiunea romantică, potrivit căreia Rose l-a cunoscut pe Napoleon prin intermediul lui Eugène, care s-a dus, la mijlocul lunii octombrie 1795, la Bonaparte ca să solicite scutirea de obligația de a preda autorităților sabia tatălui său – în baza unui ordin ce interzicea portul de armă – este, probabil, de natură apocrifa. E posibil ca Eugène să-și fi exprimat dorința de a păstra sabia tatălui său, însă nu acest lucru a prilejuit întâlnirea dintre Rose și viitorul ei soț.

8. Gaspard Gourgaud, *Sainte Hélène: Journal inedit de 1815 à 1818* (Paris, 1899), II, p. 329.

9. Louis Hastier, *Le grand amour de Joséphine* (Paris), p. 36.

10. Mult mai târziu, în timpul exilului la Sfânta Elena, Bonaparte vorbea cu cinism despre Joséphine și împrejurările în care s-a decis să se însoare cu ea. „Am iubit-o cu adevărat pe Joséphine”, îi povestea el lui Bertrand, „dar n-am avut niciun fel de respect pentru ea. Avea cea mai drăguță păsărică din lume, care îți amintea de **Trois-Îlets** din Martinica. De fapt, m-am însurat cu ea doar fiindcă am crezut că era foarte bogată. Ea așa mi-a spus, dar m-a mințit”.

Acestea erau amintirile unui om ce vorbea despre prima lui pasiune prin prisma amărăciunilor și necazurilor pe care le-a generat ulterior. Afirmațiile acestea nu au aproape nimic de-a face cu efuziunile sentimentale trăite de Bonaparte la douăzeci și șase de ani.

11. Rose i-a povestit contelui de Ségur, în 1804, că a trecut „printr-un mare zbucium sufletesc”, înainte de a consimți să se mărite cu Bonaparte. Sergeant, p. 86.

12. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 102 – 103.

13. Gilbert Stenger, *La Société Française pendant le Consulat* (Paris, 1903 – 1908), I, p. 60. Iată exact pledoaria pe care generalul se aștepta ca Rose s-o prezinte în favoarea lui. Biografiile lui Joséphine au

reluat, adeseori, insinuarea obscenă a contemporanilor care, nevăzând în Joséphine decât un obiect erotic, presupuneau că „în schimbul funcției de comandant în Italia Bonaparte trebuia să-l scape pe Barras de Joséphine. Cu alte cuvinte, Barras se săturase de Joséphine, dar nu putea să se descotorosească singur de ea, așa că a recurs la metoda mituirii, în realitate, Joséphine era doar una dintre amantele lui Barras, or nu există nicio dovadă că s-ar fi cramponat de el sau că ar fi ajuns să depindă de el supărător de mult. Dimpotrivă, tocmai datorită influenței acesteia asupra lui Barras și asupra multor alora, Bonaparte

O considera foarte prețioasă pe Joséphine.

Capitolul 14: „Senzuala creolă”.

1. Eugène de Beauharnais, *Mémoires*, I, p. 32.

2. În martie 1796, luna în care Bonaparte s-a căsătorit cu Joséphine, asignatul a înregistrat cea mai scăzută valoare, ceea ce a impus emiterea unor bancnote de hârtie numite „mandate teritoriale”, pe baza proprietăților deținute de guvern.

3. Unii dintre biografii lui Joséphine au sugerat că aceasta s-a folosit de certificatul de naștere al surorii sale mai mici, numai că Manette se născuse pe 3 septembrie 1766, în timp ce ea a pretins că văzuse lumina zilei pe 23 iunie 1767. Nu este clar de ce au fost modificate vârstele soților. Explicația facilă, potrivit căreia ar fi fost doar un gest cavaleresc, menit să ascundă faptul că mireasa era mai în vârstă, pare mai puțin plauzibilă în raport cu necesitatea de a prezenta o dovadă legală sau o copie a certificatului de naștere ori de cetățenie.

4. Această relatare despre cununia precipitată a lui Bonaparte cu Joséphine – în mod limpede un aranjament făcut în pripă, în timp ce Bonaparte era preocupat de pregătirea campaniei din Italia –, provine din jurnalul lui Thermidor, fiica lui Jean și a lui Therese Tallien, prezentat în rezumat de către Georges Mauguin, *L'Imperatrice Joséphine: Anecdotes et Curiosities* (Paris), pp.15 – 16.

Thermidor mai povestește că a asistat la scena aducerii lui Collin-Lacombe la Malmaison, în 1809, ca s-o vadă pe Joséphine, care își amintea bine de el. Potrivit relatării lui Thermidor, Joséphine l-a întâmpinat „cu însuflețire” și i-a spus: „Ei, Collin, mai ții minte ce fitil

lung avea lumânarea?"

Pare incontestabil faptul că Joséphine și martorii au fost lăsați să aștepte nu numai de către Bonaparte, ci și de către oficialitatea municipală Leclercq, așa încât cununia s-a celebrat abia după ora nouă seara. Dar, ca și ceremonia propriu-zisă, relatările care s-au păstrat sunt oarecum confuze.

5. Dovezile referitoare la raporturile sexuale sunt, firește, puține la număr, dacă nu chiar imposibil de găsit. Totuși, din moment ce Joséphine a fost amanta lui Barras în 1795 și la începutul anului 1796 și, mai mult ca sigur, relația lor a continuat și mai târziu, după ce s-a întors din Italia, în 1797-1798, și întrucât după căsătorie nu a renunțat la niciunul dintre obiceiurile ei, pare foarte plauzibilă perpetuarea legăturii și în primele luni de căsătorie, în mod cert, se vedea des cu el. Hastier, /?<z «zw.

6. În memoriile sale, Bourrienne menționează că Joséphine obișnuia să consulte tot felul de „ghicitoare”. Mauguin, p. 67.

7. Una dintre cele mai triste moșteniri ale promiscuității din timpul Directoratului, a constituit-o numărul mare de copii abandonați, nu numai în Paris, ci și în toată Franța.

Probabil că din majoritatea acestor prunci nedoriți au ajuns la maturitate cetățeni destoinici ai Restaurației.

8. Din păcate, despre lunga legătură amoroasă cu căpitanul Charles, care a reprezentat pentru Joséphine o pasiune comparabilă cu cea pe care ea i-a inspirat-o lui Bonaparte, s-au păstrat prea puține documente. Hastier, op. cit., pune în discuție aspectele cunoscute ale relației lor. Din păcate, Charles a solicitat ca, după moartea sa, numeroasele scrisori care îi fuseseră adresate de către Joséphine să fie arse, iar moștenitorii lui i-au îndeplinit dorința. Numai cinci scrisori au scăpat de la distrugere.

9. Jacques Bourgeat, ed., *Napoleon: lettres à Joséphine* (Paris, 1941), pp. 31 – 32. Joséphine i-a trimis câteva scrisori soțului său, în primăvara anului 1796 (în scrisorile de răspuns, el confirmă primirea mesajelor ei), însă acestea nu s-au păstrat; Joséphine, însă, le-a păstrat pe cele expediate de Bonaparte.

10. Bourgeat, *Lettres*, p. 39.

11. *Ibid.*, pp. 34 – 35.

12. de Coston, I, p. 466.

Capitolul 15: Sejurul în Italia

1. Bourgeat, *Lettres*, pp. 30 – 31.

2. La reconstituirea legăturii dintre Joséphine și Hippolyte Charles, despre care s-au păstrat foarte puține documente, apare firească întrebarea în ce măsură Hippolyte a fost motivat, poate, de oportunism. Desigur, Joséphine era încă foarte atrăgătoare, însă e posibil ca statutul ei de soție a astrului în ascensiune al Directoratului, accesul la Bonaparte și perspectiva profiturilor asigurate de contractele militare să fi contat cel puțin la fel de mult pentru bărbatul acesta mai tânăr decât ea.

3. Laure Junot scria că Joséphine „era extrem de atașată de Hippolyte”. Toată lumea din armată și din orașul Milano știa asta”. *Mémoires*, IV, p. 244.

4. Bourgeat, *Lettres*, pp. 50 – 51.

Capitolul 16: „Nu-mi plac onorurile din această țară și, adesea, mă plictisesc”.

1. Referindu-se la starea de spirit a lui Joséphine în timpul sederii la Castiglione, Bonaparte spunea că era „melancolică, agitată și pe jumătate bolnavă”. Sergeant, p. 104.

2. Joseph Aubenas, *Histoire de l'Imperatrice Joséphine* (Paris, 1857 – 1859), I, pp. 348 – 349.

3. Dacă, așa cum s-a sugerat, Joséphine suferea de amenoree, ca urmare a stresului la care fusese supusă în perioada detenției, înseamnă că îl mințea pe Bonaparte, dându-i speranța că ar putea rămâne însărcinată. E posibil ca nervozitatea sporită, accesele frecvente de plâns și emotivitatea excesivă să se fi datorat unui dezechilibru hormonal, amenoreea fiind tot un simptom al acestei stări. Aceste presupuneri nu pot fi susținute, însă, pe bază de documente.

4. În iarna anului 1797, Joséphine își făcea griji pentru soarta lui Bonaparte. Generalul Berthier îi trimitea relatări liniștitoare de pe

front, povestindu-i că generalul era tare „necăjit din cauza acestor fantezii, care îți lăsau impresia că a și murit deja”. Knapton, p. 140.

5. Sergeant, pp.110 – 111.

Capitolul 17: „Familia noastră nu va duce lipsă de nimic”.

1. Stenger, III, nota 164. Expresia franțuzească este „poule mouillée”, adică „găină plouată”.

2. Claire de Remusat remarcă în memoriile sale că pe Joséphine „o speriau foarte tare sentimentele durabile”. „Nu prea știa ce înseamnă emoțiile puternice”. Remusat, *Mémoires*, I, p. 317.

3. Când s-a întors din Italia, Bonaparte a fost surprins de amploarea renovărilor și de luxul exorbitant de la palat.

4. Factura s-a ridicat la trei sute de mii de franci. G. Bord și L. Bigard, *La Maison du „Dix-huit brumaire”* (Paris, 1930), pp.107 – 111.

Capitolul 18: „Cea mai nenorocită dintre femei”.

1. *At the Court of Napoleon: Memoirs of the Duchesse d'Abrantes* (New York, 1989), p. 45.

2. Jean Bourguignon, *Napoleon Bonaparte* (Paris, 1936), I, P-138.

3. Stenger, I, nota 69.

4. Hastier, p. 160. Cum s-a menționat mai sus, întrucât Hippolyte Charles a dat instrucțiuni ca scrisorile primite de la Joséphine să fie distruse după moartea sa, s-au păstrat doar câteva epistole.

5. Hastier, pp. 185 – 186.

6. *Ibid.*, p. 152.

7. *Ibid.*, pp. 152 – 153.

8. *Ibid.*, p. 154.

Capitolul 19: „Nu fac decât să plâng”.

1. Hastier, p. 165.

2. *Ibid.*, p. 161.

3. Deși excela la dans și brodat, iar la harpă cânta destul de bine, la dictare și compunere Hortense a ieșit doar pe locul al paisprezecelea, într-o clasă de douăzeci și două de eleve (acordându-i-se calificativul „arareori corect”). Când a început să frecventeze cursurile școlii lui Madame Campan, Caroline Bonaparte,

care era cu un an mai mare decât Hortense, aproape că nici nu știa să scrie. Caroline n-a putut s-o suferi pe Hortense de la bun început, atitudine ce reflecta, desigur, părerea familiei ei despre Joséphine. Aubenas, II, pp. 19 – 21, dă lista colegelor de obârșie nobilă ale lui Hortense, printre care se numărau Egle și Adele, nepoate ale lui Madame Campan, fiicele ducelui de Mouchy și ale ducelui de Valence, precum și fiicele și nepoatele altor emigranți.

4. Hastier, p. 171.

5. În ciuda cinismului manifestat la adresa femeilor și a relațiilor sexuale, Bonaparte dădea dovadă de oarecare ingenuitate și inocență. Una dintre amantele lui de mai târziu, Mademoiselle Georges, îl considera „nespus de bun și de simplu, tandru, delicat...” Henri d’Almeras, *La vie Parisienne sous le Consulat et l’Empire* (Paris), p. 210. Un camarad care l-a însoțit în campania din Italia nota că Bonaparte „vorbea despre dragostea lui (pentru Joséphine) cu sinceritate, impetuositate și fascinație, calități ce se întâlnesc doar la un bărbat foarte tânăr”. Auguste-Frederic de Marmont, *Mémoires du duc de Raguse* (Paris, 1857), I, pp. 187 – 188. În primele săptămâni ale campaniei din Egipt, înainte de revelațiile care i-au frânt inima, Bonaparte se gândea mereu la Joséphine, vorbind tot timpul despre ea cu secretarul său, Bourrienne.

Pe de altă parte, Claire de Remusat, o observatoare foarte atentă, susținea că „Bonaparte era lipsit de suflet. Facultatea aceasta sau poate organul care ne dă posibilitatea să iubim și să fim iubiți îi lipsea pur și simplu”. După părerea ei, Bonaparte era capabil de dragoste, de o mare pasiune, dar nu și de devotament. Remusat, *Mémoires*, I, p. 110.

6. Remusat, *Mémoires*, I, p. 274.

7. După cum s-a menționat mai sus, Bonaparte a avut întotdeauna tendința de a aluneca într-o stare de vis, ca un fel de transă, încă din tinerețe îi plăcea „tot ceea ce îndemna la reverie”, potrivit afirmațiilor lui Claire de Remusat, care îl cunoștea bine. Îndrăgea amurgurile, muzica melancolică, efectul hipnotic al luminilor difuze și vocile molcome, mai ales cea a lui Joséphine. Remusat,

Mémoires, I, pp. 102 – 103.

„Ce înseamnă viitorul?” i se adresa el lui Joséphine într-o scrisoare compusă într-o stare vecină cu transa. „Ce semnificație are trecutul? Cine suntem noi? Ce fluid magic ne înconjoară și ascunde de noi lucrurile pe care simțim nevoia imperioasă să le știm? Ne naștem, trăim, murim sub semnul miracolului”. Stenger, III, p. 230.

8. Târziu, în iarna anului 1799, Joséphine îi trimitea o scrisoare lui Hippolyte, în care îi spunea că, dacă accepta să se mai vadă încă odată cu ea, „nu-l va mai sâcâi cu scrisorile ori cu prezența ei. Atunci când este trădată, femeia cinstită se retrage fără să scoată un cuvânt”. Hastier, p. 184.

Vecinii de la Malmaison au văzut-o pe Joséphine în obișnuita ei rochie albă, plimbându-se pe drum la lumina lunii și ținându-l de braț pe un tânăr – „două umbre” în asfințit.

După toate probabilitățile, tânărul acela era Hippolyte.

Hastier, pp. 190 – 191.

9. Jean Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empenitr. Lettres de l'imperatrice Joséphine et de la reine Hortense & u Prince Eugène* (Paris, 1936), p. 126? în

10. Hastier, p. 194.

Capitolul 20: O căsnicie compromisă

1. Relatarea lui Joséphine despre confruntarea cu Bonaparte dă este reprodusă de Remusat în *Mémoires*, I, pp. 147 – 149. „Am auzit asta chiar de la Madame Bonaparte”, scria Remusat.

2. Laure Junot nota în memoriile sale că, la întoarcerea l din Egipt, Bonaparte era „foarte atașat de Eugène”. *At the Court of Napoleon*, p. 66.

3. Sergeant, p. 141.

4. *At the Court of Napoleon*, p. 70.

5. *Mémoires de Constant, Premier Valet de Chambre de Napoleon Premier*, ed. Arnould Galopin (Paris, 1909), p. 85.

6. d'Almeras, pp. 252 – 253.

7. *Mémoires de Constant*, pp. 32 – 33; *At the Court of Napoleon*, p. 135.

Capitolul 21: O plimbare prin pădure

1. Episodul evocat în acest capitol este descris cu lux de amănunte în *At the Court of Napoleon*, p. 159. Nu se știe cu precizie data acestor întâmplări, însă, judecând după context, se pare că au survenit în 1801.

2. *At the Court of Napoleon*, p. 160.

3. /ta/, p. 140.

4. Laure Junot povestește că, aproape concomitent cu evenimentele petrecute în pădurea Butard, Joséphine a at, început să se teamă ori de câte ori vreun soldat veteran își făcea apariția în parcul de la Malmaison, pentru a-i solicita o întrevedere comandantului armatei. Orice sunet ciudat sau... neașteptat – provocat de vreo pasăre sau animal, o farfurie at, spartă sau o santinelă ce apăsa pe trăgaci din greșeală – îi încorda nervii la maximum și o făcea să izbucnească în plâns. *At the Court of Napoleon*, p. 158

5. *Ibid.*, p. 162.

6. Hastier scria că Joséphine l-a văzut pe Hippolyte Charles pentru ultima oară în 1799, „ruptura lor definitivă” datând din 1801. Joséphine îi mărturisea unei prietene că se simțea „nespus de nefericită” din cauza acestei despărțiri.

7. Chiar dacă o mai iubea pe Joséphine, Hippolyte era prea prudent, firește, și nu voia să-și riste pielea întreținând relații intime cu nevasta primului consul. Hastier, pp. 184 – 185, 213.

8. Scrisoarea lui Joséphine din 18 octombrie 1801 se află în Aubenas, pp. 571 – 573.

Capitolul 22: „Luxul se răspândise pe scară largă”.

1. Stenger, I, p. 384.

2. *At the Court of Napoleon*, p. 60; Harrison Brent, *Pauline Bonaparte: A Woman of Affairs* (New York, 1946), pp. 54 – 46.

3. Sergeant, p. 162. În tinerețe, Louis intenționase să se însoare cu nepoata lui Joséphine, Emilie Beauharnais, însă această speranță îi fusese spulberată.

4. Remusat, *Mémoires*, I, p. 157.

5. Ceva mai devreme, când Joséphine se afla la Plombières, s-a

discutat despre o posibilă căsătorie între Hortense și unul dintre fiii Directorului Rewbell.

6. Remusat, *Mémoires*, I, p. 160. Laure Junot scria că „veselia, buna dispoziție și amabilitatea lui Hortense erau molipsitoare pentru cei din jur. Tinerii se grupau în jurul său, o priveau cu admirație”. *At the Court of Napoleon*, p. 238.

7. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 157 – 159. Hortense i-a făcut lui Madame de Remusat multe destăinuiri legate de căsnicia ei nefericită.

8. Descrieri ale balului organizat de Madame de Montesson, inclusiv numele partenerilor de dans ai lui Hortense, se găsesc în câteva memorii ale contemporanilor, rezumate în Stenger, III, p. 283. Minunații dansatori amatori de pe vremea consularului sunt evocați în A. Laquante, *Un Hiver à Paris sous le consulat 1802 – 3, d’après les lettres de Johann*

F. Reichardt (Paris, 1896), p. 269, *At the Court of Napoleon*, p. 128, și *The Journal of a British Chaplain in Paris During the Peace Negotiations of 1801 – 2*, by Rev. Dawson Warren, ed. A.M. Broadley (Londra, 1913), p.117.

Deși se afirmă, adesea, că valsul s-a răspândit în înalta societate abia după 1815, multe jurnale din perioada napoleoniană menționează că valsurile erau foarte la modă la începutul secolului.

Capitolul 23: „O ambiție violentă și ucigașă”.

1. Bourgeat, *Lettres*, p. 112.

2. Laure Junot a remarcat paradoxurile definitorii pentru felul de a fi al lui Bonaparte. „Își ascundea sentimentele sub o mască de duritate”, scria ea, „până când aceasta a devenit a doua lui natură”. Totuși, era atât de sensibil, „încât se emoționa întotdeauna când auzea bătând clopotele seara”; îl impresionau de fiecare dată lacrimile femeilor, la fel ca și persoanele care știau să susțină cauza loialității față de familie. Odată cu trecerea anilor, scoarța aceasta exterioară s-a îngroșat, iar cinismul său înnăscut s-a dovedit mai puternic decât sensibilitatea și romantismul său. Pe insula Sfânta Elena, privind în urmă la viața trăită până atunci, spunea că se simțea cuprins de dispreț față de ceilalți și că se înconjura de oameni în măsura în care îi erau

utili.

3. Remusat, *Mémoires*, I, p. 206.

4. Bonaparte „reacționa (la reproșurile lui Joséphine) uneori cu o violență indescritibilă”, scria Claire de Remusat, lăsând să se înțeleagă că era vorba despre molestări, ceea ce nu reprezenta ceva neobișnuit la curtea consulului. Remusat, *Mémoires*, I, p. 206.

5. *Ibid.*, I, pp. 203 – 204.

6. *Ibid.*, I, pp. 207 – 209, 212.

7. Povestea acestui contratimp se află în Remusat, *Mémoires*, II, pp. 44 – 48.

9.8. *Ibid.*, II, pp. 49 – 50.

m9. Stenger, III, p. 230.

10. *Lettres de Napoleon à Joséphine... et lettres de Joséphine à Napoleon et à sa fille* (Paris, 1833), II, pp. 222 – 223.

«Capitolul 24: „Trăiască în veci împăratul!”

r 1. Remusat, *Mémoires*, II, p. 43.

2. *Ibid.*, II, p. 58. Corvisart i-a destăinuit detaliile acestui plan secret lui Claire de Remusat, după divorțul lui Joséphine.

3. *Ibid.*, II, pp. 92 – 93, 87 – 88.

4. În timpul exilului pe insula Sfânta Elena, Bonaparte a susținut că prin 1804 era decis să divorțeze de Joséphine, încoronarea nefiind un argument menit să demonstreze contrariul.

5. Remusat, *Mémoires*, II, p. 71.

6. Stenger, I, pp. 335 – 336.

7. Frederic Masson, *Madame Bonaparte* (Paris), pp. 367368.

8. *Mémoires de Constant*, p. 93.

Capitolul 25: „Joséphine, împărăteasa francezilor”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 7.

KS\12. *Ibid.*, pp. 5 – 9.

IffiM 3. *Ibid.*, pp. 16 – 17.

4. *Mémoires de la reine Hortense, publiés par le prince Napoleon* (Paris, 1927 – 8), I, pp. 233. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 158 – 159 descrie atitudinea disprețuitoare adoptată de Louis față de Hortense.

5. Remusat, *Mémoires*, II, pp. 301 – 302.

6. rtee; 6. *Ibid.*

Capitolul 26: „Mă voi purta ca o victimă, așa cum sunt, de fapt”.

1. Madame de Remusat susține (*Mémoires*, II, p. 279) că după victoria de la Austerlitz Bonaparte a devenit și mai despot cu cei din jurul lui. „Simțeau că parcă se îngreuiase jugul care apăsa pe umerii fiecărui cetățean”, scria ea „Te plecai în fața gloriei lui, aproape cu forța”. Impresionat de ceremonialul rigid de la curțile germane, Bonaparte a impus o nouă etichetă, care mărea distanța între el și ceilalți.

2. Se jura, își amintea Claire de Remusat, că furia i se urca numai până la ceafă, nu și mai sus, însă martorii oculari erau de altă părere. *Mémoires*, I, nota 120.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 28 – 29.

4. Remusat, *Mémoires*, I, pp. 152 – 154. Claire de Remusat notează, cu oarecare acribie, că Hortense „își judeca sever mama și nu îi făcea confesiuni”. Joséphine își iubea copiii, însă toată lumea știa cât era de indiscretă; Hortense își dădea seama că orice i-ar fi spus mamei sale ar fi ajuns imediat de notorietate publică. Cu toate acestea, îi împărtășea destul de multe secrete.

5. Gurile rele susțineau că Eleonore nu era ușă de biserică și nu excludeau posibilitatea ca Murat să fie tatăl copilului ei; totuși, fiul ei, Leon Denuelle, semăna cu Bonaparte și a fost recunoscut de acesta. Nu existau, se pare, motive de îndoială în privința paternității lui Leon. Nu se poate afirma cu precizie dacă Joséphine știa, la vremea respectivă, că Eleonore Denuelle era însărcinată, însă, pentru că în trecut Bonaparte se fălise întotdeauna în fața ei cu aventurile sale galante și fiindcă nimic nu i-ar fi plăcut mai mult lui care line Murat decât să răspândească zvonuri despre paternitatea lui Bonaparte, pare plauzibil ca Joséphine să fi aflat cum stau lucrurile.

6. Remusat, *Mémoires*, II, pp. 117 – 118. În cadrul personalului care o servea pe Joséphine existau trei majordomi. Preferința ei pentru Corbineau a fost remarcată pentru prima dată în ianuarie 1806. Remusat, *Mémoires*, loc.

7. cât., și Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 37 – 38.

8. Pierre-Louis Roederer, *Journal* (Paris, 1909), p. 214.

9. Sergeant, pp. 266 – 267.

10. Remusat, *Mémoires*, II, p. 283.

3 10. Joséphine se plângea frecvent de migrene în scrisorile din februarie-mai 1807. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 36, 38, 42. Astfel, îi povestea lui Eugène despre „o criză de melancolie, de care nu izbutesc să mai scap”.

11. Balul este descris de către Marco de Saint-Hilaire, citat în *Les Petits Appartements de Tuileries, de Saint-Cloud et de la Malmaison...* (Paris, 1831), II, p. 234.

12. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 3738; *Lettres de Napoleon à Joséphine...* (Paris, 1833), II, p. 266.

13. Bourgeat, *Lettres*, pp.127 – 128.

14. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp.344Q, *passim*. Nepoata și tiza lui Joséphine s-a măritat cu Oscar I, regele Suediei și al Norvegiei. A murit în 1876.

15. *Ibid.*, pp. 43 – 4.:

16. *Ibid.*, p. 45.

Capitolul 27: „Sunt porniți cu toții împotriva mea”.

1. *At the Court of Napoleon*, p. 333.

2. *Ibid.*, p. 332.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 49-j 50, notai.

t 4. *Ibid.*, p. 52... [

e!

Capitolul 28: „Ca și cum o otravă mortală mi s-ar prelinge prin vene”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 54 – 55.

2. Sergeant, p. 286.

3. „Mi-a propus chiar el, în momentul divorțului”, îi povestea Joséphine lui Claire de Remusat, „să mă mărit cu prințul Macklenburg-Strelitz-ți-aduci aminte de tânărul acela chipeș, care se purta așa frumos cu mine la Fontainebleau, și pe urmă, la Tuileries?”. Remusat, *Mémoires*, III, p. 257.

Capitolul 29: „Sora cea mare a Grațiilor”.

1. Detaliile ceremoniei sunt prezentate în *Mémoires de Constant*, pp. 214 – 215. Constant relatează o anecdotă cu iz

...422

melodramatic despre Joséphine, care s-a dus într-o seară, târziu, la Bonaparte în cameră și, disperată, a stat acolo pentru ultima oară în brațele lui, timp de un ceas. Numai că povestea n-are niciun sâmbure de adevăr; de mai multe luni de zile, Bonaparte păstrase distanța față de soția sa, așa că e foarte probabil să fi evitat o despărțire dureroasă între patru ochi.

Memoriile lui Constant, alături de multe altele publicate în timpul restaurației Bourbonilor, constituiau niște „colaborări” între renumiții lor autori și niște scriitori de romane, care născociau, prelucrau și rearanjau totul după bunul lor plac. Ca izvoare istorice, trebuie folosite cu multă prudență.

2. Frederic Masson, *Joséphine repudiee* (Paris, 1900), p. 80.

3. Bourgeat, *Lettres*, p. 192.

4. *At the Court of Napoleon*, p. 356.

5. d'Almeras, p. 308.

6. *Lettres de Napoleon à Joséphine* (Paris, 1833), II, pp.298 – 300.

7. Amintirile lui Maurice de Tascher despre Joséphine sunt incluse în *Le Journal de campagne d'un cousin d'imperatrice* (Paris, 1933), pp. 286 – 290. Deși mai mulți biografi ai lui Joséphine au presupus că Maurice de Tascher era unul dintre fiii unchiului lui Joséphine, baronul Robert de Tascher din Martinica, acesta aparținea, de fapt, unei ramuri mai îndepărtate a familiei Tascher, ai cărei membri nu au emigrat în Lumea Nouă.

Verii lui Joséphine din Martinica erau Charles de Tascher, un ofițer de grenadier, care s-a întors în insulă după câțiva ani de serviciu militar în Franța; Henri de Tascher, care a murit în campania din Rusia, în 1812, după ce luptase în Spania, sub comanda lui Joseph Bonaparte, și care a fost însurat cu o nepoată de-a soției lui Joseph; Louis de Tascher, care era aghiotantul lui Eugène și care s-a căsătorit cu fiica prințesei de la Leyen; Saint-Rose de Tascher, un ofițer de artilerie, care era bolnav, locuind cu sora lui, Stephanie, după divorțul acesteia;

Numa de Tascher, care a rămas în Martinica, și Stéphanie de Tascher, o fată frumoasă, cu mari probleme de sănătate, care a contractat o căsătorie nefericită cu prințul d'Aremberg. Aubenas, pp. 578 – 579; Remusat, *Mémoires*, II, pp. 350 – 352.

Capitolul 30: „Singură și părăsită printre străini”.

1. În acea vreme, circula zvonul că prezentabilul Lancelot Turpin ar fi fost amantul lui Joséphine, iar unii biografi ai împărătesei, mari amatori de senzațional, au repetat bârfa ca pe un fapt real, deși nu există nicio dovadă în sprijinul acestei supoziții. E posibil ca Joséphine să fi avut unul sau mai mulți iubiți, în anii care au urmat divorțului, manifestând discreție în privința acestor legături, dar întrucât se afla în atenția opiniei publice – și sub supravegherea iscoadelor lui Bonaparte –, e de presupus că, dacă ar fi avut vreun amant nu s-ar fi invocat doar niște simple bârfe, pentru a proba acest lucru.

2. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 4849. În septembrie 1807, Joséphine îi scrisese lui Eugène că „Nu mă interesează nimic, decât inima lui (Bonaparte). Dacă alții ar izbuti să mă despartă de el, n-aș regreta titlul (de împărăteasă); ceea ce-mi doresc e o singurătate desăvârșită”.

3. *Ibid.*, pp. 78 – 79.

4. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 81. „Mă voi ocupa de botanică și de arte”, îi scria Joséphine lui Eugène, într-o scrisoare din 19 noiembrie 1810.

5. Madame Ney, până la începutul anului 1810 una dintre doamnele de onoare ale lui Joséphine, avea voce de solistă de operă, iar Joséphine cânta adesea cu ea la concerte, în cadrul unor serate neprotocolare. Un compozitor german, care a vizitat Parisul în 1803, a fost plăcut surprins de faptul că Joséphine cunoștea și știa să interpreteze scene din câteva opere de-ale lui. *Un Hiver à Paris*, p. 314.

6. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 81.

7. *Ibid.*

8. Castellet, p. 443.

Capitolul 31: „Nu-mi doresc altceva decât o liniște desăvârșită”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, pp. 87 – 88.

2. O doamnă care a întâlnit-o pe Joséphine în toamna anului 1810 scria că „este atât de prevenitoare cu cei din jur, încât uiți că ai de-a face cu o împărăteasă și nu mai vezi decât femeia care vrea să fie pe placul tuturor, așa că ți-e imposibil să n-o îndrăgești... Pe vremuri avea un chip fermecător, dar și acum arată bine”. Castellet, p. 442.

3. Bourgeat, *Lettres*, pp. 215 – 216.

4. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 104.

fi 5. Scrisoarea în care Joséphine descrie nașterea dificilă a Augustei este inclusă în Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 106.

Capitolul 32: Imnul final

1. În scrisoarea pe care i-a trimis-o din Rusia, Eugène o informa pe Joséphine că „era adorată la Milano”, ca pretutindeni, de altfel. „Oamenii au scris lucruri încântătoare despre tine”, spunea el, „și ai vrăjit mințile tuturor celor de care te-ai apropiat”. Knapton, p. 311.

2. După moartea lui Joséphine, doctorul ei principal, care a îngrijit-o până în ultima clipă, i-a spus lui Bonaparte că, după opinia lui, Joséphine a fost răpusă de „grijă” și „supărare”. Castellet, p. 482.

Capitolul 33: „Curajul nu m-a părăsit niciodată în viață”.

1. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 117.

2. Sergeant, pp. 340 – 341.

3. Hanoteau, *Les Beauharnais et l'Empereur*, p. 118.

4. Knapton, p. 318.

5. Masson, *Joséphine repudiee*, p. 330.

Capitolul 34: Restaurarea

1. Mauguin, p. 87.

2. Bourgeat, *Lettres*, pp. 216 – 217.

3. Această relatare privind boala lui Joséphine și moartea ei subită are la bază lucrarea lui Aubenas, pp. 553, și diverse surse secundare. Puținele mărturii ale contemporanilor, care s-au mai păstrat, sunt sumare. Potrivit rezultatelor autopsiei oficiale, Joséphine a murit de pneumonie și de o „gangrenă în gât”, plămânii ei fiind plini de sânge. S-a făcut presupunerea că ar fi avut cancer la gât; în acest

caz, e foarte probabil că afecțiunea să se fi complicat din cauza unei infecții acute, care s-a dezvoltat rapid și i-a blocat traheea.

Doctorul Horeau i-a spus lui Bonaparte că Joséphine a murit de „griji și supărare”. E cert că depresia și anxietatea au făcut-o vulnerabilă la boli, iar organismul ei n-a mai avut puterea să lupte împotriva infecției, în ultimele săptămâni, temerile își puneau pecetea pe toate percepțiile și raționamentele ei. „Mi-e dat oare să-mi văd din nou copiii sărmani și nenorociți?” a strigat ea, în fața unei confidente. „Gândul acesta mă ucide”. Sergeant, pp. 348 – 349.

4. Doctorul Horeau spunea că „mintea lui Joséphine era tulburată, de parcă ar fi fost în stare de ebrietate”.

Sfârșit

OFERTA DE CARTE A TRUSTULUI EDITORIAL LIDER

Editurile: ORIZONTURI, LIDER, JURIDICĂ, ȘTIINȚELOR MEDICALE.

ȘTIINȚELOR AGRICOLE, ȘTIINȚELOR SOCIALE ȘI POLITICE, SIRIUS.

STAR, LUCEAFĂRUL, CARTEA PENTRU TOȚI

J. F. Pepin, GHID DE CULTURĂ GENERALĂ (368 pag. / 198.000 lei)

F. Braunstein RĂDĂCINILE CULTURII OCCIDENTALE (288 pag. / 148.000 lei)

Michael H. Hart 100 DE PERSONALITĂȚI DIN TOATE TIMPURILE

CARE AU INFLUENȚAT EVOLUȚIA OMENIRII

(384 pag. / 1 98.000 lei) Anca Balaci DICȚIONAR MITOLOGIC GRECO-ROMAN

(368 pag. / 109.000 lei)

Philippe Gaudin MARILE RELIGII (464 pag. / 158.000 lei)

Larousse CRONOLOGIA UNIVERSALĂ (608 pag. / 191.000 lei)

Marcel Bara ISTORIA ROMEI ANTICE (400 pag. / 148.000 lei)

Ray Spangenburg, ISTORIA ȘTIINȚEI vol. I (256 pag. / 98.000 lei)

Diane K. Masa – ISTORIA ȘTIINȚEI vol. 2 (256 pag. / 98.000 lei)
 ISTORIA ȘTIINȚEI vol. 3 (224 pag. / 118.000 lei) ISTORIA
 ȘTIINȚEI vol. 4 (256 pag. / 138.000 lei)
F. Braunstein ISTORIA CIVILIZAȚIILOR (304 pag / 148.000 lei)
N. A. Kun LEGENDELE ȘI MITURILE GRECIEI ANTICE
 (544 pag. / 1 70.000 lei)
Richard Tames JAPONIA (384 pag. / 137.000 lei)
Alex Hellemans ISTORIA DESCOPERIRILOR ȘTIINȚIFICE
 (592 pag. / 278.000 lei)
Arthur F. Jones INTRODUCERE ÎN ARTĂ (336 pag. / 98.000 lei)
John Simmons 100 CEI MAI MARI SAVANȚI AI LUMII (384 pag.
 / 180.000 lei)
Harold C. Schönberg VIETILE MARILOR COMPOZITORI (608 pag.
 / 290.000 lei)
Vahe Zartarian MARILE CIVILIZAȚII (304 pag. / 160.000 lei)
Pierre Miquel 16 EVENIMENTE CRUCIALE ALE ISTORIEI
 (192 pag. / 1 40.000 lei)
Jean Prieur MISTERELE REÎNCARNĂRII (288 pag. / 198.000 lei)
Carol Groneman NIMFOMANIA (336 pag. / 198.000 lei)
Ioan Lăzărescu DICȚIONAR GERMAN-ROMÂN;
 ROMÂN-GERMAN (624 pag. / 168.000 lei)
Voichița Ionescu DICȚIONAR LATIN-ROMÂN (224 pag. / 60.000
 lei)
Alicia Dujovne Orliz PASIUNEA CONTELUI TOULOUSE-LAUTREC
 (272 pag. / 148.000 lei)
Barbara T. Bradford PUTEREA UNEI FEMEII (368 pag. / 148.000
 lei)
 VIAȚA MERGE ÎNAINTE (368 pag. / 148.000 lei)
 UN ALT ÎNCEPUT (368 pag. / 148.000 lei)
 UN VIS ÎMPLINIT (336 pag. / 148.000 lei)
 REVEDERE LA PARIS (352 pag. / 158.000 lei) *Barbara Delinsky*
 O TAINĂ DIN TRECUT (336 pag. / 148.000 lei)
 ÎNTÂLNIRE ÎN ALASKA (208 pag. / 118.000 lei)
 TREI DORINȚE (368 pag. / 148.000 lei)

APE TULBURI (432 pag. / 168.000 lei) *Barbara Delinsky* JOCUL IUBIRII (416 pag. / 169.000 lei)

SFIDEAZĂ-ȚI SOARTA (336 pag. / 189.000 lei) *Colleen McCullough* TIM (352 pag. / 128.000 lei)

Cristopher Fowler ATRACȚIE FATALĂ (448 pag. / 128.000 lei)

Danielle Steel SUBSTITUIREA (272 pag. / 128.000 lei)

DULCE-AMAR (464 pag. / 120.000 lei)

POVESTEA UNEI VIETI (256 pag. / 128.000 lei)

NUNTĂ ÎN STIL HOLLYWOODIAN (416 pag. / 168.000 lei)

VULTURUL SINGURATIC (352 pag. / 159.000 lei)

CĂLĂTORIA (368 pag. / 188.000 lei)

Dean Koontz NIMIC NU E ÎNTÂMPLĂTOR (672 pag. / 238.000 lei)

Douglas Kennedir IDENTITĂȚI FURATE (416 pag. / 152.000 lei)

Elizabeth Adler MAI DEVREME SAU MAI TÂRZIU (384 pag. / 137.000 lei)

TOTUL SAU NIMIC (336 pag. / 158.000 lei)

ACUM ORI NICIODATĂ (496 pag. / 142.000 lei)

SECRETELE TRECUTULUI (336 pag. / 149.000 lei) *Elizabeth Thornton* NEÎNCREDERE (352 pag. / 158.000 lei)

Emmanuel Robfe NORMA (288 pag. / 118.000 lei)

Erich Segal SINGURA IUBIRE (272 pag. / 138.000 lei)

Gayle Lynds ACȚIUNEA MASCARADA (464 pag. / 159.000 lei)

MOZAIC (560 pag. / 169.000 lei).

MAREA SCHIMBARE (544 pag. / 175.000 lei)

G.M. Zamfirescu MAIDANUL CU DRAGOSTE (416 pag. / 160.000 lei):

Harold Robbins MIRAJUL PUTERII (432 pag. / 128.000 lei)

Iris Johansen LANȚUL MINCIUNILOR (352 pag. / 168.000 lei)

Irving Wallace FĂRĂ SCRUPULE (464 pag. / 148.000 lei)

Jacqueline Briskin SINGURUL SECRET (560 pag. / 178.000 lei)

Jackie Collins SEDUCȚIE FATALĂ (416 pag. / 168.000 lei)

INTRIGI FAMILIALE LA HOLLYWOOD (464 pag. / 159.000 lei)

VIAȚĂ DUBLĂ (464 pag. / 178.000 lei)

INFIDELITĂȚI LA HOLLYWOOD (448 pag. / 198.000 lei) *James Patterson*
 JACK & JILL (416 pag. / 128.000 lei)
 ȘOARECELE ȘI PISICA (432 pag. / 138.000 lei)
 MAREA RATARE (384 pag. / 137.000 lei)
 Jayne Ann Krentt CASA OGLINZILOR (352 pag. / 188.000 lei)
 Joseph Finder ORA ZERO (480 pag. / 168.000 lei)
 Jude Deveraux SA NU-ȚI PIERZI SPERANȚA (352 pag. / 168.000 lei)
 Judith Krantt. TOP MODEL (400 pag. / 148.000 lei)
 VOI CUCERI MANHATTANUL (608 pag. / 168.000 lei) *Judith Lennox*
 OBSESIA UNEI IUBIRI (544 pag. / 118.000 lei)
 Justin Scatt IUBIRE TRĂDATĂ (480 pag. / 138.000 lei)
 Kenneth Royce PE URMELE LUI IUDA (336 pag. / 120.000 lei)
 KC Ellis PARRY HOTTER (240 pag. / 120.000 lei)
 Kristiit Hannah REGĂSIRE (288 pag. / 198.000 lei)
 Leona Blair DE PARTEA ÎNGERILOR (416 pag. / 128.000 lei)
 Împliniri (416 pag. / 128.000 lei)
 Unda Howard CAPCANA (336 pag. / 168.000 lei)
 LA VÂNĂTOARE DE BĂRBAȚI (336 pag. / 159.000 lei) *Lloyd C. Douglas*
 MARELE PESCAR (416 pag. / 148.000 lei)
 Lucien Bodard VĂDUVA LUI MAO (576 pag. / 119.000 lei)
 Lucinda Edmonds FĂRĂ TINE (432 pag. / 118.000 lei)
 Lynda La Plante BELLA MAFIA (560 pag. / 158.000 lei)
 Madeleine Brent PIATRA CAPRICORNULUI (448 pag. / 128.000 lei)
 LACRIMA LUI BUDDHA (448 pag. / 128.000 lei) *Malika Oufitir*,
 PRINȚESA CAPTIVĂ
 Michele Fitoussi (384 pag. / 148.000 lei)
 Maxăeydlitz ANOTIMPURILE LUPILOR (512 pag. / 138.000 lei)
 Mary Higgins Clark ENIGME (368 pag. / 137.000 lei)
 FĂRĂ SCĂPARE (288 pag. / 168.000 lei)
 REVELAȚIA (336 pag. / 148.000 lei)
 ESCROCHERIA (320 pag. / 188.000 lei)
 Michael Connetty PISTE FALSE (416 pag. / 159.000 lei)

Michael Crichton PRADA (448 pag. / 174.000 lei)
 PRIZONIERII TIMPULUI (560 pag. / 188.000 lei)
Michael Hartland ANUL SCORPIONULUI (432 pag. / 128.000 lei)
Nelson DeMil Ie JOCUL LEULUI (688 pag. / 138.000 lei).
 MISIUNE INGRATĂ (752 pag. / 240.000 lei) VuAWtă t. r, «W.S
Nora Roberts DIN NOU ÎMPREUNĂ (336 pag. / 169.000 lei)
 „™>1F” «»”».
 Odile Weuleresse TEODORA, curtezani și împărăteasă (368 pag.
 / 149.000 lei)
Paul-Loup Suttizer ÎNVINGĂTOAREA (448 pag. / 128.000 lei)
 COPILUL CELOR ȘAPTE MĂRI (480 pag. / 138.000 lei)
 DINASTIA O'HARA (4% pag. / 128.000 lei)
Patricia Rice APROAPE PERFECT (352 pag. / 178.000 lei)
Paul Iina-Simons DINCOLO DE PASIUNE (496 pag. / 148.000 lei)
Peter Driscoll URMĂRIRE ÎN DEȘERT (400 pag. / 128.000 lei)
Philip Shelby JOCURI MURDARE (376 pag. / 128.000 lei).
 ATAC LA PREȘEDINTE (416 pag. / 137.000 lei) *Robert Ludlum*
 ȚINUTUL MAGIC (512 pag. / 168.000 lei)
 MANUSCRISUL LUI CHANCELLOR (512 pag. / 158.000 lei).
 COMLOTUL GENERALILOR (672 pag. / 210.000 lei)
 DRUMUL SPRE OMAHA (592 pag. / 198.000 lei)
 DRUMUL SPRE GANDOLFO (352 pag. / 168.000 lei)
 PROIECTUL HADES (480 pag. / 198.000 lei) – DECEPȚIA LUI
 PROMETEU (544 pag. / 198.000 lei)
 CERCUL MATARESE (532 pag. / 168.000 lei)
 NUMĂRĂTOAREA INVERSA MATARESE (544 pag. / 168.000 lei)
 PROTOCOLUL SIGMA (560 pag. / 199.000 lei).
 DIRECTIVA JANSON (640 pag. / 240.000 lei) TRĂDAREA LUI
 TRISTAN (480 pag. / 240.000 lei)
 CODUL ALTMAN (528 pag. / 258.000 lei) *Robert Ludlum*,
 CASSANDRA COMPACT
Philip Shelby (400 pag. / 178.000 lei)
Robert Ludlum, OPTIUNEA PARIS.
Gayle Lynds (480 pag. / 188.000 lei) ° *” «” *” JM<În

IM *t. C.K. \I.\EI.*

Ițimes Clavell

SHOGŪN **vol. I + 2 (1664 pag. / 448.000 lei)** TAI-PAN **vol. I + 2 (1664 pag. / 388.000 lei)** GAI-JIN **vol. I + 2 (1664 pag. / 524.000 lei)** KING RÂT **(480 pag. / 229.000 lei)** NOBILA CASĂ **vol. I + 2 (1404 pag. / 549.000 lei)** VÂRTEJUL **vol. I + 2 (1664 pag. / 400.000 lei)**

Graham Greene Johnbraine

Michel de Soia Pient

MIEZUL LUCRURILOR **(400 pag / 168.000 lei)** DRUMUL SPRE ÎNALTA SOCIETATE **(288 pag. /148.000 lei)** VIAȚA ÎN ÎNALTA SOCIETATE **(288 pag. /148.000 lei)** MILIARDARUL **(368 pag. /148.000 lei)**

IX. I. \ (; IM DIN ÎS

Eric llobsbawm

SECOLUL EXTREMELOR **(704 pag. /148.000 lei)**

F. MIU – Ifan, K. Uimeam, Stanley L. mener

Colectiv

Troian Atârnu F.D. Mihilfan

Colectiv Colectiv

Richardă. Stane

Valentin Iflenie Jacques Wallacn

Colectiv

BRONHOPNEUMOPATIA CRONICĂ

OBSTRUCTIVĂ **(272 pag. / 128.000 lei)** DIAGNOSTICUL DIFERENȚIAL ÎN DUREREA ACUTĂ

(698 pag. / 633.000 lei) PRIMUL AJUTOR ÎN STĂRILE DE URGENTĂ PÂNĂ

LA SOSIREA MEDICULUI **(416 pag. / 163.000 lei)** CHIRURGIA OTOLOGICĂ **(432 pag. / 306.000 lei)** TULBURĂRILE RESPIRATORII DIN TIMPUL SOMNULUI

(320 pag. /1 86.000 lei)

DICȚIONAR MEDICAL ILUSTRAT **(632 pag. / 848.000 lei)** HARRISON PRINCIPII DE MEDICINĂ INTERNĂ

Ediția a 14-a **(1090 pag. /200.000 lei)** TESTE DE

AUTOEVALUARE ȘI RECAPITULARE

HARRISON, Ediția 14 (336 pag. / 400.000 lei) MEDICINA
LEGALĂ (336 pag. / 251.000 lei) INTERPRETAREA TESTELOR DE
DIAGNOSTIC

(1328 pag. / 699.000 lei) HARRISON MANUAL DE MEDICINĂ

Ediția a 15-a (1200 pag. / 800.000 lei)

M. C ARII...11 KIDK!

Valentin Iflenie, Alexandru Boroî

Marin Voiai Constantin Brânm Mioara-Ketty Guiu

Smannda Dobrescu.

Mihai Șeitan Ștefan Daneș.

Vasile Pafadopol Dorin Ciuncan

INFRAȚIUNILE DE LOVIRE ȘI VĂTĂMARE A INTEGRITĂȚII
CORPORALE SAU A SĂNĂȚII

Cadrul juridic, aspecte medico-legale (176 pag. / 164.000 lei)
CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

(336 pag. / 128.000 lei) AVOCATUL POPORULUI – O instituție la
dispoziția cetățeanului

(432 pag. / 1 10.000 lei) ELEMENTUL SUBIECTIV ȘI
STRUCTURA

INFRAȚIUNII (144 pag. / 109.000 lei) NOUTĂȚI ADUSE DE
ACTUALUL COD AL MUNCH

(176 pag. / 120.000 lei) INDIVIDUALIZAREA JUDICIARA A
PEDEPSELOR

(512 pag. / 300.000 lei) LIBERAREA PROVIZORIE PE CAUȚIUNE
ȘI SUB CONTROL

JUDICIAR (208 pag. / 180.000 lei)

— \RIKSOF IU

Valeriu R & peanu

LeeM. Silver Vâslîi Mitrouiîn, Chistopher Andre* Pierre Lorrain

Vasiie Paul, Ian Corodam Andre Gamblin

N. IORGA, M. ELIADE, N. IONESCU-Polernici controverse, elogii
(336 pag. / 128.000 lei) ULTIMUL IMPERIU (256 pag. / 128.000 lei) r
LON ARE A UMANĂ – Un șoc al viitorului (368 pag. / 128.000 lei)

S*™”.

INCREDIBILA ALIANȚĂ RUSIA-STATELE UNITE

Sandra Brava

Sheua O’Flanagan Sylvia ffasar Susan Howatch

Ș-am și Bettina Giancana Tamara McKintey Thomas Harris

Winston Graham

ALIBIUL (592 pag. / 158.000 lei) SITUAȚIE LIMITĂ (256 pag. / 118.000 lei)

CĂUTĂRI PERICULOASE (448 pag. / 148.000 lei) te*»**

INVIDIE (496 pag. / 142.000 lei) SEDUCȚIE (208 pag. / 128.000 lei) ASCULTĂ-ȚI INIMA! (416 pag. / 178.000 lei) CONFIDENTA NOPTII (432 pag. / 163.000 lei) DINTR-ODATĂ SINGURĂ (448 pag. / 148.000 lei) O MINTE SCLIPITOARE (544 pag. / 175.000 lei) DOMENIUL PENMARRIC (688 pag. / 158.000 lei).

ÎNGERUL INFERNULUI (336 pag. / 128.000 lei)

ARISTOCRAȚII, DISPARIȚIE MISTERIOASĂ (448 pag. / 16800Q V) „««a

30 DE SECUNDE „g „m

(448 pag. / 178.000 lei)

ULTIMUL VALS AL MATILDE1 (512 pag. / 153.000 lei) DRAGONUL ROȘU (400 pag. / 159.000 lei) DUMINICA NEAGRA (352 pag. / 178.000 lei) POVESTE UITATĂ (320 pag. / 71.000 lei) MARNIE (368 pag. / 128.000 lei)

IV. SERIA < ARII I) I\ IRSA

James Van Praagh Mircea Enachescu

Nicolae Stravoiu Harry Harris Valterlurv Neil Somenille

MESAJE DE DINCOLO DE MOARTE (304 pag. / 128.000 lei) DETECTIVUL PARTICULAR – O profesie de mare viitor (288 pag. / 18.000 lei)

DRESAJUL CÂINELUI DE VÂNĂTOARE (400 pag. / 217.000 lei).

REVOLUȚIA CHELSKI (432 pag. / 150.000 lei) MANUAL DE CHIROMANȚIE (176 pag. / 148.000 lei) ZODIACUL CHINEZESC – 2005 (400 pag. / 178.000 lei)

Amanda Quick

Barbara Detinsky

Catherine Cookson Elizabeth Adair Elizabeth Thornton Jude

Deveraux

Madeleine Brent Mary Batogh

Adolphe D'Ennery Luanne Rice

V. FOI K TIA ROMANI K A

II

INELUL DE ADIO (320 pag. / 168.000 lei)

MEANDRE (368 pag. / 178.000 lei)

MEDUZA ALBASTRĂ (368 pag. / 159.000 lei)".

IMPULS IREZISTIBIL (256 pag. / 128.000 lei)

CAPRICIILE DESTINULUI (384 pag. / 168.000 lei)

ADEVĂRATA DRAGOSTE (432 pag. / 148.000 lei)

NICIODATĂ NU E PREA TÂRZIU (272 pag. / 148.000 lei)

ÎMPOTRIVA RAȚIUNII (336 pag. / 168.000 lei)

TENTAȚIE (336 pag. / 158.000 lei)

PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 137.000 lei)

ÎMPREUNĂ PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 168.000 lei)

COMOARA BLESTEMATĂ (448 pag. / 128.000 lei)

PREȚUL NESOCOTINȚEI (416 pag. / 128.000 lei)

MAI MULT DECÂT AMANTĂ (336 pag. / 140.000 lei)

NU SUNT AMANTA NIMĂNUI (320 pag. / 178.000 lei)

DOUĂ ORFELINE (176 pag. / 128.000 lei)

O VARĂ DE NEUITAT (384 pag. / 178.000 lei):

M. MARI I'Kltă ONAI. IIAII AI C ISTORIH

— V «iț

O n

Anton Joachimsthaler Dmitri Volkogonov

SFÂRȘITUL LUI HITLER (400 pag. / 118.000 lei)

LENIN – O nouă biografie (576 pag. / 128.000 lei)

TROȚKI – Eternul radical (528 pag. / 128.000 lei)

LUPUL MONGOL – Viața lui Gengis-Han (480 pag. / 108000M)

Nathaniel Hawthorne Wilkie Collins Andre Maurois Anne Brontë

Charles Dickens

Joseph Conrad W.S. Maugham Samuel Butler Maurice Druon

DIAVOLUL DIN MANUSCRIS (400 pag. / 1 22.000 lei)

FEMEIA ÎN ALB (640 pag. / 148.000 lei)

CLIMATE (288 pag. / 148.000 lei)

NECUNOSCUTA DE LA WILDFELL HALL (560 pag. / 168.000 lei)

MARTIN CHUZZLEWITT

vol. I (544 pag. / 1 15.000 lei); vol. 2 (544 pag. / 1 15.000 lei)

AGENTUL SECRET (352 pag. / 128.000 lei)

JULIA, LIZA DIN MAHALAUA LAMBETH (400 pag. / 148.000 lei)

ȘI TU VEI FI ȚĂRÂNĂ (480 pag. / 158.000 lei) CONTESA (192 pag. 1 138.000 lei)

INTEGRALA CRONIN

A. J. Cronin

FRUMOASA GRACIE (176 pag. / 128.000 lei)

SUB STELE (688 pag. / 198.000 lei)

GRAN CANARI A (400 pag. / 178.000 lei)

CITADELA (464 pag. / 168.000 lei)

CASTELUL PĂLĂRIERULUI (592 pag. / 191.000 lei)

XIII. BIOGRAFII CELEBRE

Frank Mclynn

Lion Feuchtwanger Andre Maurois Michael White Hannah Pakula

Pierre de Nolhac André Maurois A. K. Tolstoi

TRECUTE VIEȚI DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE

vol. I (624 pag. / 134.000 lei); vol. II (624 pag / 134.000 lei)

PRIN ABISURILE MINȚII. VIAȚA LUI JUNG

voi. I (400 pag. / 119.000 lei) UN GURU AL EPOCII MODERNE.

VIAȚA LUI JUNG

vol. II (400 pag. / 1 19.000 lei) GOYA (544 pag. / 148.000 lei)

POETUL REBEL – Viața lui Shelley (256 pag. / 128.000 lei)

LEONARDO (400 pag. / 168.000 lei) ULTIMA ROMANTICĂ – Viața Reginei Maria a României

(552 pag. / 240.000 lei)

MARCHIZA DE POMPADOUR (272 pag. / 1 18.000 lei) VIAȚA LUI CHÂTEAUBRIAND (400 pag. / 131.000 lei) IVAN CEL GROAZNIC (336

pag. / 135.000 lei)

Kenneth Royce

FIUL AMBASADORULUI (320 pag. / 128.000 lei)

XV. MEMORIA SECOLELOR

Claude Mossé

PROCESUL LUI SOCRATE (192 pag. / 68.000 lei)

XVI. LAUREAȚI AI PREMIULUI NOBEL PENTRU LITERATURĂ

John Steinbeck JOIA DULCE (320 pag. / 130.000 lei)

François Mauriac CĂILE MĂRII (256 pag. / 128.000 lei)

William Golding PIRAMIDA (272 pag. / 128.000 lei)

Winston Churchill ISTORIA AMERICII (544 pag. / 249.000 lei)

ULTIMELE APARIȚII

Richard Marcinko, FORȚA SPECIALĂ ALFA

John Weisman (400 pag. / 178.000 lei)

Martin Crai Smith GORKI PARK (448 pag. / 199.000 lei)

Luanda Edmonds UN SECRET TERIBIL (480 pag. / 199.000 lei)

P.-J. Franceschini, CALIGULA

Pierre Lunel (304 pag. / 178.000 lei)

Barbara Delinsky ENIGMA VĂDUVEI (336 pag. / 178.000 lei)

G H Bennett PREȘEDINȚII AMERICANI 1945 – 2004 (384 pag. / 219.000 lei)

Nora Roberts JOCUL DESTINULUI (512 pag. / 218.000 lei)

Michael White, John Gribbin VIAȚA LUI DARWIN (400 pag. / 198.000 lei)

James Patterson TRANDAFIRII SUNT ROȘII (256 pag. / 159.000 lei)

Cristian Ionici INSTITUȚII POLITICE ȘI DREPT
CONSTITUȚIONAL (448 pag. / 300.000 lei)